

СЛОВО ДО ЧИТАЧА

Цього книжко я колу віддати шану
античній цивілізації, перед досягненнями
якої я низько вклонюся.

Без античності не було б і сьогодення.
Адже практично всі сучасні успіхи
будуються на знахідках, яким більше
двох тисяч років. Це і поезія та драма,
це і математика та фізика, це і
будівництво і архітектура, це і право

та скульптура, це і філософія та історія. Ми тільки розвиваємо
загадані раніше підвалини культури.

Мій серій приймали участь у неймовірних і законноміше
примодях виступає писародитися дивовижними витворами античного
мистецтва.

Книга будить увагу, заставляє самому шукати відповіді на
деякі запитання і не вимушене доки не прогитает останнє речення.
Всі її серії переходять з однієї частини (а всього їх чотири) в
інші, а повністю тайна розкривається тільки наприкінці.

Ваш, Ігор Пістунов

P.S. За поезію я вклонюся, адже останній подаруєк років всі
тільки на камені'ютері. 😊

Ігор Пістунов

НА ПЕРЕТУНІ ЕПОХ
ЗАБУТІ ПАПІРУСИ

Ігор Пістунов

НА ПЕРЕТУНІ ЕПОХ
I
ЗАБУТІ ПАПІРУСИ

I

Ігор Пістунів

На перетині епох

Роман
у трьох томах

Том 1

ЗАБУТІ ПАПІРУСИ

**З рукопису, знайденого при розкопках
в Олександрійській бібліотеці**

Дніпропетровськ
«Герда»
2014

УДК 82-31(477)
ББК 84(4Укр)-44
ПЗ4

Пістунов І.М.

ПЗ4 На перетині епох : роман : у 3-х т., Т. 1. Забуті папіруси / І.М. Пістунов. – Дніпропетровськ : Герда, 2014. – 318 с.
ISBN 978-617-7097-12-8
ISBN 978-617-7097-13-5 (Т. 1)

У трилогії «На перетині епох» ця книга є першою. Вона відкриває читачам захопливий світ середземноморських цивілізацій.

В детективно-пригодницькому романі, що складається з чотирьох частин але поєднана одним героєм – філософом та любителем знань Філогносом. Події розгортаються в античні часи у грецьких колоніях, що розтягнулися від Тавриди до Єгипту. Беручи участь у непередбачуваних подіях, головний герой виходить ще мудрішим і ще досвідченішим.

Автор веде свого героя не тільки через різні країни, але й повз видатні архітектурні пам'ятки, які пізніше були названі «Дивом світу». Розум, чуйність та порядність героя, його вміння знаходити вихід із здавалося б безвихідних становищ, не залишає читача байдужим, а сюжет, що динамічно розвивається, захоплює і не відпускає до останньої сторінки.

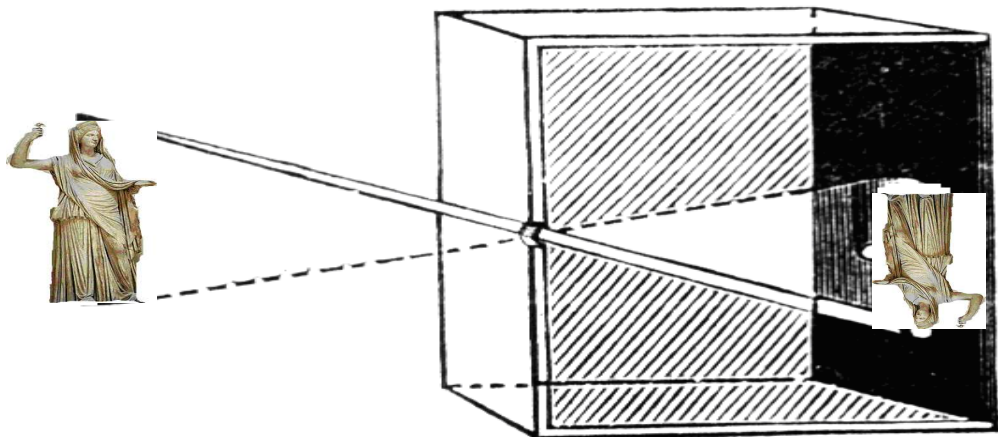
УДК 82-31(477)
ББК 84(4Укр)-44

Ваші відгуки та пропозиції направляйте на адресу
pistunovi@gmail.com

ISBN 978-617-7097-12-8
ISBN 978-617-7097-13-5 (Т.1)

© І.М. Пістунов, 2014

ПАПІРУС ПЕРШИЙ

«Привіт! Мене звати Філогнос, що означає «той, хто любить все знати».. Власне кажучи, матуся назвала мене Нарцисієм, – такий я був гарнющій маленьким, – але сама ж таки, почала звати мене Філогносом за мою постійну допитливість, за моє бажання пізнати все. Тому уже у три роки я бігав до нашого маслинового гаю і дивився, як дозрівають маслини; до давильні – поглянути, як чавлять із них олію; до ткацьких майстерень, поцікавитися, як це з вовни, що її зістрижено з овець, можна зробити хітони. Як я любив овець! а особливо маленьких ягнят. Так з ними і бавився цілими днями, поки мати чи нянька не покличуть мене обідати.

Про няньку треба сказати окремо, бо вона і зараз зо мною живе і керує усім господарством, що дісталось мені у спадщину від батьків, які померли від віспи, ще коли мені було тільки 7 років.

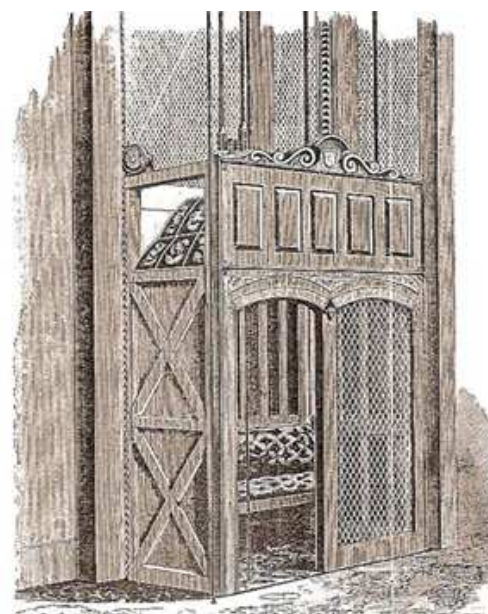
Звати няньку Магара, але я її кличу просто Ма, оскільки вона керує не тільки господарством, але і мною: що мені одягти, чого поїсти, чи не час мені вже припинити займатися філософією, тобто різними науками, і оженитися. То я жартома їй кажу: «Ти мій кібернетос, Ма!». Це я її називаю так, як кличуть у нас капітанів кораблів.

А чому це вона називає мене філософом? А тому, що я завше цікавлюся всякими новинами, дивиною, механізмами, чудесами. От про це і піде мова, бо все, про що я розповім, пов'язано саме з моїм захопленням.

Я рано навчився читати грецькою у храмі Артеміді ефеської і перечитав усі пергаменти, що були не тільки у храмі, але і у наших заможних знайомих, адже батьки завжди у гостях виставляли мене, як маленького генія, який умів вправно читати написане на пергаментях. Я й читав на потіху гостей не тільки про величні звершення богів, але і про розпусту Зевса, Аполлона, Ареса, Афродіти, – тут гості за боки бралися від реготу.

Читав я і все, що писали на стінах, а городяни полюбляли це робити. Та ще і вголос, і серед великої юрби, так що батьки, особливо матуся, вже не знали, де дітися від сорому: «Алкід - п'яниця», «Алкмена – розпусниця», «Люблю Німфею» (а вона була одруженою), «У Метафа вино погане», «Сатіс ходить до Сотори» (ця Сотора була старезною бабцею, а Сатіс – молодим легінем).

Полюбив я і арифметику, і геометрію, бо терся серед будівельників причілку храму Артеміді. А їм же треба було розраховувати пропорції, визначати висоту та об'єм кожної частини храму, планувати порядок встановлення, слідкувати за витратами, тощо. Лазив я і за лаштунки нашого театру, який за звичаєм ми називаємо одеон, щоб узнати секрет того, як актори, які зображали богів, піднімалися у диму з-під сцени з гуркотом грому! І таки взнав, як влаштовано ліфт!!!

А ось мій сусіда – Полікратос, багатий та лисий. Він каже, що це дурне волосся втекло з розумної голови, бо якби ж він був дурний, то не мав би стільки овець, ма-

слинових садів, маєтків, факторій (торгових представництв в інших землях), кораблів та рабів. Його сусідка з іншого боку, Амалтея, до якої він вчащав майже щоночі протягом десяти років (про це знали і їхні раби, і сусіди, не знала тільки її старенька матуся) казала, що навпаки, – це розумне волосся втекло з дурної голови. Думаю, вона це верзла зі злості, бо Полікратос узяв шлюб з Лавінією, молоденькою, але багатою спадкоємицею будинку, двох давилень, маслинового гаю і 20 рабів. Вона і є головною героїнею моєї оповіді.

Якось до нього завітав якийсь Агуртос з привітаннями від управителя факторії у Херсонесі. Він приплив на кораблі з вантажем скіфської пшениці і казав, що розорився через торгівлю золотими прикрасами. Мовляв, привіз скіфам золоті прикраси, на яких було зображено, як мисливці з колісниць стріляють вовків, а скіфи його за те побили, золото розплавив і вигнали ні з чим. Хто ж знав, що вони вовкам поклоняються і вважають їх своїми предками?

Прийшов цей Агуртос та і загостювався так, що відклав свій від'їзд на наступний тиждень. Казав, що боги ще не дали йому знаку на від'їзд. Увесь вільний час, а весь час і був у нього вільний, окрім обіду у Полікратоса, коли потрібно було вести з хазяїном приємну розмову, розважати його цікавими історіями, співчувати, що його жінка неплідна, Агуртос витрачав на знайомство з майном Полікратоса та заводив знайомства у місті не тільки серед вільних, але і серед найбільш здібних та можливих рабів.

Так би і йшло наше життя спокійно, аж раптом сталася жахлива пригода. Відбулося це в середині спекотного дня, коли всі ховалися вдома чи у садку від полуденного сонця. Я якраз сидів разом зі своїм рабом Сефірусом і розбирав креслення механізму відкриття воріт (які відчинялися самі, як тільки запалювали жертковий вогонь) у храмі Озіріса у Фівах, коли почув голосний лемент. Це репетував Агуртос у садку біля будинку Полікратоса. «Це орел, величезний орел! – кричав Агуртос, – Це він таке заподіяв! Вбив Лавінію та поранив Полікратоса!» Я прибіг одним із перших і мені одразу впало в око лиса голова з кривавою смугою навкруги неї, яка проходила через вибите праве око. Полікратос лежав навзнаки нерухомо, а голова – повернута праворуч. Трохи осторонь лежала бліда Лавінія. Я кинувся спершу до неї, хотів пересвідчитися, чи жива. Але мене відсторонила Ма, пробурмотівши: «Навіть, якщо вона мертва, все одно ця жінка чужа дружина». Швидко помацавши шию, руки, груди Лавінії, Ма спохмурніла і сказала: «Вдягайте білі хітони на знак жалоби та посипайте голову попелом – вона мертва». Потім перейшла до Полікратоса, наказавши перекинути того на спину. «Цей живий, несіть його у дім та покличте ескулапа або жерця – хай лікує».

Люди хитали головами, розходилися, а поміж собою стиха гомоніли, що подряпина на голові Полікратоса аж ніяк не схожа на сліди від орлиних пазурів, а Лавінія так і зовсім неушкоджена.

Мені жаль було бідолашну Лавінію. Інколи, як Полікратоса не було вдома, вона виходила з гінекею – жіночої половини наших будинків – на двір та бавилася з метеликами та козенятами, бо ж боги їй діток не давали. Я нишком милувався на ту її забавку, а Ма бурмотіла, що не годиться підглядати за чужими жінками: «От заведи свою – і дивись на неї скільки хочеш».

Тіло Лавінії і справді не зазнало шкоди. «Окрім синця на скроні я нічого не побачила,» - підтвердила Ма.

Ось так і сталося, що всім господарством, поки Полікратос був непритомний, почав заправляти Агуртос. Вже і перекупники почали навідуватись до нього. Вони тихенько про щось розмовляли з Агуртосом, а інколи щось і виносили з дому. А через тиждень він продав найбільший корабель Полікратоса разом із командою. Пішли чутки, що він, можливо, розпродасть усе майно, і перекупників у домі стало ще більше.

А невдовзі сталася ще одна пригода. На дев'ятий день по смерті Лавінії, раби з дому Полікратоса, який все ще лежав непритомний, побачили вночі тінь, що приходила щоночі і застигала біля портику їхнього будинку. Вони розповіли це нашим рабам, ті – мені. Пропустити таку нагоду я не міг, і вже наступної ночі сидів біля портику сусіди і чекав. І дочекався. Тінь була якась бліда і прозора, з'явилася зненацька перед очима. «Для чого ти пішла з Аїду?» – запитав я її, але відповіді не було. Тінь розтанула, а я пішов спати. Вранці розповів про все Ма, а та накричала на мене і сказала, що побрехенькам дурного молодика, який замість того, щоб лежати зі своєю живою дружиною підглядає за чужою і мертвою, вона не вірить. «Це тобі женитися вже час, то і не буде нічого ввижатися!».

Я порадився з Сефірусом, який завжди давав мені цікаві поради. Мій раб Сефірус був колись єгипетським жерцем, але під час битви з хетами він необачно вліз у передні лави і був захоплений у полон. Хети продали його фінікійцям, а вже ті запропонували його на продаж у Ефесі. Ніхто не хотів купувати цього хирлявого старця, а мені закортіло взнати єгипетське письмо, то я його і купив, хоча Ма кричала, неначе Гідра, якій Геракл стинав голови.

Сефірус відкрив мені багато таїн Єгипту. Серед цього показав він мені таку забавку. Якщо в кімнаті зі щільно зачиненими вікнами зробити крихітну дірочку у вікні, то на протилежній стіні можна побачити перевернуте зображення того, що на вулиці. Я бавився цим, розповідаючи рабам, що вони робили надворі, коли я був у кімнаті з зачиненими вікнами.

Мудрий єгиптянин сказав, що існує спосіб довести всім, що я справді бачив тінь. «Для цього потрібно зберегти той образ на чомусь твердому, – пояснив він, – Я знаю, як це зробити. Вели гончарю зробити круглу судину без горла та з рівними стінками (він назвав її аггейон, тобто судина). До неї ще 2-3 кришки, але такі, щоби вони діставали дна і були пласкими (а ці витвори в його устах звалися агорасо, тобто, невеличка пластина). А мені дай срібну монету та час до завтра, і я тебе навчу, що робити.»

Звісно, після таких переконливих слів я віддав йому срібну драхму з ликом Перікла з Афін, та кинувся до гончаря Протея. Той здивувався замовленню, але пообіцяв на завтра вже і зробити, бо якраз піч вже натоплена для випалювання сирих амфор та кратерів.

Другого дня я віддав усе Сефірусу і той зачинився у темній коморі і почав чаклувати з цими речами, а потім покликав мене і навчив, що робити. Якось не вірило-

ся, що може щось вийти, але філософія – це не тільки цікавість, а й спосіб життя, – тому я пристав на його пропозицію.

Наступної ночі я поніс аггейон з глини, запнутий з одного боку папірусом, який я залишив до перших півнів на сусідському ганку, попередньо зробивши у папірусі дірку бронзовою голкою. На ранок затнув його чорним пеплосом – верхнім одягом моєї Ма – і поніс до темної комори. Там вийняв з аггейона агорасо, змащене секретом Сефіруса, і поклав до кратера з оцтом, з розведеною у ньому глиною, яку привозили для відбілювання обличчя жінками купці з Родосу.

І побачив намальовану світлом картину того, що було вночі. А вночі стояла там прозора жіноча постать і показувала однією рукою на свої уста, а другою – робила заперечливий жест! І світилися крізь неї зорі, що за ніч встигали намалювати півкола на блідій постаті бідолашної Лавінії.

Я запитав у Ма, що б вона зрозуміла, коли б якась людина зробила отак, і повторив жест, бачений на світлині. «Не вір тому, що йде із уст!» – сказала, як відрубала, Ма і, крутнувшись на місці, дала стусана рабині, що поралася поруч, – «Ти куди той горщик поділа? Зараз же постав його до брудних амфор!»

Другої ночі я знову був біля сусідського дому і сказав тіні, що з'явилася з-під землі: «Лавініє, я зрозумів тебе, але кому не вірити?» Тінь розтанула, неначе її й не було, а я заходився готувати до наступної ночі нову агорасо.

Отримане зображення знову зачудувало мене: тінь стояла, взявши праву руку під бік, а ліву піднявши скоса догори. Ліва нога теж була відставлена убік.

Я знову звернувся до Ма, але та гримнула, що коли б побачила когось у такій позі, то подумала б, що той не сповна розуму. Сефірус же сказав, що цей знак має визначати відповідь, на моє останнє запитання.

І хто ж має такий вигляд? Хто так робить? Хто стоїть у такій позі? ніхто з тих багатьох, кого я знав, ні архітектори з храмового будівництва, ні десятники, що прибули аж із Галікарнасу.

Пішов я до будівництва, яке ще і досі тривало, і став, як та примара на світлині, дивлячись на відбиток своєї тіні на стіні, розмірковуючи, хто б це міг бути?

«Агов!» – закричали до мене раптом з риштування, – «Ти чого стоїш, неначе альфа?»

Альфа! Ось воно! Як же я не здогадався?! З цієї літери починається ім'я того, кому вірити не можна! А в кого з чоловіків таке ім'я? (Не могла ж слабка жінка заподіяти такої великої шкоди здорованню Полікратосу) Та тільки у Агуртоса! Отже, він брехав про ту подію! А як же довести правду? Сатрап Ефесу не повірить світлинам і його збири – тобто охорона – не покарають злодія.

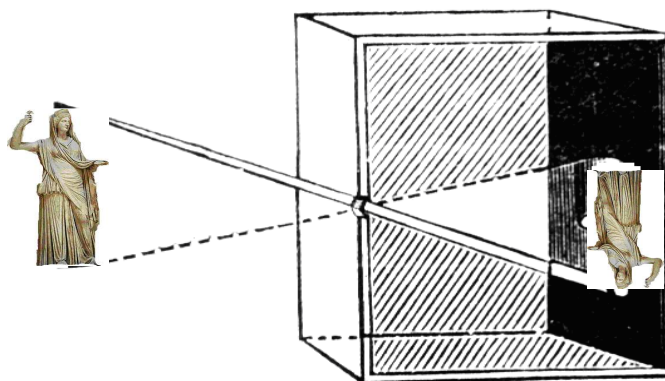
Сефірус на мої сумніви тихо запитав:

– А чого більш за все бояться греки?

– Ну, звичайно, еріній, – відповів я.

– А що це?

– Богині помсти. Вони женуться за грішником, доки не буде йому справедлива кара.

– То може налякаємо Агуртоса ерініями, і він сам зізнається? Тільки нам потрібна хмарна ніч.

– Тільки й того? Хіба ти не помітив, що сонце сідає у хмари? А жерці пророкують дощі? А чого іще потрібно?

– Зображення ерінії, зроблене на напівпрозорому пергаменті, добре відполірований бронзовий кратер (судина для вина, що має напівкругле дно), сувій тонкого металу або видовбана уздовж з середини колода, та вугілля і глина, яку видобувають для лікування застуди. Ми так лякали хетські війська. Тоді я й у полон потрапив.

Годі й казати, що я наказав своїм рабам все те негайно зробити, окрім сувою з металу. Коваль таке робити відмовився, бо важко: «Я краще, - каже, - сто щитів зроблю, аніж отаке.» Прийшлося таки замінити колодою, яку я придбав на будівництві храму. Ох і кепкували з мене, як я загадав ще і простромити колоду вздовж. «Це що, заміна дружини? – лунало мені вслід під несамовитий регіт, коли раби несли колоду додому. – То маєш грубезного...» Останні слова потонули у сміху вже моїх рабів.

Коли засутеніло, винесли ту колоду надвір та затнули одну її сторону зображенням ерінії, яке я намалював власноруч. Підперли ту колоду, спрямувавши її на навислі низько хмари, а під нею розташували полірований кратер. «Тепер, – сказав Сефірус, – йди на другий бік будинку і вдивляйся у хмари. Як побачиш ерінї (тут він всміхнувся), кричи, щосили про ерінї, які шукають злочинця.» А сам заходився запалювати суміш з вугілля та глини, яку помістив поміж бронзовим кратером та отвором у колоді з нижнього кінця. Верхній її кінець було запнуто моїм малюнком.

– А для чого це все? - не втерпів я.

– Промені від вогню будуть зібрані увігнутих дном кратеру і спрямовані в отвір у колоді. Частина з них ляже на стінки отвору, а ось ті, що пройдуть через нього і через пергамент, відіб'ються на хмарах у збільшеному розмірі — відповів Сефірус і додав — ну вже біжи, бо суміші надовго не вистачить для горіння.

Я побіг притьмом, так мені було цікаво, що ж із цього вийде. Дивлюся, аж на хмарі з'явилася біла пляма, у якій, о диво дивне! стало видно намальовану мною ерінію!! Як же я тоді горлав! Та ще і бігав по вулиці. Це, звичайно, не зі страху, а від захвату з нового знання, яке я щойно пізнав.

Спрацювало майже одразу. Дременув цей злочинець ховатися від ерінї до храму Артеміди, бо ж усі знають, що вони там не в силі. І вчасно дременув, бо колода від сильного вогню вже й зайнялася знизу.

У храмі Агуртос одразу зізнався у злочині. Жерці пові-

домили збирів, а ті відвели його до сатрапа. Ось там все і розкрилося. Про подробиці розповів мені архонт, начальник збирів, з яким дружили ще мої батьки.

Так от, Агуртос зізнався у бажанні спокусити Лавінію, а Полікратоса вбити і заволодіти всім його добром. Та вийшло навпаки. Коли він, користуючись майже родинними відносинами з хазяїном, походжав з Лавінією у садку, натякаючи на неродинні почуття до неї, раптом з'явився Полікратос. Лавінія кинулася до нього і розповіла про зазіхання цього зайди на її честь. Кров кинулася Агуртосу до голови і він, не тямлячи себе, вдарив жінку у скроню. Та, навіть не зойкнувши, впала навznak і затихла. Агуртос злякався, що зразу понабігають люди, і вирішив зімітувати смерть жінки від руки чоловіка, який потім повісився з розпачу від заподіяного. Тому він швидко зняв мотузку, що підперізувала його хітона, скрутив із неї петлю і приступив до Полікратоса. Але той пручався і кричав. У боротьбі йому було вибито око, а сліди від зашморгу оперезали голову. Тут прибігли люди і прийшлося убивцеві вигадувати про орла.

Прикували злодія до ганку біля палацу сатрапа, очікуючи присуду. Та не пройшло й двох днів, як прибув корабель, з якого зійшов управитель херсонеської факторії зі скаргою на того ж таки Агуртоса, який підбурював його на відмову коритися Полікратосу і забирати весь виторг собі. А тут і Полікратос прийшов до тями і підтвердив усе.

Агуртоса відправили на галери, і він потрапив саме на той корабель, який він встиг продати, хазяїнуючи Полікратосовим добром. Інші галерні раби, яким у старого хазяїна жилося краще, пригадали йому цей продаж. Довго він не прожив....

Лисий, а тепер ще й кривий, Полікратос, як одужав, тишком побрався таки з Амалтеєю, на її превелику втіху. Тепер ніхто з них не згадує, що розумніше – голова чи волосся. А я залишився філософствувати зі своєю буркотливою Ма і ще раз виставляв до сусідського портику Сефірусів витвір і побачив, як на ньому Лавінія простягає до мене руки і вдячно посміхається...

На цьому – прощайте.»

Е п і л о г

У музеї турецького міста Сельчук в запасниках, як нецікавий експонат, під номером 45-R-458 зберігається і досі дивна циліндрична судина з кришкою, що падає на її дно. Кришка вкрита темним шаром невідомої речовини. В реєстрі знахідок записано: «Ймовірно, невдалий витвір різних майстрів, які не узгодили наперед розміри баночки для мазі та кришки для неї, що і призвело до несумісності габаритів».

Правда, коли цей витвір досліджувала доктор археології Джейн МакКалох з Единбурзького університету, то виявила, що при освітленні кришки під кутом 18° ультрафіолетовим променем, на ній можна розрізнити неначе жіночу постать, яка простягає руки уперед.

Але криві лінії, що перекреслюють ту фігуру були визнані браком при виготовленні, а постать – випадковою грою тріщин.

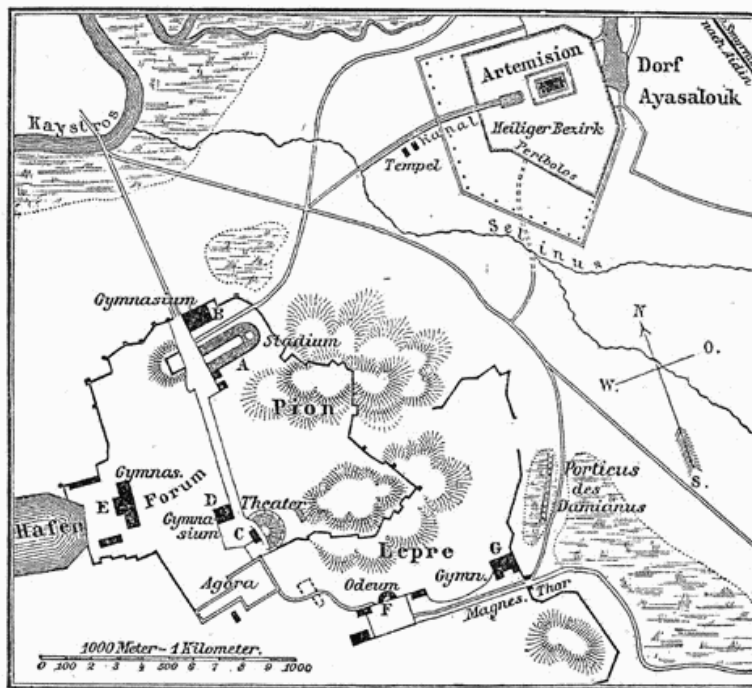
ПАПІРУС ДРУГИЙ

«Привіт! Мене звати Філогнос. Ми вже з вами знайомі. Це ж я розповів вам про свою пригоду з розслідуванням загибелі моєї сусідки Лавінії. Тоді мені вдалося заставити винного у злочині зізнатися перед судом за допомогою хитрого пристрою, який відбивав зображення ерінї на низькі хмари.

А живу я в Ефесі. Це велике місто в Іонії, великій і багатій області Азії. Через місто тече річка Каїстр, яка і є причиною виникнення міста. Колись в давні часи засновник міста Андрокл (син афінського царя Кодра) вивів свій народ на нові місця, бо дорійська навала не дала йому можливості царювати далі. Дельфійський оракул порадив йому знайти місце, де буде вогонь, кабан і риба. Блукаючи морем, Андрокл з товаришами пристав у гирлі річки. Їм вдалося вполювати дикого кабана, а позаяк річка впадала в море, повне риби, і на березі горіло багаття, то наш легендарний засновник вирішив, що пророцтво справдилося і саме тут треба заснувати жадане місто (Ефес і означає жаданий).

Мої сучасники кажуть, що Андрокл міг би і зачекати із заснуванням міста і проплисти ще день на південь. Там є така ж річка, але береги її не такі мулисті як у Каїстра. Так, наше місто стоїть на болоті. Заперечуючи їм, я кажу, що якби не було обране це місце, то серед наших предків не було б амазонок, які мали тут своє поселення. Ці героїчні жінки спочатку хотіли чинити опір грекам, але потім пристали на пропозицію одружитися з ними. Та войовничий характер у наших жінок залишився і навіть увійшов у приказку. Про рішучу та свавільну жінку кажуть, що вона могла б бути дружиною самого Андрокла. Іншим моїм запереченням є те, що Андрокл прийняв покровительство Артеміді, яка оберігала амазонок. Богиня-діва зглянулася над зайдами і багато років захищала городян, сприяла розвитку ремесел та торгівлі. Отже живемо ми, слава Артеміді, у достатку. Близькість моря дала можливість побудувати порт, а ріка дає нам воду для питва, яку, окрім безлічі інших товарів, з радістю купляють у нас усі кораблі.

Непогано живу і я у своєму домі, але на жаль, без батьків, які померли від віспи, коли я ще був маленьким. Я теж хворів, але вижив, хоча обличчя у мене все подзьобане тією хворобою. Думаю, що вижив, бо часто бігав у корівник та дивився, як наші раби з ними управляються. А ті раби, що ходили за коровами, від віспи не постраждали. Вижила і рабиня Магара, яка була тоді при коровах, а після смерті батьків стала моєю домоправителькою. Я її кличу Ма. Вона керує усім моїм майном, як кібернетос кораблем – рішуче і безпомилково. То ж я маю час на моє захоплення

філософією. Бо надзвичайно люблювати узнати все нове. Я цікавлюся всім і для цього купив собі раба Сефіруса, що колись був жерцем у Єгипті, але попав у полон і був проданий у рабство, бо родичів, які б сплатили викуп, у нього не було. Ось так і живемо: Ма пораяється по дому, керує рабами в оливковому гаю, хазяйнує у стайні та корівнику, підганяє пастухів наших овець, дає настанови рабникам, що тчуть, а ми з Сефірусом пізнаємо тайни нашого буття, хоча Ма вже давно каже що я маю оженитися. Мовляв, хоча б моя дружина буде їй у поміч. Я відповідаю, що рябий і за мене ніхто не піде. Але на цю відмовку Ма завжди каже: «Хоч і вид рябий, зате серцем не лихий». І додає: «Тебе полюбить кожна, коли пізнає, що ти лагідний, неначе ягня».

Храм Артеміди

Прийнявши головною богинею Артеміду, наші предки одразу почали будувати їй храм, адже святилище, обладнане амазонками було недолadne на прискіпливе грецьке око. Перший храм було побудовано з дерева, але довго він не простояв, бо часті грози одного разу викликали пожежу і храм було знищено.

Коли заходилися будувати новий храм, густі ліси, що росли на берегах Каїстра було зведено майже повністю через розбудову міста – будинків, палацу сатрапа, порту, майстерень. Тому було вирішено будувати храм з каменю, як це споконвіку робилося у Елладі. І тут вибір Андрокла про місце поселення втікачів з Еллади вперше зазнав осуду з боку його нащадків: мулісті береги погано тримали кам'яні брили, з яких будували новий храм. Земля поступово просідала під тягарем колон і стін, з'являлися тріщини, дах розвалювався. Тоді цю руйнацію лагодили і так декілька разів, доки стіни не падали. Бідолашні жриці (а в храмі богині-діві служили тільки цнотливі жінки) вимушені були перетягувати все майно у тимчасові приміщення, доки не вибудують новий храм. Але з новим історія повторювалася: або пожежа або землетрус поступово руйнували будівлю. Нинішнє будівництво було вже четвертим від андроклових часів, тому в народі ходив такий жарт. Коли хтось казав про справу, що буде вирішена не скоро або ніколи, то казали, що це станеться, як побудують новий храм.

Доки йшло будівництво, службу правили у тимчасовій будівлі, яка мало відрізнялася від святилища амазонок. Це була невеличка споруда, в якій зберігалися головні святині – статую Артеміди; богиня було вирізьблена з чисельними грудьми, щоб підкреслити її іпостась, як богині плодючості, тримала лук, оскільки вона була ще й покровителькою полювання, а біля її ніг стояв кабан, як ознака того, що саме кабан дав знак Андроклові про місце поселення. З іншого боку до її ніг тулилася ярка, що означало покровительство і тваринництву. У коси Артеміди був заплетений півмісяць – нічне світило, як ознака символу богині.

На свято апатурії в жертву Артеміді давали волосся дітей, а дівчата шанували її як богиню цнотливості і перед шлюбом офірували їй пасмо волосся, пояс або вбрання.

Статуя і сам храм завжди були уквітчані та вкриті зеленню, яку майже щодня міняли на свіжу жриці та опікувані ними дівчата, які не досягли ще зрілості. Цих дітей храм брав у опіку, коли у дівчат не залишалося опікунів, щоб керувати майном, що належало їх батькам. До зрілості дівчата залишалися при храмі, а потім, як знаходився їм чоловік, готовий взяти шлюб, майно передавалося йому. Але храм обра-

жений не був, адже за опіку йому належала десята частина майна. Та і під час управління майном всі доходи йшли в храмову скарбницю. Коли я осиротів, тільки стараннями Магари моя спадщина не відійшла в управління храму, бо ця, тоді ще молода дівчина була ревною прихожанкою і запевнила старшу жрицю Селену, що сама дасть ладу і дитині і майну. Її підтримав архонт Проторус, голова збірив, які правили лад у місті та околицях. Він здавна дружив з моїми батьками, і я називав його дядьком. Він підтвердив перед статуєю Артеміди, що Ма спроможна керувати всім маєтком. Коли я вже підріс, він мені зізнався, що не хотів брати на себе тягар управління майном і терпіти перевірки з боку храмових служниць, які неодмінно б довели, що управляє він погано і майно потрібно передати до храму.

– А малоги тоді куди б потрібно було дівати? – запитував він самого себе, – У храм не можна, адже це хлопчик, сам я не жонатий і живу при казармі. А дитина ж уже грамотна знає не тільки грецьке письмо, але і хетське. Хай через Магару він залишиться у батьківському домі і далі шукає собі науку у різних філософів.

Але храмова скарбниця все ж таки збагатилася і від моєї спадщини – їм відійшов маслиновий гай, що був за горою та з кошари вивели десятеро овець і двадцяттеро кіз. Селена обіцяла за це чотири рази на рік до моєї зрілості правити службу перед богинею, щоби та заступалася за мене і моє майно. Чи правила вона чи ні, я не знаю, але, судячи з буркотіння Ма, це відбувалося тільки протягом першого року мого сирітства. Та все ж, мабуть вистачило і тих молитов, бо маєток наш потихеньку багатів; рабів, скота і маслинових дерев прибавлялося, то ж я міг рости, хоч і безбатченком, але з можливістю пізнавати науки і при храмі, і в гімнасії, де мене вчили вправлятися з мечем та списом, і від подорожніх філософів, і від майстрів з різних справ. Магара казала, що в кузні та гончарні я буваю частіше, аніж удома.

– Може ти там і житимеш? – запитувала вона мене з образою, поки я похапцем ковтав обід і збирався бігти до кузні, бо там якраз кували меч для сатрапа, а пропустити таку видатну подію я ну ніяк не міг.

– Ні не житиму, – кидав я їй на бігу, – а тільки з тобою, моя найкраща у світі Ма.

Тут вона зазвичай розчулювалася і я міг спокійно прямувати у власних справах до наступного обіду.

Коли мені виповнилося шістнадцять років, я пройшов обряд ініціації, тобто посвяти у дорослі мужі. Обряд проводив Проторус під наглядом Селени. Мені прийшлося ніч простояти перед образом Артеміди навколішки, потім я показав, що можу за час, доки у клесидрі (це водяний годинник) не витече 50 крапель, пробігти дві стадії у повному озброєнні, тобто у шоломі, зі щитом і мечем. Для цього відмічалася відстань у одну стадію на одному кінці якої забивали пакола з вирізьбленою на ньому

головою кабана, а бігти треба було починати з іншого кінця. Добігши пакола, його обминали, вдаряючи щитом по кабанячій голові, а жриця з клепсидрою вже чекала на тому місці, з якого починався біг. Далі я мав підняти вівцю на плечі і зійти з нею на пагорб Піон, що в центрі міста. З пагорба я вже сховався дорослим, вівцю ж принесли у жертву богині. Мене підперезали поясом з мечем (якого я викував власноручно під керівництвом коваля Гефестуса) і відтепер став рівноправним громадянином міста, міг розраховуватися монетами і своїм майном. Відтепер я вже міг вільно ходити до порту, куди неповнолітнім ходити заборонялося, бо дитину ж могли вкрасти моряки з метою отримання викупу або продажу у рабство. У Єгипті з гарних хлопчиків робили євнухів, щоби ті довіку служили в гаремі фараона. До того ж у порту були «барелі спіті», тобто корчми, де торгували вином та травами, від яких паморочився розум, і телоніси (шинкарі) намагалися привчати хлопців ще змалечку споживати їх, щоб мати у майбутньому постійний зиск від нових п'яниць.

Герострат

Разом зі мною випробування ініціації проходив ще один юнак на ймення Герострат. Ім'я у нього було незвичним для Ефесу, бо означало «частинка Гери». Гера ж, як дружина Зевса, не дуже полюбляла дітей богині Лето, народжених від Зевса – близнюків Артеміду та Аполлона. Тому в Ефесі Геру не згадували.

Герострат був старший мене аж на 4 роки, але з причини своєї хирлявості Селена допустила його до випробувань тільки зараз. Але не зважаючи на це, випробування він ледве здолав: замість того, щоб стояти навколішки, він сидів; 2 стадії здолав за 110 крапель у клепсидрі, замість 50; а коли заносив вівцю на Піон, тричі клав її на землю, хоча йому вибрали для випробування майже ягня.

– Ні, такого громадянина місту не потрібно! Нехай прийде ще через рік! – гучно запротестував Проторус, побачивши таку неміч. – Він же не зможе захистити не тільки нас але і себе і своє майно в разі потреби!

Селена підійшла до нього і почала щось тихенько казати, вказуючи рукою на будівництво храму, на тимчасові приміщення, де тримали статую Артеміди, на хати, де тулилися жриці. Проторус спочатку заперечно хитав головою, потім перестав, потім вступився у свої ноги, почав тупцювати на місці і нарешті, наказавши зачекати, подався до палацу сатрапа.

Повернувся він звідтіля, йдучи повільно, і, неначе як через силу, промовив: «Визнаю Герострата таким, що пройшов усі обряди і достойний бути громадянином нашого полісу – міста Ефеса». Селена теж швиденько погодилася і далі обряди вже йшли без затримки.

Та коли нам чіпляли мечі (у Герострата меч був значно багатше оздоблений, але мій зате був міцніший і довший) сталася ще одна прикра несподіванка. Спочатку Проторус начепив меча мені і поздоровив з переходом у статус громадянина. Далі він заходився чіпляти меча Герострату. Так от, ремінь, що підтримував меча, двічі рвався, а коли на ньому вже було нав'язано багато вузлів і меч таки зателіпався на геростратовому поясі, вдарив грім і блискавка влучила в сусідню скелю, залишивши розлом такого вигляду η .

– Ти диви, схоже на літеру ета! А саме з цієї літери і починається його ім'я! – сказав я своїй Ма, яка теж була на святі.

– То поганий знак, – відповіла вона мені, – щось із цим чоловіком недобре коїться. Та й ім'я у нього....

Тут вона замовкла, бо Селена почала проголошувати волю Артеміди про визнання нас повноправними мужами.

– Я приготувала святковий обід, то запроси тих, кого схочеш, прийти увечері, як стемніє до твого дому. – сказала Ма і подалася у своїх справах.

Першим я запросив Проторуса, а другим – Герострата, бо ж випробування ми проходили разом, отже і святкувати мали теж разом. Архонт одразу погодився, а Герострат відповів якось дивно: «Якщо моя богиня мені дозволить, то я прийду».

– Так Артеміда вже дозволила нам з тобою стати мужами! – вигукнув я. – Якого дозволу ти ще чекаєш?

– Не може смертний знати волю богів. – відповів Герострат і, підійшовши до Селени, вкляк навколішки і почав щось тихенько їй говорити. Та відповідала теж тихо.

– Як хочеш, – кинув я йому вслід, – але як прийдеш – не вижену.

І пішов собі по місту, хизуючись мечем. Одразу завітав до Гефестуса, щоб запросити його на обід, далі ноги принесли мене до гімнасію, де я покликав свого вчителя Марсія.

– Приходьте шановний вчителю сьогодні на святковий обід, адже без вашої науки я не витримав би другого випробування.

– Ти не витримав би й першого, тай третього, – сказав Марсій, – бо стояння навколішки може витримати тільки той, хто має міцні коліна. Я зміцнив їх тобі вправою вистрибування на сходинки стуленими разом ногами, а для виносу вівці на Піон потрібні не тільки міцні стегна, але і міцна спина. Хіба ти забув, скільки поту пролив, бігаючи та присідаючи з мішком піску на плечах? Я знав, що на тебе чекає, то і готував відповідно. Гаразд, я прийду.

Вже не таким веселим вистрибом, а поважно пішов я до порту, міркуючи про себе, що наука є не тільки в усному чи словесному: «Ось так просто мій вчитель дав мені зрозуміти, що все нове є наукою, кимось колись придуманою, вистражданою, знайденою у роздумах та вправах».

У порту я одразу побачив новий корабель, який щойно прибув із Аргоса. Раніше кораблі я бачив здалеку, спостерігаючи з берега за їх маневрами при заході у порт. Тепер же я, повний цікавості, як глечик олії, підійшов близько до сходень, аби роздивитися його будову. На носі у нього була вирізьблена голова богині Гери. Цього і варто було сподіватися, адже у Аргосі ця богиня була найшановнішою. Прийшли філософи розповідали мені, що там у її храмі стоїть статуя у вигляді поважної матрони величної вроди роботи самого Поліклета. Він створив Геру величезного розміру із золота й слонової кістки. Іще цей філософ казав, що там через кожні 5 років на її честь улаштовувалися свята – гереї. У коротких сорочках, з розпущеним волоссям дівчата змагалися з бігу. Переможниця діставала нагороду – маслинову гілку й шматок печінки з жер-

товних тварин. З усього цього мене тоді захопила розповідь про короткі сорочки, у яких бігали молоденькі дівчата.

Розглядаючи корабель, я помітив високі борти та щоглу, що була вищою за щогли інших суден. Стерно було також незвичне – воно складалося аж з чотирьох стернових весел – два позаду і два попереду, – хоча зазвичай їх має бути тільки два. Бажаючи узнати причину такого устрою, я подався сходами до кібернетоса - керманіча у його звичне місце біля кормового стерна на палубі. Це місце було тимчасово загороджене веслом, поставленим навкоси на якому висіло невеличке вітрило. Раби виносили з трюмів одні товари і заносили інші. Очевидно, довго цей корабель тут не стоятиме, а піде далі за новими товарами.

Відхиливши тканину, я зі здивуванням побачив Герострата, який про щось говорив з міцним бороданем, одягнутим, як перс, тобто у високій шапці, підперезаний широким поясом, оздобленим металевими пластинами, озброєний кривим мечем і в штанях. Останнє мене особливо здивувало, як це він витримує в такому одязі нашу спеку? А штани? Ногам і у хітоні жарко, а тут ще й штани!

Герострат знітився, побачивши мене, а бородань одразу розлючено запитав: «Чого тобі треба? Чого ти вперся на мій корабель без запрошення!? Йди геть!»

– Вітаю вас, шановний кібернетосе, – відповів я, – мене звати Філогнос. Відсьогодні – повноправний громадянин Ефесу так само, як і ваш співрозмовник Герострат. Мій дядько – архонт збірив Проторус (тут я злукавив, бо який же він мені дядько). Я дуже цікавлюсь усякими новинками і дуже хотів би знати, чому стернові весла встановлені не тільки на кормі, але і на носі судна?

Він ковзнув очима по моему рябому обличчю, затримав погляд на мечі, і, підвівши очі промовив: «Вітаю тебе новий громадянин Ефесу. (ага, ім'я Проторуса таки справило враження!) Я кормчий з Аргосу Кілікінос. Два стерна на носу корабля потрібні для покращання лавірування у вузьких протоках серед північних і південних островів Спорад та Кіклад. А тепер, племіннику поважного Проторуса йди з корабля, бо у мене ще багато справ, а відплиття я призначив з нічним припливом». Було видно, що він ледве стримується від люті: обличчя кривилося у неприємній посмішці, а ліва рука стиснула руків'я меча, що висів у нього на поясі чомусь праворуч, так, що аж пальці побіліли. Прийшлося піти геть, хоча було не зрозуміло, чим я його розсердив? Раніше будь-хто завжди радо відповідав мені на мої запитання – людям було приємно, що їх справою хтось цікавиться.

Отримавши таку відсіч, у мене пропало бажання узнавати щось нове, то я пішов додому, зачинив ставні і ліг відпочити перед першим моїм сімпосіумом, тобто дружньою святковою зустріччю з приятелями.

Прокинувся я від слів Магари: «Вставай! Уже час приймати гостей. Двоє з них вже прийшли – гончар та коваль. Ти ще когось чекаєш?»

– Ще мають прийти Проторус та Марсій. А чи прийде Герострат, я не знаю. Дивний він якийсь.

– Ну то вмийся швиденько, одягни нового хітона, заколи його аграфом, що залишився від твого батька, начепи меча і йди до столу. Не годиться ж гостей заставляти чекати.

Я швидко зробив усе те і пішов до гостей, але по дорозі мене перехопив Сефірус:

– Дозволь мені бути присутнім на симпосії?

– А для чого це тобі?

– Бо я вже став такий же цікавий, як і ти. А там напевне гості розкажуть про щось незвичайне.

– Сефірусе, за нашими звичаями рабам не можна бути при гостях. Навіть Магара тільки принесе наїдки та напої та й піде.

– А якщо раби будуть вас розважати?

– Як це ти нас будеш розважати? Співати чи танцювати? – тут я не втерпів і засміявся, бо старий і весь висохлий Сефірус більше нагадував єгипетську мумію, аніж такого, що може когось розважити.

– Ні, я гратиму на сестрі. Її приємний передзвін надасть гостям легкого настрою, а я зможу вільно бути разом з ними і все чути. Цей інструмент я виміняв за свій обід у іншого раба. Тільки ти Магарі не кажи, бо вона лятиме, а то ще й вдарить. І так увесь час дармоїдом кличе.

– О, я й не знав, що ти вмієш грати музику? Де це ти навчався? Адже, як ти колись мені казав, що у храмі Озіріса не був серед музик, а робив різні чудеса.

– Коли я був молодий, у мене була любка – жриця з храму Бастет (богині-кішки). Вона й навчила, адже сестра є головним атрибутом цієї богині. – відповів тихо Сефірус, і його вид пійняв смуток, мабуть згадав про молодість і волю.

Я погодився не тільки тому, що хотів музики, але ще й тому, що мені кортіло розпитати Проторуса про його таємні перемовини з Селеною та сатрапом. А мудрий єгиптянин напевне щось помітить таке, на що не зверну увагу я.

– Розкажи про свою любку Магарі, їй це сподобається, бо Селена казала, що Бастет – це ще одна іпостась Артеміді. Може тоді вона тебе і лятиме менше?

То я пішов разом з ним до столу, чемно привітався з гостями і ми зачекали, доки прийдуть ще двоє із запрошених.

Проторус та Марсій теж прийшли разом, адже останній ще й навчав збірив бойовому мистецтву, то ж вони були добрими знайомими. Архонт трохи покривився від сусідства з ремісниками, але, коли я ліг біля столу на чільне місце, зайняв лаву праворуч від мене. Ліворуч я запросив лягти Марсія. Далі нього примостився гончар Протей, а далі архонта – коваль Гефестус. Ще одну лаву навпроти мене ми залишили вільною для Герострата, а Сефірус присів у кутку і одразу почав видзвонювати на сестрі.

Наїдки вже були на столі, а як всі вляглися, увійшла Магара з рабинєю, що несла дві кратери – з вином та водою. Поналивала нам вина у чаші, розвела його водою (усім же відомо, що нерозведене вино п'ють тільки варвари) і вийшла, непомітно смикнувши мене за вухо і прошепотівши: «Дивись не напийся з першого разу, бо буде тобі!»

Сімпосій почав Проторус, як найбільш поважний урядовець. Поздоровив мене з повноліттям, далі Марсій похвалив мене за витривалість, Гефестус – за вправність

у кузні, а Протеус просто назвав мене доброю людиною. Підчас промов ми пили та їли, в моїй голові вже наставав легенький шум від випитого вина, коли наш музика почав подавати мені якісь знаки. То вказував на сестр, то робив різки над головою, то робив жест, яким чоловіки показують груди у жінок. Спочатку я тихенько хихотів над витівками старого, аж раптом мене обпекла здогадка, що це він показує ознаки Бастет, вона ж Артеміда, а я хотів вивідати дещо у Проторуса.

– Дядьку Проторусе, – почав я, пам'ятаючи, що він дозволяв до себе так звертатися. – Про що ти так довго розмовляв з Селеною?

Той плюнув у куток (хоча не годиться у домі чинити таке, але видно бридко було йому пригадувати), але неохоче відповів:

– Тааа... Тільки ви нікому не кажіть,... а хоч би й сказали, я того Герострата все одно не зважаю. Отже, Селена торочила мені, що на добудову храму у скарбниці міста не вистачає грошей, а Герострат за ініціацію давав 1000 золотих монет. Причому за нього просив у сатрапа якийсь купець із Аргосу і гарантував, що гроші дасть він. І сатрапу вже й задаток у 100 золотих передав одразу. «А скільки ж можна нам тулитися у злиднях?» проказувала вона мені мало не зі сльозами, «Ми ж ображаємо нашу богиню оцією убогою будівлею, а як вона відвернеться від нас?» Звичайно, я розумію, що гроші місту потрібні не тільки на будівництво – а гавань заглиблювати, а гімнасій добудувати, а нові обладунки замовити для збирів. Тож пішов я до сатрапа спитати, чи це так. Але до нього так і не потрапив, бо вийшов з його покою його головний писар Апелій і наказав від імені сатрапа негайно признати Герострата громадянином. За ним вийшов якийсь дивний купець: у штанях, як перс.

– Я бачив його сьогодні в порту на дивному кораблі, – сказав я і додав. – Там і Герострат був.

– Ну так я й пішов та через силу визнав того нікчому громадянином.

Тут заговорили всі разом, мовляв не годиться за гроші купляти громадянство, що це ганьба для міста та Артеміди, яка поважає сильних і сміливих.

– А чий він син? – запитав я. – Чи чув хтось про його батьків?

– Він наче б то сирота, але заможний, та його батьків я не знаю, – відповів Проторус. – Селена казала, що його опікуном до повноліття був купець Полікратос.

– Не може бути, – заявив я. – Полікратос наш сусіда і я знаю кожну вівцю у його отарах, не те що всіх його рабів. А Герострата я побачив уперше на ініціації.

– То що, вона збрехала мені? – здивувався дядько. – А для чого? Хіба не можна було назвати ім'я справжнього опікуна?

– А давайте питаємо у Полікратоса, – рішуче заявив Протей. – Він часто купляє у мене амфори для перевозки зерна та олії, отже я з ним знайомий. Підемо зараз усі разом. Такому поважному товариству він не відмовить у правді.

Вино додало нам рішучості і ми подалися до полікратосового дому з факелами, щоб освітлювати дорогу. Сефірус тихенько пішов слідом, не випускаючи сестру з рук. Підійшовши до входу, ми почали ляскати в долоні, показуючи цим, що прийшли відвідувачі. Першою виглянула рабиня, що прибирала у домі.

– Погукай хазяїна, – звелів їй Проторус, – скажи, що поговорити треба.

Чекати прийшлося довго. Полікратос вийшов заспаний і невдоволений. Але побачивши Проторуса, вичавив ввічливу посмішку.

– Слухаю вас, панове.

– Ану скажи, чому це Селена назвала тебе опікуном Герострата? – спитав архонт з грізними нотами у голосі, так, неначе він командував збирами, а не прийшов щось запитати у поважного пана.

– Так я і є опікун, – заявив Полікратос, але його товсті щоки затряслися, а лисина почервоніла. – Присягаюся Артемідою, – додав він нерішуче.

Тут втрутився я, хоча не можна було перебивати розмову старших, та вино дало зухвалості: «А чому це я ні разу його не бачив ані біля вашого дому, ані на вулиці, ані біля отар чи у домі? Де це ви його ховали?»

– Не клади брехливу клятву святим іменем, не богохульствуй! – аж загарчав Проторус, так йому захотілося узнати тайну появи Герострата в Ефесі.

Полікратос почав задкувати до дверей будинку, але Гефестус заступив йому дорогу. Озирнувшись на могутнього коваля, товстун одразу розм'як, присів на ганку і затулив обличчя руками.

– Пробачте мене, поважні панове, за брехню, хай Артеміда змилується наді мною, – почулося крізь стулені долоні. – Все це моя жадібність. Півроку тому завітав до мене купець з Аргосу Кілікінос. Я його знаю вже досить давно, бо саме мої водоноси постачають воду, коли його корабель причалює до Ефесу. Він запропонував мені пшеницю з Тавриди за півціни. За це я мав визнати його родича Герострата сиротою, якого я опікую. Причому пшениця вже була на його кораблі! Я це перевіряв особисто. Вдарили по рукам, я наказав вивантажити зерно у мої склади в порту, а у Кілікіноса поцікавився, де житиме отой хлопець? Він відповів, що придбає невеличку хату біля порту. Мовляв, тут товчеться багато народу, тому ще на одного уваги ніхто не зверне. У той же приїзд він познайомив мене з Геростратом, а я пішов до Селени і оголосив про хлопця, якого я опікую. Селена спочатку була проти, адже нічого не чула про такого сироту, і храмові нічого не перепало за віддання в опіку. Я притьмом побіг до Кілікіноса, але той мене заспокоїв, заявивши, що домовиться з усіма. Справді, на другий день прийшла послушниця з храму і повідомила мене від імені Селени, що обряд ініціації пройде за півроку.

– Ага, – вигукнув Проторус, – так оце той аргосець дав грошей і Селені і сатрапу. А сьогодні мабуть, залишок коштів приносив, коли я його в палаці угледів. Треба буде спитати писаря... Якщо він скаже,... Такий потайний...

– Що мені тепер робити? – бурмотів Полікратос, – Коли ця ганьба розкриється, зі мною ж торгувати ніхто не буде, скажуть, що моє слово брехливе, ніхто не повірить у борг, ніхто не дасть товару наперед, а мій товар розпродадуть, а гроші не повернуть, або повернуть та не всі...

– Тобі б усе про гроші! – grimнув дядько і додав уже лагідніше – Але, справді, не годиться тебе розорювати, – адже ти чи не найбільші податки сплачуєш. Та і біди для Ефесу я не бачу. Навпаки, до нас прийшли кошти, на які можна і храм будувати і багато чого зробити... От що. Різницю ціни на пшеницю внеси як пожертву на нові обладунки та зброю для збірив у сатрапову скарбницю, а ми присягнемося, що будемо мовчати. Але ж і ти клянись, що гроші внесеш!

– Внесу, внесу, – зрадів Полікратос, – завтра і внесу, хай тільки розвидниться.

– Але сьогодні поклянись, що внесеш!

– Тоді ж і ви всі клянїться.

– Гаразд. Ходімо до твоєї домашньої святині.

Ми пішли у дім, де було обладнано малий олтар Артеміди і принесли свої клятви, доторкуючись по черзі статуї.

Додому йшли тихенько, мовчки. Кожен ніс в душі тягар правди, який викликав бажання поділитися з кимось, але ж не можна було, бо ми клялися перед ликом нашої богині!

Не заходячи до мого дому, гості пішли, а ми з Сефірусом залишилися ще тихенько гомоніти про дивні справи цього урочистого для мене дня.

Прошло три роки. Я продовжував шукати нових знань, або байдикувати, як казала Ма. Потім сталася дивна подія у домі Полікратоса, про що я вже розповідав, і знову потяглися дні без особливих пригод. Якби тільки це, але ж і нових знань для мене ставало замало. Подорожні філософи рідко з'являлися в Ефесі, а ті, що заходили, розповідали вже не нові речі. Всі книги, що були в Ефесі, я перечитав. Ремісники і будівельники вже по декілька разів переповіли мені свої секрети майстерності, Сефірус не дивував мене тайнами жерців. Таке мирне життя вже почало гнітити мене. Я так би й нудьгував, але невдовзі сталася

Велика пожежа!

– Філогносе вставай! Притьмом, кажу тобі! – я прокинувся вночі від крику Магари. Таким жахливим криком вона кричала востаннє, коли у нас мільдюю поїла всі виноградники, і ми на декілька років залишилися без свого вина.

Я підскочив, як опечений, а Ма вже вибігла з дому з бронзовим відром, повним води. За нею вибігали і наші раби й рабині. Всі несли у горщиках воду. Я побіг слідом, розуміючи, що десь пожежа і треба її загасити якнайшвидше, щоби вогонь не перекинувся на інші будівлі.

– Що сталося, – крикнув я на бігу.

– Храм горить, – відповіли мені.

– Так його ж із каменю ладнають?!

– А риштування, – долетіло до мене здалеку.

Коли ми добігли, поливати щось водою було марно – храм горів, як один великий смолоскип. Риштування, дерев'яні частини храму, просушені сонцем, запаси зерна, звалені в його підвалах, підношення, картини та одяг жриць виявилися відмінним паливом. З тріском лопались балки перекриття, падали колони – храм перестав існувати. Жар стояв такий, що ближче двадцяти кроків підійти до нього було неможливо. Вогонь був заввишки не менше як у стадію, а сажа летіла ще вище і вкривала одяг, листя на рослинах, дахи будинків. Раптом серед рівного гудіння вогню почувся тріск, потім вибух і палючий струмінь вогню піднісся над пожежею, як вістря списа, який поціляв у чорне небо. Неначе щось величне і незбагненне вказувало на шлях, яким піде увесь храм, а за ним і наша віра. Від розпачу мені подумалося, що це сама богиня покидає нас. І не тільки мені одному – Магара, а за нею і всі оточуючі люди: раби, громадяни, жриці впали навколішки і почали молитися Артеміді.

– За що ти нас караєш, о богине, чим ми тебе прогнівили? Дай знак, о велика матір і утішителька! Ми спокутуємо, якою б тяжкою не була твоя епітимія. Не покидай тільки нас!!!

– Невже богиня покидає нас, – ридали городяни, не тільки жінки, але і чоловіки, – неville ми залишимося без заступниці, тепер і родити у нас нічого не буде і зубожіння наше вогонь віщує!

– Матінко наша небесна, – кричали, аж билися в корчах дівчата, – хто збереже до пори нашу цноту, хто благословить нас на весілля, хто дасть нам плодючість!!

– Візьми мене з собою, матінко, на небо, – скрикнула одна зі жриць і кинулася у вогонь так швидко, що її і годі було спиняти. Хітон та волосся дівчини зайнялися, ще як вона добігала до вогню, але та не спинилася і зникла у вогняному вихорі з моторошним криком, від якого волосся ставало сторч. Плач і крики у натовпі посилюлися. Декілька жінок впали на землю непритомними, інші роздирали собі одяг і посипали голову піском, землею та попелом, деякі дряпали собі обличчя. Частина чоловіків робила те саме. Інші нагнули голови, стискаючи кулаки в безсильній люті, і ридали вголос, хоча така поведінка чоловікам не личила ні за яких обставин.

Підвелася з колін і Селена, промовивши: «Це я зогрішила перед тобою, матінко, візьми і мене!». Але тільки-но вона зробила крок до вогню, як її спинив Проторус, чиї очі теж були повні сліз.

– Не йди! Тобі треба буде ще дівчат обіходити, людей заспокоїти, службу правити! Ти живою людям потрібна. А однієї жертви, я думаю, буде досить.

Селена простяглася долілиць, стогнучи: «Прости нас, грішних, матінко», але вже до вогню не рвалася.

Так і стояли всі, ридаючи, і просячи пробачення за свої гріхи та погані вчинки і думки майже все населення Ефесу. Ридали й ми з Магарою, обнявшись, неначе прийшла наша остання година. Стояли, доки на небі не засіріло, а вогонь не почав вщухати. Пішов ріденький дощик і тут Селену неначе щось підкинуло.

– Радійте люди! Це знак нам богиня подала! Вона не залишить нас своєю турботою. Вона з нами. Ми спокутуємо гріхи перед нею і збудуємо нового храму, ще величнішого, багатшого і без гріха!

Оговтався і Проторус і почав керувати збирами, які теж усі були тут і молилися разом з громадою. Він наказав трьом десяткам оточити згарище і нікого, навіть жриць, не пускати до нього. Іншим було наказано розводити людей по домівках, майстернях, кораблях, щоб негайно стати до роботи. Прийшов і головний писар Апелій, який оголосив від імені сатрапа триденний траур по місту. Заборонялися весілля, сімпосії, зачинялися барелі спіті, а з кожного двору мали внести пожертву на відбудову храму по десять золотих за кожного громадянина, по одному – за раба, і по оболу (це дрібна срібна монета) – за кожну голову скота.

Люди почали розходитися. Чоловіки вели своїх невтішних жінок, деяких несли на руках або саморобних носилках. Повз архонта пройшов Полікратос з Амалфеєю, яка спиралася на його плече і тихо схлипувала. Щоки купця вкривали сльози.

– Ридаєш? – запитав його Проторус на вухо. – А ти не подумав, що це і твій гріх зчинив таке горе? Що і наша брехня додала іскру у цей жахливий смолоскип?

Той спинився, як громом побитий. Його червоні щоки поступово вкривала блідість.

– Що з тобою, – підняла голову його дружина. – Що сталося?

– На мені гріх брехні перед богинею, – тихо відказав той. – Я теж винен...

І струсивши її руку з плеча, підійшов до архонта.

– Я вирішив у спокуту свого гріха пожертвувати всі прибутки від херсонеської факторії за три роки на відбудову храму зверх тієї жертви, яку наклав на нас сатрап. Всі гроші віддам негайно! Хай простить і помилує мене наша матінка, Артеміда!

– Слухайте люди, – гучно вимовив Проторус і всі спинилися, дивлячись на нього, хто з острахом, хто з надією. – Полікратос для відбудови храму окрім пожертви, яку загадав сатрап, ще й жертвує всі доходи з херсонеської факторії за три роки! Беріть з нього приклад, не жалійте ваших статків і богиня завжди буде на вашому боці!

Почулися схвальні вигуки, радісні крики, багато хто почав кричати про те, яке багатство він додатково пожертвує на відбудову храму, а жінки почали класти до ніг Селени все що у них було: амфори і відра, сережки і браслети, пеплоси і хустини.

– Я ж казав не доходи, а прибутки, – несміливо заперечив Полікратос, – це ж у двічі більше!

– Твій гріх такий важкий, що і цього буде замало! Думай ще про пожертви.. – відповів архонт і купець знітився та пішов з дружиною додому,

– Магаро, я теж вирішив внести додаткові пожертви!

– Хай тебе береже Артеміда, мій хлопчику, – з вдячністю відповіла вона і, зібравши докупи наших рабів, пішла додому.

– Тільки Сефіруса не чіпай, – крикнув я їй услід і звернувся до єгиптянина – Сефіресе, ти помітив щось незвичайне у цій пожежі? Я бачив різні пожежі, колись і наша вівчарня горіла з необачності пастухів, але такої я не бачив ніколи!

– Еге ж, помітив. Горіло рівномірно з усіх боків. Якщо пожежа виникла від необачного поводження з вогнем чи від блискавки, горіло б одного боку.

– А від чого то був вогненний спис? Невже і справді богиня хотіла покинути нас?

– То вогонь добрався до великих амфор з олією.

– А чого ж тоді олія не спалахнула одразу?

– Бо амфори були запечатані глиняними пробками і доки вони не луснули від жару, олія не займалася. – відповів Сефірус.

– Рівномірно з усіх боків, – повторив я його слова задумливо. – То ти вважаєш, що це підпал? Давай розповімо дядькові.

– Це тільки моє припущення. Ніяких доказів я навести не можу – сказав той і запропонував. – Давай обійдемо навкруги згарища, може щось знайдемо на доказ моїх думок? Тоді і дядька можна покликати. Не годиться турбувати архонта із-за думок якомусь раба...

– Ти не якийсь, ти мудрий і це знають не тільки раби, – сказав я і погодився роздивитися навколо.

Ми пішли, тримаючись ближче до збирів, які стерегли пожежу, розглядаючи землю, кущі і дерева. Все вкривала кіптява та шматки недогорілого дерева, в деяких місцях ходити було небезпечно, бо похилені колони могли от-от завалитися.

– Сефіресе, хіба тут можна щось знайти? Одне сміття після пожежі, та й годі!

– Шукай щось відмінне від залишків пожежі. – сказав він, пильно придивляючись собі під ноги. – Дивись, якийсь рівчачок, проведений у напрямку храму. І нещодавно зроблений.

– А може то для відведення води? – припустив я.

– Для відведення води потрібно робити рівчаки, які б вели від будівлі донизу, щоби вода могла вільно стікати. А цей веде згори до будівлі. Давай пройдемо по ньому до початку.

Ми пішли по рівчачку від згарища до найближчих кущів, які густо поросли на пагорбі біля храму, розсунули їх і побачили чужого мертвого раба з перерізаним горлом. Біля нього була розбита амфора з чорною рідиною, що витекла на землю. Частиково ця суміш була і у тій частині рівчаку, що була прикрита листям кущів. Сефірус вмочив пальці і понюхав ту суміш.

– Нафта, – коротко сказав він.

– Що це таке, «нафта»? – одразу поцікавився я, хоча поруч лежало мертве тіло, на рану якого налетіли зелені мухи, а жахливий запах смерті вже долітав до наших ніздрів.

– У деяких місцях із землі виливається отака рідина. Вона добре горить. Місцеві жителі звать її нафтою, тобто кров'ю землі. Ми у храмі Озіріса часто використовували її для різних чудес. Особливо, коли треба було подати знак, що бог почув молитви прихожан.

– А де ж такі місця, – не міг заспокоїтися я, – що там тече кров землі?

– У перському царстві. Є в них такі гори, де тече оця кров. Ми у них купляємо цю рідину за дорогу ціну. З неї і зброю робити можна.

– А як?

– Давай потім, а зараз клич дядька, який тобі зовсім не дядько, хоч і ставиться до тебе, як до рідного, бо маємо докази підпалу та ще й убивство! А я тут постережу, щоб ніхто не зачепив ці докази.

Я гайнув, неначе на крилах, біжучі розпитував усіх, де архонт. Біля згарища його не було, то я подався до казарм. Там він теж не з'являвся. Залишався палац. Там мене перестрів головний писар.

– Чого тобі у палаці треба? Зараз іде важлива нарада у сатрапа.

– Мені архонт потрібен і негайно. Скажіть йому, що це Філогнос його кличе.

– Не скажу, доки все не закінчиться. А що ти йому хочеш розповісти?

– Про пожежу – це підпал і за кущем раба вбито.

– Як підпал? Не воля богів?

– Підпал! За допомогою крові землі – нафти.

– Щось ти забагато про це знаєш, – сказав він і пішов до зали нарад.

Незабаром звідтіля вийшло двоє збирів, які потягли мене до в'язниці. Я з переляку навіть не пручався – такою несподіванкою для мене це стало. Там мене прикували ланцюгом до стіни, з якої стирчало товсте металеве кільце і залишили одного сидячим на кам'яній підлозі. Оце так пригода! Чому це сталося? Де архонт? Хто мене захистить?

Чекати прийшлося довго. Щоб не знудитися, я подумки складав різні числа, поступово їх збільшуючи. А коли я дійшов до складання трьох тисяч семисот п'ятдесяти восьми з шістьма тисячами сімдесят двома двері в'язниці розчинилися. Спочатку зайшли двоє збирів з факелами і стали обабіч дверей. Далі зайшов чоловік, що ніс жаровню, щипці та батоги. «Якийсь дивний коваль» – подумав я. Далі зайшов головний писар, із сувоєм пергаменту, чорнильницею і стилосами для писання, а за ним сатрап і архонт. Дядько виглядав якось винувато, чи це мені здалося? Двоє рабів занесли стіл і дві лави для сидіння. Писар одразу вмостився за столом, розгорнув пергамент, розкрив чорнильницю і приготувався записувати все, що тут буде сказано. Сатрап сів на другу лаву.

Я з острахом дивився на все це, розуміючи, що зараз почнуть мене допитувати. Тіло дрижало, у грудях неначе сидів гарячий камінь, руки холонули, очі заливав га-

рячий піт. Але моя невситима цікавість заставляла підмічати всі подробиці так, неначе це мене не стосувалося.

– Як тебе звати? – запитав сатрап густим низьким голосом, від якого мені одразу стало моторошно.

– Філогнос, тобто Нарцисій, вільний громадянин Ефесу, власник маєтку, сирота. Це мене так прозвали на нашій вулиці, о сатрапе, бо я люблю узнавати все нове. Я уже й звик до цього прізвиська і відгукуюся на нього. – щиро відповів я.

– Архонте, ти підтвердиш?

– Так, – тихенько відповів Проторус і ще дужче похнюпився.

– Звідкіля ти знаєш про підпал і вбивство? – холодно запитав сатрап, ігноруючи мою демонстративну щирість. – Як ти можеш знати такі подробиці? Це ти зробив?

– Ні не я. Але ми з Сефірусом, це мій раб, знайшли рівчак з нафтою, який веде до храму, а у куцах чужого раба з перерізаним горлом і розбитою амфорою з нафтою. Сефірус каже, що це дуже горюча суміш, горить краще за олію.

– Послати людей на перевірку, – наказав сатрап і продовжив. – А чому ти вештався навкруги згарища? Чому не пішов, як було наказано, додому займатися справами твого маєтку?

– Маєтком займається моя економка Магара, а я невпинно шукаю нових знань, тому і вирішив узнати, чому храм горів з усіх боків рівномірно, адже від блискавки чи недбалості зайнятися мало тільки в одному місці.

– Це так? – запитав сатрап у архонта. Той підтвердив і додав: «Дивно, що я на це одразу не звернув увагу. Видно піддався настроям натовпу, адже всі були у великім розпачі».

– Твоє діло спокій оберігати, а не піддаватися жіночим настроям! Треба ще розібратися, чому не було охорони біля храму, – гримнув сатрап і продовжив, звертаючись до мене. – Чому твій раб не пішов працювати, коли всі інші раби пішли? Він тебе не послухався?

– Це я йому наказав, бо у нього є великі знання, що допомагають мені у моєму прагненні до науки.

Тут повернулися послані збири і доповіли, що ніякого мертвого раба вони не знайшли. Амфори з нафтою – теж. Настала тиша і всі погляди були скеровані на мене.

Допит

– То ти брехун?! – порушив тишу сатрап. – Тоді ми тебе катуватимемо доти, поки ти не скажеш правду! Відповідай негайно!!!

– О, великий, – втрутився Проторус, бачачи, що справа зайшла вже дуже далеко, – я знаю цього громадянина змалечку, добре знав його покійних батьків. Можу скласти поруку за нього, що він не винний. Це все, про що він розповідає, напевне, є чистою правдою.

– Напевне... – пробурмотів сатрап. – Навіть ти до кінця йому не віриш. Гаразд, Нарцисіє, розповідай все до ладу, але потім принесеш клятву, тримаючи руку над вогнем доки я тобі не повірю. Якщо ти не брешеш, Артеміда захистить тебе.

– Хай тоді Артеміда пробачить мене, коли зречуся однієї клятви, яку я їй дав три роки тому. Слухайте. Все почалося з ініціації, моєї та Герострата....

Далі я докладно розповів про всі події, що були у той час, про те, що ми знайшли разом із Сефірусом, про мої намагання повідомити Проторуса про наші знахідки.

– Ти один знаєш про брехню Полікратоса? – підозріло запитав сатрап. – Ніхто більше цього не чув?

– Так один, – сказав я, дивлячись йому прямо в очі і думаючи «Хай простить мене богиня ще раз або покарає, але вплутувати у цю справу добрих людей я не буду»

– А чого ж ти мені сказав, що знаєш точно, хто підпалив? – раптом запитав сатрап у писаря. – І куди ти подівся після того?

– Я вам потім доповім, важливі справи, – спокійно відповів той.

– Гаразд, а тепер, – повернувся до мене сатрап, – скажи, чому ти, розповідаючи про пожежу, почав з ініціації Герострата та твоєї? Ти хочеш звинуватити його у підпалі? Це спроба перекласти провину на іншого?

– А тому, що саме брехня Полікратоса, а потім і моє мовчання про неї, і спричинила низку подій, яка закінчилася жахливою пожежею. Адже боги все бачать і карають за гріхи! А чи причетний до злочину Герострат, я не знаю і зводити на нього звинувачення не буду.

– А куди ж поділися ті докази злочину, про які ти розповів?

– Я не знаю, але неодмінно узнаю, коли з мене будуть зняті всі звинувачення.

– Коли це буде? – скривив губи у посмішці сатрап. – Від такого злочину швидко ти не виправдаєшся.

– Я готовий принести клятву Артеміді на вогні! – вигукнув я і, піднявши вгору руки, почав молитися. – О наша мати, наша життєдайнице, заступнице і провіснице! Дай мені сили витримати це випробування, покарай, якщо я винний, збережи, якщо невинний! Хай буде на мені твоя рука, твоя воля, твоя слава! Віддаю себе тобі повністю, без останку!!!

Не пам'ятаю вже, що говорив я далі, але кров у скронях застугоніла, руки і ноги затерпли, в грудях відчувався якийсь жар і водночас холод. Вже не тямлячи себе підійшов я до жаровні і поклав праву руку на вогонь, дивлячись прямо на сатрапа та твердячи одне: «Я невинний, невинний, невинний!!!».

Не знаю, скільки тримала моя клятва, але оговтався я, лежачи на підлозі. Наді мною схилився той дивний коваль і тер мені скроні.

– Оглянь його руку, – почувся голос сатрапа.

Той почав ретельно обмацувати всього мене, оглядаючи так, неначе він лікар, а не кат.

– Рука рожева, прохолодна. На тім'ї з'явилося біле пасмо волосся. Одяг не підгорів. Не обмочився, – коротко доповів і відійшов.

– Дивно, такого на допитах ще не було, – зауважив сатрап. – То що, невже його наймовірній історії треба повірити?

– Якщо ми повірили своїм очам, спостерігаючи диво неопалимості плоті смертного, маємо повірити і його словам, – рішуче сказав Проторус. – Богиня дала нам знак і ми всі свідки та є запис цього дива. О, великий, дозволь розкувати і виправдати цього громадянина. Дозволь йому і далі шукати винуватця. Він же перший звернув нашу увагу на навмисність пожежі.

Сатрап устав з лави, глянув на нього, на мене і зупинив погляд на своєму писарі.

– Розслідування будеш вести ти, архонте. Якщо захочеш залучити до нього цього чудодія та філософа, твоя справа. Але винуватця має бути знайдено за три дні, коли ми будемо правити тризну за загиблим храмом Ось тоді принародно ми його і покараємо. Можеш його забрати і йдіть собі геть. А ти, писарю розкажи, які ж такі важливі справи відволікли тебе від нашої наради?

Проторус наказав збирам розкувати мене і віднести додому на ношах, бо йти я не міг, хоча голова була ясною. Сам пішов слідом за ношами, розповідаючи на ході всім цікавим: «Філогнос дав важливі свідчення про пожежу у храмі, клявся на вогні і Артеміда захистила його. З наказу сатрапа я шукаю винуватця, а він мені буде допомагати, як одужає. Тому всі повинні відповідати на його запитання, якими б дивними вони вам не здалися». Після цих необережних слів по місту пішов поголос, що це був підпал, хоча раніше всі думали, що пожежа – це воля богів за гріхи.

Принесли мене додому, Ма заридала наді мною, як над покійником, але Проторус гримнув на неї: «Припини! Він цілий, неушкоджений, тільки заслаб підчас допиту. Дай йому оговтатися і нехай починає розслідування»

– Ти мене чуєш? – звернувся до мене дядько – Поїж, попи, полежи і починай. Відчуваю, що без тебе я не зможу виконати наказу. Та й звідкіля у мене такі здібності, я ж простий воїн і грамоти не знаю. Ну й налякав ти мене, – додав він упівголоса, коли Ма побігла готувати мені обід, – коли встромив руку у вогонь. Я вже хотів кидатися тобі на допомогу. Та видно і справді, Артеміда любить тебе. Оті двоє збірив, що принесли тебе, будуть тебе слухати, як мене і допомагати в усьому. Не зганьби мого імені, Філогносе.

Я кивнув головою, бо говорити не міг, доки Ма не напоїла мене вином.

– Де Сефірус? – перше, що спитав я, коли міг говорити.

– Не було відтоді, як ви залишилися на згарищі, – відповіла Ма, – А ти спати не будеш?

– Ні. Сатрап дав мені важливе доручення, яке я маю виконати за три дні. – І додав, – відчуваю, що це принесе мені нові знання не тільки про науки, але і про людей.

.... Починався ранок другого дня від великої пожежі.

Шукаємо, шукаємо

За годину я вже був готовий діяти – перевдягнений, вимитий, ситий. І хоч у тілі відчувалася слабкість, жага нових знань гнала мене надвір. До того ж, я дуже тривожився за Сефіруса. Де він міг подітися, адже раб сам-один не міг вільно вештатися містом? Його вже могли схопити та передати у власність міста!

Повний таких думок, я зійшов до збірив, які вже нудьгували біля ганку.

– Ходімо, хлопці, – гукнув я і вони, підбираючи щити та надягаючи шоломи, подалися слідом.

– Так це тебе Артеміда так сильно любить, що й рука у вогні не згоріла, розкажи, як це було? – озвався один із них.

– Треба жити без гріха та вірити у заступництво богині, – коротко відповів я і пішов туди, де востаннє бачив Сефіруса – до кущів вище храму, де ми знайшли докази підпалу і мертвого чужого раба.

Справді, нічого там не було. Більше того, за кущами все було замечено віником, зробленим з листя осокори, що росла поруч. Віник валявся осторонь, але вики-

нути його подалі злочинці (я вже не сумнівався, що це злочинці) чомусь не здогадалися. На щастя, рівчак, що вів до храму, залишився, хоча частково був затоптаний людьми. Але під самими кущами його добре було видно, в ньому ще збереглися сліди нафти, отже перший доказ у мене вже є. Показавши на нього я звелів збирам: «Обійдіть навкруги згарища та пошукайте ще таких рівчачків. Як знайдете, з місця не сходьте, а погукайте мене!» Ті пішли не кваплячись, то прийшлося мені прикрикнути: «Притьмом!». Невдовзі обидва знайшли ще два рівчаки, що вели з пагорба до згарища. Вони гукнули мене, а лея, не сходячи з місця, покликав одного з тих, хто охороняв залишки храму: «Гей ти, отой що сидить без шолома, сивий, йди сюди!». Той озирнувся і проказав: «А чого це я маю тебе слухатися?»

– Тому, що я виконую наказ самого сатрапа і архонт наказав збирам коритися мені, як собі.

Сивий озирнувся на «моїх» підлеглих збирів: «Він правду каже?»

– Правду, – крикнув той, що був ближче, – слухайся його наказів, так наказав архонт, а ще я сам бачив, як Артеміда захистила його на допиті.

Сивий збир підійшов, натягаючи шолома.

– Охороняй це місце, не допускай сюди нікого, окрім мене та архонта, доки я не зберу ще свідків.

– Охороняти що?

Прийшлося втретє показувати всі ознаки підпалу. Цей видно був не тільки старший, але й розумніший, тому збагнув все значно швидше попередніх двох. А я пішов до одного з «моїх», щоб дослідити другий рівчак. Проходячи повз згарище, я відчув сильний жар, який ще й досі випромінювали уламки храму. Я поклонився цим залишкам колишньої величі і ще раз подумки поклявся Артеміді, що знайду злочинців.

Цей рівчак був затоптаний менше за попередній. Він теж вів у кущі, де я знайшов вже досить велику калюжу нафти, а на гілці дерева, що росло поруч, висів невеличкий жмуток волосся. Видно в темряві хтось необачно зачепився. Ось іще одна ознака підпалу. Наказавши охороняти і це місце, я обстежив третій рівчак. Він був сухий, без залишків нафти. Чому це так, адже горіло рівномірно з усіх боків? І все ж таки прийдеться охороняти і це місце. А як вони піднесли нафту у ту частину храму, від якої схил іде вниз? Туди вже нафту не наллеш, отже її мали принести під саму стіну. Але шукати щось попід стінами не можна – камінь ще гарячий. І тут я згадав про Сефіруса. Невже його забили, як і того раба? Ото буде горе. Стій, але ж, коли я звідтіля пішов, на згарищі були збири і жриці. Може вони щось бачили? Треба запитати у того тямущого воїна.

– Ти бачив кого-небудь, хто підходив сюди чи щось виносив із цих кущів? – запитав я сивого збира, який продовжував з цікавістю оглядати місце злочину, яке охороняв.

– Я бачив двох рабів, які на ношах винесли звідсіля людину, накриту полотном. Тільки заплющені очі та лоба було видно.

– А пригадай, який колір шкіри був у людини на ношах?

– Та якийсь дуже світлий. Ми ще спитали у них, кого то несете? Вони сказали, що несуть свою пані, яка умліла під час пожежі. Я ще й подумав, що та пані зовсім на вулиці не буває, раз така біленька.

Отже то був не Сефірус. А біла шкіра – так це у покійника обличчя побіліло, як з нього кров витекла. У єгиптянина, либонь, і у мертвого обличчя буде темним, бо

його шкіра задубіла й потемніла під єгипетським сонцем, ще злішим за наше. Треба розпитати у жриць.

– А чиї то були раби, не знаєш?

– Ні.

– А як були одягнені?

– Як раби... Ні чекай, у одно з них замість пов'язки на стегнах були штани, як у перса. А у другого на плечах було прив'язаний мішок, замазаний темними краплями.

– Кров'ю?

– Ні, чимось чорним та лискучим.

Тепер стає зрозумілим, як вони позбавилися від прямих доказів злочину. Тільки хто ж то був? Подався я до жриць, які гуртувалися навкруги старшої Селени, як курчата біля квочки. Підійшовши почув, що вона розподіляє їх на житло по різних домам по одній, двоє чи троє, та наказує порядок чергування біля згарища, щоб не пропустити момент, коли охорона їх туди допустить. Вклонився низько і запитав: «Шановна Селено! Дозволь розпитати жриць про обставини пожежі?»

– Як ти смієш наближатися до моїх цнотливих сестер, – спалахнула та, – ти ж іще не одружений!

– Я все життя прожив зі цнотливою Магарою, але чомусь це тебе ніколи не турбувало, хоча вона є ревною прихожанкою храму, – ущипливо відповів я і додав, – зараз я виконую важливе доручення сатрапа і архонта – досліджую підпал храму.

– Так, я вже чула про підпал, чула і про те, як Артеміда захистила тебе на допиті. Наскільки надійні твої докази.

– Всі досить надійні, але мені потрібні свідчення сестер та вихованок храму, щоб узнати, чи не бачили вони уночі когось, хто підносив би амфори до храму чи до хатин, де ви жили?

– Дівчата, – звернулася старша жриця до своїх, – ану, хто пригадає про якусь пригоду уночі?

Вони почали радитися між собою, потім наперед вийшла одна з них. Я залюбувався цією дівчиною. Чорне кучеряве волосся спадало важкими пасмами на плечі, Великі виразні очі з якимось синюватим кольором білків дивилися на мене без усякого страху чи ніяковіння. Вона була трохи вищою за мене, мала гарну поставу і хоча її руки та обличчя були відкритими, вони були тільки трохи засмаглими, приємного кольору.

– Я бачила, як уночі троє несли великі амфори повз нашу хату.

– Аааа... – від дівочої краси я вже й забув, про що мова, але оговтавшись, запитав, – Ти змогла б упізнати ті амфори, або уламки від них.

– Так, – сказала красуня (інакше я її назвати не можу), – зможу, бо денце у них було не гостре, а плоске, як у кратера. І факели вони несли, що освітлювали їх обличчя. «Так вона ще й розумниця» – подумалося мені, а вголос я знову звергнувся до старшої жриці:

– Матінко Селено, звели твоїм жрицям обійти всі згарищі і пошукати уламки саме від таких амфор. І нехай їх усі знесуть сюди, а місце, де знайдено, запам'ятають, бо їм прийдеться давати свідчення перед сатрапом.

– Ти диви, як це ти розкомандувався, – зауважила вона, – а ще три роки тому тремтів, як давав обітницю Артеміді... Гарзд, дівчата, робіть, що він загадав.

Жриці розійшлися по згарищу, пильно вдивляючись у землю, а я все не міг відірвати очей від тієї, з якою тільки-но розмовляв.

– Цікаво, а як її звати, – запитав я, вголос самого себе, дивлячись на неї.

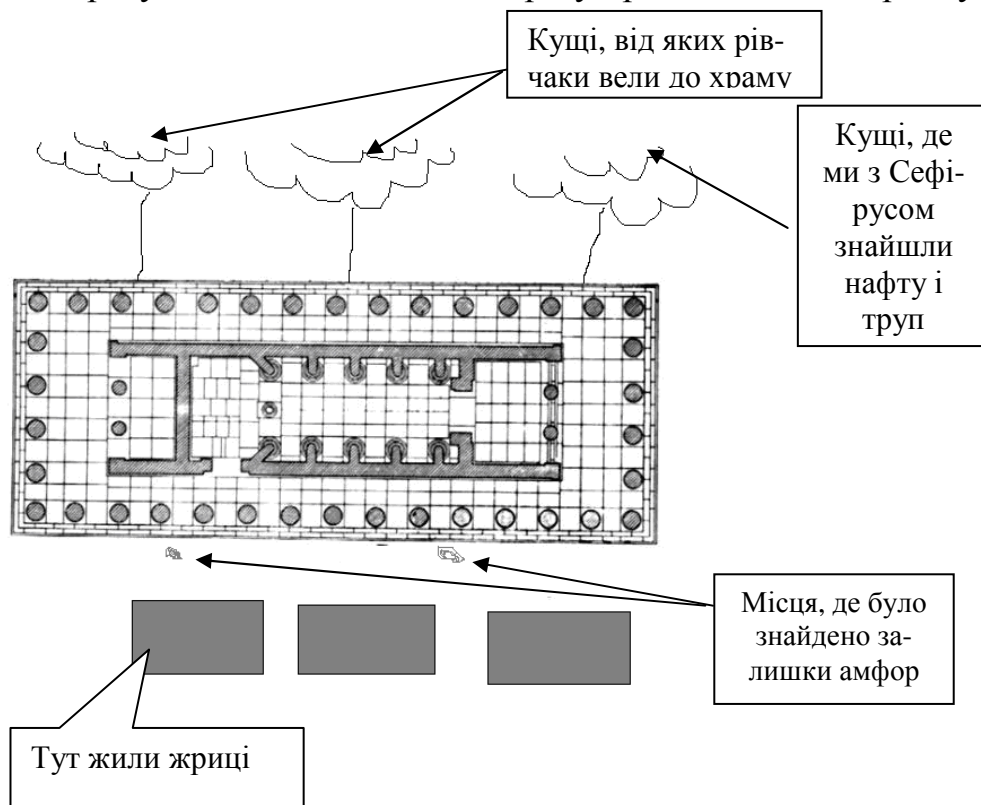
– Це наша вихованка, Катерина, – почався позаду голос Селени, – Що, вона тобі в око впала? Вона сирота, як і ти, а майна від її батьків залишилося небагато. То подумай, перед тим як свататися.

– Та ні, – знітився я від того, що виказав своє захоплення. – Я про це не думаю. А можна, щоби Катерину розподілили жити у моєму домі? Ти не думай чогось поганого, вона житиме в гінекійі разом з Магарою, а служити їй будуть наші хатні рабині. Та й живемо ми недалеко, отже на службу вона зможе швидко потрапити.

– Я подумую, – відповіла вона і замовкла, бо до нас почали підходити жриці зі знахідками.

Незважаючи на грізну заборону, вони шукали навіть попід стінами згорілого храму, тому деякі черепки були теплими, або й гарячими. Для більшості з них важко було визначити, до яких амфор вони належали, але двоє уламків плоских донець мене зацікавили.

– Де ви їх знайшли, – запитав я у жриць. І тут знову озвалася Катерина, яка показала місця. Тоді я розрівняв пилюку на землі і паличкою намалював план наших знахідок, розуміючи, що малюнок одразу прояснить всю картину підпалу.

І справді, тепер все було видно, як на долоні. Зловмисники з кущів поробили рівчаки і тихенько налили з амфор нафту під той бік храму, що його було обернено до пагорба. Потім швиденько оббігли храм, розбили там амфори із залишками нафти, підпалили і втекли. Очевидно, частина нафти потекла і до хат, де жили жриці, адже хати стоять ще нижче за храм. Тепер можна порахувати: Катерина бачила трьох невідомих з подібними амфорами. Ми з Сефірусом знайшли одну, яка потім зникла, а жриці знайшли ще дві. Все збігається! Можна кликати архонта і доповіда-

ти, що докази підпалу вже знайдено, кількість злочинців встановлено. Їх було троє, хоча ні, а четвертий рівчак? Чому він сухий? Розмірковуючи над цим, я стояв, втупившись у мій малюнок...

А де ж Сефірус?!

Ця думка раптом виринула у моїй свідомості і відіграла інші.

– Хто-небудь бачив мого раба, Сефіруса, – звернувся я до жриць, – він старий, худорлявий, шкіра у нього дуже темна, на голові залишки сивого волосся, ніс гачкуватий. Одягнений був у драний хітон.

Ніхто його не бачив. Куди ж він подівся, невже ті, хто приховали труп, захопили його?

– Дівчата, вже годі тут стовбичити, розіходьтесь про призначеним вам маєткам. – виголосила Селена. – Катерино, – тут Селена скося глянула на мене і всміхнулася краєм губ, – ти підеш до Магари. Не забувайте про чергування при згарищі, я перевірятиму особисто. Про будь-які новини повідомляти мені негайно. Я теж буду у Магари.

Моє серце застрибало від радості, але стримавши своє радісне хвилювання, я пішов до місця першої знахідки.

– Як тебе звати? – запитав у сивого збира.

– Бореус.

– Ось що, Бореусе, постав замість себе когось із тямущих хлопців, а сам знайди архонта і приведи його сюди. Скажи, що у мене є всі докази підпалу, нехай подивиться.

Той пішов, а я залишився біля свого малюнку, чекаючи на дядька.

Невдовзі вони прийшли удвох.

– Ну показуй, – наказав Проторус, – бо цей збир каже, що у тебе доказів більше, аніж вдосталь.

Ми обійшли усі місця знахідок, де я показав залишки нафти, які дядько негайно підпалив і понюхав дим. Зайнялося швидко – зрозуміло, що саме цим і здійснили підпал.

– Незвична суміш, – заявив він, – я такої ще не зустрічав. Отже ти впевнений, що злодіїв було троє?

– Або четверо, якщо врахувати сухий рівчак, – промовив я. – Можливо, хтось його зробив з міркувань, що амфор з нафтою буде чотири, але той четвертий чомусь не прийшов?

– Та й трьох вистачило, хай йому грець! – вилаявся дядько.

Роздивившись уважно мій малюнок точок підпалу, він погодився, що мабуть так все і відбувалося, як я розповідаю.

– І як же знайти тих негідників, які це вчинили? – запитав він.

– Мені спочатку треба знайти Сефіруса, – заявив я. – Він зник не просто так. Його могли захопити, або й убити. Але його смерть тільки доведе ще раз правдивість його висновків, адже це він перший звернув мою увагу на те, що храм горів рівномірно з усіх боків. Або, – тут у мене сяйнула думка, що сповнила мене надією, – він зараз слідкує за злочинцями. Якщо ми знайдемо його, то знайдемо і злодіїв.

– Ну добре, кажи, що треба робити?

– Якщо ти засвідчиш перед сатрапом, що віриш у докази підпалу, то можна відкликати збірив від куців. Бореуса я прошу залишити при мені. Думаю, що можна зменшити охорону при згарищі, бо жриці вже заспокоїлися і розійшлися по чужих домівках. Частина твого війська треба залишити у місті для охорони спокою, а всіх вільних розділити на два загони. Перший загін нехай розпитує всіх людей і рабів про Сефіруса, а як його знайдуть, то покличуть мене. Другий і значно більший, нехай шукає тіло раба з перерізаним горлом, його не могли віднести далеко, десь у вибалку й покинули. Як знайдуть, нехай несуть сюди.

Дядько пішов давати розпорядження, а я повернувся до Бореуса, що стояв поруч.

– Візьми оці денця та пошукай біля згарища стінки оцих амфор.

– А як я знатиму, що це стінки саме від них?

– Потрібно прилаштовувати уламки одне до одного. Ті що будуть пасувати і є уламками від саме цих амфор. Особливо шукай черепки з малюнками.

Він пішов, розійшлися збири виконувати накази архонта, а той підійшов до мене.

– Як ти себе відчуваєш? – запитав він. – Від цих пригод ніколи і побалакати спокійно.

– Досить добре, тільки у скронях ще й досі шумить. І їсти вже хочеться.

– То іди поїж.

– Не можу. А як щось знайдуть, а мене тут не буде? А до речі, ти не знаєш, куди то виходив писар після того, як звинуватив мене перед сатрапом?

– Не знаю, бо пішов разом з тобою, а після ще не бачив жодного з них.

– А ти розпитай ката, може той скаже?

– Кат нічого не скаже без дозволу сатрапа – годі й питати, але там залишався ще один мій підлеглий, може він щось чув. До завтра я вже знатиму, що він чув чи бачив.

Ми трохи постояли мовчки і розійшлися в різні боки: я пішов допомагати Бореусу, а дядько подався до міста керувати своїм військом. Сутеніло, хоча сонце ще світило, понад морем літали чайки, кличучи одне одного на відпочинок, тихо гомоніли збири, мовчки поралися на згарищах своїх хатинок жриці, від погорілого храму тягло теплом. Такий перехід від кипучої діяльності до спокою заставив мене відчувати сильну втому, очі почали злипатися, а тіло охопила слабкість.

– Бореусе, – промовив я кволим голосом, – я посплю, а коли щось станеться, ти мене неодмінно розбудиш, бо назавтра увечері я маю назвати злодіїв. А як стемніє, нехай все одно шукають з вогнем.

Я ліг спиною до теплої колони і заснув негайно, як тільки голова торкнулася недогорілої колоди, що правила за стояк у риштуванні.

Еврика, я знайшов!

Прокинувся я від того, що хтось поторсав моє плече. Це був Бореус, його сива голова на тлі зоряного неба, вкритого невеличкими хмарами, виглядала неначе другий, більш тьмянний місяць. Перший сіяв срібною таріллю майже у зеніті.

– Що сталося?

– До тебе прийшов чийсь раб і вимагає негайної зустрічі. Може це Серафіс?

– Ти хотів сказати, Сефірус. Ні це не він.

Я придивився до раба і помітив, що той чимось схожий на мого єгипетського мудреця: такий же загорілий, з гачкуватим носом, худий.

– Що тобі, – звернувся я до нього, не встаючи.

– Мене прислав Сефірус, – відповів той, уклонившись, хоча було помітно, що цей знак пошани дається йому нелегко, бо губи його скривилися у саркастичній по-смішці. – Він чекає тебе у місті і просить негайно прийти туди, куди я вкажу.

Я піднявся, долаючи скутість у м'язах після міцного, хоч і короткого, сну, і покликав Бореуса.

– Ходімо зі мною. І візьми ще двох, а іншим накажи продовжувати пошуки. А що у тебе в мішку?

– Я знайшов декілька черепків з кольоровими малюнками. Тримаю їх разом з плоскими денцями.

– Гаразд, потім подивлюся, ходімо швидше за цим рабом та візьми смолоскипа.

– Для чого, ніч же ясна і Місяць добре світить.

«Це нам знову Артеміда допомагає» – подумав я й пішов слідом за невідомим рабом, який вже нетерпляче тупцював на місці. Бореус слідував позаду з мішком на плечах. За ним ішли двоє збирів у повному озброєнні.

Хоч йти нам було недалеко, близько десяти стадій, у мене був час розпитати нашого поводиря: «Як тебе звати? Чий ти раб? Давно у рабстві? З якої ти країни, не з Єгипту? Як ти знайшов Сефіруса?»

Той відповідав коротко, із задишкою в голосі, бо швидка хода була йому досить помітним навантаженням: «Моє ім'я тобі нічого не скаже. Я раб Кілікіноса, аргосського купця, але вже півроку служу у його вихованця тут в Ефесі. Все інше не потрібно для твоєї справи».

– А куди ти нас ведеш?

– До дому, де я служу.

– І що там такого?

– Там Сефірус чекає на тебе.

Така лаконічність для людини, яка не була з Лаконії, грецької провінції, що славилася короткими висловами, була дивною. Це в Лаконії мати, проводжаючи сина на війну, могла промовити тільки: «Зі щитом чи на щиті», маючи на увазі, що син повинен повернутися або з перемогою, або мертвим, бо мертвих лаконійців приносили на їх щитах. Щось цей раб на диво неговіркий...

Крива вуличка привела нас до порту, де невеличкі будиночки тулилися поруч так тісно, що у них не було навіть двору.

– Тепер ідіть тихо? – проказав таємничий раб пошепки.

– А ще далеко йти? – запитав я його теж тихенько.

– Ні, через три будинки від провулку прийдемо.

– Тоді, Бореусе, віддай мішок своїм товаришам, залиш їм щита і йди за нами. Інші хай стоять тут та поводять себе тихо.

Ми потихеньку пішли вперед, намагаючись не шуміти. У вузькому провулку місячного світла було недостатньо, тому я тримався за плече раба, а Бореус – за моє. Раптом раб спинився так несподівано, що я наштовхнувся на нього, а збир штовхнув мене..

– Тихіше, – прошепотів раб, – Сефірус десь тут. Постійте, я його знайду і підведу до вас.

«Незрозуміло» – думав я, – «Для чого вся ця таємничість?». Про що думав Бореус вгадати було важко – служба привчила його не виказувати власні почуття і коритися наказам мовчки.

Раб кудись зник, натомість, майже одразу почувся шепіт мого Сефіруса, якого я майже не чекав знайти:

– Йди за мною та послухай, про що говорять у цьому домі.

– А як..., – почав було я, але той затулив мені рота рукою і повів до стіни будинку. Там притулив до мого вуха металеву чашу з напівкруглим дном. І я почув якісь звуки, які склалися у голоси!

«Не кричи на мене, бо дядько тобі не простить нечемного поведження зі мною» – казав один голос.

«Як же на тебе не кричати, коли ти не виконав його наказу» – казав інший.

«Як не міг підняти оте» – відповідав перший – «І скільки вже можна про одне торочити?»

«Для чого ж ти тоді тут?» – не вгавав другий голос, – «Тоді ти не потрібен!»

«Мені не можна було залишатися вдома, ти ж сам знаєш»

«Чому тоді у цьому місці? Жив би в Херсонесі, там же і родичі твої живуть»

«Мене там шукали б у першу чергу, а так і від дому недалеко і ніхто не знає, де я»

– Що за чудасія? – спитав я голосно, – Хто ці люди? І як мені все чути у цій чаші?

На другому поверсі будинку почувся шум, відчинилося вікно і незнайомий голос гучно запитав:

– Хто це вештається уночі? Я зараз збирів покличу.

– Вони вже тут, – відповів я

– Але ж я їх не кликав! Ідьте геть, бо я скаржитимуся сатрапу!

– Ходімо, – потяг мене за руку Бореус. – Я не хочу отримувати догани за незаконне втручання в оселю. Мене ще й вигнати можуть, а де я ще таку роботу знайду?

Я спробував пручатися, але той був значно дужчий за мене. Спинилися ми на виході з провулку, де було трохи видно. У місячному світлі я нарешті побачив Сефіруса. Той був зовсім охлялий, але, слава Артеміді, живий.

– Ну розповідай усе, що бачив? – почав квапити я його.

– Дайте спочатку води напиться, спрага мучить так, що рота розкрити не можу, – прошепотів той. Я озирнувся на збирів і попросив води чи вина.

– А чого це я буду напувати раба зі своєї губки? (з морських губок збири робили собі невеличкі ємкості для рідини, які зручну було чіпляти до пояса) – відповів один із них.

– Тоді, я купляю її у тебе, зайдеш до Магари, розкажеш про нашу домовленість і забереш гроші.

Збир неохоче відчепив губку і подав мені, а я передав Сефірусу.

– Дякую Філогносе, – вже веселішим голосом сказав той, коли випив все, що було в середині, – гарне вино. У нас його п'ють тільки фараони. Куди губку дівати?

– Залиш собі. Ну розповідай швидше, що ти бачив?

– Коли ти побіг шукати архонта, – почав єгиптянин, присівши навпочіпки і опершись об стіну, – я залишився стерегти місце злочину. Чекати прийшлося довго і я вже мало не задрімав, коли почув голоси двох людей, які йшли прямо до кущів. Один із них був у штанях, що мене дуже здивувало – такого одягу я раніше не ба-

чив. Не в змозі дати ім. якусь відсіч, я піднявся на пагорб вище і заховався за каменем, але все бачив. Той що у штанях підганяв другого робити все швидко. Тож вони заховали биту амфору з нафтою у мішок і заходилися ладнати ноші з гілок сусідніх дерев для мертвого тіла. Вони весь час про щось перемовлялися між собою, але всіх слів я не чув, бо присів далеченько від них. Тільки деякі вигуки долітали до мене: «Швидше... не барися... хай покарає... цей боягуз... треба б було...». Коли все було готово, вони понесли ноші у місто, а я пішов за ними, намагаючись не попасти їм на очі. І тут мене спинила Магара, що бігла до палацу, бо їй сказали, що тебе посадовили у в'язницю. Вона так галасувала, що критися я вже не міг. Коли з'ясувалося, що про твоє ув'язнення мені нічого не відомо, вона побігла далі.

«Ти диви» – подумав я, – «А мені про свої відвідини палацу вона нічого не сказала»

– Чому ж ти вирішив, що вони у цьому домі? Ну кажи ж швидше, – увірвався мій терпець.

– Я побрів до міста у тому ж напрямку, в якому йшов до цього, сподіваючись на щасливий випадок. Ще й подумав, що викриття справжніх злодіїв виправдає тебе, якщо звичайно, ти себе не обмовиш на допиті під тортурами.

– Я себе не обмовив, мене захистила Артеміда.

– Як?

– Потім, потім, кажи далі!!!

– Щасливий випадок трапився тоді, коли помітив людину, схожу на мене. Цей чоловік йшов у якихось справах. Я звернувся до нього по-нашому, єгипетською мовою. Він зрадів і відповів мені. Це був мій земляк, теж раб. Але у рабство він попав через зраду і зовсім недавно – близько півроку. Я одразу запитав його про людину у штанях. Той відповів, що так вдягається, людина, яка захопила його у рабство. І привів до цього дому. Але зайти туди я не міг, то залишився чекати під стіною, чекати. Невдовзі вийшов мій новий знайомий і ми добре порозмовляли про його життя в Єгипті, про обставини, за яких він потрапив у рабство.

– Досить про це, – увірвав я плавну течію розповіді, – кажи про головне!

– Гарзд. Коли я розповів йому про причини своїх розшуків, ця людина погодилася мені допомагати, бо ніяких добрих почуттів до своїх хазяїв у нього не було. Він пішов і заставив мене чекати досить довго, а повернувся з пристроєм, у якому було чути голоси людей у домі. Ти теж ним трохи скористався і, якби не твоя гарячковість, узнав би ще більше.

– Що почулося мені, я знаю, а що почув ти?

– Розмовляло двоє чи троє, я не розібрав. Вони лялися між собою. Один із них казав, що варто виходити в море негайно і, якби не відплив, то вже тут його б не було.

– Зупинись, – сказав я і повернувся до Бореуса. – Негайно знайди архонта, нехай він накаже заборонити вихід у море до закінчення тризни по храму. Скажи, що винуватці пожежі можуть втекти морем. А його самого приведи сюди.

Той взяв щит і мовчки подався геть, а Сефірус продовжував:

– Іще я виразно почув слова «нафта» та «вогонь». Один сказав, що не треба було різати, тільки я не зрозумів, що саме.

– Цього досить! Зрозуміло, що злочинці живуть у цьому домі! Як не вистачає архонта, який би наказав увійти туди і вчинити трус, щоб знайти докази злочину!

Тут нашу розмову перервав якийсь хлипання з провулки, що вів до дому злочинців. Що їх декілька, у мене вже сумніву не було!

– Що там, ану гляньте, – наказав я збирам. – Та мішок же покладіть...

Ті зайшли у темряву і майже одразу повернулися, тягнучи чоловіка, який однією рукою затуляв рану у горлі, з якої цабеніла кров, неначе з горла жертвенної вівці. Другою рукою він тримав згорток.

– Нехебе! – скрикнув Сефірус, і, впавши на коліна, нахилився над обличчям пораненого. Та заговорив по-своєму. Той щось прохрипів, потім відняв руку з рани на горлі, простягнувши другу з клунком до Сефіруса. За хвилину рука заслабла, бо кров витікала вже повільно. Його руки розкинулися, по тілу пройшла судома і він застиг, вдивляючись уже мертвими очима у зоряне небо, під яким довелося зазнати стільки страждань.

Сефірус повільно взяв клунок із мертвих рук раба і розгорнув його. Там були дві металеві чаші з круглими денцями, через які протягнуто металевий дріт. Дріт мене здивував, адже наші ковалі не вміли з металу робити такі тоненькі нитки! Але любитися цим витвором та зволікати було ніколи, тепер у мене було право вдертися до будинку, де сталося вбивство.

– Ви бачите, – показав я рукою на мерця збирам, – сталося вбивство і ви зобов'язані негайно вчинити розшук вбивців! Увійдіть у дім, третій від вулиці, та за-тримайте до приходу архонта всіх його мешканців, нехай пояснять, хто вчинив ще одне злодійство.

– Так це ж раб, над яким хазяїн має повну владу, – одказав один із них. – А в будинку живуть громадяни міста. Якщо ми туди ввійдемо, нас можуть покарати.

– Це вбивство пов'язане з підпалом храму! А за раба хазяїн теж має відповісти, заплативши вено у скарбницю Ефесу!

– То нехай справу про вено вирішує сатрап, суддя та скарбник. А ми не підемо.

Доки я сперечався зі збирами, мій єгиптянин читав молитву, простягаючи руки до неба. Видно просив у Тота зглянутися над Нехебом і заступитися перед Осірісом, коли той буде зважувати на терезах душу померлого. Більше нічим допомогти він не міг, адже бальзамування, яке б належало зробити, було неможливе.

Не добившись покори від збирів я не наважився йти туди один. Нахилився над рабом, якого я знав всього декілька годин і оце тільки зараз, вже по його смерті узнав ім'я – Нехеб. Під ним розтеклася калюжа крові, яка у світлі місяця здавалася чорною. Рана на горлі вже була майже сухою, тому я зміг її уважно роздивитися. Вже вдруге я бачив таку рану. Перша була у раба, що загинув за кущами біля храму. « Наші мечі не могли завдати такої рани. Тоді вона б була ширшою, бо у них прями леза » – подумалося мені. – « А тут неначе різали чимось круглим... »

Більше зробити я нічого не міг до приходу архонта. Отже мав час для задоволення власної цікавості, яка знову прокинулася, незважаючи на втому

– Сефірусе, розкажи мені про цю річ, – попросив я єгиптянина, який мовчки стояв над тілом свого одноплемінника. – Та не сумуй! Тебе така доля не чекає – я тебе ніколи не ображу!

– Ох, – зітхнув той. – Все тобі треба знати... То слухай. Якщо ці дві чаші рознести у різні боки і натягнути дріт, як струну, то звуки, що попадають в одну з них, заставлять коливатися дно чаші. Ці коливання будуть передані дротом до dna другої чаші. Якщо до неї притулити вухо, можна почути звук.

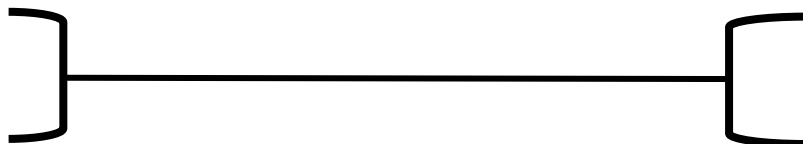
– Давай спробуємо, – негайно захотів я.

Ми з Сефірусом розійшлися по різні боки вулиці і натягнули дріт. Мій раб почав щось проказувати в свою чашу, а я притулив вухо до другої і почув його мову:

– Цей пристрій здавна використовується у наших храмах для передавання звуків на далеку відстань. Вашою мовою його можна назвати «іхо макрія» – далекий звук.

– А мені можна щось сказати? – крикнув я йому через вулицю. Той подав ствердний знак.

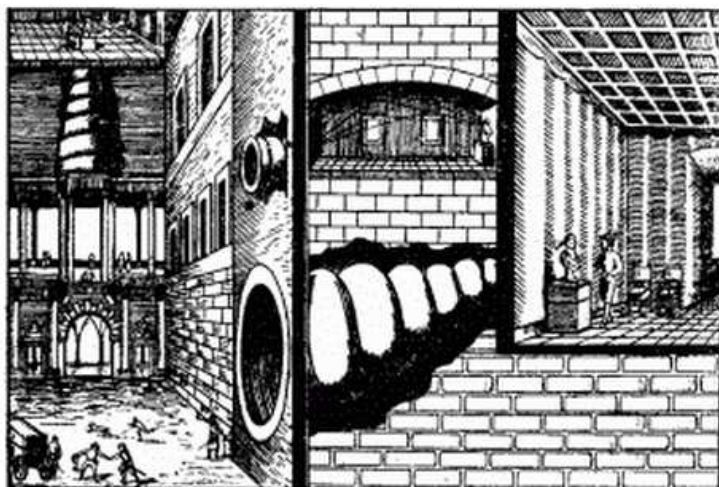
– А чи тільки дроти можуть передавати звук далеко? – запитав я у чашу.

– Може ще й повітря, якщо передавати звуки через довгі труби. В наших храмах робили статуї богів, що розмовляють. З одного кінці труби стояв жрець, який виголошував промову від імені бога, а другий кінець був підведений до статуї. Звук з труби, який чувся, люди сприймали за голос статуї, голос бога.

– Краще назвати цей пристрій телефоном, – сказав я, – така назва більш благозвучна і означає те саме.

Доки ми вправлялися з телефоном, прийшов дядько Проторус. Бореуса з ним не було.

– Що тут у вас? – запитав він роздивляючись мертвого Нехеба. – Про це Бореус мені не казав.

Я швидко переповів йому про всі події, які сталися цієї ночі і знову попросив увійти до дому і вчинити розшук, хоча б під приводом смерті раба.

– А де Бореус? – поцікавився наостанок мій названий дядько.

– У порту керує збирами, – коротко відповів архонт і, узявши з собою своїх підлеглих, пішов до вказаного мною дому. Двері були відчинені, тому увійшли вони вільно. Архонт погукав хазяїна, але ніхто не відповів. Через деякий час вони повернулися.

– У домі нікого. І жодного смолоскипа, щоб присвітити. – сказав дядько. – Прийдеться чекати, доки сонце встане. Тоді й пошукаємо.

– Та ніколи ж чекати, завтра тризна, на якій потрібно назвати злодія!

– І що тоді робити? Ну чого мовчиш?

Мій мозок напружився у думках. Що було робити? Але, незважаючи на втому, голова працювала так, неначе я відпочивав цілий тиждень:

– Накажи цим збирам залишитися в домі до світанку. Хай і мішок з собою візьмуть. А як розвидниться, нехай шукають амфори з плоским дном й таким же малюнком, як і на черепках у мішку. Також треба шукати сліди крові на будь-яких предметах. Як знайдуть, все це треба таємно принести на тризну і не показувати, доки я не скажу.

– Виконуйте, – коротко наказав архонт і звернувся до мене. – Ти все таки відпочинь, бо завтра довго не доведеться спати. А я піду далі, бо справ аж забагато.

– Дядьку, а як же з тілом Нехеба? А придумав, накажи віднести його на місце тризни, бо це теж доказ.

Дядько пішов давати розпорядження, а я вирішив перебути на ганку палацу сатрапа до ранку, бо у мене до нього була термінова справа.

Підійшовши туди зі своїм рабом, який ніс телефон у згортку, я побачив охорону, яка мене впізнала і дозволила нам посидіти там до приходу сатрапа.

Сидіти було нудно, втома давила мені на плечі, очі заплющувалися самі, адже за останні дві доби я спав хіба що три години. То я заснув, прихилившись плечем до колони, що підпирала портик на вході до палацу.

Останні докази

– Що він тут робить? – прокинувся я від владного голосу. Це був сатрап, який виходив з палацу.

– Чекає на тебе, о великий, – відповів хтось зі збирів.

– Чому ти тут? Що вдалося знайти?

Я незграбно піднявся, намагаючись якимось поправити одяг, і голосом, хрипким від недовгого але міцного сну сказав:

– Я знайшов будинок, де були злодії, але вони втекли. Накажи, о великий, щоб на тризну прийшли всі власники будинків у місті. А я вкажу тобі на злочинців і розкажу, як було вчинено підпал.

– Чи не занадто ти впевнений? У тебе є точні докази?

– Частково є, частково я їх отримаю прямо на тризні.

– Щось не дуже віриться, але за тебе склав поруку архонт, то в разі помилки, він відповідь за все: і за погану охорону храму, і за невдалий розшук злодіїв, і за те, що переклав розслідування на якогось рябого хлопця...Гаразд, я накажу, але і ти начувайся. Не думай, що вдруге Артеміда захистить тебе!

Сатрап став у колісницю, бо в колісницях їздили стоячи, її було подано до портика палацу, і візниця погнав коней до згарища храму – починався день тризни. День моєї поразки чи перемоги, день, коли зло має бути покаране. «Артемідо» – звернувся я до заступниці у своїх думках. – «Дай мені сили і снагу, дай мені ясний розум і волю, а я скористаюся цим, щоб відплатити тим, хто сплундрував твоє майно, хто захотів кинути тінь недовіри у твоїх силах, хто бажав применшити твою славу!»

У цей же момент на моїх очах яструб злетів з неба і, впавши у пилюку, що стелилася на дорозі, впіймав і роздер горобця. Я зрадив! Це добрий знак подає мені наша матінка, що я теж упіймаю зловмисників і викрию усю їх змову!

Підбадьорений добрим знаком, я пішов разом із Сефірусом слідом за колісницею. Біля згарища вже почали зводити поміст де стоятимуть найшановніші люди Ефесу: сатрап, архонт, головна жриця Селена, багатії. Інші мали стояти біля помосту. Віддалік поралися жриці, готуючи вінки та споруджуючи тимчасовий олтар Артеміди.

Сатрап давав вказівки архонту та скарбнику. Головного писаря біля них не було, хоча це його обов'язок, записувати все, що каже сатрап. Треба буде дізнатися про причини його відсутності. А може дядько вже узнав про допит у сатрапа?

Я наказав Сефірусу присісти віддалік і підійшов до співрозмовників, очікуючи, доки Проторус звільниться. Але розмова вже скінчалася. Почулася тільки остання вказівка сатрапа: «Тризну починаємо опівдні». І тут він помітив мене.

– Ще одне, архонте. За проханням оцього чудодія нехай твої воїни зберуть усіх власників будинків ближче до помосту і перевірять, щоби ніхто не знехтував моїм наказом. Я поїхав.

Знову почулося вйокання візника, затупотіли коні, заgrimіли колеса на вибоїнах і сатрап зник у куряві, що здійнялася за його колісницею.

– А це для чого, – підійшов до мене дядько. – мало мені мороки з охороною, так іще твої забаганки!

– А ти не забув, що саме я разом із Сефірусом знайшли всі ознаки злочину і будинок, де перебували зловмисники? Отже, я маю рацію щодо свого прохання. Але розповісти я не можу, сам усе побачиш. Ще одне, нехай власників тих будинків, що збудовані біля порту, підведуть до краю помосту.

– Гаразд, – похмуро відказав архонт і застеріг мене, – дивись, якщо мене із-за твоїх химерних міркувань виженуть з посади очільника міської охорони, будеш мене годувати до скону – я ж не маю нічого окрім меча зі щитом та обладунків.

– Не бійся дядьку, я тебе не підведу і ладен годувати тебе завжди, бо саме твоя порука і дала мені можливість вийти з в'язниці та вести це розслідування!

– Ну гаразд, – буркнув він і пішов порядкувати.

Мені ж нічого не залишалось, як чекати, але мене непокоїв Сефірус. Стояти він уже не міг, тож ліг біля мене, ще й руки склав на грудях як покійник.

– Сефірусе, що з тобою?

– Щось я слабну, – тихенько відповів він, не розплющуючи очей, – я дуже голодний та й спрага мучить мене знову.

– Лежи тут, – скомандував я і пішов додому. Там уже було повно жриць, неначе це було приміщення храму, а не моя оселя. Домашній олтар Артеміди було прикрашено зеленню і перед ним курилися ароматичні смоли. Одна зі жриць постійно наглядала за підтриманням жертвовного вогню. Магара бігала щаслива від того, що тимчасовий храм тепер у нашому домі

– Зупинись на хвилинку і дай мені їсти, ні краще поклади їжу в кошик для двох. І швидше!

Тут її характер знову дався взнаки:

– Чого це ти не хочеш обідати вдома? – закричала вона. – Де це тебе носило всю ніч? Для кого ще береш їжу, для того нероби-єгиптянина?

– Припини свої крики і виконуй негайно мій наказ !!! – Це вже не стримався і я. – Я виконую важливе розслідування підпалу храму і у мене немає часу з тобою теревенити!

На наші крики вийшла головна жриця Селена:

– Що нового у розслідуванні? – запитала вона.

– Нового багато, але до викриття злочинців я нічого розповідати не буду. На тризні все з'ясується, – сказав я і запитав у свою чергу. – А ви всі тут?

– Знаю, хто тебе цікавить, – всміхнулася вона, – так, Катерина тимчасово мешкатиме у твоєму домі.

– А можна ще раз із нею побалакати? Це мені для слідства потрібно, – поспіхом додав я, побачивши, як посмішка на обличчі жриці вже виглядає, як відверте глузування.

– Можна, – і Селена повернулася до Магари, – піди поклич Катерину, вона розмовлятиме з ним при мені, так що не турбуйся.

– А я і не турбуюся, – сказала Магара, ще не охолонувши після крику, – Філогнос лагідний, неначе ягня, хоча й настирливий, неначе сто еріній!

Вона вийшла з гордо піднятою головою і невдовзі повернулася з Катериною. Та вже була перевдягнена, як я помітив, у материн пеплос, бо такого візерунку я більше ніде не бачив. Виглядала ще гарнішою. Її великі чорні очі уважно глянули на мене.

– Катерино, – почав я трохи ніяковіючи, чого у мене ще ніколи не було, адже я звик розпитувати людей, – пригадай ще якісь прикмети тих людей, що несли ноші з кущів після пожежі. Особливо того, що у штанях.

Селена та Магара уважно дивилися на нас обох, не даючи мені зосередитися.

– Не знаю... – задумалася Катерина, – чи зможу щось пригадати? У нього була велика чорна борода...

– А у другого? – запитав я радіючи про появу нових доказів. – Що ти пригадаєш про другого?

– Мабуть, нічого, ось тільки він ішов весь час заточуючись, начебто п'яний. Я ще подумала, як можна напиватися в такий жахливий день, та й іще зранку?

«Ні, не п'яний, хто ж п'є зранку? Навіть варвари такого не чинять.» – подумав я. – «А може просто в нього не ставало сили нести ті ноші?»

– Дякую тобі Катерино, – сказав уголос, – можна я ще до тебе звернуся, як буде потреба?

– Можна, можна, – відповіла за неї Селена.

Тут рабиня принесла кошик з наїдками та горнятко вина і подала Магарі. Та, передаючи мені, прошепотіла: «Якщо ти на ній не женишся, я тебе уві сні задушу! Яка ж вона роботяща та лагідна – доброю дружиною тобі буде. З Селеною вже домовлено!».

Я зніяковів так, як ніколи у житті: обличчя запашіло від сорому, жар обійняв усе тіло. Тому, опустивши голову, я вихопив кошик з її рук та побіг, так, не пішов, а побіг до згарища, намагаючись тамувати в собі дивну суміш радості, тривоги, сподівань і занепокоєння. Наївшись і нагодувавши Сефіруса (збири косували на мене очима, дивуючись, що хазяїн годує раба, а не навпаки), я трохи заспокоївся. Треба шукати ще доказів і готуватися до часу, коли я назву злочинців. Отже, мені треба неодмінно узнати, чи знайшли забитого у куцах раба? То я пішов шукати когось зі знайомих збирів, але нікого не знайшов. Прийшлося звертатися до першого-ліпшого.

– Ти не вкажеш мені на тих, хто шукав мертвяків на пагорбах?

– Та ось вони, – вказав мені той на купку вояків, що стояли осторонь.

Я підійшов до них.

– Ви знайшли щось, тобто не щось, а мертвого з перерізаним горлом?

– Так, – відповів один із них, – ось лежить, накритий рядном, у якому його було замотано.

– А де?

– На пагорбі Піон. Його було кинуте у яму, з якої люди брали глину, тому не одразу й знайшли. Всю ніч проходили марно, а як розвиднилося, то одразу й помітили.

«Пагорб Піон лежить по дорозі до міста» – зметикував я. – «Тож вони, як не стало сили нести тіло, кинули його у яму, та і втекли».

А вголос запитав:

– А труп з- міста ще не принесли?

– Який ще труп? – здивувався збир.

– У місті вбили ще одного раба таким же способом, – пояснив я. – Архонт наказав принести його сюди.

– Ні не було, – зі здивуванням відповів мені мій співбесідник, а потім глянувши вдалину сказав. – Може оті несуть.

Я подивився у вказаному ним напрямку і помітив двох збирів, що несли ноші. Поруч крокував ще один з мішком за плечима. Прийшлося трохи зачекати, доки вони не підійшли ближче. У збирі з мішком я пізнав Бореуса. Не в силі чекати, побіг їм назустріч.

– Ну що вдалося знайти у домі?

Бореус відповідав неспішно, видно було, що дві безсонні ночі притомили і цього досвідченого воїна.

– Знайшли ще одну амфору з таким же малюнком, як на черепках.

– Пусту?

– Повну. Запечатану. Та ось подивися сам.

Він зняв мішок з плечей і заходився виймати з нього черепки, знайдені на зга-рищі учора. Потім витяг амфору. Справді, малюнок на ній співпадав з малюнками на черепках. Судина була запечатана глиняною пробкою з печаткою. Я підкликав Сефіруса.

– Подивися, тобі знайома така печатка?

– Ні, – відповів той, – це не печатка, а напис, що повідомляє про вміст судини. Зараз прочитаю і перекладу, адже це написано єгипетською мовою. Так, сехеб, мна, пта, нуварі... Ага, тут написано, що це кров землі, яка палає, неначе лоно, що її породило.

– Зрозуміло, це нафта, – пояснив я це собі і попросив – покладіть це тіло поруч з іншим, я хочу їх оглянути. Бореусе, ти подивися також.

Після оглядин, я знову звернувся до нього: «Ну, що ти скажеш про ці вбивства?»

– Горло перерізане в обох з одного і того-самого боку. Різали не нашим мечем, а зігнутиим.

– А у кого такі мечі? – запитав я.

– У персів.

– То вбивали перси?

– Так, – відповів Бореус і після вагання додав, – або греки, у яких є така зброя.

– А ви такого меча не бачили у домі, де робили обшук?

– Ні. Там взагалі було мало речей. Схоже там жила тільки одна людина і служили їй один чи два раби.

Ось тепер у мене були майже всі докази. Залишалося чекати тризни.

Тризна

Невдовзі біля помосту почали збиратися люди, жриці вишикувалися біля тимчасового олтаря, збири оточили поміст, частина з них залишилася оберігати залиш-

ки храму. З міста йшла ще одна велика купа людей, позаду якої рухалися дядькові підлеглі. Мою увагу привернула поведінка одного з людей. Він неначе не хотів йти і збири підштовхували його. Придивившись я пізнав Кілікіноса, керманіча корабля з Аргосу. Коли вони підійшли ближче, я почув їх суперечку:

– Я не громадянин міста, а купець з Аргосу, – опирався Кілікінос, – Чому я маю сюди йти?

– Нам наказано привести всіх, – відповідали йому, – Дивися, керманічі інших кораблів, що стоять у порту, теж тут і не заперечують.

– Нехай вони не заперечують, а я не хочу!

– Це ти сатрапу скажи, – порадив один зі збирів і посміхнувся, – може він тебе поважає більше за інших?

Я кинувся шукати дядька. А ось і він, супроводжує сатрапа, який знову приїхав на своєму розкішному візку.

– Проторусе, – тихенько попрохав я, коли сатрап вийшов на поміст, – накажи, щоб один зі збирів стеріг отого купця з Аргосу і, якщо той кинеться тікати, затримає його.

– Ти думаєш, що це він? – зацікавлено запитав дядько.

– Скоро ми всі узнаємо, хто це був, – відповів я і став близько до помосту, чекаючи на виклик сатрапа.

Той підійшов до краю помосту і гучно проказав:

– Починаємо тризну по нашому храму.

Люди затихли.

– Але перед тим, як вшанувати його пам'ять, віддати пошану Артеміді, ми маємо з'ясувати причини цього нещастя. Чи була це воля богів, а може хтось із людей свідомо заподіяв це зло? Для цього ви всі будете відповідати на запитання громадянина Ефеса – Нарцисія. Відповідати щиро, пам'ятаючи, що він запитує з моєї волі!

«Який ще Нарцисій» – загомоніли у натовпі, але коли я зійшов на поміст, почувися вигуки – «Так це ж Філогнос, який до всіх чіпляється зі своєю цікавістю»

«Ось тепер я потребую допомоги моєї богині, так саме як і на допиті.» – подумав я і зійшовши на поміст, став поруч з сатрапом.

– Я маю перше питання! – крикнув я у натовп, – кому належить будинок, що стоїть у провулку, третій від вулиці у порту? Зголосіться!

Ніхто не підняв руки, всі мовчали, тільки перешіптували між собою.

– Якщо так, – знову крикнув я, – нехай сусіди власника цього дому вкажуть на нього!

У перших рядах виникла штовханина, люди розступилися і в центрі їх кола я побачив Герострата. Всі вказували на нього.

– Скажи, Герострате, чому у твоєму домі було знайдено амфору з нафтою?

Той мовчав, похиливши голову, але невдовзі підняв її і подивився на мене прямо.

– Що за нафта? – запитав сатрап.

– Саме нафтою і було підпалено храм, – виголосив я не тільки для нього, але і для натовпу. – Прошу спитати у архонта Проторуса про докази, які я йому навів.

– Підтверджую! – гукнув архонт зі свого місця.

– Що це за докази, розкажи всім! – велів сатрап.

– До храму з ближніх кущів були пороблені рівчачки в які налили нафту і з яких вона непомітно потрапила до храму, Це дуже горюча суміш, яку ще називають

кров'ю землі. На рівчаках були залишки нафти і це бачив не тільки архонт, але і його збири. Прошу підтвердити мої слова.

Збири загукали у знак підтвердження та почали бити руків'ями мечів по щитах. А я продовжив, надриваючи горло, бо не мав звички говорити для натовпу:

– Перед храмом знайдено черепки з амфор, що мають плоске денце. Деякі черепки мали малюнок, що тотожний з малюнком на знайдений у домі Герострата амфорі. Прошу нашого гончара Протея оглянути амфору і черепки. Їх стереже Бореус. І дати висновок, чи це саме ті малюнки, що і на амфорі.

Протей проштовхався наперед і почав ретельно оглядати докази злочину, що лежали біля ніг у сивочолого збира. Невдовзі він підняв голову і сказав:

– Підтверджую, що черепки і амфора мають однакові малюнки, – і додав, – таких малюнків я ще не бачив у нашому місті. А сам такого на жодній амфорі не малював.

– Схопити його, – наказав сатрап, вказуючи на Герострата, – і відвести до в'язниці.

Той зовсім не пручався, а пішов під охороною двох збирів (хоча вистачило б одного, зважаючи на його хирлявість) з гордо піднятою головою. Люди гомоніли поміж собою, дивлячись їм услід, адже вони знали Герострата і жодним чином не могли подумати, що цей хирлявий чоловік здатен на таке.

– Отже винуватця знайдено, можна починати тризну! – виголосив сатрап.

– Ні не можна, – скрикнув я щосили, намагаючись перекричати гул збудженого викриттям натовпу.

– Як не все?

– Він був не один, – сказав я і всі замовкли та повернулися знову до мене

– То кажи швидше, хто ще! – нетерпляче сказав сатрап.

– Гляньте, онде лежать два раби з перерізаним горлом. Нехай сусіди Герострата підійдуть і оглянуть їх. Чи не впізнають когось.

Четверо підійшло до збирів, що охороняли трупи, і почали вдивлятися в бліді обличчя мерців. Поговоривши поміж собою, старший з них сказав:

– Це раби, що служили у Герострата в домі. Оцей, – він показав на мерця, знайденого у куцах біля храму, – був при ньому з першого дня, як оселився біля нас. А оцей, – чоловік ціпком вказав на мертвого єгиптянина, – прибув разом з кораблем отого купця за тиждень до пожежі.

Тут він вказав на Кілікіноса. Той спробував зробити крок назад, але його щитом підпер один зі збирів.

– Це брехня! – крикнув він, – Я не знаю, чий це раб!

– То може ти і Герострата не знаєш, – запитав я. – Я бачив вас на твоєму кораблі три роки тому! І саме ти придбав йому будинок у порту! Чи присутній тут колишній власник цього будинку?

– Тут я, – озвався один з тих, які стояли позаду. – Я продав Кілікіносу свій будинок три роки тому, бо оженився і збудував новий просторий подалі від порту у тихому місці.

– Чи може хтось іще підтвердити слова цього чоловіка? – запитав я.

– Ми можемо, – знову озвався старший сусіда Герострата. – Ми всі жалкували, що такий добрий і привітний сусіда виїжджає з нашого провулку, тому і запам'ятали цей продаж.

– Чому це ти йому купив будинок? – запитав уже сатрап, – ти його родич?

– Я не родич, а купив за дорученням його вихователя, Полікратоса, – озвався Кілікінос, озираючись навколо себе.

– Все зрозуміло, – пробурмотів сатрап, очевидно згадавши мої свідчення про підставну опіку Герострата Полікратосом, і наказав владним тоном, – цього теж до в'язниці, але утримувати окремо від Герострата!

Після цих слів Кілікінос відштовхнув збира, який підпірав його щитом і кинувся навтьоки, прямуючи до порту. За наказом Проторуса слідом побігли троє збирів.

– Ніде він не дінеться, ми його упіймаємо, – сказав дядько, – порт і досі закритий для виходу кораблів. То як не доженуть, то затримують у порту.

У гурті купців, що припливли морем, виник гамір невдоволення.

– Якщо ви будете так себе поводити з купцями, – крикнув один із них, – то до вашого порту ніхто не заходитиме!

– Якщо ви чесні купці, вам нічого боятися, – негайно відповів сатрап, – а завтра вранці я оголошу свій вирок, коли закінчу розслідування. А про себе додав:

– Все одно прийдете, де ви ще знайдете прісну воду на цьому узбережжі?

– Ну тепер усе, – обернувся сатрап до мене, – чи ти маєш ще щось розповісти?

– Так, маю. Нехай вихованка храму Катерина вийде сюди і відповідь на мої запитання.

– Це нечувано! – прохопилася головна жриця Селена, – щоб незаміжня дівчина говорила перед чоловіками, ба, навіть перед цілим натовпом. Я цього не дозволю!

– Тоді передавай наші запитання їй і виголошуй її відповіді, – це вже сатрап втрутився у нашу суперечку.

– Гарзд! Запитуй, Філогносе.

– Чи не упізнала Катерина у Геростраті та Кілікіносі тих двох, що несли ноші у день пожежі?

Я бачив як нахилилася голова Катерини у ствердному кивку і одразу Селена сказала:

– Упізнала,

– Чи не може вона оглянути рядно, яким запнуте тіло раба, що лежить он там і чи не цим рядном були накриті ноші, що несли ці двоє?

І знову був ствердний кивок.

– Тоді у мене все, – звернувся я до сатрапа, – розслідування закінчено.

– Починаємо тризну, – виголосив сатрап і урочистості почалися.

Співав хор жриць, люди повідомляли про пожертви на користь відбудови храму, але такого відчайдушного горя, яке я спостерігав у день пожежі вже не було. Всі вже змирилися не тільки з втратою храму, але і великими жертвами, які їм прийдеться внести на його відбудову.

Здавалося, що видатні події на сьогодні вже скінчилися, але нас чекало велике диво. Коли сатрап дозволив жрицям уперше після пожежі зайти до руїн, сталося таке, чого вже ніхто не чекав. Спочатку жалібною ходою вони зайшли туди і досить довго чувся їх спів, яким вони проводжають мерців до Аїду.. Раптом він змовк, а потім почувся відчайдушний зойк з багатьох вуст: «Вона вціліла!!! Вона жива!!!». Натовп захвилювався, всі уважно дивилися на згарище, звідкіля почувся багатоголосий крик. Раптом звідтіля не поважно вийшла, як вона це завжди робила, а вибігла головна жриця і закричала:

– Сталося диво! Статуя Артеміді вціліла у вогні! Це ще один знак, який подає нам наша заступниця, то ж славимо її!

Я поспішив туди і побачив справжнє диво. Колони, що впали під час пожежі, утворили загорожу для вогню і статуя Артеміди майже не постраждала, хоча і було вся у сажі, а позолота деінде оплавилася. Тут мене відсторонили жриці і почали рочищати підлогу позаду образу Артеміди. Відкрилася плита з отвором посередині. Одна з них вставила у отвір великий гачок, до якого причеплена віршовка і наказала ще двом тягти. Відкрилася ніша, в якій я краєм ока побачив золоті монети. Тут жриці мене вигнали і покликали Селену, яка, вийшовши до людей, сповістила, що скарбниця храму теж вціліла.

Радість городян була безмежною. Почалося віншування богині, яке перейшло у звичайне свято. Просто неба люди пили вино, не забуваючи відлити з кожного келиха краплини предкам, і славили Артеміду.

Сатрап поїхав до палацу, сказавши дядьку, щоби той прийшов на нічний допит, як сонце сяде.

– Дядьку, я теж маю бути на допиті, – попрохав я. – У мене є ще запитання до злочинців, та і хочеться взнати причини святотатства.

– Добре, я запитаю, – відповів він і пішов до палацу.

Мені ж залишалося тільки чекати вечора, згоряючи від цікавості.

Другий допит

Звичайно, ще й сонце не сіло, як я вже стовбичив біля портику палацу, чекаючи на дозвіл. Місяць вже добре освітив навколо, коли з дверей палацу вийшов дядько і, кивнувши мені головою, наказав охоронцям:

– Пропустити.

Ми спустилися до в'язниці і зайшли у знайоме приміщення. Так само на стільці сидів сатрап, праворуч його стовбичив кат, розводячи вогонь у жаровні та розкладаючи знаряддя свого жахливого мистецтва, так само за столом сидів писар. Тільки це був не Апелій, якого я запам'ятав після мого допиту, а якийсь молодик. Обабіч дверей стояла охорона, але звинувачених у злочині не було. Позирнувши на мене, сатрап наказав:

– Привести Герострата.

Збири кинулися притьмом за двері і невдовзі ввели Герострата. Той хоча й виглядав змученим чеканням, але тримався бадьоро.

– Ти підпалив храм? – запитав сатрап, не очікуючи, доки у того очі звикнуть до світла смолоскипів.

Герострат мовчав. Сатрап кивнув катові і той оперішив в'язня батогом, у кінчики якого були вплетені бронзові кульки. Герострат скрикнув, притулився до стіни і заплакав:

– Я скажу, тільки більше не бийте, ви не маєте права бити мене, неначе простого раба!

– Чому це? – зацікавився сатрап.

– Бо я царського роду, – все ще схлипуючи відповів Герострат.

– Ти ж громадянин Ефесу? Звідкіля тут у нас візьмуться царі?

– Я громадянин трохи більше трьох років. До цього я виховувався у палаці свого батька, царя Аргосу Лакеда. Моє справжнє ім'я – Мелтас, син Лакеда, десятого нащадка Медонта, який був третім царем Аргоса після Темена. Останній – це засновник Аргоса. Після смерті батька я успадкував його царство, але аристократія, яка

вже давно хотіла більше прав, підбурила народ. Я був зовсім молодим, у мене не було прихильників, а охорону підкупили і вона не чинила опору. Тож з палат я потрапив до в'язниці. Але поки заколотники роздумували, що зі мною робити, мене за великі гроші звільнив купець Кілікінос і вивіз сюди. Він же знайшов мені підставного вихователя Полікратоса.

– Про це ми знаємо, – увірвав його сатрап, – і про гроші на будинок та рабів, теж. Розповідай, для чого ти підпалив храм?

Тут Герострат - Мелтас випростався і голос його задзвенів неначе бронзова чаша:

– Я це зробив, щоби хоча б таким чином увіковічнити своє ім'я у віках, щоби ті, хто мене позбавив батьківського трону знали, що царські діяння нашого славного роду не припинилися, що тільки царі мають волю над усім сущим – живим і неживим!

У його голосі відлунювали голоси всіх тринадцяти великих попередників, які керували Аргосом протягом багатьох віків.

– Ти диви, як ти заговорив, – з іронією в голосі промовив сатрап. – А ти знаєш, що за цей злочин тебе покарають на смерть?

– Смерті я не боюся, тільки не бийте, не принижуйте мою гідність.

– Що ж, іди та чекай на свій вирок, – мовив сатрап і наказав, – ведіть другого. Сподіваюся, – додав він, – цей уже не буде царем.

Ввели Кілікіноса. Його одяг було пошматовано під час затримання, але штани були неушкодженими. Очі насторожено зиркали увсебіч, як у загнаного звіра.

– Це ти підпалив храм? – знову запитав сатрап.

– Ні не я, це все Герострат, – швидко відповів купець. – Це він купив у мене нафту! А я нічого не знав, доки його злочин не було викрито!

– А Герострат каже, що це ти, – підступно сказав сатрап.

– Брехня! – гаряче заперечив Кілікінос, – я простий купець, для чого мені все це?

– А ось це мені і треба знати!

Не в змозі стримати слова. Що рвалися з уст, я вигукнув:

– А хто вбив рабів Герострата?

– Я маю відповідати цьому шмаркачеві? – запитав купець у сатрапа.

– Так, бо саме він за моїм наказом знайшов докази підпалу і винуватців.

Аргосець з ненавистю глянув і плюнув у мій бік, прошепотівши щось незнайомою мені мовою. Вона здалася мені схожою на хетську. А вголос він сказав:

– Це все Герострат.

– Він бреше, – негайно сказав я. – Герострат їх не вбивав.

– Поясни свої міркування, – зацікавився сатрап.

– Мерці були людьми досить високими, а Герострат низенький і хирлявий. Він би міг іще вбити другого раба, якого ми знайшли у провулку, бо той був теж хирлявий. Але першого він убити ніяк би не зміг, бо той був дужим і високим на зріст.

– Це всі докази?

– Ні. Рани на шиї мерців були зроблені точно упоперек тіла. Якщо рубати шию мечем точно впоперек, потрібно бути одного зросту з ними, а Герострат нижчий за обох. Отже, якби убивав саме він, рани на шиї були б зроблені навкоси, а не впоперек шиї.

– Це нічого не доводить! – крикнув Кілікінос.

– А я ще не закінчив наводити докази, – промовив я. – Рани нанесено не прямим грецьким мечем, а кривим, як у персів. Про це є свідчення Бореуса, старшого збира.

– Покличте його, – велів сатрап і один збир подався нагору.

Запала тиша. Потріскував вогонь у смолоскипах та жаровні, кат перебирав знаряддя тортур, видно сподіваючись, що цього разу одним батогом не обійдеться, писар швидко записував нашу розмову, радіючі перерві, а інші мовчали.

Увійшов Бореус.

– Скажи, яким мечем було зроблено рани на шиях забитих рабів? – звернувся до нього сатрап.

– Кривим, не грецьким. – коротко відповів той.

– Звідкіля це видно?

– Розріз від наших мечів ширший і помітно зменшується по краям, я від кривих мечів тонший і має однакову ширину.

– Ти раніше бачив такі рани?

– Бачив, коли у нас була війна з персами.

Сатрап глянув на дядька:

– Ти підтверджуєш його слова?

– Бореус найстарший воїн серед збирів, – відповів той. – Найбільш досвідчений, йому можна вірити.

– Але ж кривого меча не було ніде знайдено?

– Бо ще не скрізь шукали, – втрутився я, – треба шукати на його кораблі. Бо шукали тільки у домі Герострата!

Кілікінос почав знову кричати, тепер уже на повний голос і знову не грецькою. Я збагнув, що цією мовою він уже щось казав, але змовчав, зробивши у пам'яті зарубку, що мова була схожою на хетську. Помітив і здивування Бореуса, але той змовчав. Кат уперіщив купця батогом і той змовк, потираючи забиті плечі.

– Відправити людей на корабель для розшуків меча, – дав команду сатрап дядькові, – і Нарцисія візьміть, хай теж шукає. Все одно, – додав він, – цей чудодій (і що йому далось це прізвисько) сам захоче піти й пошукати.

– Можна Бореус теж піде на розшуки? – попросив я.

– Можна, ідіть уже і швидше повертайтеся.

Ми вийшли і на ганку палацу Бореус прихопив з собою ще двох збирів. Хоча іти було недалеко, у мене був час на розпити:

– Бореусе, що тебе здивувало у криках Кілікіноса?

– Він лаявся перською мовою.

– То ти знаєш цю мову, бо зрозумів, що це лайка.

– Мови я не знаю, але у битві з персами не раз чув подібні вигуки. – відповів воїн і з усміхом додав. – Не думаю, що перси в бою співали любовних пісень.

«Та хіба Кілікінос перс? Він же купець із Аргосу! А штани, а кривий меч, це ж ознака перса! Чому раніше мені це не впало в око?» – подумав я, але затаїв до часу свої думки.

Зайшовши до порту, ми попрямували до дивовижного корабля з чотирма стерновими веслами. Біля нього чатував збир, що сидів навпочіпки. Завбачивши нас, він поскаржився:

– Нарешті зміна, я вже заморився стояти тут увесь день

– Постій ще трохи, – звелів Бореус і ми піднялися на палубу. Моряки і раби спали, хто де впав, але почали прокидатися від світла наших смолоскипів. До нас підійшов чоловік, який запитав:

– Де наш керманіч?

Не відповідаючи йому, Бореус оголосив:

– Ми шукаємо кривого меча. Хто знайде, тому буде прощення за злочин, який вчинив Кілікінос.

– Немає тут ніякого меча і ніколи не було, ми ж звичайні купці, – заявив той самий чоловік.

– І коли на вас у морі нападають, ви тільки плачете, – це Бореус знову вдався до іронії. – На кораблі неодмінно має бути зброя!

Тут з-під вітрила, що звисало на корму, вийшов молодий раб, потираючи свого нашійника з бронзи. Якби не ця ознака, я подумав би, що це моряк, не з бідних, бо вдягнений він був ошатно.

– Він бреше, – сказав наш новий знайомець, – ходімо я покажу, куди сховано меча.

– Не слухайте рабську маячню! – крикнув перший. – Нічого тут немає!

– А ми перевіримо і якщо раб збреше, покараєш його, але якщо ні..... – Бореус не закінчив і подався слідом за рабом, наказавши збиратися, – Оцього стережіть пильно, щоб не втік.

А молодий раб у цей час піднімав дошки біля щогли.

– Дивіться, це вся зброя. А ось той меч, який приніс керманіч уночі і наказав сховати. Пекос і поклав меча до іншої зброї.

Бореус підняв меч, витяг його з піхов і лизнув лезо:

– На ньому кров, отже це може бути мечем, яким нещодавно забили рабів.

– А Пекос, це хто? – не змовчав я.

– Он той, що збрехав про меча. – відповів раб. – Він перший помічник Кілікіноса і втаємничений у всі його справи.

– А тебе як звати?

– Батьки назвали мене Петрасом, сподіваючись, що я буду як батько – тесати камінь, але всі мене кличуть Механікус, за моє захоплення механікою.

– Годі базікати – сатрап чекає, – сказав Бореус і, показавши пальцем на Пекоса, наказав збиратися. – Цього ведіть до в'язниці.

– Нехай і Петрас піде з нами, бо він знає багато і може допомогти у розслідуванні.

– Нехай, – пробурмотів сивий воїн. – Сподіваюся, Артеміда ще не позбавила тебе здорового глузду.

– Знайшли? – зустрів нас запитанням сатрап. – Що ви забарилися.

– Знайшли, – доповів Бореус, і без зайвих запитань додав. – На мечі кров. Думаю, що свіжа. Помічник Кілікіноса намагався приховати, що меч на кораблі, але один раб показав нам схованку.

– Ведіть сюди того помічника, – звелів сатрап, – а цього поки виведіть.

Ввели Пекоса. Він озирався, а як угледів ката, затрясся, немов листя маслини під вітром.

– Чому ти не виказав, що меч на кораблі? – грізно сказав сатрап.

– Вибачте, красний пане, не знаю, як вас звати, – зажебонів той, – але мені хазяїн наказав мовчати. А я людина підневільна, що скажуть, те й роблю.

– А чи не на вашому кораблі везли амфори з нафтою, – запитав я, бачачи, що сатрап ладен йому повірити.

– Ні, не на нашому.

– А звідкіля ти знаєш, що таке нафта?

– А я і не знаю. Яка така нафта?

– А чому ж одразу про це не сказав, а відмовився?

– А якщо показати тобі амфору, ти її впізнаєш?

– Звичайно, адже я відповідаю за вантаж.

Я звернувся до сатрапа:

– Накажи, щоб принесли ту амфору.

Невдовзі її внесли двоє збирів і поставили на підлогу.

– То були такі амфори на кораблі? – зрозумів сатрап хід моїх думок.

– Ні, не було, я всі амфори знаю, такої не було.

– Що ти думаєш? – звернувся до мене сатрап. – Він правду каже?

– Давайте опитаємо ще одного свідка, того раба, який допоміг знайти меч.

– Хіба важитиме слово раба проти слова вільного?

– Одного разу раб виявився правдивішим за вільного, може і цього разу буде так.

Петрас на запитання відповів жваво і охоче:

– Були такі амфори. У перший же день, після прибуття їх вивантажили з корабля, але одну Кілікінос повернув уночі разом з мечем.

– То ще одна є на кораблі?

– Так і я готовий показати, де вона лежить.

Сатрап розпорядився знову відрядити людей, щоб принести амфору і запитав у мене:

– Начебто все зрозуміло. Герострат замовив Кілікіносу нафту і підпалив храм. Потім Кілікінос, узнавши про таке злочинне використання нафти, убив рабів, які брали участь у цьому, хотів убити й Герострата, але ваша присутність у провулку йому не дозволила це зробити. Тоді він намагався втекти від відповідальності за свою участь, хоча і не свідому, у злочині. Якби він убив Герострата, я не карав би його.

– Я можу погодитися тільки з тим, що він убив рабів. – сказав я. – Але щодо іншого, я тримаюсь протилежної думки. Зокрема я впевнений, що Герострат не підпалював храм!

Каря

Очі всі присутніх, навіть ката, обернулися на мене.

– Звідкіля така впевненість? – зі здивуванням запитав сатрап. – Ти ще скажеш, що і храм не згорів?

– Я легко це доведу. Накажіть привести Герострата і заставте його підняти цю амфору з нафтою, самі побачите що буде.

– Підніми, – наказав сатрап Герострату, якого ввели до приміщення.

– Я не можу, – відказав той.

– Тут твоя королівська гордість не постраждає. Піднімай.

– Я не сказав, що не хочу, у мене сили не стане підійняти такий вантаж, – відповів Герострат. – Я вже раніше пробував, нічого не вийшло.

– Ось бачиш, – звернувся я до сатрапа, – він ніяк не міг приймати участь у підпалі. Йому просто не стало б сили донести амфору до храму.

Ось тоді у Герострата неначе щось у середині обломалося і він заплакав, неначе дитина:

– Це все Кілікінос. Він умовив мене так сказати. Хотів, щоб я допоміг йому у підпалі, а в мене сил не було, та і палити храм – це великий гріх, якого бога б він не був. Коли Селевкус, це мій раб, побачив, для чого була та нафта, він хотів покликати людей, але Кілікінос перерізав йому горло.

– Гроші на будинок та рабів – теж належать йому?

– Так. Адже все, що на мені і є у мене, куплене за його гроші.

– Виведіть його, – наказав сатрап і подивився на Пекоса, який уважно слухав. –

А що ти знаєш про все це?

– Нічого, – швидко відповів той. – Нічого пане, бо я тільки корився Кілікіносу і виконував його розпорядження.

– А де він узяв нафту, – поцікавився я.

– У Єгипті. Ми туди навмисне ходили. Нам її постачив той другий раб, який ще тоді був вільним.

– А чому Кілікінос носить штани? Хіба в Аргосі такий звичай є?

– Не знаю, пане. Це його забаганка.

Щось мені говорило, що він каже не все. На чому ж його можна спіймати? І я почав міркувати вголос:

– Я знайшов одну биту амфору за кущами. Ще два денця амфор було знайдено перед храмом. Одна знайдена у домі Герострата. Зважаючи на їх вагу, для переноски потрібні були четверо. Герострат і Нехеб не могли нести, бо були слабкими. До храму донесли три амфори. Хто був цим третім? Чи не ти, – раптом звернувся я до Пекоса.

Той пополотнів і затинаючись промовив:

– Ні, не я...

Нависла важка тиша, яку розірвав голос сатрапа:

– Кате, узнай правду.

Зловісна радість промайнула у того на обличчі. Він підскочив до Пекоса, зірвав його одяг і повалив на долівку. Той заверещав від страху, а коли до тіла кат притиснув розжарене залізо, то вже від болю. Запахло горілим людським м'ясом. Мені стало млосно, але глянувши на інших, я помітив, що це видовище не справляє на них ніякого враження. Неначе вони правлять суд між сусідами за вбиту курку.

– Я все скажу, – залентував Пекос. – Скажу. Кілікінос все це придумав і він не грек, а перс! Я з ним вже десять років на кораблі і знаю, що коли ми заходимо у Ліванські порти, до нього завжди приходили перси.

– Ти ніс амфору з нафтою до храму, чи ні?

– Так, – стишено відповів нещасний. – Але мене Кілікінос заставив. Казав, що не заплатити мені за цей похід, якщо я відмовлюся. Казав, що більше нікому довіряти не можна. Простіть мене.

– Хай Артеміда подасть нам знак, – сказав сатрап. – Виведіть його і введіть Кілікіноса.

Але не встигли збири виконати цей наказ, як увійшов мій новий знайомець Петрас, згинаючись під вагою ще однієї амфори з нафтою, точною копією першою, що

вже давно стояла тут і послужила для виправдання Герострата. За ним слідував вовк, оголосивши:

– Це знайдено на кораблі Кілікіноса. Оцей раб показав.

– Ось нам і знак, – озвався дядько, який до цього не проронив ані пари з уст. –

Він утретє збрехав.

– Про цього Пекоса ми потім вирішимо, – сказав сатрап, – Кілікіносе, – звернувся він до купця, якого ввели до приміщення, – ти перс?

– Я громадянин Аргосу, – відповів той, – і за наругу наді мною, уряд мого міста заставить вас заплатити.

– Твоїх загроз я не боюся.

І знову я не зміг мовчати:

– Звісно він перс. Зараз наведу докази, – додав я, побачивши запитливий погляд сатрапа. – По-перше, він носить штани, як перс, а в Аргосі, як і в усій Елладі штанів не носять. По-друге, у нього кривий меч, який мають тільки перси. Не думаю, що хтось із грецьких ковалів міг би скувати такий, запитайте хоч у Гефестуса. У нього я бачив форми для виливання заготовок мечів. Всі вони були для мечів з прямим лезом. По-третє, він наважився спалити храм однієї з найвеличніших грецьких богинь – Артеміди, дочки самого Зевса. Ніхто з греків, які шанують олімпійських богів, на таке святотатство не наважився б! Нехай ми шануємо Артеміду, а чи піднялася у когось з присутніх рука спалити храм Гери чи Аполлона, Афіни чи Зевса? Ні! Отже він не грек! І не вірує в наших богів!

– Дізнайся правди, – кат знову отримав нагоду довести своє мистецтво знущання над людьми до віщого рівня майстерності і хотів повторити свій прийом зі зриванням одягу, але купець виявився дужим і вдарив ката так, що той упав, мало не потрапивши головою в жаровню. Йому на допомогу прийшли збири, які звалили купця додолу, зірвали одяг і кат притиснув розпечене залізо до спини. Знову пронісся сморід, Кілікінос завив, як вовк, але мовчав. Тоді кат, за допомогою збірив, зняв з того штани. Одна нога у нього виявилася сухою. Ось що він ховав під штанями, ризикуючи викриття! Суха нога була ознакою гніву богів за неправі діяння!

За знаком ката, один збір сів Кілікіносу на спину, а кат почав тому застромляти межі пальцями ніг жарини. Купець затіпався, але мовчав.

– Переверніть його на живіт і ми одразу узнаємо, чи він перс, – я вже не міг дивитися на тортури. – Перси ж обрізають своїх хлопчиків.

Його перекинули горілиць і все стало ясно. Це був перс. І це було другою причиною потреби у штанях.

– Можеш і далі мовчати, – сказав сатрап, встаючи, – а мені вже все зрозуміло. Завтра опівдні я оголошу вирок. Розіходьтесь по домівках, а цих стережіть якнайпильніше.

Я дочекався, доки Проторус віддасть розпорядження і запросив його переночувати у мене:

– Від мого дому до храму, де виноситимуть вирок ближче, аніж від казарм.

– Якщо Пасикл не буде заперечувати, я не проти.

– Хто це, Пасикл.?

– А ти хіба не знаєш? Що ж ти за філософ!? Це наш сатрап.

Але сатрап не дозволив, мовляв, нічого тобі спати, ти вже підпал проспав, то я пішов додому один. Там швиденько поїв, не звертаючи уваги на зацікавлені погляди жриць та прямі запитання Магари:

– Ну що там, розкажи!

– Вирок буде винесено завтра опівдні, – промовив я і подався до ліжка.

Прокинувся пізно та і то, тільки від штурхана Магари:

– Вставай уже, бо все проспий!

Я підхопився, напився води, вмився і пішов, думаючи, яку ж кару призначить сатрап.

Біля помосту вже збиралися люди. Троє звинувачених у кайданах стояли осторонь, під охороною збирів. Дядько Проторус, який був помітно втомлений від недосипу, керував своїми вояками. Ті направляли людей до потрібного місця, охороняли поміст та згарище храму, куди тепер могли заходити тільки жриці. Кат уже готував свої знаряддя тортур біля однієї з колон, що вціліли. Гомін стояв ще дужчий, за вчорашній.

Ось завиднілася курява, яку знімала колісниця сатрапа. Він зійшов на поміст, підняв руку і гомін стих:

– Громадяни Ефесу, слухайте. Ось що вдалося узнати. Пожежа у храмі була підпалом, який зчинили змовники на чолі з Кілікіносом. Це отой, що у штанях. Він видавав себе за громадянина з Аргосу, а насправді є персом. Він приїхав у Аргос навмисно, щоб вчинити цей злочин. Його помічником у злочині був Пекос, громадянин Аргоса. Знав про злочин, але не повідомив про нього, громадянин Ефеса Герострат. Узявши до уваги різну міру злочинності кожного я присудив Герострата піддати остракізму – вигнати навіки з міста без права повернення. Якщо ж він наслідком повернутися, кожен громадянин нашого міста має право убити його без суду.

Кат підійшов до Герострата і зняв з нього кайдани, а сатрап продовжив:

– Все майно Герострата переходить до скарбниці міста, ім'я Герострата має бути забутим у віках. Нині він буде іменуватися Мелтас. Дайте йому води і виведіть за ворота міста.

Збири потягли Герострата - Мелтаса до воріт. Натовп проводжав його напруженим мовчанням. Хтось кинув камінь йому услід. Сатрап кивнув головою кату і продовжив:

– Пекос, громадянин Аргосу, буде покараний смертю, але враховуючи його залежність від Кілікіноса смерть буде легкою – від задушення.

Кат, який уже стояв позаду Пекоса, спритно накинув тому на шию зашморг і почав тягнути щосили. Пекос вхопився руками за вірвовку, впав на коліна, потім додолу, але кат не припиняв своєї жажливої справи. Обличчя у помічника головного злодія посиніло, язик висолопився. Мені знову стало млосно, хоча натовп схвально відгукувався на катування. Сатрап дочекався, доки остання судома не звела тіло Пекоса, і продовжив:

– Все його майно буде вилучено у скарбницю міста, а тіло – викинуте за межі міста хай зжеруть дикі звірі, бо він не вартий поховання. Кілікінос, чиє справжнє ім'я та громадянство встановити не вдалося, буде принесений в жертву наші богині. Його спалять живцем на згарищі храму.

У ту ж мить збири потягли купця до колони і прив'язали бронзовими ланцюгами, не знімаючи кайданів. Він стояв блідий, але мовчав, звівши очі догори і ворущачи губами. Певно складав молитву. Потім почав озиратися, роздивляючись, чи не несуть дрова для спалення, але сатрап придумав дещо інше. Двоє збирів винесли амфору з нафтою, кат відбив у неї горло і чорна рідина почала заливати спочатку

голову, потім шию і плечі і розтікати по всьому тілу. Коли амфора спорожніла, весь Кілікінос був у чорній суміші, а біля його ніг розтеклася чорна калюжа. Кат підійшов, тримаючи смолоскипа і чекаючи знаку, починати страту. Сатрап підняв руку, помітно пишаючись своєю владою над життям інших людей, і махнув катові: «Починай!».

Вся маса нафти спалахнула в одну мить. Вогонь піднявся до вершини колони. Я одразу впізнав цей жахливий спалах – так само горів і храм – рівно з усіх боків. Кілікінос завив, а потім почав кричати на незнайомій мові, повторюючи: «Ахурамазда». Це він молиться своєму богу, здогадався я. Живий смолоскип рвався з пут і раптом сили покинули його і він повис на ланцюгах. Знову я відчув жар від вогню, який підіймався майже до верха колони. Раптом тіло впало – це оплавилися від вогню кайдани. А вогонь продовжував палати доти, поки колона не тріснула і не впала просто на залишки жахливого злочинця, який насмілювався вчинити святотатство.

Це вже було занадто навіть для сатрапа, адже колону можна було б використати вдруге.

– Загасити вогонь! – розпорядився він і, доки збири, виконуючи наказ, засипали багаття піском, знову вийшов на край помосту. – Не розіходьтєся, бо оголошення вироку ще не закінчено! Все майно Кілікіноса, а це корабель, товари на ньому та раби, переходить у скарбницю міста. За допомогу у викритті злочинців рабу Петрасу, що належав Кілікіносу, дарується воля і житло, що належало Герострату. Після проходження ініціації, Петрас отримає право громадянина Ефеса.

Кат поманив пальцем Петраса, який стояв позаду натовпу, до себе. Той підійшов, помітно боячись, але у цьому випадку жорстокі руки вчинили з ним добре: з нього було знято нашійник раба!

Спокій?

«Ну ось і все» – подумав я. – «Кінець пригодам, я знову можу спокійно займатися науками». Та мої думки перервав дядько, який непомітно підійшов збоку:

– Дякую, Філогносе за твою допомогу у викритті злочину. Не тільки від себе, але і від сатрапа. Ти зробив усе як справжній мудрець: навів докази, знайшов ознаки злочину, показав на справді винних. Тому від імені сатрапа я оголошую тобі подяку та повідомляю, що і в подальшому ти будеш розслідувати всі злочини проти міста чи людей. За цю службу твій маєток звільняється від пожертви на відбудову храму, а річна данина на потреби міста зменшується удвічі.

– А відмовитися я не можу? – тільки і спромігся пробелькотіти я – такою несподіванкою для мене стала отака нагорода. – У мене сили не стане кожного дня отак бігати, мені зараз потрібен спокій і тиша, щоб оговтатися після жахливих чотирьох днів пригод: допит, обшуки, тортури, страта, мерці, мечі, кров...

– Від нагороди сатрапа не відмовляються, – заявив дядько і весело додав. – Ця служба задовольнить твою невситиму цікавість, твоє бажання пізнавати світ, людей, мови, звичаї, механізми.

– Механізми! – я відвернувся від дядька і пішов шукати Петраса, який несподівано отримав волю. Він же казав, що цікавиться механікою, про яку мені ще так мало відомо.

– Петросе! – закричав я, побачивши щасливого хлопця у гурті власників будинків біля порту. – Чи то б пак, Механікусе!

Той озирнувся і всміхнувся ще ширше: «Філогносе!»

Гурт розступився, щоби я зміг обійняти того, хто дав мені найвагоміші (у прямому розумінні цього слова) докази злочинного умислу.

– Петросе, як стемніє, приходь до мого дому на симподію, приходь як вільна людина.

– Так мені ж нічого вдягти. – відповів той трохи ніяковіючи, бо ще тільки звикав поведженню вільної людини.

– Знайдеш щось у своєму будинку, одягнеш і приходь неодмінно. Без тебе ми не почнемо!

– Гаразд, я з радістю, ось тільки закінчу знайомитися зі своїми майбутніми сусідами.

Я обернувся до гурту сусідів і звернувся до найстаршого:

– Шановний старійшино провулка. Прошу поважати оцього вільновідпущеника як мене.

– Ми тебе вже добре знаємо, – відповів той. – А цього бачимо уперше. Чи зможе він вести життя вільної людини? Чи знайомий він з ним?

– Добре знайомий, – озвався Петрас. – Мене у рабство продала мати, коли тато загинув під брилою мармуру, яку відколював від масиву. Нічим було годуватися, а тут нагодився Кілікінос і я почав службу на його кораблі.

– От і добре, – сказав я і пішов додому, кинувши. – То ж я чекаю на тебе.

По дорозі завітав до моїх друзів – коваля й гончара – і теж запросив їх на симпосію.

– А Проторус буде? – спитав Гефестус.

– Неодмінно, – запевнив я.

– Магаро! – крикнув з порога дому, тільки увійшовши до рідної оселі, – Ма! Готуй симпосію на вечір!

– Іч, розкомандувався! – почувся її крик з кухні. – Мало мені мороки і без тебе, так іще й симпосія!!

– Тихіше, жінко, – вдавано набундючившись, заявив я. – З тобою говорить людина, яку поставлено на службу міста і яка за це буде отримувати платню.

– Яку платню? – з'явилася та з кухні, зацікавлена новиною – За що?

– Нам зменшують податки удвічі і звільняють від пожертви на відбудову храму. За це я буду проводити розслідування по всім пригодам, що становлять загрозу місту та людям.

– Так це ти тепер у нас поважний пан? – іронічно поцікавилася вона. – За що ж така шана?

– За моє розслідування підпалу. Мені і збири корилися і дядько Проторус робив все, що я не казав.

– Так ти тепер його командир?

– Та ні. Тільки під час розслідування мені було дозволено давати розпорядження.

– На скільки людей готувати? – поцікавилася Ма, бо мої розповіді про посаду та нагороду переконали її. – А коли ти розкажеш усе про розслідування?

– На симподії й розповім.

– А мені коли?

– Ти теж будеш на симподії.

– Так жінкам же заборонено...

– У моєму домі, – увірвав я її вигук, – з цього дня жінки будуть на симподіях разом з чоловіками, тому запроси ще й Селену і, – тут я трохи повагався, – і Катерину. А будуть Проторус, Гефестус, Протей і Петрас. Розважатиме нас Сефірус.

– Ой лишенько, – забідкалася вона, – у мене ж іще нічого не готове. Я побігла готувати.

Вона подалася до кухні, а я приліг відпочити. Але заснути ніяк не міг. Тай не звик я спати вдень. У пам'яті перебирав усі події, перевіряв ще раз мої висновки, класифікував нові знання. Іще одне турбувало мене – Катерина. Незважаючи на заяву Магари, мені не вірилося, що така розумна і гарна дівчина захоче піти за мене. Адже я зовсім непоказний, рябий, а після допиту на маківці додалася сивина, як у старого діда.

«Треба провести розслідування» – сказав я сам собі. – «Годі працювати на місто, прийшов час обернути мої здібності на свою користь. Мені потрібна порада Сефіруса».

– Як узнати, чи приязна до мене дівчина? – запитав я у нього, коли здибав на дворі, де він товк якесь зілля у кам'яній чаші.

– Спитай у неї, – одразу відповів той.

– Мені ніяково.

– То нехай інші спитають, а ти послухай.

– А як я почую?

– Ти забув про «іхо макрія», яке ти назвав телефоном?

– Вірно! Як же я міг про це забути!

– То я зараз закріплю одну чашу на кухні, а другу винесу на двір. Ти все почувеш.

– Тоді попроси Магару, нехай спитає у Катерини про мене.

– Гарзд.

Сефірус пішов, а я залишився чекати з нетерпінням, яке мене самого здивувало, бо так раніше я очікував тільки нових знань. Невже у мені прокидається справжній чоловік, про що давно теревенила Магара? Такі почуття для мене були зовсім новими, тому я вирішив згодом згадати про них і взнати, чи у всіх таке було, чи тільки у мене, бо у коханні я зовсім не досвідчений.

Незабаром, я побачив єгиптянина, який розмотував дріт біля дому.

– Ну що, вийшло? – запитав я хвилюючись.

– Вийшло, – лукаво посміхаючись відповів той. – Чого б це не вийшло. Слухай.

Я притули вухо до чаші і почув голоси.

«Катерино, ти знаєш, що Селена вже тебе засватала за хазяїна?»

Відповіді я не почув, мабуть дівчина стояла далеченько від чаші, або говорила тихо. Звісно, дівчатам соромно про таке казати. Та на моє щастя Магара повторювала всі її слова.

«Кажеш, що знаєш. І він тобі подобається?»

Знову тиша, а потім: «Кажеш, що подобається. Ну й добре от ми вас і одружимо. Ти рада?... Кажеш, що рада. Думаю і він зрадіє». Стояв я слухав і моє серце повнилося щастям від того, що така дівчина згодні взяти зі мною шлюб, аж раптом позаду мене почувся голос:

– Пане Нарцисію, що ви там робите?

Я обернувся і побачив ... Катерину, яка виходила з нашого садка з кошиком, повним персиків та апельсинів. Я знікотив як ніколи у житті. У дворі нікого не було, Сефірус десь подівся.

– Тааа... – пробелькотів я, – слухаю, ось це – і простягнув їй чашу телефону.

– Що це?

– Це телефон, такий пристрій, що дозволяє чути голоси з іншої кімнати.

Катерина з цікавістю притулила чашу до вуха, а я залюбувався кільцями чорного волосся, що спадало їй на лоба, і рожевим вушком, яке виднілося крізь важкі пасма її волосся. Далі вона почала сміятися дедалі дужче й дужче. А потім узяла мої руки в свої і серйозно сказала:

– Треба було просто спитати мене, мій дорогий, щоби іншим тебе не прийшлося дурити. Я тебе вже давно знаю, бо спостерігала, ще як ти проходив ініціацію. Ще тоді, як я була зовсім дівчинкою, я звернула на тебе увагу, на твою скромність, твої знання, адже ти приходив до храму читати пергаменти, а я нишком дивилася на тебе, бо розмовляти з неодруженим чоловіком дівчині не годиться; я ридала, коли тебе принесли після допиту зовсім знесиленого із білим пасмом на маківці; я пишалася твоїм розумом, коли ти проводив розслідування, тому, коли Селена запитала мене, чи піду я за тебе, я відповіла: «З радістю, бо за іншого б не пішла ніколи, а краще стала б жрицею у храмі».

Я занімів від щастя, а потім притиснув її руки до своїх грудей і підніс очі догори:

«Артемідо» – подумки молився я. – «Дякую тобі за це щастя. Не залишай мене та мою Катерину ніколи. Дай на нащадків і їм теж подаруй свою милість».

– Ну, чого ти плачеш, рідненький? – сказала Катерина і витерла сльози, що показалися на моїх очах.

– То від щастя, – промимрив я і обійняв її щиро й від усієї душі.

– Так, так, – почувся позаду голос Магари, – що я бачу, не взявши шлюбу обіймаєш дівчину?

Але то були радісні інтонації. Позаду неї на ганку, що виходив у двір стояв Сефірус і реготав, чого за ним я ще ніколи в житті не помічав.

– Дайте мені ще хвилинку, – попросив я і вони пішли. – Катерино, я сьогодні ж попрошу при всіх у Селени її згоди на шлюб.

– Гарзд, – відповіла вона і погладила моє волосся. – Як давно мені хотілося це зробити. Скажи, ти навчиш мене читати і писати?

– Звичайно, я навчу тебе всього, чого знаю сам, – запально відповів я, бо такого ще не було, щоби жінка цікавилася науками! Не думав, що моє кохання від цього стане ще дужчим!

– Катерино, – знову почав я, – твій посаг..

– Я знаю, що десятина відійде до храму, – перебила вона мене.

– Я не про це. Зараз я на службі і податки на мій маєток зменшені, то давай все твоє пожертвуємо храму, бо без пожежі у ньому не було б нашої зустрічі. Ти не змогла б побалакати зі мною, а я не зміг би навіть помітити тебе. Та й мені тепер нічого не треба, бо ти мій найдорогоцінніший скарб. Нехай же у Артеміди буде нове, ще гарніше житло, замість згорілого.

– А ти зможеш прогодувати мене у своєму маєтку, адже ти не з багатих? – проявила практичність моя люба, – А як у нас будуть діти.

– Зможу, за це не хвилюйся.

Тут на ганок знову вийшла Магара і підійшла до нас:

– Синку, – так вона називала мене тільки у дитинстві, – синочку, який же ти хороший. Не хвилюйся, наш маєток зможе прогодувати велику сім'ю. А за цю жертва храму Артеміда, думаю, ще не раз віддячить тобі своєю прихильністю.

– Але як ти почула? – здивувався я.

– Телефон пропускає звуки в обидва боки, – почувся голос Сефіруса, – думаєш дарма Нехеб тоді у провулку закликав тебе дотримувати тиші? Це щоб у домі, голоси з якого ти слухав, не почули звуки з чаші, захищеної у кімнаті...

На сімпосію всі зібралися майже водночас. Проторус уже не косував оком на гончара й коваля – вони прийшли разом, як і завжди почали приходити від першої нашої вечірки. Зніяковілий Петрас прийшов і став у кутку. Він одягнувся у хітон та пеплос, які я бачив у Герострата. Сефірус уже вмовився на звичному місці і видзвонював на сестрі. І тут увійшли жінки: Магара, Селена та Катерина.

– А вам чого? – запитав дядько.

– За волею хазяїна цього дому, – відповіла за всіх Ма, – жінки теж можуть бути присутніми на симпосіях. Ми всі запрошені ним.

– Знову якась чудасія, не за звичаєм це, – пробурмотів архонт, але в чужому домі не наважився іще щось казати, та й наїдки на столі приємно пахкотіли.

Чоловіки сіли по одну сторону столу, а жінки – по другу. Голови вони затнули хустками, які частково прикривали і обличчя. Були напружені, бо вперше сиділи з чоловіками за одним столом.

– Давайте ж принесемо хвалу Артеміді, за те, що не залишила нас у своїх турботах, – запропонував я, розірвавши тишу. Вино та їжа примирили чоловіків з присутністю жінок, а ті теж почали себе поводити вільніше. Симпосія пішла звичайним шляхом, лунали поздоровлення, привітання. Особливо хвалили мене, а я кивав на моїх гостей і казав, що без їх допомоги мені нічого б не вдалося розкрити:

– Ну справді, – казав я, – Сефірус перший помітив неприродно сильний вогонь, яким палав храм і показав мені на рівчаки, що привели нас за кущі, де лежала бита амфора і труп..

– Налиймо й йому вина, – крикнув архонт, обличчя якого вже почервоніло, а очі заблищали.

Сефіруса пригостили, а я вів далі:

– Архонт Проторус, – тут дядько прибрав поважного вигляду, – керував збираними, без яких я не зміг би ані знайти тіло забитого раба Селевкуса, ані знайти черепки від амфор, ані затримати Кілікіноса, ані зробити струс на кораблі і у домі. Та він же поручився за мене сатрапу, під час мого допиту!

Ми випили за здоров'я дядька.

– Протей засвідчив, що черепки тотожні цілій амфорі з нафтою.

Звісно, пили і за нього.

– Гефестус завжди розповідав мені про своє мистецтво коваля, то ж я зміг одразу засвідчити, що кривий меч не грецького виробництва. А Петрас допоміг з розшуками на кораблі і показав, де сховано меча у крові і амфору. А він же ще і механік добрий. Це ж він придумав ставити стернові весла ще і на носі корабля для покращання лавірування.

Пили і пили гарне вино і на душі мені було легко і приємно.

– Катерина розповіла про людей, що виносили забитого раба із кущів, а потім упізнала в них Герострата і Кілікіноса.

– А ми з Селеною, виходить по-твоєму, нічого не робили? – негайно втрутилася Магара, як тільки я замовк.

– Ні дорогенькі мої. Ти, Ма, тримала наш дім у порядку, годувала мене, жаліла. А ти, Селено, виховала Катерину, коли та залишилася сиротою. Виховала добре і я хочу, – тут мені прийшлося перевести подих. А потім, неначе кидаючись у прірву, я сказав, – я хочу просити у тебе дозволу на шлюб із нею.

Запала тиша. Чоловіки були здивовані і позирали на мене, як на відчайдуха, а Селена піднялася і прибрала урочистого вигляду:

– Як провісниця волі матінки нашої, Артеміді, я сповіщаю про її згоду на цей шлюб. Хай буде мир і злагода у вашій сім'ї, нехай цей дім і все обійстя вічно будуть під її рукою, слава Артеміді!

– Слава! – озвалися всі і негайно піднесли келихи за наше подружнє життя.

– Тоді, після того як мине сорок днів від пожежі, можете узяти шлюб, – продовжила головна жриця, – а потім ми займемося передачею посагу Катерини в твоє управління. Та не забувай про десятину.

– Селено, – озвався я задоволений її згодою, – ми з Катериною вже вирішили пожертвувати увесь посаг на відбудову храму!

Жриця була вражена такими словами, бо раніше ніхто не відмовлявся від посагу, але потім на її обличчі розлилася задоволена посмішка:

– Що ж це за один, що відмовляється від посагу? – спитала вона жартома. – Може він зовсім дурний і не варто за нього віддавати нашу сестру?

– Як ти можеш таке казати на Філогноса? – скипіла Магара, не зрозумівши жарту, – Ще одне криве слово про нього і тебе не захистить і наша богиня!!!

– Замовчіть, доки вона не розлютилася остаточно – сказав я пошепки, – Магара могла б бути жінкою Андрокла ...

На цьому – прощайте.»

Е п і л о г

Храм було підпалено у день, коли народився Олександр Македонський. Римський історик Плутарх писав пізніше з цього приводу: «...богиня була дуже зайнята турботою про народження Олександра, щоб врятувати храм». Новий храм відбудували завдяки величезним коштам, які було зібрано на пожертви городян, Коли Олександр вже дорослим побував на його будівництві, то захотів як і Крез, цар Лідії, внести щедрий внесок. Але керівництво Ефесу делікатно відмовилося, заявивши великому завойовникові: «Олександр, не личить богові споруджувати храми іншим богам» – на що той знизав плечима і сказав: «Ну, як знаєте». Але у новому і гарному храмі, який пізніше назвали «дивом світу» було вміщено портрет полководця роботи художника Апеллеса, який зобразив полководця подібно Зевсові з блискавкою в руці.

Над складанням проекту і будівництвом нового храму

Забуті папіруси

працював відомий архітектор Харсифрон із Кносса. Він запропонував побудувати мармуровий храм, який опоясуватиме подвійний ряд колон. Пропозиція була прийнята, але виникло питання – де брати мармур? Допоміг випадок. Одного разу пастух Піксодор пас стадо на зелених горбах недалеко від Ефеса. Два барани вирішили з'ясувати відносини. Нахиливши голови, вони помчали назустріч друг другу, але промахнулися. І один з них з розгону стукнувся об скелю. Та так, що ось її відлетів уламок сліпучої білизни. Подальша доля баранів невідома, але їх битва виявилася історичною. Спонтелечений пастух підняв камінь, уважно оглянув його і раптом, кинувши стадо, поспішив в город. Тріумфуючі городяни вітали пастуха, одягнули його в дорогий одяг, і невідомий Піксодор став знаменитістю – Євангелієм, що означає той, що «приніс благу звісткою».

Храм являв собою прямокутну будівлю із мармуру та дерева довжиною 105 та шириною 51 метрів, обнесена з усіх сторін подвійною колонадою із 127 колон висотою 18 метрів. Відомостей про оздоблення храму не збереглося, але відомо що в середині знаходилась облицьована золотом статуя Артеміди висотою понад 2 метри.

Уряд Османської імперії зневажливо ставився до археологічних пам'яток Давньої Греції, і тому велика частина руйнувань Храму пішла на побудову Софійського собору в Стамбулі, а інша значна частина була вивезена англійськими археологами до Великобританії.

31 жовтня 1869 року внаслідок розкопок, проведених англійським археологом Дж. Т. Вудом, у болоті, на передбачуваному місці знаходження святилища, була знайдена опорна плита споруди і численні підношення в храм. Знамениті рельєфи колон Артемісіону нині знаходяться у Британському музеї (Лондон)

Нині від Храму Артеміди залишилася лише одна зі 127-ми колон, на якій вже довгий час гніздиться лелека. Існує навіть легенда, що лелека — це сама Артеміда, що перетворилась на птаха та оберігає залишки своєї величі.

Для виконання наказу про повне забуття Герострата, були найняті спеціальні глашатаї, які протягом багатьох десятків років роз'їжджали по всій Греції і оголошували наступне розпорядження: «Не смійте пам'ятати ім'я божевільного Герострата, що спалив із честолюбства храм богині Артеміди». Але старогрецький історик Феокомп (IV ст. до н. е.), що розповів про злочин Герострата, зберіг для нащадків і його ім'я. Пізніше праці Феокомпа, що збереглися в уривках, стали основою для роботи пізніших істориків (Страбона, Авла Гелія, Валерія Максима), що також розповідали про підпал храму Артеміди і відповідно про самого злочинця. Таким чином, Герострат добився свого: придбав безсмертну, хай і ганебну, славу – славу Герострата. Славу про те, чого він насправді, не робив.

А телефон було забуто на багато років...

ПАШРУС ТРЕТІЙ

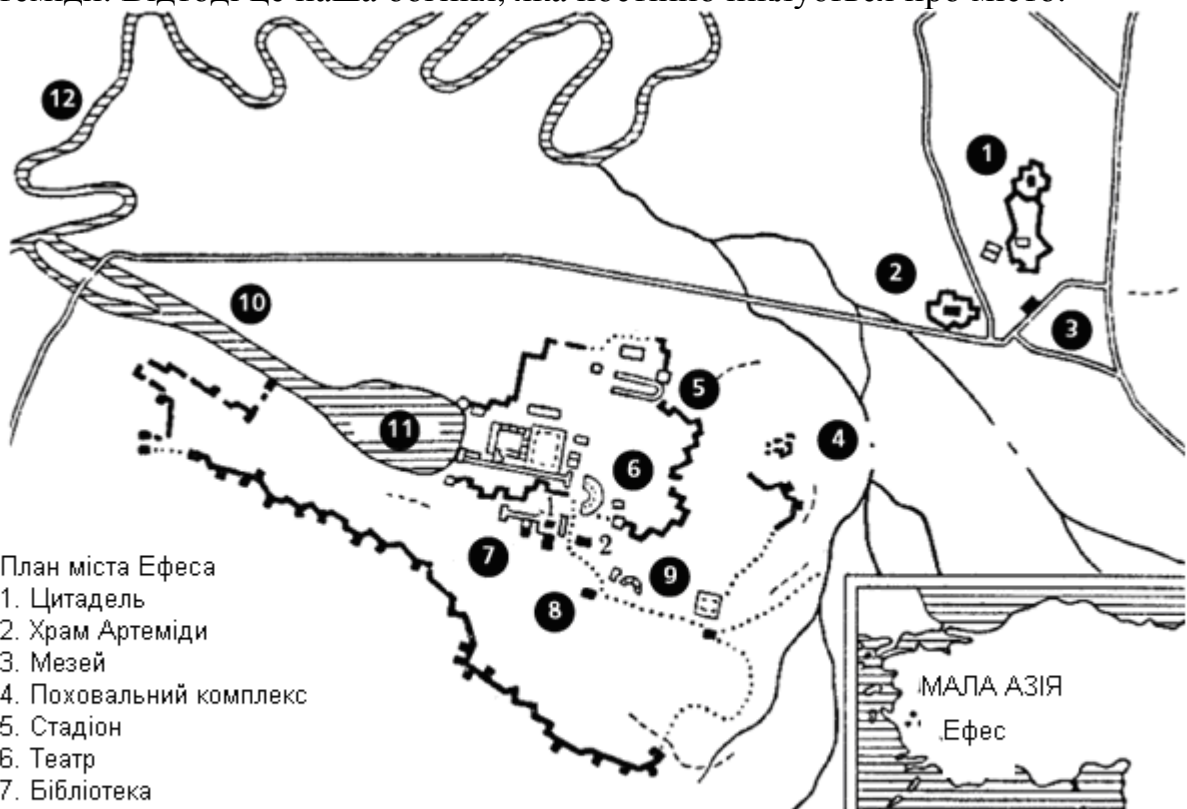

«Привіт! Мене кличуть Філогносом за мою невситиму цікавість до нових знань. Ми вже з вами знайомі. Це ж я розповів вам про свою пригоду з розслідуванням загибелі моєї сусідки Лавінії. Тоді мені вдалося заставити винного у злочині зізнатися перед судом. А заставив я його це зробити, сильно налякавши за допомогою хитрого пристрою, що відбивав зображення еріній на низькі хма-

ри. І про другу мою пригоду я теж повідав. Мені було доручено розслідування жахливого святотатства – підпалу храму Артеміди. Можливо, я і не взявся б за це, але спочатку у злочині звинуватили мене самого, бо я навів декілька ознак навмисного підпалу. На допиті мені вдалося довести свою невинність, але на все життя залишився на моїй маківці знак – біле пасмо. Та я не ремствую на це, адже розслідування, яке доручив мені провести сатрап міста Пасикл, дало мені багато нових знань, а головне (ніколи раніше я такого сказати не міг) – мою любу дружину Катерину.

А живу я і досі у великому і багатому місті Ефесі, яке у давні часи побудував Андрокл, а всі його воїни узяли шлюб з амазонками, що мали святилище Артеміди. Відтоді це наша богиня, яка постійно піклується про місто.

План міста Ефеса

1. Цитадель
2. Храм Артеміди
3. Мезей
4. Поховальний комплекс
5. Стадіон
6. Театр
7. Бібліотека
8. Храм Гери
9. Одеон
10. Канал
11. Гавань
12. Ріка Каїїстр

Місто стоїть на замулених берегах ріки Каїїстр. Цей мул водночас і радість наша і біда. Коли весною ріка розливається, то мул живить наші поля і пасовиська, що сприяє добрим врожаюм різної городини на поживу людям і конюшини на страву нашої худобі. Але той же мул, що ріка несе до моря, робить її непридатною заходу кораблів, а наш порт здавна служить пристанищем для всіх віт-

рильників, у яку б частину Ойкумени вони не прямували. То від гирла Каїстра до гавані проритий канал, який приходиться регулярно чистити, отже наш сатрап має з цим постійну мороку.

З того часу минуло вже більше одинадцяти років і всіх вас, звичайно, цікавить

Що відбулося за цей час?

Ми з Катериною побралися після закінчення сорокаденного трауру по згорілому храму, оскільки цього вимагала Селена, головна жриця. Як і обіцяли, всю спадщину Катерини було передано на довічне управління храмовими служницями. На свято я запросив тільки своїх друзів, які допомагали нам ділами чи порадами: архонта Проторуса, якого я з дитинства кличу дядьком, коваля Гефестуса, гончара Протея, збира Бореуса, вільновідпущеника Петраса. Звичайно, були запрошені і деякі жриці з храму на чолі з Селеною.

Урочистості почалися з виголошення Селеною згоди храму на моє одруження з Катериною, яка, як і я, була сиротою. Жриці проспівали урочисті молитви на честь Артеміди – Парфенії та юпінги. Коли вони виводили такі проникливі слова: «О всеблага, даруй цьому дому плідність, достаток та силу», мені аж мурашки йшли поза шкірою. Далі жриця передала руку Катерини Проторусу, а той зі словами: «Візьми і не забувай піклуватися нею та її дітьми до ско-ну», передав мені. Ось тут я і відчув, яка величезна відповідальність впала на мої плечі. І не на час розслідування, а на все життя. Я щиро відповів: «Клянуся перед нашою богинею, що все життя буду берегти, захищати і годувати Катерину і її дітей» і свято почалося.

Магара, моя нянька та домоправителька літала як на крилах, – щаслива до нестями. Але це не заважало їй, нахилившись до мого вуха, тихенько сказати: «Будеш, де ти дінешся, а як забудеш, я тобі нагадаю». При цьому вона дала мені під бік легенького стусана, яким нагороджувала мене тільки в дитинстві. Наїдків на столі її стараннями було вдосталь. Після декількох келихів вина дядько завів епіталаму – пісню на честь молодят. Гості підхопили і доспівали до кінця, хоча останніх слів уже ніхто добре не пам'ятав. Далі Магара почала співати гі-менею, пісню в якій молодяткам бажають дітей і щастя в подружньому житті. Коли вона виводила слова про «шлюбні задоволення у ліжку», ми з Катериною почервоніли водночас.

Зайшли нас поздоровити раби, що працювали в полі біля отар та на маслинах і завели свою георгіку – селянську пісню про те, як важко робити свою роботу, та як смачно потім споживати її плоди.

Тут почали вже грати музики. На тимпані грав Бореус (ніколи б не подумав, що він уміє грати, для мене він завжди був просто воїном), Сефірус – мій раб-єгиптянин, – грав на сестрі, а на п'ятитрубчастій сирінгі, зробленій з обпаленої глини, висвистував Протей.

Весільні танці почалися з яремави – танцю молодят. Ми з Катериною, взявшись за руки обійшли всіх гостей і кожному поклонилися, а вони поклонилися нам. Далі музики ушкварили бугданок – і всі почали танцювати як навіжені –

давалося взнаки випите вино. Як не стало сили, знову сіли за стіл і вже тихенько співали застольні пісні – сколії. Коли свято закінчилося, Магара благословила нас хлібом та сіллю і я переніс Катерину через поріг нашої кімнати, щоб забезпечити її від нещастя та лиха.

Артеміда зглянулася над моїм домом і сьогодні у нас уже троє дітей: десятирічний хлопчик Ефіїс (тобто, розумний) та дві дівчинки Лоуді (квітка) та Сіріґма (пташка) – восьми та трьох років. Пам'ятаючи своє спасіння від віспи через спілкування з коровами, мої дітки там теж часто бувають у корівнику і привчаються хазяйнувати. Я навчив Катерину читати і писати. Так само я вчу і своїх дітей, щоби змалечку знали науки, хоча Магара і бурчить, що дівчатам наука не потрібна, аби вміли хазяйнувати. Але тут проявився характер Катерини – спокійний, але водночас твердий і наполегливий:

– Мої діти знатимуть усю батьківську науку! – заявила вона і Магара замовкла.

Мій раб, який давно вже став мені найкращим другом і учителем, – Сефірус – зовсім постарів і охляв настільки, що вже й Магара перестала брати його на кпини за дармоїдство. Але розум залишився у нього гострий, тому я завжди питаю поради, а він із задоволенням вчить моїх дітей всьому, чому навчив і мене.

Тепер розповім про долю моїх друзів.

Дядько Проторус перебував на посту архонта ще шість років після мого весілля, але потім полишив цю посаду, бо вже у нього нестало сил. Вірний слову, я взяв його у дім, але він не захотів просто так їсти чужий хліб і подався у степи до наших отар. Він каже, що відчуває себе неначе на службі: у нього є підлеглі командири-пастухи і воїни – вівці та корови.

Коваль та гончар теж підупали здоров'ям, тому у майстернях вже самі не працюють, а займаються продажем своїх товарів, знаходять замовників, придумують нові види виробів. Від цього вони стали частіше бувати у мене вдома, а мої діти, особливо Ефіїс, одразу закидали їх питаннями про секрети обробки металу та випалення глини.

– Ти диви які цікаві, – дивувалися вони, коли вже не ставало їм сили вкотре пояснювати, як тримати температуру у печі, щоб горщики не потріскалися, або, чому не можні плювати на розпечений метал. – Ну прямо маленькі філогноси, тай годі!

Новим архонтом став Бореус, якщо правду казати, кращим за дядька. Він умів не тільки ретельно виконувати накази, але і думати про наслідки дій як своїх, так і підлеглих.

Вільновідпущеник Петрас легко пройшов ініціацію і довів, що керувати кораблем Кілікіноса (пам'ятаєте, головного злодія, винного у пожежі храму) він зможе краще всіх, адже всі нові пристрої на кораблі придумав саме він: стернові весла на носі і кормі: кріплення вітрила до щогли через блок, що забезпечувало швидку його постанову та спускання; помпи для відкачування води; додаткове маленьке вітрильце на носі для забезпечення ходу при сильному вітрі. Отже, недарма його прозвали Механікусом. Але цей молодий чоловік ще добре знався у географії і міг легко доправити корабель до потрібного острова. Тепер я бачу його не часто, бо майже весь час він у походах за наказом сатрапа.

Треба згадати і про мого сусіда – Полікратоса. Друга його дружина Амалтея народила йому теж трійко дітей: старшу дівчинку та двійнят-хлопчиків. Старша була розумницею, часто приходила до нашого дому, бо дружила з моїм Ефійсом. У нас вона навчилася грамоті і лічбі, то почала допомагати не матері вести господарство чи поратися по дому, а батькові: вести облік, розраховувати витрати, визначати прибутки. Той полюбив її за це більше, аніж хлопців, яких він інакше як лістесами, тобто розбійниками, і не називав. Була у них лиха вдача – їм аби десь бігати, красти, розорювати пташині гнізда, битися з іншим хлопцями та поміж собою.

– Не знаю, як я буду передавати їм своє майно, – бідкався Полікратос. – Вони ж учитися зовсім не хочуть! Ось передам усе майно Сателії (так звали його старшеньку) – кричав він на хлопців після чергової шкоди, яку вони зчиняли, – а ви будете у неї рабами!!

Та це не допомагало і хлопці продовжували свої витівки далі. Не знаю, скільки б це тягнулося, але сталася біда. Почалося все як звичайна дитяча хвороба, якою захворіли майже всі діти нашою вулиці. Окрім полікратосових лістесів. До тих не прилипала жодна пошесть, ані краснуха, ані жовтяниця – всі діти хворіли, а цим хоч би й що. Ось і цього разу пішла пошесть остракії (скарлатини). Це визначив лікар, якого інколи Полікратосу приходилося запрошувати. Ми ж обходилися мистецтвом Магари та храмових жриць, серед яких були великі знавці трав та мазей. Після цієї хвороби і так худенька Сателія стала схожою на якусь билинку. Її від вітру просто хитало. А тут Полікратосу заманулося перерахувати свої товари на складах у порту і він потяг старшу дочку з собою. На холодному вітрі дівчина застудилася і за одну ніч згоріла, немов тоненька свічка. Батьки ще сподівалися, що все минеться і вона одужає, а дитина вже пішла до Аїду шляхом, який вказувала їй Артеміда.

Горе батьків було незмірним. Цілий тиждень вони не давали їй поховати і все оплакували свою першеньку. Навіть лістеси притихли і злякано тинялися біля хати. Після похорон Амалтея оговталася і почала поратися по дому, але Полікратос був невтішним. Він лежав на долівці, розірвавши свій одяг і ридав ще довго. Щоб його заспокоїти сусіди приходили розмовляти з ним, Амалтея приводила його двійнят, кажучи, що у тебе ж двоє синів, радій чоловіче, але той ніяк не міг заспокоїтися:

– О моя, Сателіє, моя розумниця, моя слухняна дівчинко, – проказував він крізь сльози, – це я винний у твоїй смерті. Якби не потяг тебе, моя крихітку, до порту – ти б жила. Це за мої гріхи карає мене Артеміда. Чому вона мене не повела до Аїду? А, знаю, тому, що мої муки тут більші, за муки на тому світі... Хто мені тепер допомагатиме у справах? На кого я покину своє майно? На оцих лістесів? На оцих розбійників, які не знають навіть, що таке «альфа», не вміють лічити?! Та я краще все віддам до храму!

Тут вже Амалтея перелякалася, що він і справді так вчинить, здійняла гармидер, кидала в нього горщики, пригадала йому одруження з Лавінією, хоча він до того довго вчащав до неї по ночах ще не одруженим. Полікратос трохи оговтався і знову почав займатися справами, але вже без звичайного завзяття. А кожного місяця у день смерті своєї улюблениці він не спав, а молився біля домашнього образу Артеміди, прохаючи легкої долі своїй дівчинці в Аїді, а собі

© Ігор Миколайович Пістунов. На перетині епох. Т.1
прощення за всі гріхи, приносячи невеличкі жертви кров'ю тварин. Мовляв, хай її душа там підживиться нею і буде щаслива.

Ось такі справи у мене вдома та у моїх друзів та сусідів. Тепер варто пригадати, що Пасикл – сатрап Ефеса – так впевнився у моїх здібностях, що надав мені посаду «розслідувача злочинів проти міста і людей». За це мені призначено, ні не платню, а зменшення податків, бо сатрап був особою рахубистою і гроші зі скарбниці намагався не виймати без нагальної потреби. Тому розповім про деякі

Мої розслідування

Звичайно, якщо побилися сусіди, мене не викликали – досить було збирів і присуду за відшкодування збитків. Крадених апельсинів із саду я теж не розшукував. І причина тут була не в тому, що люди не знали про мою посаду, а в моїй підпорядкованості сатрапу. Якщо вже скарга про якесь неподобство доходила до нього, то він приймав рішення, залучати мене до розслідування чи ні? Не те, щоб він дорожив моїм часом, скоріше він швидко зрозумів, – при розслідуванні я завжди намагаюся не тільки знайти винних, але і поповнити свої знання. Тому, що я завжди просив собі на допомогу збирів і писаря, відволікав городян від роботи своїми розпитуваннями, затримував кораблі від виходу в море. Від таких дій ремствували всі і скаржилися на мене. Отже, мене викликали тільки тоді, коли вже звичайними засобами (допити, залякування збирами чи остракізмом) визначити злочинця було неможливо.

Одного разу, прийшов молодший писар і наказав йти до сатрапа. Мені не хотілося, бо якраз починав вчити своїх дітей, але писар наполягав.

У сатрапа вже сидів купець Кавлос.

– Вислухай його скаргу, розберися і знайди винних, – наказав сатрап.

Ми вийшли на ганок і я запропонував купцю розповісти про своє нещастя..

– Краще підемо на місце злочину, – запропонував той.

Йти прийшлося далеченько, аж за місто. Там у Кавлоса була кошара, а при ній велика комора, в якій зберігалось різне збіжжя: пшениця у засіках, вино в амфорах, мед у горщиках:

– У мене постійно хтось краде мед, – повідомив купець. – Спочатку брали потроху і я на це не зважав, але коли почали брати багато та ще й ламати те, що не взяли, терпець урвався. Я хочу знайти тих злодіїв і нехай сатрап їх покарає!

– А як комора у тебе запирається? – поцікавився я. – Може стоїть розкрита навстіж?

– А ось і ні, – відповів Кавлос, – мені привезли замок з Родосу (це великий острів). Отже двері зачиняються дуже щільно і відкрити їх без ключа неможливо! Сторожів тут немає, бо я покладався на замок і двері.

Я огледів замок і двері, на яких він був установлений, а потім ключ: справді, гвинтова нарізка на ключі міцно запирала двері, зроблені з дуба, а міцні бронзові завіси були неушкодженими.

– А як іще можна потрапити до комори?

– Ніяк.

– Не може бути, хіба що демони сюди входили, яким стіни не завада, – покепкував я з нього. – Давай заїдемо в середину.

Ми зайшли і хазяїн почав переконувати мене, що зайти сюди було неможливо:

– Бачиш, дах міцний, стіни товсті.

– А це що за віконце? – звернув я його увагу на невеличке віконце під стелею.

– Це для провітрювання, щоби збіжжя не вкрилося пліснявою, воно таке маленьке, що сюди ніхто не влізе.

Я піднявся до віконця, опершись на загорожу, де зберігалось зерно, і визирнув назовні. Комора стояла дверима до спуску з невеличкого пагорба, то ж вікно, яке було в коморі під стелею, знадвору було досить близь до землі. Вийшовши надвір і обійшовши комору, я побачив біля вікна сліди маленьких ніг. Але чиї то ноги? Прийшлося діставати дощечку, покриту воском та стило, яким я замалював сліди, точно вимірявши їх розміри, помітивши, що відбиток лівої ноги має сильно вдавнений слід від мізинця, а потім покликав потерпілого купця:

– Дивися, тебе грабують діти, адже сліди зовсім маленькі. – Для прикладу я приклав поруч свою ногу. – Бачиш, наскільки нога дорослого більша за ці сліди. Та і у віконечку сліди землі, отже лізли саме через вузьке віконце і саме діти. Висновок – діти залізали туди, крали що заманеться і тікали. А те що не змогли вкрати, – порозкидали.

– А чиї це діти, – запитав той розгублено, мабуть такий простий висновок розбивав якісь його власні міркування. – і як тепер їх знайти, адже дітей багато?

– От що, забий те віконечко чимось міцним, щоби більше не лазили, а я їх пошукаю.

– А як довго шукатимеш?

– Не знаю, чекай від мене звістки.

Так сказавши, я трохи покривив душею, адже одразу запідозрив полікратосових близнюків. Кастор і Поллукс, таке ймення приліпилося до них як тільки мати вперше вивела дітей на вулицю, і хоча батьки спочатку називали їх інакше, надзвичайна схожість, а пізніше нерозлучність дітей, робила їх земними втіленнями легендарних близнюків, які воліли краще разом перебувати позмінно то в Аїді то на Олімпі, аніж розлучатися. Амалтея казала, що їх відрізнити можна, бо у Кастора на потилиці є родима пляма під волоссям. Але сторонній людині розрізнити їх було неможливо, навіть якщо знаєш про цю прикмету. Та і чи є час розглядати щось на голові вертлявих, неначе дзига, дітей? Для годиться, мати одлягала їх у хітони зі смужками різного кольору: Кастору – блакитні, Поллуксу – чорні.

Підозра виникла не тільки від мого знання їх розбійної вдачі, але ще з того, що у інших громадян дітей такого віку не було, – або молодші або старші – а діти рабів не мали права швендяти вулицями самі. Є ще мої діти, але їх я виключив одразу, бо Магара помітила би негайно, що вони не голодні сідають за стіл. Та й виховували ми їх у повазі до чужого, як і всі інші городяни. І тільки двійко лістесів відрізнялося цілковитим нехтуванням прав власності.

– Катерино, – звернувся я до дружини, коли прийшов додому, – піди до сусідки і спитай поради, що треба давати дітям, коли вони погано їдять?

– Але наші їдять добре!

– Анітрохи не сумніваюся, але ти у неї спитай і перекажи мені, що вона скаже.

– Знову щось розслідуєш? – підозріло запитала вона. – І мене у це втягуєш. А я потім буду винної перед Амалтеєю.

– Навпаки, я хочу, щоб наші сусіди не мали ганьби за витівки їх дітей, тому тебе і прошу про це.

– Каже, що не знає таких засобів, – сказала Катерина, повернувшись від сусідки, – скаржитися, що її стали теж погано їсти.

– Нічого, скоро вони вилікуються, – посміхнувся я і пішов шукати дитячі сліди біля сусідського ганку. І одразу знайшов такі ж, як біля комори з сильно вдавненим відбитком мізинця. Злочин викрито, але як захистити Полікратоса? Не вистачало, щоби вістка про бешкети його близнюків дійшла аж до сатрапа! Подався я у порт його шукати.

– Полікратосе, – гукнув я, побачивши купця серед товарів та рабів, якими він керував, – є нагальна справа.

– Ну, – похмуро сказав він, підійшовши до мене, увесь в думках про власні діла.

– Хтось лазив до комори Кавлоса і крав мед, а ще й все псував. Він поскаржився сатрапу, який наказав мені знайти винного.

– І при чому тут я?

– Це твої діти

– Звідкіля знаєш?

– Їх видали сліди ніг на пилюці біля комори і біля твого дому. У кого з двох вивихнутий мізинець на лівій нозі?

– У Поллукса, – розгублено сказав Полікратос, – а ти звідкіля знаєш? Вони лізли на горіх, а гілка підломилася саме під ним. Хлопець сильно забився і вивихнув пальця, але Кастор притяг його додому. – в останніх словах я вже відчув гордість за таку дружбу.

– За цією прикметою я і знайшов.

– Щось треба зробити, аби моя ганьба не дійшла до сатрапа!

– То біжи до Кавлоса і, не пояснюючи нічого, скажи, що компенсуєш усі його збитки, а він нехай повідомить сатрапа, що забирає свою скаргу. Мовляв, це ти так спокутуєш гріхи перед Артемідою. А я пошукаю твоїх лістесів.

Покинувши свої справи, побіг бідолашний Полікратос спокутувати гріхи, а я подався до базару, бо часто бачив там малих бешкетників. Невдовзі угледів одного з них у туніці з синіми смужками.

– А Кастор, а де Поллукс?

– Здрастуйте пане Філогносе. – навдивовижу чемно привітався той – Зараз я його покличу. Хлопець побіг, а я глянув на відбитки його ніг у пилюці. Відбитки мізинців на обох ногах були однаковими. «Точно, це Кастор» – подумав я і став чекати на другого.

Невдовзі з-за рогу вийшов хлопець у туніці з чорними смужками.

– Чого ви хотіли, пане Філогносе? – запитав він.

Я взяв його за руку і поставив поруч з відбитками першого хлопця, а потім, відвівши вбік, порівняв сліди. Вони були однаковими.

– Не дури мене, Касторе, – удавано грізно сказав я, – де Поллукс? Знову щось краде? Так знай же і братові перекажи, що ваші відвідини комори Кавлоса розкрито і про це вже відомо сатрапу. Тому, біжіть додому, і не виходьте, доки батько не дозволить

Невдовзі двійко хлопчаків промчало повз мене – у одного з них голова була припорошена чимось білим – видно десь лазив. «Справу вирішено» – подумав я. – «Піду до сатрапа і доповім». На ганку я вже зустрівся з Кавлосом. За його вдоволенним виглядом було зрозуміло, що угоду досягнуто. До сатрапа ми зайшли удвох.

– А чого це ти забираєш скаргу? – підозріло запитав той у Кавлоса.

– Я вирішив, що не годиться турбувати владу міста такими дрібницями, – впевнено відказав той. Мабуть, компенсація була суттєвою.

– А ти що скажеш? – звернувся сатрап до мене.

– Я ще нічого не встиг знайти, як оцей пан відмовився від скарги.

– Тоді нехай оцей пан заплатить штраф за безпідставну турботу мене, – виніс вирок сатрап і ми вийшли на двір.

– Візьмеш цей штраф з Полікратоса, – порадив я і ми розійшлися.

Вдома позайматися з дітьми мені знову не вдалося, адже від сусідів долітав дитячий вереск і грізні вигуки Полікратоса:

– Ось я вам, лістеси, галерники, недостойні раби моїх рабів!

Гамселив він їх щосили, бо малі верещали, неначе їх різали. Прийшлося мені йти до сусіда і заспокоювати його та припиняти цю бійку:

– Ти їх так уб'єш, а нічому не навчиш! – крикнув я. – Припини негайно, бо розповім усім!

– Кланяйтеся пану Філогносу, і дякуйте йому за те, що він допоміг приховати ваш гріх! – наказав Полікратос дітям. – Якби не він, мене б сатрап розорив штрафами, тоді вас я продав би у рабство!

Так щасливо для всіх, окрім хлопців, закінчилося одне з моїх розслідувань. Та не всі випадки були такими веселими і легкими.

Інша пригода почалася не з наказу сатрапа, а під час моєї прогулянки вздовж каналу, що з'єднує гавань з гирлом Каїстру. Я тоді спостерігав за розчисткою русла: робота проводилася двома командами: одна на човні заводила на середину каналу важкі грабки з бронзовими наконечниками та спускали їх на дно; друга – поганяла волів, що були запряжені у довгі канати, причеплені до грабок. Весь мул, що його було витягнуто на берег, селяни розбирали та розкидали на полях як добриво. Я ж розмірковував, як прискорити розчистку і вже дещо придумав, як серед рабів зчинився крик. Підійшовши до них, я побачив тіло потопельника, витягнуте грабками на берег. До тіла було прив'язано камінь, тому воно і не сплигло. «Отже, це не самогубство» – подумав я. – «Прив'язати важкий камінь до спини не вдавалося ще жодній людині. Отже – це вбивство і мені його розслідувати».

– З якої частини русла його було витягнуто, з середини чи від берега? – запитав я.

– Сказати важко, – відповіли мені, – але мабуть, ближче до берега.

Покійний пролежав у воді декілька днів: тіло розпухле, зуби легко виймаються з десен, шкіра частково зійшла чи була погризена раками і смерділо страшенно. Впізнати його було вже неможливо, тому я наказав:

– Зніміть весь одяг і всі речі, що були на ньому, а тіло поховайте десь за містом.

Затискаючи носа краєм пеплоса, я оглянув речі: туніку і пеплос, пояс, в якому були невеличкі кишені для грошей, сандалії, підошви яких були зроблені зі шкіри, а не з дерева. Отже, це не раб. Тоді цей злочин стає значним, – потрібно доповідати сатрапу. Наказавши одному з рабів зібрати все речі і нести за мною, я попрямував до палацу.

– Ти що, шукаєш ті пригоди? – так зустрів сатрап мою звістку. – І хто б це міг бути?

– Треба виставити на огляд пеплос і пояс потопельника, може хтось і впізнає.

– Пояс, це зрозуміло, а чому пеплос?

– На ньому я побачив незвичайний для нашого міста візерунок, в якому переважали трикутні елементи. У нас же оздоблюють тканини з чотирикутними елементами, маючи на увазі чотири стихії, якими повеліває Артеміда.

– То це чужоземець? Ще не вистачало нам сварок з іншими полісами! Я з великим труднощами одинадцять років тому залагодив з Аргосом стосунки після покарання Кілікіноса...

– Не обов'язково. Це може бути і городянин Ефесу, який носить таке незвичне вбрання. Тоді легше його можна буде впізнати.

Речі розклали біля палацу під наглядом збирів і глашатай викрикнув наказ сатрапа про обов'язковий їх огляд. Два дні приходили люди і з полегкістю казали: «Не знаємо, чиє це». З полегкістю, бо огляд одягу мерця будив у них підозри, що це може бути їх родич чи знайомий. Надвечір прийшла Селена, головна жриця храму Артеміди. Уважно роздивившись речі, вона зблідла, похитнулася, але впевнено і твердо сказала, що це речі, які носив

Скарбник храму Артеміди

Щоб розповідати далі, потрібно дещо роз'яснити. Зокрема те, як серед жіночого причту храму богині-діви з'явився чоловік.

Зібрані після пожежі храму величезні пожертви на його відбудову переповнювали храмову скарбницю. І це при тому, що відбудова почалася зі створення нового більш просторого і краще захищеного від вогню приміщення для зберігання золоті і срібних монет. Жриці, які відповідали за збереження скарбу доповідали Селені, що скоро прийдеться відмовлятися від нових пожертв, бо класти їх нікуди. Рішення підказав один подорожній, що прямував з Дамаску до Афін і вирішив помолитися Артеміді під час зупинки в порту Ефеса. Коли він клав гроші на олтар, одна зі жриць зітхнула і поскаржилася іншій, що не знає вже куди їх складати. Той почув це і пішов до головної жриці:

– Віддавайте ваші гроші в борг під проценти, – запропонував він, – перси здавна так роблять і багатіють, бо вимагають повернення більшої суми, аніж узятя.

– Ти хочеш, щоб непорочні діви стали лихварями? – розгнівалася спочатку Селена, але потім, обдумавши все, охолола і запитала – А як ми будемо знати, що наші гроші буде повернено?

– Нехай за позику купці дають заклад, що за ціною більший за суму грошей.

– А якщо це будуть купці з інших міст?

– Нехай шукають поручника серед місцевих купців.

– А хто захоче закладати власне майно за чужих купців?

– За гроші неодмінно охочі знайдуться.

Бачачи такі можливості у лихварстві, Селена запропонувала тому чоловікові бути скарбником при храмі та віддавати цінності у позику. Справи у того пішли дуже добре – зростання капіталу дозволило вести швидшу відбудову храму, з багатшим оздобленням, скарбниця ніколи не була заповнена вцент, але і не була пустою. Всі прибутки від лихварства негайно йшли на потреби будівництва. Невдовзі Ефес зазнав славу найбагатшого міста в Азії, де завжди давали у борг, хоча і під великі відсотки. Сатрап теж був задоволений, адже всі договори про позику зберігалися у цитаделі міста, за що бралися чималі гроші, які йшли до скарбниці Ефесу.

Трохи згодом інші купці теж взяли за таку справу, інколи перебиваючи зиск храмовому скарбнику, бо правила менший процент. Отже, загибель скарбника храму мала неабиякі наслідки – потрібно було знайти йому заміну, але деякі договори, для економії, він не записував, а обмежувався клятвою перед статуєю Артеміди. Він же вів облік цінностей та визначав наперед строки повернення коштів. Його смерть ставила під загрозу саме існування банківської справи храму.

– Негайно знайди злочинця, – наказав мені сатрап, – цього разу я не буду заперечувати проти того, що ти будеш брати збірив для розслідування.

Ці слова чув і Бореус, отже я міг сподіватися на чітке виконання моїх вказівок та вимог не тільки від вояк, але і з боку городян.

– А що робити з скарбницею, хто тепер вестиме позикові справи? – бідкалася Селена, – Хто розповість про борги, проценти, терміни?

– Почніть з перегляду договорів, які записано на пергаменті і зберігаються в цитаделі. – запропонував я. – Далі опитайте всіх жриць і запишіть про всі випадки клятв перед Артемідою замість укладення договору, адже перед статуєю обов'язково хтось був. І призначте когось, хто міг би вести цю справу далі.

– Кого? Мої жриці знають письмо, але з лічбою ознайомлені погано.

– Тоді запросіть мою Катерину. Вона і письмо і лічбу знає дуже добре. А мій старшенький Ефіс їй допоможе.

– Як, взяти жінку і дитину для такої справи? Може б ти узявся, Філогносе?

– Мені треба проводити розслідування, а зі збиранням відомостей про договори вони цілком розберуться, адже вміють не тільки грецькою, але і хетською, та ще трохи – єгипетською. До того ж, мій раб Сефірус навчив мене і їх вести облік, як у єгипетських храмах: і майна, і зерна, і робочої сили, і каменю для будівництва, і прикрас для оздоблення, і грошей на оплату.

Запропонувавши це, я не порадився з дружиною, тому мав удома трохи напружену розмову з нею. Ефіїс навпаки, захотів негайно починати. Переконали Катерину тільки такі мої слова:

– Ти вже досить давно намагаєшся перехопити керування домом у Магари, а вона опирається цьому з усіх сил. Не треба боротьби, спрямуй свої сили, розум і знання на нову справу, а Магара нехай готує тобі обіди.

То тепер удома залишалися тільки молодші діти і Магара, а ми утрюх займалися справами храму. Моя домоправителька була дуже задоволена таким перебігом подій, бо навіть не бурчала з приводу того, що Катерина взялася не за жіноче діло.

До храму ми пішли разом, я – опитати жриць про скарбника, Катерина і Ефіїс – узнати про усні і письмові договори.

– Скарбник жив у місті, – відповіли мені, – а коли була у ньому потреба, запрошували до храму для отримання грошей від боржника чи для укладення нового договору.

– І хто його бачив востаннє?

Жриці досить довго радилися поміж собою, а потім доповіли:

– Тиждень тому наш скарбник укладав договір з якимось купцем, не з нашого міста.

– Звідкіля ви знаєте, що він чужий?

– Купці нашого міста перед початком нової справи приносять жертву Артеміді, отже ми знаємо їх усіх.

– Мені потрібно оглянути його житло.

– Тебе проведуть наші вихованки, бо жрицям не можна ходити серед людей у місті.

Житло скарбника являло собою невеличку халупу, яка личила хіба вільно-відпущенику чи рабу, що живе окремо від хазяїв: глиняна мазанка, всередині якої я побачив обкладене битим каменем вогнище, неначе власник не знав про піч чи не мав можливості її замовити. Речей майже не було, з їжі – тільки трохи пшона. Прийшлося ритися у купі сміття, що лежала поруч вогнища і, мабуть, була приготовлена для його розпалу. З того, що було варто уваги, знайшовся тільки шматок матеріалу, мені раніше невідомому та паличка з рисками.

– Це папірус, – повідомив мене Сефірус, до якого я звернувся за порадою, – виготовляється з тростини, що росте у Нілі – життєдайній річці Єгипту. На ньому пишуть, бо папірус значно дешевший за пергамент. І не менш довговічний, якщо його не мочити. А паличка – думаю, це позначки якихось чисел, здається, я пізнаю у цих рисках нашу єгипетську систему числення. Ось подивись, проста риска **I** – це одиниця. Знак у вигляді дуги або п'ята – **∩** – десятка. Петля **∞** – це сотня. Тепер спробую визначити, яке число тут написано. **∞ I ∩** – це буде дві одиниці, два десятки та дві сотні – двісті двадцять два.

– Поглянь, – звернув я увагу єгиптянина, – на іншому боці палички теж риси, але тут я бачу новий знак **⌋**, видряпаний вздовж неї.

– Це називається «лотос» і означає – тисяча.

Отже я маю папірус, якого у нас не використовують, та два числа: 222 та 1000, записані єгипетським письмом. Невже скарбник був із Єгипту? Із запитаннями я звернувся до Селени.

– Він був греком і поклонявся олімпійським богам, – повідомила вона, – недарма і клястися він заставляв перед Артемідією.

– А міг він вести справи з єгипетськими купцями? – поцікавився я,

– З будь-ким, – коротко сказала Селена і додала, – сила Артемідії утримувала їх від шахрайства.

– Хіба за три роки його діяльності не було жодного обману з боку купців? Невже ніхто не взяв грошей у борг, щоби потім втекти?

– Не було! – рішуче відрубала жриця, а потім замислилася. – Він мені нічого такого не казав... Та і жриці, що стережуть скарб, мені повідомили б неодмінно.

– А як вони могли знати, чи всі гроші повернуто?

– Бо завжди вівся запис, яка сума була взята і яка повернута.

«То може якийсь єгиптянин убив його?» – подумав я. – «Треба шукати у порту»

Пошуки затяглися надовго. Я спочатку побалакав з чиновником, який брав мито з усіх, хто прибував до Ефесу морем. Той не пригадував єгиптян протягом минулого місяця. Опитав сторожу, яка чатує в порту – теж ніяких новин. Невже та людина прибула посуху?

Подорожніх, що прибували сушею у місті ніхто не перевіряв. Та і кому спаде на думку подорожувати сушею, коли морем і швидше і дешевше? Повз місто йшла дорога, якою користувалися жителі ближніх мст та городяни, які приводили продукти з далеких пасовищ та полів. Але навряд-чи хтось із далеку, чи то б пак, з Єгипту, наважився правити до Ефесу сушею.

– А може він все ж таки був єгиптянином? – знову присікався я до головної жриці – Згадай мого раба Сефіруса, чи не був ваш скарбник схожий на нього?

– Ні, не був. – відповіла вона, – я вже стількох людей перебачила, що легко відрізня грека від єгиптянина, а хета від перса. Наш був греком!

Прийшлося почати пошук у з іншого напрямку:

– Чи можна точно сказати, – запитав я у Селени, – скільки грошей не вистачає у скарбниці? І чи не дорівнює ця нестача сумі виданих позик?

– Про це спитай у своєї Катерини, – відповіла вона, – якраз саме цим вона і займається.

– Мені ще рано говорити про завершення обліку, – сказала Катерина, коли я до неї звернувся вдома, – он Ефіїс виписує з усіх договорів суми позики, а я шукаю записи про суми, які було взято на позику і які було повернуто. Як закінчимо, будемо порівнювати їх.

– А чи не було там сум у двісті двадцять два та у тисячу?

– Тисячу чого, золотих чи срібних монет?

– Не знаю, але, будь ласка, як закінчиш, не забудь перевірити і це. І ще одне, чи не знаходили ви з сином записи чисел єгипетським письмом? Ну, як пояснював Сефірус: «риска», «п'ята», «петля», «лотос»...

– Ще ні.

– А папірус вам не попадався? – я показав свою знахідку в домі скарбника.

– Може щось і було, але я не звернула уваги.

– То зверни, а як знайдеш, принеси мені.

Далі я вже нічого не міг, тому знову пішов до Сефіруса.

– Ти опитував тільки вільних, громадян та купців? – запитав той, – почни опитувати рабів. І спершу звернися до тих, хто працює в порту.

Опитування рабів виявилось марудною справою, адже їх хазяї не бажали, щоби ті витрачали час на базікання. Та ніхто нічого путнього не пам'ятав.

– Прийдеться мені самому взятися за це, – сказав Сефірус у відповідь на мої скарги на чергову невдачу, – раби тобі просто не довіряють. А мені, як рабу, довіряться.

– Сефіресе, – палко заперечив я, – ти ж знаєш, що я вже давно готовий відпустити тебе, але ти сам цього не хочеш.

– Звичайно не хочу, бо мати клопоти з податками та власним майном мені не тільки не під силу, але і не до вподоби. Життя у тебе нагадує моє попереднє життя у єгипетському храмі: я роблю те, що мені до душі, а мене за це ще й годують, одягають і дають місце для відпочинку. Та ближче до справи, – перервав єгиптянин сам себе, – я до порту сам вже не дійду.

– Тебе віднесуть.

– Як пана, на ношах?

– Так.

Для перенесення Сефіруса я взяв двох дужих рабів, які працювали у саду.

– Чого це я маю носити раба? – почав сперечатися один із них. – Нехай ходить своїми ногами!

– Це не раб, а член моєї родини, – обірвав я його, – і якщо ти не виконаєш мого наказу, я обміняю тебе на будь-якого галерного раба: ти підеш на галери, а той – до роботи у садку. Думаю, той вже не буде мені заперечувати ні в чому.

Звісно, така пропозиція налякає будь-кого: раб-садівник замовк і більше не зронив ані словечка.

– Спочатку підемо до буднику скарбника, – звелів Сефірус.

– Чому не до порту? – здивувався я.

– Бо не міг скарбник храму жити один, без раба, який би йому слугував.

Отакої, а я про це зовсім забув, побачивши убоге житло могутнього банкіра! Біля халупи, яку охороняв збір, єгиптянин покректуючи зліз із носилок, але пішов до сусідніх будинків, тримаючись за стіни.

«Треба йому змайструвати якусь коцюбу» – подумав я, – «Зовсім уже за-непав силами».

Ходів він довго і я вже занудився. Охоронець халупи скарбника доповів, що ніхто не підходив і не намагався пройти до хати. Аж ось вернувся Сефірус:

– У нього був раб-єгиптянин, – коротко сказав і присів навпочіпки відпочити, – сусідські раби казали, що скарбник часто приносив додому сувої пергаменту і йшов собі у справах, а його раб читав ті документи і робив якісь позначки.

– Цікаві ж у сусідів раби, – промовив я, – і як це їм вдалося підглядіти такі подробиці?

– Все простіше – сусідська рабіня-кухарка вчашала до нього, ну, знаєш, в особистих справах... У них був час для таких стосунків, бо хазяї весь день були відсутні. Вона дуже побивається, що той зник.

– А коли раба бачили востаннє?

– Десь, п'ять-шість днів тому.

Я швидко подумки підрахував: тиждень пройшло відтоді, як було знайдено тіло, та вже п'ять днів я займаюся розшуками. Отже, маємо тринадцять днів. Тобто, раб через сім днів зневірився у появі хазяїна і втік. Але будь-куди піти він не міг – його негайно б спинили і визнали, кому він належить. Залишається порт, адже там товчеться сила-силенна народу і сховатися легко, ба ні, навіть попроситися на якийсь корабель!

– Ти його прикмети узнав?

– Так. Він середнього зросту. Дві руки і дві ноги. – сказав Сефірус, помітно втішаючись своєю роллю у новому розслідуванні.

– Мені не до жартів, кажи що узнав!

– Ну гаразд, не гарячкуй. Найяскравіша прикмета – татуювання на щоках – крокодил.

– А для чого у Єгипті таке робили? – не стримався я.

– Це значить, що він або поклоняється або служив у храмі бога-крокодила – Себека.

Така прикмета повинна допомогти нам. Для прискорення пошуків прийшлося покликати збірив, які пішли опитувати всіх підряд: купців, підрядників, кібернетосів, матросів, рабів.

А я подався до храму і здивав на головну жрицю Селену:

– Скільки рабів було у вашого скарбника? – звернувся я до неї.

– Двоє, – негайно відповіла вона., – один порався по дому, варив їсти, прибирав, а другий допомагав писати, адже

Правої кисті у Ставроса не було!

Ця новина приголомшила мене. У трупа, який я оглядав, обидві руки були на місці!

– А як же він оформлював договори на видання позик? – схвильовано запитав я.

– Так другий раб за нього все і писав, – відповіла Селена, явно здивована моїм занепокоєнням, – Отой, що з татуюванням на щоках. Скарбник його хвалив за ретельність і розум.

Нічого не повідомляючи жриці, я побіг до рабів, які знайшли труп у вбранні Ставроса і продовжували чистити канал:

– Пригадайте негайно, чи були у трупа обидві кисті? – ще здалеку зашекетуючись крикнув їм.

– Не спішіть так, пане, відпочиньте, – сказав один із них і додав, – і ми трохи відпочинемо.

– Так були чи ні? – спитав я, вже підійшовши впритул.

– Треба пригадати, – почали раби помітно затягуючи час, – ось оцей ховав труп, може він знає?

– Так, – підтвердив інший, – обидві кисті на руках у трупа були.

– Були, були, – загомоніли й інші раби, – ми добре пам'ятаємо. Шкіра деінде злізла, тіло усе розпухле, а обидві руки на місці...

Отже, скарбник не потонув у каналі, а де ж він? І хто був потоплений замість нього? Чому Ставрос віддав свій одяг? І куди поділися його раби? Ну про одного щось відомо, якісь прикмети, а де ж другий?

Вже надвечір мені доповіли, а точніше притягли раба, який стверджував, що бачив таку людину.

– Куди він пішов? – запитав я у нього. – Вкажи хоч у який бік.

– Нікуди він не пішов, а його взяв до себе якийсь вільний громадянин.

– Як це його хтось міг узяти, коли це власність іншого?

– Не знаю, вони довго балакали між собою, а потім пішли разом.

– Як виглядав той чоловік?

– Людина як людина. Не знаю, що сказати.

Продовжити розпити раба не вдалося, бо прибіг його хазяїн і почав кричати, що він не потерпить, що ми користуємося його майном.

– Я проводжу розслідування за наказом сатрапа, – сказав я йому, – можеш скаржитися негайно, але твого раба я забираю, доки він не вкаже на потрібну мені людину.

– Нехай сатрап мене попросить, – нахабно заявив той, – а поки що, я раба забираю, бо в мене робота стоїть.

Прийшлося кликати Бореуса. Той з'явився майже негайно.

– Пане архонте, – звернувся я до нього, – тут оцей чоловік перешкоджає розслідуванню, а також зневажає нашого сатрапа.

Бореус одразу збагнув, у чім справа, тому грізно повернувся до рабовласника:

– Прийдеться тебе ув'язнити, доки сатрап не винесе вирок. Взяти його!

Двоє збірив оточили і взяли під руки хазяїна раба. Бачачи, що справа зайшла надто далеко, той заволав:

– Пощадіть, я нічого такого не хотів, хай іде! – і додав тихенько, щоб його чув тільки раб. – Повернешся, я на тобі три палиці поламаю.

Бореус, почувши це, запитально глянув на мене. Я заперечно хитнув головою.

– Нічого ти йому не зробиш, – заявив архонт, – а навпаки, даси як слід поїсти і відпустиш відпочивати на увесь день! Я прослідкую, щоби так все і було! Інакше...

– Гаразд, гаразд, – запопадливо сказав хазяїн і швиденько відійшов.

– Ти все чув? – спитав я у раба. – Якщо нам допоможеш знайти ту людину, матимеш і добру їжу і відпочинок. Іди зі збирами й шукай.

Ходили вони досить довго і прийшли ні з чим.

– А на краю міста ви шукали? – запитав я. – Адже деякі землевласники тижнями не з'являються у місті!

– Ні, не шукали.

– То йдіть, – тут мені сяйнула думка, – спочатку до комори Кавлоса.

– Це він, – майже одразу повернулися мої посланці.

– Гаразд, відведіть раба до хазяїна і нагадайте наказ Бореуса, щодо нього, а мені покличте Бореуса.

Разом з архонтом ми подалися на край міста, де я колись шукав злодіїв, які крали у нього мед.

– Привіт тобі, Кавлосе, – привітався я і продовжив, – не думав я, що хоча ти сам колись постраждав від злодіїв теж спроможний на крадіжку.

– Яку крадіжку? – здивувався той.

– Ти вкрав власність храму, – відповів я з наголосом, – не думаю, щоб Артеміда тепер колись зглянулася над тобою.

– Не крав я нічого, – продовжував заперечувати той.

– А раба з татуванням крокодила на щоках хто умовив іти до себе на службу?

– Ніякого раба я не знаю, – продовжував опиратися Кавлос.

– Може й справді він нічого не знає, – припустив Бореус, – давай шукати в іншому місці. – тут він підморгнув мені.

– Давай, – погодився я і ми подалися додому.

– І що ти придумав, – спитав я згодом.

– Ми прослідкуємо за ним. Якщо раб у нього, він захоче його сховати краще і видасть себе. Думаю, треба чекати, що увечері він або сам піде, або надішле когось.

Увечері ми вже чатували біля комори Кавлоса і в ту мить, коли вже зневірилися у наших припущеннях, з'явився сам хазяїн і попрямував у степ. Крадькома пішли слідом і ми. Я в темряві бачив погано, але Бореус йшов неначе вдень, ще й попереджав мене, де яка ямка чи камінь. Зайшли вже далеченько, аж раптом зблизька загарчали, загавкали собаки і почулися крики:

– Ану стійте, не рухайтесь, бо мої собачки вас розірвуть!

Ми спинилися, а Бореус дістав меча з піхов. Почувся скрегіт кресала і спалахнув смолоскип у руці далекої постаті. Наблизившись, чоловік відігнав собак, що крутилися навколо і вигукнув:

– Так це ж пан Філогнос!

– Так, це я, а ти хто?

– Ваш пастух. Ходімо до кошари, – Проторус буде дуже радий вам. Недавно розповідав про ваші розслідування, ми так заслухалися, що ледве не пропустили вовка, який намагався зарізати вівцю.

– Нам ніколи, ми шукаємо одну людину...

– Не хвилюйтеся, тут, у степу ми знаємо всіх людей і знайдемо будь-кого!

Прийшлося піти. Проторус і справді зрадив і все намагався пригостити нас якимись найдками, але я обірвав його:

– Дядьку, мені зараз не до цього. Ми йшли назирці за Кавлосом, бо підозрюємо, що він десь переховує чужого раба. У того раба ще татування на щоках – крокодил.

– Все це я знаю. Кавлос привів того раба до своєї кошари і наказав пастухам слідкувати, щоби той не втік.

– Цей раб є власністю храму, отже він зчинив злочин, присвоюючи його! Мені потрібно його негайно опитати про смерть скарбника – Ставроса.

– Не хвилюйся, – дядько одразу змінив веселий тон розмови на діловий, – мої підлеглі знайдуть його ще до світанку.

Тут він покликав пастухів і дав короткі розпорядження. Покликавши з собою собак, ті розбіглися в різні боки, а дядько запропонував:

– Посидьте трохи біля багаття, покуштуйте смаженину та хмільне узо, зроблене з молока, розкажіть про новини у місті, а мої хлопці розшукають тобі того раба разом із Кавлосом і приведуть сюди.

Прийшлося підкоритися. Ми поїли, попили, трохи погомоніли і мене почало хилити в сон. Я ліг біля багаття і задрімав, але мене розбудили крики і гавкіт собак, які поступово наближались до нас. Протираючи очі я сів і побачив, як оточені собачою зграєю за якою йшли пастухи, прямували у наш бік дві людини. Коли вони підійшли ближче, в одній із них я впізнав Кавлоса, який обертаючись до пастухів кричав:

– Я вільний громадянин Ефеса! Я вам цього не подарую! Я буду скаржитися сатрапу на отаке свавілля! Вас усіх продамо на галери!

Тут він угледів мене з Бореусом і замовк. Я підійшов до другої людини і взяв смолоскип у одного з пастухів, щоб роздивитися обличчя іншого «полоненого». Крокодил був на місці, на обох щоках!

– Кавлосе, – сказав я, – ти вкрав цього раба, який, після смерті скарбника храму, належить, по закону нашого міста, до власності храму. Отже ти вчинив крадіжку, за яку сатрап тебе покарає.

– Так і є, – підтвердив архонт Бореус, – і ти зараз затримуєшся до його присуду!

– Але як його устерегти серед ночі у степу? – спитав я.

– За це не хвилюйтеся, – відповів за нього дядько, – мої собачки стерегти-муть їх усю ніч, доки ви виспитесь. Так що влягайтеся, поспіть, а зранку поведете його на суд.

Пригнічений Кавлос присів на землю і затулив обличчя руками. Поруч, за наказом одного з пастухів, вмовстився величезний вовкодав з відгризеним вухом.

– Іди сюди, – покликав я раба з крокодилами на щоках, – як тебе звати?

Той мовчав, втупившись у землю.

– Не хочеш говорити, коли я тобі наказую? Мовчи, поговоримо зранку, – промовив я і ліг досипати, бо вночі моя бідолашна голова, яка вже й так розривалася від думок і припущень, придумати розумних запитань вже не могла.

– Стережіть і цього, та ще й пильніше за купця, – попросив, ліг на землю і негайно заснув.

Прокинувся від делікатного покашлювання: поруч сидів Проторус і таким робом намагався мене розбудити. Піднявши голову я помітив, що пастухи вже вигнали овець і корів з кошари і подалися у степ. Під стіною спали Кавлос і татуйований раб, а поруч так і лежав той самий пес.

– Ходімо вже до міста, – нетерпляче сказав Бореус, який прокинувся значно раніше за мене, вже встиг поснідати і тепер нудився, не знаючи, що робити. – Там збири без мого керівництва можуть наробити помилок.

– Буди наших полонених, – мовив я потягуючись, – поснідаємо, я їх розпитаю, а тоді підемо.

– А не краще все узнати на допиті?

– Може й краще, але мені ці люди потрібні живі і здорові, а після допиту хтось із них може й померти. Та і не люблю я допитів, бо про все можна домовитися без них.

– То може я піду, а ти розпитаєш і прийдеш до міста?

– Ні залишайся тут. Якщо хтось із них не розповість правди, то прийдеться вести їх на допит, і ти мені знадобишся. Першим я буду балакати з купцем.

Вранці Кавлос вже не був таким упевненим у собі, йшов затинаючись, дивився спідлоба.

– Розкажи, чому ти вкрав раба?

– Я думав, що він нічий, тому і взяв, – невесело відповів Кавлос.

– Не бреш, ти знав, що він належить храму за правом успадкування майна своїх службовців! Чому все таки? – додав я з притиском.

Довго вагався купець, поки не зміг вичавити з себе:

– Я хотів почати лихварство за допомогою того раба...

– А він хіба тямить? – здивувався я.

– Він тільки й тямить. Без нього Ставрос не зміг би заробити ані дрібної монетки – обола! Цей раб все й придумав. Я вирішив, раз Ставрос мертвий, нехай раб послужить мені.

– Як його звати?

– Рутеф.

– Рутефе, а йди-но сюди, – покликав я раба, – а ти Кавлосе зачекай, доки я не побалакаю з оцим рабом.

– Так може його відпустити? – запитав архонт, вказуючи на купця.

– Е ні. А як він набрехав, то відведеш його на допит.

– Я правду сказав, – крикнув купець, сідаючи під стіною кошари.

– Розберемося, яка у тебе правда, – поважно сказав Бореус, відчуваючи важливість своєї посади.

– Розповідай все з самого початку, – звернувся я до раба. що присів поруч.

– Нічого не знаю, – тихо мовив той. – і не питайте, пане.

– Дарма ти мене боїшся, – продовжував я вести своє, – навпаки, те, що ми зустрілися означає, що твої поневіряння закінчено. Я відомий на весь Ефес знавець наук, у мене в домі живе єгиптянин, який навіть знає, що ти служив у храмі Себека. Той чоловік навчив мене різним премудростям і навіть єгипетському письму і лічбі. Коли я знайшов паличку у домі Ставроса з числами двісті двадцять дві і тисяча, то одразу збагнув, що це писав єгиптянин. Я проводжу розслідування зникнення Ставроса, твого хазяїна.

– Він мені не хазяїн, – озвався раб, – і я йому не раб, а спільник.

– Як це?

– А ти мені лиха не заподієш?

– Не заподію, не бійся.

Рутеф запитливо глянув на Бореуса:

– А він?

– Він зробить усе, про що я його попрошу. А я попрошу, щоб наша розмова не завдала тобі лиха.

Бореус ствердно нахилив голову і єгиптянин почав розповідати:

– Я справді служив у храмі Себека – бога крокодила. Був рахівником, вів записи витрат

та пожертв. А сам бідував, бо прихожан у храмі було мало і мої статки складав тільки одяг, що на мені. Тут нагодився грек, який захотів подивитися та погодувати крокодила, що жив у храмовому озері, як уособлення бога. Звичайно, йому дозволили, бо годування завжди дає храму гроші. Видно перед годуванням він випив вина, як це буває у греків, адже з рота тхнуло кислим. Спершу він просто кинув здалека жертвне м'ясо, яке йому подали. Далі кинув зблизька від крокодила, що виліз на берег. Втретє йому захотілося подати м'ясо прямо з рук у пащеку звіра. Тут наше земне втілення і з'їло не тільки м'ясо, але і частину його руки...

– Так ось чому у нього не вистачало кисті правої руки, – не стримався я.

– Так, це був Ставрос. Звичні до подібних ран, наші жерці спинили кров, перев'язали культю, лікували травами і напоями. Тож через десять днів він почав збиратися в дорогу. За час його перебування у нашому храмі ми познайомилися. Я з цікавістю слухав оповідання про подорожі Ойкуменою і мріяв вирватися з цих старих стін. Тож, коли Ставрос сказав, що може взяти мене з собою, не коливався ані хвилини. До моря по Нілу ми дійшли разом з перськими кораблями, які прямували до Італії, а там пересіли на торговий човен, який доставив нас у Дамаск. У тому місті, яке не зміг завоювати навіть Рамзес II, ми прожили досить довго. Ставрос весь час ходив по місту і шукав, чим би зайнятися, бо гроші вже скінчилися. Одного разу він прийшов веселий і сказав: «Будемо ливарями». Я не знав цієї справи, тому почав учитися у його знайомого купця, який цим займався вже десять років. Вивчив і вашу лічбу, і розрахунок відсотків, і визначення пені за невчасне повернення грошей, і порядок передавання у заклад майна. А потім поцікавився, де ж ми візьмемо грошей для початку роботи? «Гроші будуть» – запевнив мене мій товариш і ми поїхали до Ефесу. Ставрос залишив мене у порту, а сам кудись пішов. Досить скоро повернувся і повів мене у ту хату, де ми потім прожили три роки. «Ось тут ми і будемо лихварювати, а гроші я вже знайшов». Справді, він часто приносив мені пергаменти для складення розрахунків на позики. Коли я цікавився, чому ніколи гроші не проходять через дім і хто наші позичальники, відповідав, що справа ця важлива, тому довіряти цінності оцій халупі недоречно. Бачачи великі відсотки, які він правив за позику, я допитувався, чому ми не бачимо тих грошей? «Позикові гроші не мої» – пояснив він, – «Я беру їх у багатих, а мені залишається тільки одна золота монета з кожної тисячі лихви». «Гаразд» – не вгавав я, – «І де ж те золото?». Тут Ставрос розсердився і накричав на мене, що мовляв, ти і так живеш у достатку, маєш дах над головою, їжу і питво, одяг та взуття, чого тобі ще треба? А я сказав, що вся робота по лихварству лежить на мені, а він тільки носить пергаменти від одержувача позики до мене і назад. Тому мені належить частка нашого зиску, з вирахуванням витрат на проживання...

– І як ви поділили ваші статки? – знову перебив його я.

– Він запевняв мене, що пошук бажаючих узяти позику – це важка справа. Не менш важким, за його словами, є повернення позики і відсотків по ній. Тому більша частина прибутків має бути його. І запропонував мені тільки десяту частину. А мені хотілося, щоб було нарівно. Ми довго сперечалися, доки не дійш-

ли згоди, що я одержуватиму п'яту частину від прибутків. Тепер мені приходилося вести ще й лічбу його і моїх коштів. Ота тисяча та двісті двадцять два – це його і мої статки у золотих монетах. Після закінчення кожного договору я витесував на паличці нову суму, а стару паличку спалював.

– А як ти вів облік усних договорів?

– Яких усних? Все було на пергаменті...

– А чому ж Ставрос зник? – перервав нашу бесіду Бореус, якому вже набридло розмови про лихварство.

– Думаю, через мене. Останнім часом я почав вимагати свою частку, аби поїхати до Афін, а далі знайти Дельфійського оракула і спитати про свою долю. Ставрос умовляв мене не спішити і заробити ще більше грошей, хоча останнім часом позики видавалися не так і часто. Вказуючи на це, я наполягав, щоб ми припинили нашу діяльність, або щоб він займався нею сам. Напередодні того дня, коли він зник, наші суперечки дійшли вже до крику і бійки. Я вимагав негайного отримання моєї частки, кричав, що він дурить мене, бо грошей як не було так і немає! Ми побилися і я взяв верх, бо здоровому легко подужати однорукого. Він, уже лежачи на підлозі, а я стискав його шию, почав кричати, що грошей в Ефесі немає, адже все зароблене золото переправлялося у Дамаск до його знайомого лихваря. «То дай мені грошей, щоб доплисти до Дамаска, та номочедію – папір, що підтверджує суму, що я зможу отримати у того лихваря» – кричав я. – «А сам роби тут що заманеться! Бо інакше тобі не жити!!». Раптом він погодився, почав посміхатися і всяко улещувати мене, називаючи розумником, великим знавцем чисел. Вибачався за свою поведінку, казав, що занадто нехтував нашою дружбою і пообіцяв все зробити завтра вранці. Причому написав на пергаменті про мої гроші лівою рукою зробив негайно і передав мені зі словами приязні і дружби. Я охолов і дозволив йому вийти з дому і як видно, дарма! Він покликав з собою нашого раба, придбаного вже тут, у Ефесі. Більше я їх не бачив. Просидів удома, доки не скінчилася їжа і пішов їх шукати. У порту дізнався, що його забито і перелякався, що звинуватять мене, адже наші крики, либонь, чули на вулиці. Далі ви знаєте.

– Значить тобі не відомо про усні договори? – ще раз перепитав я і, отримавши ствердну відповідь, продовжив, – Треба йти до храмової скарбниці і все перевірити.

– А що з ними робити? – запитав мене Бореус.

– Оскільки шкоду заподіяно храму, то нехай вирішить

Головна жриця Селена

– То ти не раб Ставроса? – перше, чим поцікавилася вона, коли ми дісталися надвечір храму і все розповіли. – А чим доведеш свою правду?

– Хіба моєї історії не досить? – відповів Рутеф. – Тоді ось почитай пергамент, який він склав власноруч, де вказується, що я його спільник у лихварстві і яка сума належить мені. – тут він дістав з-за пазухи згорток, замотаний у ганчірку.

– Ти правий, – підтвердила жриця, вивчивши зміст номочедію, – справді ти маєш право бути вільним.

– А що ти думаєш про Кавлоса? – поцікавився архонт Бореус.

– Купець ні в чому не винний, адже просто запропонував вільній людині пристати до його справи, коли старі діла було припинено.

– Так його відпустити?

– Відпускай, але за те, що він приховував важливого свідка від розслідування і цим уповільнив визначення місця, де може перебувати скарбник, нехай пожертвує храму десять золотих монет.

– А як, щодо єгиптянина?

– Це вже не твоя справа, архонте, – промовила жриця, – іди собі, а я сама розповім сатрапу про все. Рутефе, – звернулася вона до єгиптянина, – ти не погодишся попрацювати ще на храм? Адже до нас постійно приходять купці за позиками, а ми вимушені відмовляти, бо скарбник зник.

– Краще дайте грошей на корабель до Дамаска.

– Думаю, що у Дамаску тебе не чекають, – втрутився я. – Якщо Ставрос зник біля каналу, його міг підібрати якийсь корабель. А куди б він тоді подався? Звісно, за грошима. Коли ти прийдеш, той лихвар ще й викличе міську охорону та накаже кинути тебе до в'язниці.

Звісно, я казав таке, намагаючись залишити оцю цікаву людину в Ефесі, щоб мати змогу поспілкуватися з ним, узнати щось нове.

– Він вірно каже, – підтримала мене Селена, оскільки теж хотіла залишити такого доброго знавця у себе, – займай ту саму хатину як власник – я повідомлю про це сатрапа – і отримуй ті самі десять золотих з кожної тисячі прибутку.

– Як десять? – здивувався Рутеф, – А Ставрос сказав, що тільки один золотий з тисячі!

– Ну от бачиш, які у тебе будуть великі статки, – відповіла вона з невдоволеним виглядом, який ясно показав, що якби вона не бовкнула про десять золотих, новий скарбник був би задоволений і одним. Та вже робити було нічого, слово було сказане.

– Тільки тепер не буде ніяких усних договорів, – продовжила вона.

– Я про усні договори нічого не знаю.

– Ну добре, йди, а завтра зранку приходь, – сказала вона, подала невеличку монету, повелівши купити щось з їжі, і звернулася до мене, – тепер одна надія на твою Катерину.

– Не тільки. З новим скарбником вони швидко розрахують суми позик. А от мені прийдеться тепер опитати всіх купців, може вони щось розкажуть.

Йдучи від храму додому я запропонував Рутефу:

– Ходімо до мене. Ти помиєшся, пообідаєш, познайомишся зі своїм земляком, який вже багато років живе зі мною. Та і Катерині тебе теж треба представити, адже вам удвох належить розплутати хитрість Ставроса. Ні не удвох, а утрюх. Моїй жінці допомагає мій старшенький – Ефіїс.

– А скільки йому?

– Одинадцять.

– Такий малий і вже знає математику?

– Його вчив Сефірус!

– Хто це?

– Якраз і є твій земляк. То підеш?

– Гарзд.

Вдома мене зустріли радісні вигуки дітей, бурчання Магари і лагідна посмішка Катерини. Вона поманила мене до гінекею, зачинила двері, міцно обняла і прошепотіла у вухо:

– Більше так не пропадай на всю ніч – я не могла спати, сльози лилися з очей, хоча я намагалася їх тамувати...

– Люба моя, – розчулено вимовив я з хвилюванням, – більше не буду, але ти ж знаєш, що розслідування зменшує наші податки і це дозволяє мені утримувати нашу велику сім'ю.

– То хоч через когось передавай, що живий...

Коли я помився, переодягся і зайшов у обідню кімнату разом з Катериною, там уже були всі. Рутеф почував себе явно ніяково і сидів скраєчку, склавши руки на колінах. Поруч сидів Сефірус, який щось розповідав, тицяючи кістлявою рукою у різні боки.

Діти блискали цікавим оченятами, чекаючи на розповідь про мої пригоди, адже їх татко вперше не ночував удома через розслідування – раніше мені вистачало денного часу. Обід почався з принесення подяки Артеміді за допомогу. Ми з новим знайомим їли добре, а інші копирсалися в тарілках, чекаючи на розмову. Прийшлося коротко переповісти про мої пригоди, але ще більше, про Рутефа, бо на нього були спрямовані всі погляди.

– Тепер ви будете разом визначати суми позик, які Ставрос видавав за усними договорами, а я вам у цьому допоможу.

– Як? – вперше подав голос новий скарбник храму.

– Опитаю всіх купців та кібернетосів про усні позики, які вони отримали за останній час.

– А ми тоді визначимо суму нестачі грошей у скарбниці і порівняємо з твоїми. – сказала Катерина

– Так. І вам у поміч беріть оцього чоловіка.

– Підкоряться жінці?! – аж піднявся Рутеф, – Такого звичаю я ще не чув.

– У моєму домі всі рівні, – відповів я. – І не підкоряться, а працювати разом, щоб якнайшвидше визначити суму втрат. Це потрібно храму, а моя дружина декілька років була там вихованкою. Ти теж колись працював у храмі, отже теж божа людина.

– Але я молився Себеку, а не вашій Артеміді.

– Артеміда, щоб ти знав, це втілення богині-кішки – Баст! А хіба Баст колись ворогувала з Себеком?

– Ні. Себек завжди був нижчий за Баст.

– То корися Артеміді, як Себек корився Баст!

– Невже оцей молодий гачконосий не буде дармоїдом, як оцей старий? – не втрималася Магара від уїдливого слова.

Рутеф устав, поклонився і сказав, подаючи їй монету, отриману від Селени:

– Дякую, господине, за смачну їжу, ось тобі плата за неї.

Магара застигла з роззявленим ротом, – ще ніколи їй не давали грошей за обіди. Всі засміялися, а я сказав:

– Бери-бери. Невдовзі цей чоловік зможе віддячувати золотими монетами.

Так закінчився вечір, а на другий день я вже знову сновигав містом, обходячи всіх заможних людей з одним і тим же запитанням:

– Чи брали ви позику у Ставроса, на яку суму, який термін і під які відсотки?

Відповіді занотовував на табличках, покритих воском, бо писати на пергаменті було незручно, та і недоречно. Це були проміжні дані. Ось коли ми все зберемо до купи, тоді і запишемо чорнилами. Мої розшуки перервав збір, що прибіг захеканий:

– Ось ти де, а я тебе по всьому місту шукаю. Вдома сказали, що ти у порту, там тебе не було...

– Чого тобі треба? – обірвав я базікання здорованя, упрілого під важкими обладунками.

– Йди притьмом до сатрапа.

Прийшлося піти.

– Ти не доповідаєш про розслідування, – непривітно зустрів мене сатрап, – чому я маю кожного разу надсилати за тобою людей?

– Я був дуже зайнятий, та і збири завжди були при моїх розшуках і навіть їх архонт.

– Той архонт нічого путнього не розповів, тільки молів щось про те, що Ставрос не справжній скарбник і він можливо живий. Розкажи докладно про те, що вдалося узнати.

– Слухай... Але не все, про що я казатиму, можна довести якимось чином, це можуть бути тільки мої здогадки.

– Розповідай без оцього вступу, твої здогадки раніше були вірними. Сподіваюся, цього разу буде так само.

– За декілька років до появи у нашому місті, – почав я, – Ставрос побував у Єгипті, де отримав поранення – кисть правої руки відкусив крокодил. Далі він перебрався в Дамаск, прихопивши з собою храмового жерця на ім'я Рутеф, який вів облік надходжень пожертв і витрат у храмі Себека – бога-крокодила. Шукаючи можливості заробити грошей, Ставрос знайомиться з дамаським купцем, який навчає Рутефа лихварству. Думаю, останні легко опанував цю науку, адже і раніше займався обліком. Ставрос звідкілясь узнає, що скарбниця храму Артеміди в Ефесі переповнена і приїздить, щоб використати ці кошти для власних цілей. Хитрістю він домагається посади скарбника храму, адже Селена думала, що це вона умовила знавця лихварства залишитися у місті, і починає свою діяльність лихваря, приховавши, що насправді всю роботу проводить Рутеф. Спочатку всі позики видаються через письмові договори, але потім їх кількість поступово почала зменшуватися. Думаю, причиною була вимога Рутефа отримувати точно визначену частку платні, яку храм дозволяв брати з лихви. Коли той не знав про нову позику, то і не обраховував свою частку заробітку – Ставросу діставалося більше. Щоби ще більше приховати від Рутефа свої статки, Ставрос відправляє частинами зароблені кошти до Дамаску знайомому купцю.

– А ти не думаєш, що це той же купець, який навчив Рутефа лихварству? – раптом перебив мене сатрап.

Я замовк здивований, як же раніше мені у голову не прийшла така думка?!

– Не подумав, а тепер думаю, що так і є. Більше того, тепер я думаю, що саме цей купець-лихвар і навів Ставроса на думку поїхати до Ефесу.

– А чому цей купець сам сюди не приїхав? – знову озвався сатрап. – Якщо він так все добре знає, то і приїхав би сам і заробив багато грошей...

– Я починаю думати, що моя служба тобі більше не потрібна, – відповів я, – ти і сам добре вмієш знаходити причини і винуватих.

– Не сумнівайся, вмію, але у складних випадках ти потрібен. – заявив сатрап і скупно всміхнувся. – Ти таке сказав, щоби я тебе похвалив? І все таки чому?

– Та ні, це я щиро захоплююся твоїм висновком... А щодо причин, то можу запропонувати такі думки: або він боїться, що без нього справа у Дамаску піде гірше; або давно хотів направити до Ефесу свого представника; або, – тут я трохи повагався, але продовжив, – або він не хоче, щоб його тут пізнали. Може колись він зчинив у нас злочин і боїться кари?

– Давай розберемо твої припущення. Якщо той у Дамаску вже робив свою справу близько десяти років, напевно міг би підготувати собі помічників або навчити свого сина, щоб той провадив справи. Далі, як ти думаєш, чи можна порівняти скарбницю храму Артеміди і скарби будь-якого купця?

– Напевне, храмова скарбниця найбагатша, – відповів я.

– Тоді чому він, сподіваючись на великі доходи, не приїхав сам лихварювати у храмі?

– Не знаю.

– А я знаю, це якийсь злочинець! – впевнено заявив сатрап, – Як його ім'я?

– Я тоді не подумав спитати.

– То узнаємо зараз. Гей, хтось там! – крикнув сатрап, поплескавши у долоні, і у двері зайшов збир. – Негайно пошліть когось до Рутефа, – це новий скарбник у храмі, – нехай спитають, яке ім'я у купця, що вчив його лихварству у Дамаску. Швидше!

Воїн вибіг, а сатрап знову звернувся до мене:

– Якщо це злочинець, ми будемо знати це дуже скоро. Поки вони повернуться, розповідай далі.

– Через деякий час Рутефу набридло сидіти у напіврозваленій хаті і оскільки він був упевнений, що вже має статок у двісті двадцять дві золоті монети, то й вирішив подорожувати світом і спершу відвідати оракула у Дельфах. Дізнавшись, що грошей в Ефесі немає, він побив однорукого Ставроса і заставив написати номочедію до дамаського купця, аби забрати гроші. Домігшись свого і отримавши обіцянку, що гроші на проїзд до Дамаску будуть завтра, Рутеф заспокоївся і дозволив Ставросу вийти з дому, взявши з собою раба. Думаю, що слабкий тілом, але сильний розумом, цей хитрун домовився з якимось кораблем, що того дня відпливав до Дамаску, підібрати його в каналі, там де ми знайшли тіло у його одязі. Цей одяг він заставив одягти раба, може і пообіцяв відпустити на волю і на знак доброти подарував і пояс і пеплос, а сам убив і притопив біля берега, сподіваючись, що труп не скоро знайдуть, а по одягу бу-

дуть думати, що це він. Рутеф, не дочекавшись протягом тижня ніякої звістки від нього, пішов до порту і узнав, що Ставроса вважають загиблим. Побоюючись звинувачення у вбивстві, а під час бійки він голосно кричав, що уб'є коли той не видасть гроші, Рутеф шукав місце для схованки, а тут нагодився Кавлос і запропонував йому і схованку і заробіток від лихварства. Але ми з Бореусом його знайшли і привели до Селени. Та переконалася у правдивості слів єгиптянина і взяла на посаду скарбника.

– Щось ти дуже хитре придумав, – промовив сатрап задумливо, – Ставрос міг спокійно зійти на корабель у порту і попливти до Дамаску. А те що він обдурив свого спільника, я навіть не розглядав би як злочин, адже вони обидва не є громадянами Ефеса.

– Значить він не хотів, щоб ми думали, що він іще живий.

– І для чого це йому.

– Можу знову припустити, що якийсь злочин за ним іще криється, але який?...

У цей момент прибіг вояка, який ще з порога виголосив:

– Апелій!

– Що за, «апелій»? – здивувався сатрап, – говори грецькою.

– Ім'я, яке ви хотіли узнати, Апелій, – вимовив той відсапуючись. – Я біг туди й назад, щоб узнати це.

– Апелій, – мовив я, – це ж...

Писар, що зник під час розслідування пожежі у храмі Артеміди!

– Він іще намагався звернути вину на мене, ось і пам'ять про це, – я поторсав біле пасмо на своєму тімені.

– Справді, його ім'я було Апелій. – мовив сатрап, – І зник він після розмови зі мною.

– А що він тоді розповів?

– Тепер ти будеш допитувати мене? – невесело всміхнувся сатрап Пасикл,

– Ну слухай. Це перший випадок у моєму житті, коли мене так легко було обдурено. У відповідь на моє запитання, куди він зник після того, як приніс звістку, що пожежа у храмі Артеміди – це підпал, – Апелій розповів таку побрехеньку. Мовляв, він знає імена злочинців і до наступного ранку назве їх. А ходив він по місту, бо вже почав своє розслідування, бо хотів довести, що його, а не Проторуса треба поставити архонтом над збірами. А про моє доручення тобі знайти злочинців відгукнувся зневажливо, вважаючи тебе зовсім недосвідченим молодим чоловіком, що не знає життя. Честолюбство я визнав достатньо вагомим аргументом і вирішив, що коли двоє дуже зацікавлених у результатах, будуть шукати, то хтось із них неодмінно і швидко знайде винуватих. Тому і відпустив його. Але на ранок він зник. Я наказав тримати у тайні його зникнення та обшукати оселю писаря. Нічого суттєвого знайдено не було: жодних коштів, дорогого одягу, їжі, рабів – нічого. А в оселі був повний порядок, отже втеча була задумана ним давно. І вже давно він переправляв кудись свої статки...

– Зрозуміло куди, до Дамаску, – втрутився я у неспішну мову сатрапа. – Невже нічого так і не знайшли?

– Серед непотрібу збири розшукали статуетку гарної жінки, що осанисто випрямилася і дивиться прямо тобі в очі. Я наказав передати її до храму, сподіваючись, що це якесь нове зображення Артеміди. Оце все про Апелія.

– Мабуть, він бігав попередити спільників про початок розслідування, але тоді архонт Проторус вчасно поставив сторожу у портах і нікого не випускав. Завдяки цьому, мені вдалося викрити злочинців прямо на тризні. А цей хитрун либонь сховався у степу, де ми шукати не здогадалися, та за тими бурхливими подіями я зовсім забув про нього, а дядько, це я так кличу Проторуса, про писаря нічого не знав. О потім, коли все стихло, нишком виїхав до Дамаску, можливо на тому ж кораблі, що переправляв туди його майно.

– Все це минуло. Але злочинця треба покарати, але спочатку я хотів би його допитати.

– Він сюди не приїде нізащо.

– Але злочин перед богинею і перед містом має бути покараний! – твердо наголосив сатрап. – Наказую тобі, не припиняючи розслідування по визначенню можливого злочину, зчиненого Ставросом, знайти спосіб притягнення на допит Апелія!

Я був ошелешений таким наказом. Як можна притягти на допит людину, що давно мешкає в іншому місті? За неї ж вступиться місцевий правитель! Від сатрапа пішов я задумливий, але ноги самі понесли мене до храму, бо захотілося подивитися на статуетку, знайдену у помешканні Апелія одинадцять років тому. Але до кого б я не звертався, ніхто не пам'ятав про що йдеться. Хотів уже звернутися до головної жриці з проханням самому переглянути храмові підвали, але мені підказали, що є старенька, яка служила одинадцять років тому у храмових коморах, а тепер хворіє і майже не встає ліжка.

– Де її знайти?

– Он у тій хатинці, де ми утримуємо хворих та немічних, – відповіла одна зі жриць. – Спитаєш Кібелу.

Справді, на моє запитання відгукнулася старенька, що лежала біля вікна:

– Я Кібела.

– Бажаю здоров'я, шановна, Кібело, – промовив я ніяково, бо якось незручно було турбувати таку немічну жінку.

– Яке там здоров'я, – відповіла вона напрочуд юним голосом, що аж ніяк не відповідав її змарнілому виду. – Чого тобі, чоловіче?

– Ти не пригадаєш, як одразу після великої пожежі у храмі до комори принесли від сатрапа статуетку жінки, яку вважали новим зображенням Артеміди.

– Пам'ятаю і дуже добре. Бо цей внесок до храмової скарбниці мало не визнали святотатством! Головна жриця була обурена, як можна у храм Артеміди вносити зображення Гери! Але потім узнала, що це наказ сатрапа і вирішили принести жертву нашій богині цим зображенням. Я особисто розбивала статуетку Гери – ненависниці Артеміди – у дрібні скалки. Потім їх ми розсипали перед жертвним вогнем і виміли геть!

Подякувавши стареньку, я подався додому, але думки зверталися до Гери. Ні, я не молився їй, я пригадував, що і Мелтас назвався Геростратом, щоб прийняти громадянство у нашому місті; і Кілікінос був купцем з Аргосу, де культ Гери є найшановнішим у Елладі; і статуетка Гери у помешканні Апелія, писаря,

який, тепер уже не було сумніву, якимось чином допомагав злочинцям у підпа- лі храму Артеміді.

Обідав у великій задумі. Забув навіть подякувати Артеміді за їжу, яку вона дарує нам щоденно, доки Магара не скрикнула:

– А чого це ти ухопив кусень і не помолився?!

– Вибач Магаро, задумався.

– Ти перед богинею вибачайся, – знову не змовчала вірна ревнителька тра- дицій і обрядів, – нехай вона тебе пробачить! Іди до її образу і проси прощення!

Задумливий, пішов я до нашого домашнього святилища, став навколішки, але думки крутилися навколо Гери та завдання сатрапа. Довго так стояв, пох- нюпивши голову, аж раптом сяйнула світла думка і я підскочив, мов ужалений гедзем:

– Еврика, я знайшов! Дякую тобі, моя люба Ма, – крикнув на ходу, вибі- гаючи у двері, –якби не молитва нашій богині-діві, я не зміг би знайти рішен- ня...

Її відповіді я вже не почув, бо біг як навіжений, розпитуючи усіх стрічних збирів:

– Де Бореус, не бачили Бореуса?

Розпити привели мене до цитаделі, де він вже укладався спати після добо- вого чергування:

– Знову ти і знову мені треба кудись йти?

– Поки що не треба, а потім не підемо,а попливемо!

– Знову загадки і таємниці?

– Зачекай з розпитами, спочатку скажи, чи можливо таємно вивезти з ін- шого міста не просто якоесь громадянина, а відомого купця?

– З нашого? Що когось украли? – стривожився Бореус.

– Та ні, не хвилюйся, з чужого.

– А хто украв?

– Ще ніхто, а крастимемо ми.

– Це ж злочин проти міста! На що ти мене підбурюєш!?

– Я знаю, але злочинець зогрішив проти самої Артеміді, а вона, думаю, простить нам цей гріх.

– Хто це? – коротко спитав Бореус, розуміючи, що справа дуже серйозна.

– Апелій, писар при сатрапі, пам'ятаєш, він зник, коли сталася велика по- жежа.

– І де він тепер?

– У Дамаску, звідтіля його і потрібно викрасти, а без тебе і твого військо- вого досвіду це не можливо.

– І що, він став купцем?

– Так, став багатим лихварем і навчив свого часу Ставроса, точніше його спільника Рутефа, лихварювати і підказав, де є великі гроші, а саме, – у ефесьсь- кому храмі Артеміді.

– А звідкіля ти знаєш, що він у Дамаску?

– Коли Рутеф назвав ім'я вчителя лихварству, нам із сатрапом все стало зрозуміло.

– То ти вже і за сатрапа думаєш, – напівіронічно відгукнувся архонт і сказав. – Викрасти його можна, під час війни з персами викрадали їх воїнів, щоб узнати кількість та напрямок руху ворожих військ. Насипаєш у мішок дрібного попелу, підкрадаєшся ззаду і одягаєш мішок на голову. Від несподіванки людина робить глибокий вдих, попіл попадає у горло і вона не може навіть крикнути. Зв'язуєш і тягнеш до своїх. Головне, не тримати довго у мішку, бо задихнеться. Ми попервах тільки мертвих приносили, аж поки не збагнули дати їм подихати свіжим повітрям невдовзі після викрадення.

– От бачиш, ти знаєш, як це робиться!

– Зачекай, – спинив Бореус мій захват, – Це було вночі у полі. А ти пропонуєш викрасти людину серед міста, де ходить міська сторожа, де сотні очей будуть бачити озброєних людей, що несуть тіло у мішку.

– Отже, потрібно його якимось виманити за місто.

– За містом теж діє закон цього міста.

– То виманити на землю, де цей закон не діє.

– Не схоче писар йти аж до Ефесу, – всміхнувся архонт, – але корабель з іншого міста вважається землею того міста.

– То нам потрібен корабель, який плив би тільки за Апелієм! А не попутний.

– У міста є корабель, взятий за гріхи Кілікіноса, але це стане у великі гроші. Чи погодиться сатрап на такі витрати?

– Ходімо, нехай він і вирішує.

– Завтра, бо вже глупа ніч, не будемо ж ми будити Пасікла оце зараз, нехай ще трохи писар порозкошує у Дамаску...

Другого дня ми удвох вже чекали, коли сатрап нас покличе.

– Я бачу, Філогносе, ти вже щось надумав, – зустрів нас сатрап, – то ж і мого архонта з собою притяг.

– Так, Апелія можна викрасти з Дамаску, Бореус таке робив на війні, але нам потрібен корабель, який би поплив у Сирію тільки задля цього завдання. Ми заманимо злочинця на корабель і приїдемо до Ефесу.

– Овва, – вигукнув Пасикл, – не дешево обійдеться місту твоє розслідування!

– Як буде твоя воля, то ми його неодмінно привеземо.

– Гаразд, ось він буде тут, його допитають і виявиться що він не злочинець?

– То відвеземо назад із вибаченнями і подарунками.

– А якщо він злочинець?

– Винесеш вирок.

– Але ж він тепер громадянин Дамаску? То що мені з Дамаском воювати?

– Вирішуй сам.

Сатрап замислився. Почав походжати залогою, поглядаючи скося на нас. Ми переминалися, неначе коні у стійлі, бо сісти нам не запропонували.

– Придумав, – виголосив Пасикл через деякий час, – везіть того писаря сюди, а з правителем Дамаску я домовлюся і без війни. Але як ви умовите зійти писаря на корабель?

– Потрібно, щоби хтось запропонував подивитися і придбати цінну річ за дешево, а тримати цю річ на кораблі. Тут його і схопити.

– І хто йому запропонує, ти?

– Мені не можна, бо саме через нього я отримав знак Артеміді – біле пасмо. Бореусу теж не можна, бо він тоді вже служив збором і Апелій його пригадає. Потрібен якийсь купець, який би погодився взяти у цьому участь.

– Не знаю такого, щоб погодився прийняти участь у викраденні з можливістю бути спійманими. Дурні купці в Ефесі перевелися ще за часів Андрокла.

– А я знаю. Це Кавлос.

– А чому він? – спитав сатрап, хоча, як видно йому було байдуже кого посылати з ризикованим завданням. – Чому?

– По-перше, він приховував Рутефа від розслідування і ми втрачаємо деякий час на його пошуки. По-друге, пригадай, це ж він набридав тобі зі скаргою, яку потім забрав.

– Так я тоді з нього взяв пеню.

– Вірно, а цього разу ти ж не брав з нього пені за затримку розслідування. Признач завелику, а замість оплати хай попливе з нами і зробить те, чого ми від нього будемо вимагати.

– Так ти пропонуєш одразу не казати йому нічого?

– Звичайно, він же може розбавити цю новину, по місту піде поголос і може докотитися до Дамаску. Тоді вже намагатися упіймати писаря буде марно.

– Гаразд, але ви теж позбавляєтеся права розповідати будь-кому не тільки про те, що вам належить зробити, але і про місце призначення. Кличте Кавлоса!

– Зарано. Потрібно спочатку визначити наші дії, а в останню мить – кликати купця, – озвався Бореус. – Я ніколи не був у Дамаску і не знаю, як туди їхати. Де ми візьмемо провідника?

– Провідник вам не потрібен, бо ви скористаєтеся чартісом – тут сатрап дістав з-під столу сувій пергаменту і розгорнув на столі, – Ідіть-но сюди і подивіться.

– Що це? – здивувалися ми в один голос.

– Це зображення місцевості у зменшеному вигляді – винахід фінікійців. Дивіться, ось ваш Дамаск. Ви дійдете морем до Сідона, а далі до Дамаску прийдеться добиратися вздовж річки, а потім підійматися у гори. Північ тут позначена угорі, і південь – унизу.

– Справа ускладнюється, – заявив Бореус, – як ми повеземо полоненого на таку відстань?

– Тоді прийдеться його дурити аж до Сідона, – встряв я, – а чи зможе Кавлос так довго брехати? Напевне, що ні.

– А як ми доберемося до Дамаска від Сідона? – правив своєї Бореус. – Шлях не близький.

– От що, – обірвав нас сатрап, – чартіс показує, що до Дамаску два дні кіннями, або сім – пішки. Ідіть і подумайте, а тоді приходьте з готовою пропозицією.

Ми пішли подалі від людей, присіли на пагорбку і почали радитися:

– Припустимо, що на корабель можна завести декілька коней, – почав Бореус, – на яких доберемося до місця.

– Декілька – це скільки?

– Тобі, мені, Кавлосу – уже три.

– Нами з тобою не можна з'являтися ся на очі Апелія, ти не забув?

– І що?

– А Кавлоса має хтось стерегти, щоби він не утнув чогось.

– Гаразд – чотири коні.

– А як повеземо писаря?

– Добре – п'ять!

– Чи захоче той їхати з нами поруч до Сідона?

– Будемо їхати осторонь.

– І він не помітить?

– Добре, що ти пропонуєш, сказати сатрапу, що ми нічого вдіяти не зможемо! – скипів Бореус. – Я звик виконувати накази!

– Я пропоную порадитися іще з однією людиною.

– З ким це? Ти не забув про заборону розголосу?

– З Сефірусом. Він не тільки великий мудрець, але і деякий час перебував у Дамаску, доки його не перепродали у Ефес. А тайни він уміє зберігати, він і досі не всі що знає, розповів мені. То ходімо до мене додому, він напевне щось порадить.

– Тоді йому треба розповісти усе, і наші застереження теж.

– Звичайно, я все йому розповім.

Вдома ми зачинилися у моїй кімнаті, де я ще зовсім юним проводив досліди з камерою-обскурою, розглядаючи перевернуті зображення двору, що з'являлися на стіні, коли у міцно зачинених вікнах зробиш маленьку дірочку.

– Ваша задача ще складніша, аніж ви думаєте, – почав Сефірус повагом, коли узнав про наше завдання. – Адже, щоб відвернути увагу від Ефесу, потрібно щоби ви озивалися на інші імена, потрібно, щоби Кавлос не узнав взагалі, де він був, потрібно, щоби ваш помічник був надійним і ніколи не розбавкав таємницю, потрібно довести Апелія так, щоби він не кликав на допомогу.

– І як це нам зробити?

– А корабель у вас буде?

– Аякже.

– Тоді слухайте. Я приготую снодійне питво, під впливом якого людина може спати три дні. Якщо дасте їй більше, вона може і померти. Ви візьмете з собою тільки троє коней. Двоє верхові, а одна – в'ючна. Філогнос нехай називається купцем з Херсонеса Таврійського, а Бореус – його охоронцем.

– А як пойдуть Кавлос і збир - помічник?

– Не поспішай. Кавлосу скажете, що його підведуть до дому, де буде Апелій.

– В який момент?

– Знову спішіте. Ні, це я сказав не в тому порядку. Ось так: Кавлос і його охоронець пливають, самі не знаючи куди. Перед заходом до порту Сідон, ви їх напуваєте снодійним питвом і замотуєте в килими, які чіпляєте до в'ючного коня. Як замотувати щоб вони не задихнулися в дорозі, я розповім. Після приїзду до Дамаску ви одразу шукаєте барелі спіті, тобто корчму, в якій можна оселитися на деякий час. Заносите килими, тільки самі, щоб ніхто не здогадався, і напуваєте обох іншим питвом, яке їх пробудить. Залишивши Кавлоса під охороною збира, починаєте розшуки помешкання колишнього писця.

– Нам Рутеф розповість. – озвався я.

– А як він поміняв помешкання? Отже, знайшовши помешкання, ви повідомляєте Кавлосе про його завдання – зайти до Апелія і запропонувати задешево коштовну річ. Тільки щоб той зайшов до кімнати, де ви оселилися. Тут Бореус використовує свій спосіб з мішком, повним попелу, а далі – знову напуваєте і Апелія і Кавлоса снодійним. Вантажите їх на того ж коня і прямуєте до Сідона.

– А збір? – не втерпів уже Бореус, – Куди він подінеться?

– Нехай біжить поруч, тримаючись за сідло, на якому їде Філогнос – він легший.. Дорога від Дамаску до Сідону йде весь час униз, отже він витримає. Візьміть молодого хлопця – буде йому добра наука.

Ми були в захваті від такого плану. Як швидко Сефірус все придумав! Пішли до сатрапа доповідати, що все вже придумали.

– А де ви візьмете снодійне і збудливе? – одразу поцікавився Пасикл. – Коней і килими ви отримаєте, хоча останні все одно попсуєте, бо як я розумію, в них треба буде зробити дірки, щоби люди не задихнулися.

– Ми знайшли мудреця, який все зварить і навчить, як користуватися тими напоями.

– А цей мудрець щось відає про вашу мету.

– Нічого, – відповів я, поглянувши на Бореуса, – ми тільки спитали, чи зможе він зварити таке, не вдаючись у подробиці.

– Гаразд, мені подобається ваш план. Прийшов час кликати Петраса, – він

Кібернетос нашого корабля

– Ти знаєш шлях до Сідона? – запитав сатрап, коли той прийшов на виклик.

– Знаю.

– За скільки дійдеш?

– Якщо нічого не завадить, то за добу.

– Так швидко?

– Можу і швидше, коли буде сприятливий вітер.

– А зможеш швидко вийти з гавані? – запитав Бореус, який дбав про ефективність наших заходів.

– Як швидко?

– Негайно, як тільки отримаєш наказ.

– А відплив враховувати? А противний вітер?

– Так, розраховуй, що умови будуть якнайгірші. Можлива навіть погоня.

– Про це я давно мріяв, – вигукнув Петрас, – а то прості вантажні перевезення мені вже давно набридли! Зможу і вийти, і відірватися від погоні, і дійти до Ефесу швидше за будь-який корабель.

– Ти не занадто самовпевнений? – спитав сатрап. – А як не вийде?

– Неодмінно вийде – я стільки придумав нових механізмів, що тепер корабель літає, як пташка. До того ж, нещодавно ми почистили дно від наростів та мушлів. І команда у мене слухняна – всі вольні і мають домівки у порту і сім'ї у них є. Не підведуть ніколи!

– Гаразд, але нічого про наші розпитування команді не повідомляй і взагалі, доки не вийдете у море, не кажи мети походу.

– Гаразд.

– Ще одне, корабель треба змінити так, щоб його ніхто не пізнав. Ти ж його назвав Артемідою? Зможеш, як вийдете у море, тимчасово поміняти напис на носі на якийсь інший?

– Зможу.

– Тоді, хай Артеміда вам допомагає! В добру путь і щасливе повернення! – виголосив сатрап і ми подалися готуватися до походу.

Коли вдома я повідомив, що на декілька днів мене не буде, здійнялася ціла буча:

– Знову ти почав швендяти по своїх забаганках, – казала Магара, хитаючи головою, – а вже неначе виріс зі своїх юнацьких захоплень!

Катерина дивилася на мене тривожно, але мовчала і так виразно дивилася на мене, що краще б кричала, як Магара.

– Тату, не кидай нас надовго, а хто нас захистить, – плакали менші дівчата, а Ефїїс почав просити, щоби узяв його.

– Вас захистить Артеміда і Магара, не забувайте, що вона могла б бути дружиною самого Андрокла! – сказав я жартома і діти засміялися. – Нікого взяти з собою не можу, бо треба їхати швидко. Зате швидко і повернуся. Нічого рюмсати, вчіться як слід у Сефіруса, як повернуся, буду перевіряти ваші знання. А тобі, Ефїїсе, треба мамі допомагати в розрахунках.

– Так ми вже майже закінчили, – канючив мій старшенький, але цього разу не допомогло, – я залишився незворушним:

– Ось як повернуся, перевірю ваші розрахунки!

Усім майном у дорогу, їжею і питвом займалися Бореус і Петрас, а я засів з Сефірусом вивчати напої, які вже були готові.

– Дивись, – казав старий єгиптянин, – на кожну одиницю ваги тіла потрібна одна крапля напою, щоб людина спала шість годин, отже, доза на три доби складає дванадцять крапель. Щоб пробудити, достатньо одного ковтка.

– А як не захочуть пити?

– Підмішай у вино, а як будуть пручатися, вливай силоміць у розкрите насильно горло. Далі примотай щелепу міцно, щоб вона не відпадала уві сні, а у ніздрі встав тростину, з якої вийнята середина. Приліпи її воском до тіла і у килимі проріж дірки для тростини, яка має трошки стирчати назовні. Кожні пів години перевіряй, чи теплі краї тростини – це значить, що люди всередині килима сплять і дихають. Все тіло, як і тростини, мають бути нахиленими убік,

щоби слина не залила горло. Коли їх пробудиш, дай трохи полежати, а потім дай вина і застав походити, щоб розігнати кров по тілу. Далі, добре нагодуй поживною їжею і теплим питвом.

Збиралися ми два дні. На третій, сатрап викликав Кавлоса. Ми утрюх: я, Бореус і Петрас спостерігали, як у вдаваному гніві сатрап кричить на купця, загрожуючи всіляким карами за перешкоду слідству. Той опирався недовго і, узнавши, що велике грошове стягнення можна замінити на послугу, швидко погодився.

– Виїзд негайно!

– А як же моя сім'я? – розгубився Кавлос, – хто їм повідомить, що мене не буде вдома декілька днів?

– За це не хвилюйся, я надішлю свого писаря і він скаже, все що треба!

Тут прийшов молодий воїн і повідомив:

– Корабель відійшов з порту.

– А ми? – я запитально подивився на Бореуса.

– Зійдемо на нього там, де дорога підходить до каналу. Це зменшить кількість цікавих очей. Ходімо.

Неквапно вийшли ми з палацу і попрямували дорогою, яка могла стати нашим останнім шляхом у житті.

– Оцей хлопець поїде з нами, – повідомив архонт, вказуючи на збира, що супроводив позаду нас зовсім розгубленого Кавлоса. – Його звати Єрмант. Писар напевне його не впізнає, бо одинадцять років тому, Єрмантові було тільки сім років. Вже одружений, так що його бажання повернутися не менше за наше з тобою. Ще одне. Ти звичайно розумник і все таке, але у поході керую я і ти маєш підкорятися всім моїм наказам. Доки ми у морі – виконуємо всі розпорядження Петраса.

Ще здалеку ми побачили наш корабель, який тягли за довгі линви воли, що крокували вздовж каналу вичовганою за довгі роки стежкою. Матроси відштовхувалися довгими веслами, щоб завадити кораблеві впертися у берег. На носі стояв наш друг і пильно вдивлявся на дорогу. Нагледівши нас, він щось крикнув і корабель приткнувся до берега. Негайно були викинути сходні по яким ми піднялися на борт.

– Радий вас вітати на борту «Артеміди» – привітався Петрас.

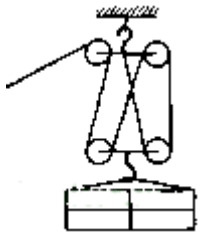
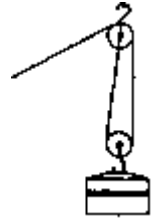
– Як «Артеміди»? – запитав я, – ми ж домовилися, що у корабля ім'я буде змінене.

– У морі все зробимо, – спокійно сказав керманіч, – а тепер присядьте на носі та не заважайте.

Ми виконали наказ і почали перевіряти своє речі, узяті в дорогу: я намацав дві пляшечки з сонною та збудливою рідиною, що висіли у мене на шії; Бореус перевіряв пояс, у якому містилися наші гроші, на весь час подорожі; Єрмант подався оглядати коней, яких поклали на купу сіна біля щогли, а Кавлос сидів зовсім розгублений і тільки витріщався, дивлячись на злагоджені дії моряків. Ось корабель було підведено до митниці, яка стояла на краю каналу, біля виходу у гирло Каїстру. Важкий бронзовий цеп, що перегороджував канал на всю його ширину, було негайно спущено під воду, линви відв'язані від волів і подані на борт, і ми повільно вийшли у море. Довгі весла були встромлені у отвори

в бортах і моряки гребли, дотримуючи один ритм за командами Петраса, який стернував на кормі. За лиманом повіяв вітерець і пролунала команда:

– Ставити вітрило! – це Петрас покинув стернове весло і підійшов до щогли зі згорнутим вітрилом. Троє його підлеглих почали тягти линву, перекинуту через коліщатко на самому верхечку щогли і вітрило почало підніматися.

– Це я придумав, – похвалився наш кібернетос. – Раніше для піднімання вітрила мені було потрібно десятеро людей. Тепер троє. Але я маю думку, коли використати не два коліщатка, а чотири, то зможу один піднімати вітрило! Я вже все розрахував, ось тільки не маю часу втілити у метал цю ідею.

– Недарма тебе прозвали Механікусом, – захоплено сказав я, – таке придумати для полегшення праці!

– Я запозичив конструкцію з підйомних машин на будівництві. – скромно вимовив стерновий. – Але це ще не все. Ось побачиш згодом, чого я досягнув за ці роки.

Напнуте вітрило вразило мене дивною формою – воно було трикутним, а не прямокутним, як у інших кораблів.

– З таким вітрилом я можу спрямовувати корабель під гострим кутом до вітру, – пояснив Механікус у відповідь на моє здивування.

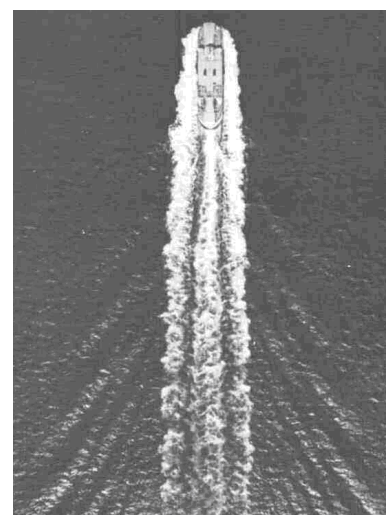
– Хіба корабель, гнаний вітром, може йти проти нього?

– Не проти, а під гострим кутом. Якщо вітер буде з півночі, я можу правити на північний схід або захід. Ну годі теревенити, час міняти зовнішність корабля.

За наказом свого керівника моряки зняли стернові весла, що стирчали на носі корабля і били дуже примітними. Далі вони витягли великий сувій з грубої тканини і почали закріплювати на зовнішній частині борта корабля. Для цього одного з низ спустили на двох линвах з закріпленою на них дощечкою, на якій моряк і сидів. Той почав прудко прибивати дерев'яними кілочками розгорнуту тканину і вже скоро назву корабля було змінено. Тепер на його борту замість «**АРТЕМІΣ**» було написано «**НРА**», тобто Гера.

Метушня, викликана підготовкою до походу по волі вщухала. Вітер ніс корабель по розлогих хвилях так швидко, що за кормою вода аж плюскотіла, звивалася у білі пасма невеличких вихорів, далі розгладжувалася, але на поверхні ще довго залишався тоненький пінний слід. Я перейшов на ніс, перевісився через нього і почав визирати на воду, яку він розсовував своїм стрімким рухом. Тут вода розліталася у два, немов би, вуса, які спадали вздовж бортів, створюючи невеличкі хвильки. Цей слід розходився широко, не так, як від кормових завихрень і дивував мене тим, що кут поміж кожним рядом хвильок становив близько

четверті кола. Перед самим носом я угледів сіру спину з великим плавцем, що визирав із води. До неї приєдналися ще декілька. Дельфіни! Ось тут я й повірив у давню легенду, що ці дивні істоти, які завжди супроводжують кораблі, неначе вказуючи їм путь, а інколи й спасають потопуючих, були утворені богом Діонісом з моряків, що зогрішили проти нього. Такою службою вони спокутують свій гріх і сподіваються, що колись знову стануть людьми.

Спокій, що панував на і морі і на кораблі навівав сон, я приліг на палубу і задрімав, заколисаний ритмічним погойдуванням корабля на розлогих хвилях Середземного моря. Прокинувся, як завечоріло, моряки заворушилися, я відчув запах їжі і пішов до своїх супутників. На кормі уже обідали, повсідавшись кружка, біля великого казана, з якого парувала свіжа юшка.

– Але ж корабель дерев'яний? – спитав я у Петраса. – Ти не боїшся, що він займеться?

– Вогонь ми розводимо над кам'яною брилою, що стоїть на шару піску. Все безпечно. – відповів той, досьорбуючи зі своєї миски.

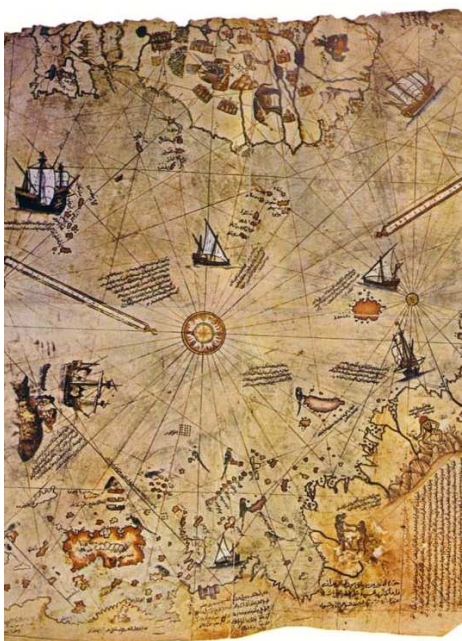
– А звідкіля твій стерновий знає, куди прямувати, адже берегів не видно?

– А я маю піксіду, стрілка якої яка постійно вказує на північ. – Петрас показав мені на невеличкий пристрій, вміщений у коробочку недалеко від стернових весел на кормі. – Оці поділи і риски вказують на інші сторони світу. Тому я наказую тримати стерно таким чином, щоб ніс корабля був спрямований на одну з рисок, яка відповідає обраному напрямку.

– Дивний пристрій, – оцінив я глибину знань нашого керманіча, – але як ти знаєш, яка сторона є вірною?

– Для цього у мене є чартіс, де показано не тільки вигляд узбережжя, але й відмічено сторони світу. Знаючи, звідкіля вийшов мій корабель, я за чартісом визначаю напрямок відносно сторін світу. Ось поглянь, – і Петрас розгорнув переді мною сувій пергаменту. – Я постійно перевіряю правильність напрямку, слідкуючі за островами, мисами, формою узбережжя і порівнюючи спостережене з малюнком на чартісі.

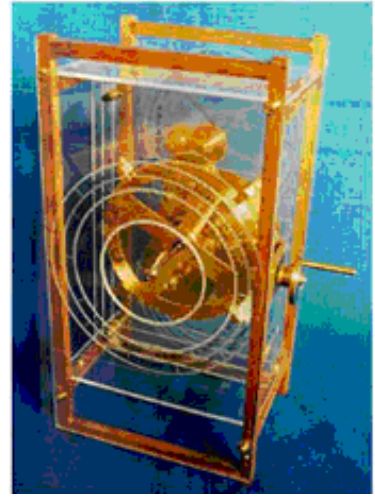
І знову диво: стільки нових знань я отримав за один тільки день, плівучи на кораблі! Чого ж чекати у майбутньому? Незважаючи на велику небезпеку, що чекала нас попереду, я радів нашої пригоді. На воді швидко впала ніч і стерновий засвітив каганця біля піксіди і рух корабля не припинявся.

– Невже ми не будемо спинятися? – звернувся я знову до керманіча, – берегів не видно.

– Зате видно зорі і планети. Ось поглянь, – і він відкрив мені замотаний у ряднину дивний механізм. У дерев'яну раму було вставлено два великих шматка скла. В середині рами малися численні бронзові коліщатка з зубчиками, що

зачіпалися одне за одне. Збоку був прилаштований кривий важіль. Петрас покрутив важіль на один оборот і почав пильно вдивлятися у написи на коліщатах та риски, зроблені на склі.

– Дивись, – трохи згодом звернувся до мене, – за допомогою цього пристрою я визначаю фази Місяця, передбачаю його затемнення, розраховую положення над горизонтом деяких планет на кожну добу. Я назвав його іпологістон, тобто обчислювач. Потім порівнюю зроблені розрахунки з фактичним положенням планет і Місяця і вираховую місце знаходження корабля. Це дозволяє мені не припиняти ходу вночі, хоча інші керманічі вночі сплять біля берега, бо і чартіса не мають, і піксідою не користуються, а орієнтуються тільки за рельєфом прибережних скель. Тому я впевнений, що вранці ми вже будемо на місці призначення.

Так швидко! Оце так Механікус! Скільки ж іще у нього приховано різних чудес, які так хочеться вивчити і побачити! У голові трохи зашуміло – таким дивним чином вплинула на мене нова наука. Я приліг відпочити і прокинувся від голосного вигуку моряка, що заліз на вершечок щогли і кричав, показуючи рукою уперед:

Так швидко! Оце так Механікус! Скільки ж іще у нього приховано різних чудес, які так хочеться вивчити і побачити! У голові трохи зашуміло – таким дивним чином вплинула на мене нова наука. Я приліг відпочити і прокинувся від голосного вигуку моряка, що заліз на вершечок щогли і кричав, показуючи рукою уперед:

Сідон!

– Вітрило згорнути! На весла! – крикнув Петрас. Моряки притьмом виконали цю команду – ще хвилину тому корабель йшов під вітрилом, як раптом вітрило вже лежало згорнуте, а дужі руки всівшись по-двоє, щосили налягали на довжелезні весла.

Переді мною розкривалася широка бухта, яку неначе руки, обнімали скелі, захищаючи її від сильних штормів. Ліворуч виднілося місто і портові споруди: зроблені з каменю причали, будівлі, фортечні мури. «Ти бач», – подумалося мені, – «А у нас в Ефесі фортеця у порту не потрібна, бо цеп, що перегороджує канал, слугує краще за стіни. І чому правителі Сідона до такого не додумалися?» Але порівнявши ширину заходу у сідонську бухту з шириною каналу, я відкинув цю думку – цеп був би занадто довгий і важкий.

– Припини витріщатися на берег, – штовхнув мене Бореус, – час діяти тобі!

А і справді, треба ж присипляти наших супутників! Я взяв чотири невеличкі келихи, налив туди вина, а у два з них непомітно додав по дванадцять крапель з пляшечки, що висіла на шії.

– Давайте вип'ємо за щасливе закінчення першої частини нашої подорожі! – отак удавано щиро я звернувся до Кавлоса та Єрманта. – І ти Бореус приєднуйся до нас.

– Пити вино зранку, як варвар? – здивувався купець, який, добре відпочивши за ніч, знову набув войовничого настрою. Молодий воїн теж вагався, поглядаючи та на мене, то на Бореуса.

– Пий! – твердо сказав архонт, пильно дивлячись йому у вічі. – До дна.

Тоді, не вагаючись, молодий воїн вихилив вино одним ковтком. Ми з Бореусом вдали, що теж п'ємо, але притуливши келихи до губ, пильно спостерігали за Кавлосом. Він підніс келих до губ але вагався, вмочивши губи у вино. Раптом Єрмант почав потихеньку присідати на палубу – подіяло зілля. В ту ж мить Бореус підскочив до Кавлоса і, захопивши його шию однією рукою, другою влив насильно вино тому у горло.

– Що це за неподобство, – обурився купець і, відчуваючи слабкість у всьому тілі, сказав кволим голосом, що плавно переходив у бурмотіння, – Ви мене отруїли, за що? Я буду скаржитися сатрапу...

– Зроблено, обоє сплять. – звелів Бореус. – Починай пакувати у килими! Швидко!

Якби не він, то швидко у мене не вийшло б, але його військова звичка діяти не зволікаючи і постійна допомога вплинули на мене. Коли корабель підійшов до причалу, один із коней вже був завантажений двома килимами, скрученими у щільний сувій.

– Куди прямуєте? – запитав озброєний стражник зійшовши на палубу по скинутим на причал сходням.

– У Дамаск, – відповів я і, дотримуючись настанов сатрапа, додав, – будемо шукати споживачів таврійської пшениці.

– Платіть мито за те що зайшли у порт, за перебування у порту. А, у вас ще й коні, за них теж належить сплатити мито.

– Ми їх продавати не будемо, вони нам для їзди.

– Мене це не обходить, з вас 12 золотих монет!

– Я заплачу, пане, – озвався Бореус, дістаючи гроші з пояса і вправно граючи роль мого охоронця.

Прийнявши грошів, митник справно причепив до хвоста кожного коня бронзову пластинку із зображенням башти і пояснив:

– Це знак, що мито сплачене повністю. При в'їзді до Дамаску з вас візьмуть тільки половину мита, оскільки Сідон теж належить до Сирійського царства.

Невдовзі ми були готові відправлятися в дорогу: до сідел прив'язані мішки з речами та їжею, коні стояли напоготові, а ми були вдягнені відповідно для подорожі.

– Я почну чекати вашого повернення починаючи з п'ятого дня від сьогодні, – таким напучуванням провів нас Петрас.

Ми рушили повагом, щоб привчити коней до себе. Місто виявилось невеличким, швидко промайнули останні будинки і почався битий шлях. Це було помітно по глибоким коліям, що залишили колісниця і вози. Дорога на Дамаск вела нас весь час угору і невдовзі пішла вздовж річки. На відміну від Каїстра, що протікав досить плавно у своїх мулистих берега, ця річка текла бурхливо, підстрибуючи на кожному камені чи порозі. Вода була чистою, але надзвичайно холодною.

– Порядок у поході буде такий, – почав свою керівну діяльність Бореус, – ти рухаєшся першим. До сідла твого коня прив'язано повід коня під вантажем, а я їду позаду. Якщо попереду чи ззаду з'явиться якась неприємність чи незрозуміле явище, ти маєш повід прив'язаного коня взяти у руку і чекати моїх команд. Якщо мене уб'ють, тікай щодуху подалі, а там де зможеш сховатися, дай їм інше зілля, щоб вони прокинулися. Далі дійте, як самі знаєте – мені вже буде байдуже.

Суворі слова ніяк не відповідали природі: тут буяли запашні квіти, трава була такого зеленою, що нагадувала коштовний смарагд, мирно котилися вози, тихенько гомоніли подорожні. На дорозі я вперше побачив верблюдів, як запряжених так і з вершниками. Запряжені не у вози, а до їх боків прив'язані дві довгих жердини, другі кінці яких тяглися по дорозі, а поміж жердин було причеплено вантаж. «Дивовижні створіння. А вершникам як незручно їхати на горбі. На конях краще» – думалося мені. Ось і міст через річку. За проїзд по мосту ми заплатили три золотих і отримали обіцянку, що зворотна дорога буде для нас безкоштовною. Далі дорога пішла крутіше вгору і коні почали втомлюватися. Вантажний кінь покрится піною і нам прийшлося спинитися. Для перепочинку Бореус вибрав угловинку обабіч дороги, прикриту лапатим листям дерев.

– Тут і заночуємо, – скомандував він, – готуй обід, а я займуся обороною.

– Від кого, все так мирно?

– Ото щоб і далі було мирно, ... готуй, бо я вже зголоднів.

Коней було прив'язано до стовбурів дерев, на їх морди почепили торби з пшеницею, яку вони негайно почали хрумкати. Сідла не знімали. Я наламав хмизу, викресав вогонь і розпалив багаття. Доки хмиз прогорав, відчепив від сідла невеличкий казанок і заходився варити пшеницю, перетерту з сушеною бараниною, яку беруть у похід всі грецькі воїни. Вода у нас була залита у міхи з баранячої шкіри. Бореус у цей час ходив кругом угловини то з'являючись, то зникаючі у гущавині.

– Спати будемо по черзі, – виголосив він після обіду, коли всі наші припаси було знову запаковано у мішки біля сідел. – Перший – я. А як Місяць закопиться за отой пагорб, – він показав напрямом, – розбудиш мене.

Негайно ліг, прикрив обличчя краєм одягу і заснув.

«Оце справжній воїн» – подумав я. – «Як він уміє берегти сили!».

Сутеніло, багаття почало пригасати, вдалині чувся шум великої дороги, по якій продовжували йти та їхати люди. Мабуть вони бували тут не раз, якщо і в темряві чулися вигуки, хропіння та іржання коней, дивні крики верблюдів, ослів. Походивши навкруги, я присів на камені і намагався відтворити у пам'яті нові знання, які шаленим потоком ринули на мене протягом всього однієї доби: море і дельфіни, дивовижні пристрої на кораблі Механікуса, нові порядки та природа Сирії. Заглибившись у думки я незчувся, як задрімав.

– Спиш, а небезпека поруч, – почулося шепотіння і гостре лезо торкнулося горла. Я сіпнувся і хотів кликати на поміч, але широка міцна долоня затулила мені рота. – Гарзд, спи далі, тюхтій. Чому не розбудив мене вчасно?

– Бореусе, хіба можна отак лякати? – прошепотів я кволим голосом. – У мене серце зайшлося і тіпається, як овечий хвіст.

– От і добре, що тіпається, а могло замовкнути назавжди, якби це був хтось інший. Спи вже далі, я вранці тебе підніму.

Я приліг, але довго не міг заснути. А потім Гермес навів на мене такий міцний сон, що коли Бореус почав будити, я ледве розідрав очі. Мій охоронець уже прибрав залишки нашого табору, зняв торби з коней і напоїв їх залишками води. Все було готове для продовження шляху. Я перевіряв тростини, що стриміли з килимів – обидві були теплими – і ми поїхали далі. Як виявилось, люди на дорозі не дарма рухалися і вночі, бо Дамаск був зовсім недалеко – ще сонце не дійшло до зеніту, коли ми прибули до воріт міста. Сторожа розпитувала подорожніх про мету прибуття і брала мито за вхід. Наші слова про таврійську пшеницю справили належне враження, тому ми пройшли через ворота без затримок, але мито заплатили сповна, а не половину, як обіцяли нам у Сідоні. За ворітьми вже стояли раби, які закликали подорожніх оселитися саме у їх барелі спіті, обіцяючи низькі ціни, легкий сон і смачну їжу. Бореус пройшовся вздовж них, розпитуючи про умови гостювання, а я озирався навколо, всотуючи нові враження.

Незважаючи на вуличну тісню, спричинену захисними стінами, в межах яких було побудовано будинки, люди рухалися швидко. Голосили розносники води та різних наїдків. Ревіла худоба. Люди були вдягнені дуже строкато. Все це змішалось у якомусь дивному вихорі, аж у мене закрутилася голова. Від споглядання мене відірвав Бореус:

– Поїхали, – коротко сказав він і ми рушили за одним з рабів, який біг попереду показуючи дорогу. Їхали недовго, але я встиг помітити, що більшість будинків була трьох- або чотирьохповерхові. Назустріч нам вийшов телоніс (хазяїн барелі спіті), вітаючи з прибуттям і повторюючи закличні слова свого раба. Бореус мовчки зліз з коня і пішов разом з телонісом оглядати помешкання, вони піднялися на четвертий поверх по сходах, що обвивали будинок, як плющ дерево. Повернулися швидко і Бореус почав командувати:

– Коней розсідлати, нагодувати, два дні годувати. Килими я винесу нагору сам. Ти підіймайся за мною і роби свою справу.

Нагорі я визирнув з вікна – враження було таке ж, якби я глянув зі стіни цитаделі, –

дуже високо, люди як жуки сновигали вниз. Зайшов Бореус з першим килимом і я заходився його розпаковувати. Це був Кавлос. Доки я його розгортав, виймав тростини з носа, напував зіллям з другої пляшечки, архонт заніс і другий килим. Проробивши те саме з Єрмантом, я всівся чекати їх прокинення. Першим заворушився молодий воїн, блимнув помутнілими очима, застогнав і спробував устати. Я допоміг і, підставивши плече, почав водити його по кімнаті. Через деякий час він отямився і присів відпочити.

– Дай йому поїсти, – звернувся я до Бореуса, а сам почав піклуватися Кавлосом. Тер йому скроні, ляпав по щоках, перевертав з боку на бік, підіймав йому руки, але той продовжував спати.

– Я піду шукати оселю Апелія, – сказав Бореус, нагодувавши свого молодого воїна після дводобового сну, – а ви з кімнати не виходьте і нікого не впускайте.

– А чому ти вибрав саме оце помешкання? – запитав я, коли той уже стояв у дверях.

– Бо у цієї кімнати стіни не межують з іншими, отже нас не зможуть підслухати, та і ворота міста поруч: коли прийдеться тікати – краще бути ближче до виходу.

Він пішов, а я продовжував свої вправи по збудженню нашої головної дійової особи у Дамаску. Мені почав допомагати Єрмант, разом з яким ми підняли купця попід руки і почали водити по кімнаті. Ноги у того волочилися по підлозі, очі заплющені, голова похилена, у тілі не відчувалося жодного відгуку на наші спроби. Ми присіли перепочити, поклавши неприємного на розгорнуті килими.

– Я нічого не розумію, – проказав Єрмант, – де ми, що нам треба зробити, для чого сонне зілля, хто такий Апелій.

– Що ж, оскільки ми дійшли до кінцевої точки нашого шляху, ти маєш право знати все, – і я розповів і про велику пожежу («Я її пам'ятаю, всі так ридали...») – озвався Єрмант), і про підозри щодо колишнього головного писаря Сатрапа, і про Сефіруса з його зіллями, і про наступні наші дії, і про можливі неприємності на зворотному шляху.

– Я теж знаю військову вправу, бо пройшов вишкіл у гімназії під орудою самого Марсія, – мовив Єрмант, почувши про перестороги Бореуса у разі своєї загибелі, – тому зможу захистити всіх вас навіть ціною свого життя.

– Хай Артеміда береже нас від такого нещастя, – мовив я, переляканий рішучістю померти задля виконання наказу сатрапа і легкістю, з якою він на це зважується, – давай знову спробуємо пробудити Кавлоса.

Ми дали купцю другу дозу збуджуючого зілля і повторили всі вправи, які робили до цього. Кавлос продовжував спати.

– Давай його поколемо або припечемо, – запропонував Єрмант, який все більше вникав у важливість нашої справи.

Він узяв жаринку з очата, що був у кімнаті, і приклав між пальцями ніг сновиди. Той застогнав, заворушився, але не прокинувся. На поколювання ножем шиї, ступнів, грудей він взагалі не зреагував. Ми спинилися, бо кров, що витупала від наших вправ, вже почала бруднити його одяг. Коли Бореус зайшов у кімнату, я з відчаєм сказав:

Кавлос не прокидається!

– Це не міняє наших планів, – відгукнувся архонт, – я добре пам'ятаю, як ми присипляли Кавлоса, так само можемо зробити і з Апелієм насильно влити сновидіне – і гайда на корабель.

– А це точно він, – запитав я з надією, що мій рішучий товариш придумає вихід зі скрутного становища.

– Так, я його бачив, крадькома, звичайно. Він саме виходив з будинку у супроводі трьох слуг. Розтовстів, багато вдягнений, але його хитру пику я впізнаю і у темряві.

– Якщо він ходить з охороною, навряд чи вдасться напоїти його снодійним, – засумнівався я, – зчиняти бійку в чужому місті означає наражатися на переслідування з боку міської сторожі. Як би так зробити, щоб він з'явився у цій кімнаті сам і щоб його деякий час не шукали?

– А чого там думати, уночі зайдемо до його дому, дамо снодійне і винесемо, загорнутим у килим. – рішуче вимовив архонт, – Хоча, нам можуть зашкодити раби і його власна охорона.

– І нам невідомо, чи дозволяється ходити тут уночі? – додав Єрмант. – А як ні? Тоді, навіть якщо у домі все пройде тихо, на заваді може стати міська сторожа.

– Отже треба його заманити сюди так, щоби він сам відмовився від усякого супроводу. – вів далі я. – Але побачивши мене чи Бореуса, він не може злякатися, а Єрмант не вміє хитрувати. Може когось наймемо для цієї справи?

– Кого? – нахмурився Бореус, явно не бажаючи вносити нашу тайну у треті вуха.

– Якогось раба з тих, що закликали гостей біля воріт Дамаску. Дамо йому грошей і пообіцяємо ще більше, якщо він передасть наші слова Апелію.

– А що той раб скаже?

– Нууу, не знаю, щось придумаємо.

– Тоді лягаймо відпочивати до ранку. Ранкові думки будуть свіжішими, аніж вечірні. Єрманте, ти все одно спав дві доби, то будеш чергувати всю ніч.

Ми уклалися поруч зі сплячим Кавлосом і заснули. Прокинулися від диких криків з вулиці.

– Що сталося?

– Нічого. Це розносники води та свіжого хліба вихваляють свій товар, – відповів Єрмант, виглядаючи у вузьке віконце.

– Завтра ми повинні виїхати з міста, – заявив Бореус, потягаючись, – а у нас ще немає плідних думок про Апелія. Як його виманити з дому одного?

– Давайте я піду і скажу, щоб прийшов, – запропонував Єрмант, – скажу, що я раб великого пана. І брехати не треба.

– І чому він погодиться? – скептично озвався Бореус, видно трохи вражений тим, що його підлеглий може мати якусь власну думку.

– Треба йому запропонувати щось таке, щоб заставило прийти, – це вже я прокинувся і почав думати. – Що він любить якнайбільше?

– Гроші, – в один голос озвалися воїни.

– Невже, коли Єрмант скаже йому, щоб він прийшов і йому дадуть грошей, він чогось не запідозрить? Купці хитрі і не вірять усякій дурні. А цей хитріший за всіх – він же сатрапа навкруги пальця обвів!

– Запропонуємо йому золота.

– Візьме і не прийде.

– Еврика, я знайшов, Бореусе, дай-но мені одну золоту монету.

Отримавши монету, я розвів вогонь у маленькому комині, обкладеному з усіх боків каменем поруч з яким лежало трохи дров, і попросив:

– Бореусе, принеси мені з двору який-небудь плаский камінь.

– Нехай Єрмант... – почав було він, але я його перебив:

– Його краще зараз не показувати.

Коли камінь на вогні розігрівся як слід, я кинув на нього монету. Вона розтанула і перетворилася з кружальця із зображення Артеміді на щось схоже на коров'ячий кізяк. Я вигріб попсовану монету на підлогу і залив водою.

– Слухайте. Ти Єрманте візьмеш оце і понесеш до Апелія. Скажеш, що ти слуга багатого пана, який зупинився у барелі спіті під назвою, як? («Слава Посейдона» – підказав Бореус) Слава Посейдона, – повторив я. – Передаси оцей зливок і скажи, що твій пан знайшов родовище золота і хоче через нього, тобто, через Апелія, торгувати сирцем золотих зливків. По дорозі купиш собі на базарі штани, як у перса і надягнеш їх. Він тоді більше повірить, бо ж Кілікінос, злочинець, що спалив храм, носив штани! А з ним вони мабуть були у змові.

– Штани я не одягну, – пручався Єрмант, – це бридко і не пристойно носити штани!

– Одягнеш, – хмуро відказав Бореус, – я наказую!

– Іще одне, – додав я, – скажеш, що завтра вранці твій багатий пан чекає на нього, а якщо він не прийде, то цю оборудку буде запропоновано іншому лихварю.

– Добре придумано, – схвалив Бореус мою пропозицію. – Тоді починаймо. Єрманте, роби як сказано, а я піду готуватися до завтрашніх подій – ох і важко нам буде...

Обидва воїни вийшли, а я заходився знову будити Кавлоса. Нічого не допомагало. Спав він міцно, а одного разу, під час припікання тіла жаринами, ясно вимовив: «Я подам скаргу сатрапу». Мені вже здалося, що він при пам'яті, але марно – спав наш купець, як убитий. Давати ще один ковток зілля для пробудження я побоявся, то вмовив його сидячі, обличчям до дверей і почав чекати повернення нашого посланця. Але першим повернувся Бореус.

– Для чого це ти вмовив його сидячі? – здивувався він.

– Як зайде Апелій, то одразу побачить купця і не буде хвилюватися.

– Не думаю, що вигляд сплячої людини його заспокоїть... А як він звернеться до нього, а той мовчатиме і не прокидатиметься? Та і хто з купців, чекаючи на іншого, спить? Прийдеться його зранку знову запакувати у килим, щоби було менше роботи перед від'їздом.

Повернувся Єрмант, у штанях, але усміхнений:

– Апелій повірив нашій казці, – сповістив він з порога, – хотів іти вже сьогодні, але я наполіг на завтрашній зустрічі, мовляв, сьогодні у мого пана інші справи і він буде відсутній.

– Добре ти придумав, – озвався Бореус, з обличчя якого вже котрий день не сходив вираз стурбованості і занепокоєння. – Тоді слухайте, що робитимемо завтра. Встанемо вдосвіта, загорнемо Кавлоса у килим і я знесу його униз та прив'яжу до вантажного коня. Інші коні вже будуть засідлані, ситі та напоєні. всі наші речі теж треба буде знести і прив'язати до сідел, щоби нас тут нічого не затримало. Ось, тримай, – і він витяг з під одягу короткий меч і подав Єрманту, – У мене є такий же. В разі сутички, замість щита використовуй якийсь одяг, намотаний на ліву руку. («Штани» – посміхаючись сказав той). В інший час тримай меча під одягом. Хазяїну «Слави Посейдона» я вже сказав, що ми прибули з Тиру і будемо повертатися туди, тому з воріт поїдемо по тирській дорозі.

– Але ж ми не знаємо того шляху, – сказав я, – нам що, питати всіх, як туди проїхати?

– Для цього сатрап дав нам чартіс із зображенням місцевості Дамаска, Тіра та Сідона, – тут він витяг добре знайомий сувій, бачений у палаці сатрапа, і передав мені. – Нестимеш і будеш поглядати, щоби не збитися з дороги.

– А чому не можна поїхати прямо до Сідону?

– Хто прямо їздить, той дома не ночує, якщо за нами поженуться у напрямку Тіра, то шлях на Сідон буде безпечним, – відповів мені Бореус і продовжив. – Коли прийде Апелій, Єрмант стоятиме на порозі і впустить у кімнату тільки його.

– Він і так буде один, – не змовчав молодий воїн, – я ж сказав йому все, як учили.

– Я зовсім не певний у цьому, – відповів Бореус, – Навряд чи купець, ідучи домовлятися про обладку із золотом, прийде один. Він обов'язково візьме охорону хоча б для того, щоб його не обікрали міські злодії. Та і нести золото він сам не буде, а візьме своїх слуг чи рабів. Отже, виходимо з того, що з ним прийде не менше двох чоловік. Ти, Єрманте, впускаєш його одного і стаєш на дверях. Всередині я роблю так, щоб він і не крикнув, а ти, Філогносе, весь час гучно розмовляєш про різні купецькі справи, так, неначе почалася ділова розмова. Вливаємо Апелію у горлянку сонні краплі, пакуємо і я виношу килим та чіпляю до коня поруч з Кавлосом. Повертаюся і стаю на сторожі дверей, а Єрмант заходить усередину. Далі треба придумати щось таке, щоби ви вийшли з кімнати удвох і поїхали за місто.

– А ти, – стурбувався я, – як же ти будеш добиратися без коня?

– Я залишу собі трохи грошей, і зможу його собі купити, щоб дістатися Сідона прямою дорогою, але спочатку треба затримати слуг Апелія. А все інше золото буде у Єрманта, тримай, – він зняв пояс, у якому зашиті монети, видані сатрапом для здійснення задуму, і передав своєму підлеглому. – Запам'ятай, твоя задача, якщо ми не зустрінемося у Сідоні, негайно відпливати, не чекаючи на мене. Коней можеш загубити, сам можеш загинути, але оцю людину, – тут Бореус вказав на мене, – маєш доставити разом з обома килимами на корабель!

Мороз пішов у мене поза шкірою від оцих слів – Бореус уже планував свою загибель і смерть підлеглого задля виконання волі сатрапа – от що значить справжній воїн! Єрмант теж спохмурнів, міцно стиснув щелепи і кивнув, показуючи, що він теж готовий віддати життя.

– Тепер придумай, як вам з Єрмантом вийти з пустої кімнати, не викликаючи підозри у супроводі Апелія, – звелів архонт.

– Якраз це не важко, – відповів я, – коли ти винесеш замотаного килим Апелія, я буду продовжувати говорити, так щоб було чути з-за дверей. Достатньо буде гучно крикнути: «Угода досягнута. нехай двоє оцих слуг привезуть товар, захований за межами міста, а ми поки що почекаємо». Далі ми виходимо і виїжджаємо верхи. Це просто, а от як ти зможеш втекти від охорони?

– Щось придумаю.

– Я знаю, – озвався Єрмант, – мені розповідали історію, коли один полонив багатьох, заманюючи їх по одному у кімнату, а там зв'язуючи і затикаючи рота кожному.

– Мабуть я так і вчиню.

Ми пообідали і вечір провели в мовчанці – кожен обдумував свої дії, а я подумки просив Артеміду уберегти моїх супутників від наглої смерті.

Коли прокричали перші півні, ми піднялися і почали підготовку. Я робив з Кавлоса нерухомий згорток, Бореус порався на конюшні і зносив всі наші речі вниз, а Єрмант (у штанях) став біля дому, очікуючи приходу важливого гостя. Коли край сонця показався над міськими стінами, ми вже були напоготові. Напруження зростало разом з температурою повітря. Апелія все не було.

– Ну і спить той писар, – пробурмотів Бореус, який стояв збоку дверей, притулившись до стіни. Це був єдиний прояв його хвилювання. Мене ж усього трусило, як у пропасниці. Долоні стали мокрими, у грудях пекло, піт зі скронь стікав на шию.

Раптом за дверима почувся голос Єрманта:

– Зачекайте, я сповіщу пана, про ваш прихід.

Двері трохи розчинилися і в кімнату прослизнув молодий збир:

– З ним троє, – прошепотів він і гучно сказав, – до вас, пане, лихвар Апелій зі своїми людьми.

– Хай зайде один, – крикнув я хрипким від хвилювання голосом і став навпроти входу, затуляючи краєм одягу частину обличчя. Єрмант вислизнув з дверей, переказав мої слова. Двері знову відчинилися і у них з'явилася постать Апелія, позаду стояв Єрмант, затуляючи спиною вигляд кімнати.

– Вітаю вас, шановний Апелію, – гучно проказав я, – заходьте і будьте гостем, ні, хазяїном у нашому помешканні.

Писар зробив декілька кроків, пильно придивляючись до мене, адже після сонячної вулиці в кімнаті було темнувато. Двері зачинилися і в ту ж мить з кутка як вихор майнув Бореус з мішком, натягнувши його на голову бранця. Той затіпався, але справді мовчав, як і планувалося.

– Говори, – просичав архонт, борючись з судомами товстого тіла, – не мовчи!

– Сідайте будь ласка на моє місце, – почав я нашу гру, – ось тут вам зручніше, випийте холодного вина...

Писар продовжував опиратися, тоді Бореус щосили вдарив його кулаком по голові і той затих.

– А ось іще зразки золота, – голосив я, – ми його викопуємо у мої власних копальнях, місце знаходження яких не знає ніхто. Тільки вам я відкрию нашу таємницю, якщо домовимося про умови...

Мішок було знято, чорна від попелу пика Апелія мала вираз страшний і смішний водночас. Зуби були зціплені, прийшлося вставити поміж ними ножа і розкрити рота. Дрижачими руками я почав капати сонне зілля, не розводячи у вині, прямо йому в горлянку. Раптом пляшка вислизнула з моїх мокрих та дрижачих рук і зілля почало розливатися по підлозі. Бореус миттєво підняв пляшку і подав мені. На щастя, там залишалось ще трохи рідини і я зміг влити дванадцять крапель.

– Лий все, – прошепотів архонт, відпускаючи Апелія і витираючи з лоба піт, – нехай спить міцно. Тепер замотуй, – продовжив він, коли писар отримав все з пляшки до дна.

Весь цей час я продовжував удавати жваву розмову і вже не знав про що й говорити:

– А ось камінь, у якому ховається золото. Тільки мені дійшло до тям, що у такій породі теж може ховатися дорогоцінний метал. Ми цей камінь товчемо і виплавляємо золото. А куди дівати, не знаємо, адже видобуток золота приватним особам не дозволяється. А тут така нагода все зробити через вас. Я накуплю багато товарів, відвеземо у свої краї і стану найбагатшим, оздоблю собі дім...

– Швидше, швидше, – підганяв мене Бореус, та я і так спішив виконати всі настанови Сефіруса, щоб довести до корабля нашого бранця.

– Все, – видихнув я, витираю рясний піт, що заливав мені очі, виїдаючи їх неначе кислота. – Тягни вниз, – я обережно прочинив двері, випускаючи архонта назовні, і голосно проказав. – Слуги, готуйтеся до від'їзду, треба привезти пану Апелію першу партію золота - сирцю. – обережно причинив двері і прислухався. Чувся тільки гомін вулиці і важкі кроки Бореуса зі сходів. Прийшлося і далі верзти нісенітницю, щоб підготувати настання тиші, після нашого виходу з кімнати:

– А тепер всі вийдіть, – говорив я неприродним голосом, – щоби ми з паном Апелієм могли узгодити розподіл наших відсотків від прибутку з золотих копалень. Не заважайте нам. І нехай один із вас постоїть на чатах біля дверей і нікого не пускає, доки ми не покличемо. А говоритимемо ми довго, а потім ще й вип'ємо вина на знак досягнення угоди...

Прочинилися двері і зазирнув Бореус, кивнувши мені головою. Я почав виходити у двері спиною вперед і кланяючись пустій кімнаті.

– Тобі пани наказали стояти на чатах, – промовив я уже своїм голосом, – а нам з оцим персом, – я показав на Єрманта, наказано їхати до схованки за місцем і привезти чотири мішки золота - сирцю

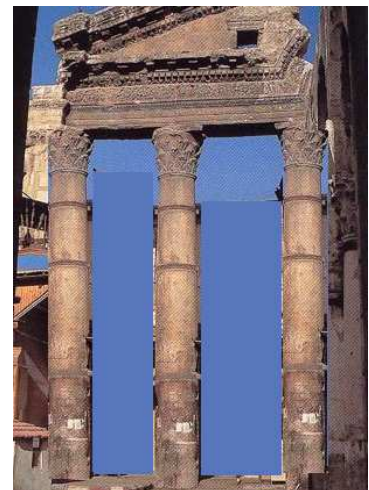
Архонт негайно став на дверях, а я, кинувши можливо останній погляд на мого друга, разом з молодим воїном швидко почали спускатися сходами до конюшні, де чекали на нас коні, підготовлені дбайливою рукою людини, яку ми покидали без надії зустрітися знову.

– Вже виїжджаєте, пане, – почувся голос телоніса, коли ми вже всівшись на коней утворили звичний порядок руху, визначений Бореусом, – то кімнату можна здавати іншим?

– Ні, – відповів я, – увечері ми повернемося, а мій слуга ще залишається там з моїми гостями. Нам сподобалася ваша гостинність, тому я погостюю ще тиждень. До зустрічі.

Неквапно під'їхали до воріт Дамаска, неквапно проїхали їх, рухаючись з великим натовпом, що прямував за межі міста, і повернули ліворуч, на дорогу до Тіру. Мені не було потреби розгортати чартіс, адже я добре запам'ятав весь малюнок і міста, що мали трапитися у нас на шляху.

– Давай поспішати, – голосно говорив я, щоби було чути охороні воріт, – у Тірі завтра на нас чекає корабель.

Коли сторожу на воротах уже не було видно, ми

Погнали своїх коней

Дорога, яка спочатку була рівною, пішла донизу, коні менше втомлюватися то, як сонце ще було високо, вже проїхали перше велике місто Унайтірах.

– Не будемо тут спинятися, – сказав я, скоро буде наступне містечко, там і заночуємо.

Єрмант кивнув, але його думки були зайняті можливою погонею, бо він всю дорогу озирався, а інколи навіть сідав у сідлі боком, щоби постійно дивитися назад. Наша валка не привертала особливої уваги інших подорожніх, які прямували в тому ж напрямку і намагалися пройти якомога більшу відстань, доки сонце сяє. Почало сутеніти, але ми продовжували їхати, щоб досягти Манайона за один перегін. На наше щастя вийшов місяць, що був уповні, то ж їхати було неважко. І справді, до півночі ми дісталися містечка, що було менше попереднього, і почали шукати барелі спіті, в якій могли б заночувати. Вивіску із зображенням Артеміди, яка тримала лук зі стрілами та собаками, що туляться до її ніг, я сприйняв як добрий знак і постукав у зачинені двері.

– Хто там? – відгукнувся жіночий голос з середини, – Чого вам треба?

– Подорожні, прямуємо до Тіру, – озвався я, – пустіть заночувати, ми заплатимо.

– Скільки вас?

– Двоє і троє коней.

– Людей я ще розміщу, – сказала жінка відмикаючи двері, – а от куди коней дівати, не знаю.

– А якийсь двір у вас є? – озвався Єрмант, – нехай коні постоять там, я сам їх постережу, нагодую і напою.

– Тоді обійдіть з іншої вулиці, де є вхід у двір.

– Ви так обожнюєте Артемиду, що зобразили її на вивісці? – поцікавився я у хазяйки, коли ми вже розмістилися, коні заведені до двору і нагодовані, а хазяйка подала нам пізню страву.

– Так, адже я родом з Ефеса, Філогносе, – відповіла та, чим надзвичайно здивувала мене і стривожила Єрманта. Він став у неї за спиною, тримаючи руку за пазухою, де був захований меч.

– Не дивуйся, що я тебе упізнала, – адже у Ефесі ти один з білим пасмом на маківці.

– А чому ти вирішила, що ми з Ефесу, – знову запитав я.

– Бо ти зробив знак пошани зображенню Артеміди – всі ефесці, які проїздили повз мою барелі спіті, завжди робили такий знак. Я і сама з Ефесу, – продовжила вона без додаткових запитань. – зі мною узяв шлюб купець, який приїздив у справах до Ефесу, а я жила з батьками близько до порту, то і потрапила йому на очі. Батьки були не проти, та і мені вже хотілося стати хазяйкою в домі. Тож ми побралися перед образом Артеміди у храмі і мій чоловік привіз мене сюди, а невдовзі помер. Тепер я хазяйную одна. А тебе, Філогносе, у Ефесі всі знають дуже добре і я теж. І завжди готова допомогти у твоїх справах, адже ти

їх робиш на користь нашій богині і її славі, а вона ніколи не залишає тебе своїм покровительством..

Тут Єрмант тихенько зітхнув, вийняв руку з пазухи і присів поїсти. Заспокоєні, ми полягали спати і так міцно заснули, що прокинулися коли вже сонце встало, та й то, від тривожного голосу хазяйки:

– Уставайте негайно, за вами погоня з Дамаску!

Я ще боровся з дрімотою, а Єрмант уже стояв з мечем у руці:

– Яка погоня?

– Щойно проїхала валка озброєних вершників, передні питали про двох подорожніх та трьох коней. Я нічого не сказала, але сусіди підтвердили, що такі проїжджали. То вам треба тепер їхати іншим шляхом. Бо до Тіру вони доскочують швидко, а можуть і не заїжджати туди – по дорозі стоїть ще одне місто Набатія, – і, не знайшовши свідків, що ви проїздили, неодмінно повернуться.

– Що ти порадиш?

– За містом, як їхати до Тіру, є поворот на гірську стежку, що виведе вас на сідонський шлях. Сідон – це теж великий порт і ви зможете знайти корабель, що вивезе вас із Сирії.

– Дякую тобі, добра жінко, – промовив Єрмант і простягнув гроші, – ось візьми.

– Я не візьму, адже ви у біді і гроші вам іще знадобляться. Виїжджайте через провулок позаду двору, щоби вас сусіди не помітили. Ось, я зібрала на дорогу, – подала хазяйка клунок Єрмантові.

Ми вибралися у провулок і щодуху погнали коней до гірської стежки, вказаної нашою землячкою, проводжувані її напучуванням: «Хай береже вас Артеміда».

– А я меча тримав проти неї, – з розкаянням у голосі крикнув мені Єрмант, перемагаючи тупіт наших коней.

Невдовзі ми побачили примітне напівзгоріле від блискавки дерево, яке вказала нам хазяйка барелі спіті, і звернули на стежку, що звивалася праворуч від битого шляху.

Шлях став гіршим, але ми не зменшували темпу, намагаючись від'їхати подальше від повороту, щоб і курява від копит наших коней вже вляглася, коли повертатимуться наші переслідувачі.

Кінь, навантажений двома килимами, де лежали спеленутими сплячі бранці, почав все дужче натягати повід, відстаючи від мого коня. Єрмант помітив це і став його підганяти, б'ючи пласкою стороною меча по крупу. Деякий час це допомагало і ми продовжували гнати коней під палаючим сонцем.

Дорога зайшла в ущелину і пішла вздовж річки. Я звірився з чартісом і зрозумів, що це та сама річка, яку ми переїздили з Бореусом, прямуючи з Сідону до Дамаска, тільки зараз ми були вище по течії. Їхати стало прохолодніше, бо високі скелі закривали нас від сонця, але швидкість руху помітно впала, бо рухалися ми тепер по битому каменю, який утворився від сезонних розливів, коли річка весною і восени виходить із берегів.

– Швидше, швидше, – примовляв Єрмант, б'ючи в'ючного коня і озираючись назад. – Нам треба проїхати якомога далі, щоб і звуків не було чути.

– Річка так шумить, що ми скоро свого голосу не почуємо, – відповів я.

Раптом почулося жалібне іржання і перевантажений килимами кінь упав. Єрмант негайно зіскочив зі свого коня і подав мені його повід:

– Тримай міцно, щоб не втік.

І підійшов до нещасної тварини, яка борсалася в камінні, не маючи сили піднятися. Зняв з неї килими і відклав убік. Одразу стало зрозуміло, що цей кінь вже нікуди не доскаче: права передня нога застрягла межі каменів і зламалася. Видно було білу кістку, що випирала з розірваної шкіри. Кінь жалісно іржав, поглядаючи Єрмантові в очі, видно сподіваючись на допомогу людини. Той, відводячи погляд, зняв сідло, збрую і, зітхнувши, всадив меча під ліву ногу у череву. Крик коня став схожий на людський, кров лилася з глибокої рани. Занепокоїлися інші коні, мотаючи головами, переступаючи на місці і рвучи повід з рук, – мені ледве ставало сили їх стримувати.

– Не буде мучитися, – мовив Єрмант, – злазь зі свого коня, я прив'яжу килими до нього.

– А я?

– Поїдеш на моєму, бо мій дужче заморився, а ти легенький.

Попереду дорога підіймалася вгору, а річка залишалася вниз, тож напоївши коней, ми вирушили в дорогу, тамуючи в серцях біль від першої втрати: коник був сумирний і роботящий, добре переніс більшу частину дороги і ось тобі! Поволі ми почали підніматися стежкою понад річкою. Дорога ставала все гіршою і гіршою. Спочатку ми їхали досить швидко: я верхи, тримаючи повід іншого коня, а Єрмант біг поруч зо мною, держачись за сідло. Потім дорога звузилася настільки, що коні перейшли на крок, а він був вимушений іти позаду коней.

– Одне добре, – промовив мій охоронець, – наші переслідувачі теж поїдуть повільно, отже ми маємо хоч якусь перевагу над ними, бо почали рух раніше. А погано те, – додав він, – що ці місця для нас незнайомі. А як існує ще одна легша дорога?

– Така дорога є, – відповів я, подивившись у чартіс, – через Тір берегом до Сідона, але вона значно довша, може і встигнемо.

Раптом я натягнув повід – попереду не було дороги!

– Що там? – гукнув Єрмант, визираючи з-попід килимів.

– Далі дороги немає.

– Постій, я подивлюся.

Він протиснувся між конями і подався уперед, зникнувши за скелею. Незабаром він з'явився, відсапуючись:

– Людині пройти можна, а щодо коней, я не знаю.

Прийшлося мені злазити з коня і теж іти на огляд шляху. Дорога, яка проходила тут раніше, була завалена камінням, що впало згори. «Може якийсь землетрус» – подумалося мені, – «Або каміння тут через необережне поводження людей у горах». Розчищати дорогу було б довгою і марудною справою. Та і завалена ділянка була досить короткою – не більше стадії. Отже варто спробувати пройти самим і перевести коней. Єрмант негайно пристав на мою пропозицію:

– Спочатку я перенесу килими, а потім вантаж, причіплений до сідел, а далі вже щось робитимемо з конями.

– Килими понесемо удвох, – сказав я, – на нерівній дорозі ти можеш упасти, а щодо коней, то я вже дещо придумав. У нас є хоч одна довга линва?

Ми спустили поводи коней до землі і примотали їх до великих каменів. Відв'язали килими і понесли спочатку той, де лежав Апелій.

– Ох і важкий, – відсапуючись промовив я через деякий час, – вірно казав Бореус – роз'ївся писар на вільних хлібах.

– Нічого, скоро йому буде непереливки, – відгукнувся Єрмант, якого ноша зовсім не обтяжувала.

Спотикаючись, попереносили ми все наше майно:

– Тепер будемо переводити коней, – сказав я Єрманту, – для цього ти станеш вище, над заваленою стежкою і скинеш линву вниз. Я прив'яжу її до сідла і поведу коня, а ти перекинь її через камінь і міцно тримай, щоб той не впав униз.

З першим конем все пройшло спокійно. Довіряючи моїй руці, він сумирно йшов, переступаючи через брили. Другий боявся висоти, тому дрижав, не хотів іти, опирався, тяг мене назад, навіть спробував стати дибки, але Єрмант сильно потягнув і кінь опустився на чотири ноги.

– Зав'яжи йому очі, – крикнув Єрмант згори. Я так і вчинив, замотавши морду своїм пеплосом разом з вухами, щоб нічого і не чув. Все одно кінь йшов поволі, здригався, намагався стрибнути вбік, то натикаючись на скелю, то прямуючи у прірву. Якби не линва, утримувана моїм супутником, неодмінно упав би вниз. Нарешті все скінчилося і ми вибралися на іншу сторону від завалу зовсім знесилені.

– Прийдеться тут заночувати, – промовив Єрмант, – і коні і ти далі не пройдете, доки не відпочинете. Недалеко є джерело і місце для відпочинку, там і кострище вже налаштоване – тільки пали.

І він почав знову навантажувати коней.

– Для чого це, – спитав я, – адже недалеко відпочинок?

– За нами погоня і тікати, так може статися, ми будемо вимушені у будь-який момент. Добре що настає ніч, і погоня через завал не піде навіть пішки, тому до ранку ми у безпеці.

– То вранці і завантажиш.

– Ні, якщо вони підуть зі смолоскипами – то і вночі пройдуть, і нам буде ніколи збиратися.

Цією передбачливістю він знову нагадав мені Бореуса. «От що таке військовий вишкіл» – подумав я. – «У поході вони продумують не тільки кожен свій наступний крок, але й можливі дії ворога».

Ночували ми з ним так само, як п'ять днів тому з іншим воїном: я чергував перший, а Єрмант другий. Цього разу тривога, що охопила все моє єство, не дала мені заснути ані на хвилину. Тільки засіріло, як молодий збір розбудив тривожною звісткою:

– Уставай швидше, погоня таки пішла цією дорогою за нами – я вибирався на гору і побачив рух на стежині вдалині. Поки вони переберуться через завал, ми маємо проїхати якнайдалі.

Знову почалася гонитва по нерівній і вузькій стежці. Я поганяв коней, сидючи верхи на одному з них, а Єрмант біг позаду. Дорога стала ширше, почала

завертати ліворуч і раптом я побачив, що вона виходить на широкий шлях. Це побачив і Єрмант:

– Тут вони нас швидко доженуть, – крикнув він, задихаючись він бігу та пилюки, що її приходилося ковтати.

– Може і встигнемо, – сказав я вглядаючись в далечінь з висоти свого коня, – Здається попереду знайомий міст через річку, а там і до Сідона недалеко.

Справді, біля мосту купчилися подорожні, з яких сторожа збирала мито. Ми теж стали у чергу, нетерпляче оглядаючись назад. Ось і нам вже можна йти.

– Стій, – раптом крикнув один зі охоронців мосту, – а ви, пане переїздили до Дамаску з іншим охоронцем!

– Ну той що? – запитав я, намагаючись виглядати і говорити спокійно, хоча серце мало не вистрибувало з грудей. – У чому справа? З ким хочу з тим і їду!

– Тоді платіть за переїзд, от якби був той же самий, то не платили б.

Єрмант мовчки витяг гроші з пояса і подав тому, хто запитував. Далі їхали без перешкод. Дорога повертала ліворуч, аж раптом з-за скелі вийшла людина і попрямувала до нас. Бореус! Так, це був він, змарнілий, але усміхнений.

– Скільки вас можна чекати? – удавано грізно промовив він.

– Один кінь пропав, дорогу завалило камінням, подробиці ніколи розказувати, бо за нами женуться, – коротко доповів Єрмант, знову стаючи простим воїном перед особою командира.

– Тоді вчинимо так, – негайно вирішив архонт, – віддайте мені одного коня, а самі біжіть поруч зі в'ючним. Невдовзі зустрінете матроса з корабля, бо Петрас від учора виставив сигнальників. Вони вам допоможуть дістатися порту і корабля.

– А ти? – вирвалося у мене.

– А я поїду на перейми і відведу від вас гонитву. Єрманте, пам'ятай мій наказ – мене не чекати, а негайно відпливати.

– Слухаюся.

– А тобі друже, – звернувся наш командир до мене, – треба довести живими обох.

– Як виберешся на Тірську дорогу, – сказав я, коли він уже скочив на коня, – заверни у місті Манайоні до барелі спіті, де намальована Артеміда, хазяйка попередила нас про погоню і вказала об'їзний шлях. Вона родом з Ефесу, либонь допоможе й тобі, як допомогла нам.

– Гаразд, – кинув нам на прощання Бореус і поскакав через міст галопом. Йому на перейми кинулися охоронці, але він збив одного з них, іншого вдарив руків'ям меча і помчав на дорогу, з якої ми недавно виїхали. Назустріч йому вже здіймалася курява – за нами йшла

Погоня

– Швидше, швидше, – квапив мене Єрмант, тягнучі за руку, – не барися, бо відстрочка буде короткою – Бореуса вони швидко подужають, а потім поженуться за нами.

І ми побігли, кинувши останній погляд на далеку постать вершника, що сміливо мчав на стріч своїй смерті. Побігли швидко у напрямку Сідону, не так

тримаючись за килими, що звисали з обох конячих боків, як підштовхували тварину, спонукаючи її бігти. Але настав момент, коли я вже не міг штовхати, а тільки тримався за килим, відчуваючи, що за хвилину впаду на дорогу. У боці колело, в горлі пересохло, плечі боліли від натуги.

– Сюди, сюди, – почувся крик з кущів і на дорогу вибіг чоловік, розмахуючи руками, – пане Філогносе заводьте коня сюди.

– За нами погоня, – промовив я, переводячи подих, але спинився, бо впізнав одного з моряків, – ми не можемо баритися...

– У кущах свіжі коні, – повідомив він.

Єрмант швидше за мене зрозумів вигоду від зупинки і, завівши коня у кущі, почав перечіпляти килим на іншого. Поруч стояло ще троє осідланих коней. Швидко закінчивши переміну, ми скочили верхи і поскакали щосили, кинувши нашого останнього коня напризволяще. Іще деякий час він біг слідом, а потім загубився у густій куряві, що клубочилася за нами.

– Ми чекаємо на вас з учорашнього ранку, – повідомив моряк, – цих коней кібернетос наказав взяти в оренду на три дні, тому в порту їх треба віддати хазяїну.

– А ми встигнемо?

– Так, адже вас уже чекають, бо я встиг подати сигнал, що ми зустрілися, он на горі, озирніся.

Справді, на пагорбі, що бовванів над дорогою, здіймався стовп чорного диму. А ми продовжували гнати коней і ось попереду вже завиднілися будинки Сідона, синій клаптик моря, що вигулькнув за ними, сповнив моє серце надією: може й виберемося з цієї пригоди живими?

Коні прогуркотіли бруківкою вузьких вулиць міста і винесли нас у порт. Зі знайомого корабля вже махали нам чимось білим, привертаючи увагу. Невдовзі ми спішилися біля сходень, де стояв Петрас, нетерпляче переминаючись з ноги на ногу:

– Як доїхали, де Бореус?

– Потім, – крикнув, як відрубав Єрмант, швидко знімаючи килими, – заносьте на корабель і негайно відпливайте – за нами погоня!

Звиклі до швидких дій, моряки допомогли занести наш вантаж і почали ладнатися до відплиття: підняли сходні, посідали на весла, готуючись вигрібати з сидонського затону, керманіч вставив стерно у кочет, двоє відв'язували канати, що утримували корабель біля причалу. Ми з Єрмантом попадали на палубу, намагаючись віддихатись після шаленої гонитви, аж раптом з причалу почувся крик:

– Куди це ви зібралися у відплив?

Я визирнув через борт і побачив того самого митника, що зустрічав нас у порту шість днів тому.

– Нас найняв купець і наказав негайно відпливати, – чемно відповів Петрас, перехилиючись до нього, – всі мита сплачені, орендовані коні повернуто хазяїну, чого іще вам треба?

– А сплатити мито за товари, які ви вивозите?! – долетіло з берега.

– Ми не вивозимо нічого, – на борту тільки той самий купець із охоронцем.

– Я маю перевірити, недарма ж ви так поспішали, либонь вивозите щось важливе!

– Нам ніколи, вибачте, повірте на слово, що все гаразд, – умовляв його Петрас, доки моряки закінчували підготовку. – Ось як прийду наступного разу – перевіряйте скільки хочете. Хочете, я ще раз сплачу мито?

І не чекаючи відповіді, Петрас кинув на причал декілька золотих монет.

– Кидаєш гроші, як сміття, – знову почувся вереск з-за борту, – отже тобі є, що приховувати, якщо не спинишся, я накажу стріляти, сторожа, до бою!

Почувся тупіт багатьох ніг, але моряки вже відштовхнулися від причалу і почали вигрібати на середину сідонської бухти. Почувся свист і одна стріла уп'ялася в щоглу прямо над образом Артеміди, прикріпленим до неї.

– Стріляйте у стернового, – долетів вигук з берега і декілька стріл влучили у корму, а одна поранила моряка, що правував стерновим веслом. Скрикнувши, той упав, але на його місце одразу став інший. Я поспішив до пораненого, щоб надати посильну допомогу, але мене відсторонили:

– Не чіпайте, пане, ми самі його вилікуємо.

Постріли продовжувалися і тоді поруч зі стерновим став Єрмант у військовому вбранні (і коли він устиг переодягтися?), затуливши своїм тілом, прикрітив броню нагрудника, шоломом, щитом та поножами. Його вид був настільки рішучим, що постріли припинилися, але забив великий барабан, який супроводжували команди: «До виходу готуйсь!».

– Погано, – мовив Петрас, поглядаючи на берег, – вони ладнають до виходу військову галеру. Збираються вони повільно, але під веслами йдуть швидко.

– Що нам робити, невже все дарма? – злякався я, – Як доженуть, то нам смерть!

– Не спіши вмирати, – спокійно відказав наш керманіч, – Тебе візьмуть у полон і будуть правити викуп, за мене теж, а от іншим загрожує рабство. Корабель, звичайно, у Ефес не повернуть...

– Чого ти такий спокійний?! – я перервав його розважливу мову, – Що нам робити!!

– Тобі – будити наших полонених у килимах і не хвилюватися, Єрманту, – стояти біля керманіча, – а інші вже знають свою справу. Сідонські тюхтії ще не розуміють, з ким вони вирішили позмагатися у швидкості. Суши весла! – раптом скрикнув він, а я аж похолов – за ними от-от поженеться військова галера, а моряки вже вийняли весла з води і складали їх вздовж борту. – Кормовий трюм відкрити! – це знову розпорядився Петрас і, кинувши мені, – ну чого спинився? Буди їх, – пішов на корму, закриту від мене щоглою і різним морським майном.

Нічого робити, я заходився розгортати килими, напувати замотаних у них людей, терти їм щоки, скроні, п'яти, перевертати з боку на бік. У цей момент корабель сіпнувся і поплив без весел і вітрила! З берега теж почувся крик здивування, але військові барабани продовжували бити, отже галера скоро почне гонитву. Наш корабель рухався все швидше і швидше, з корми долітала ритмічна пісня і тут прокинувся Апелій. Спочатку він поводив очима, не розуміючи, куди потрапив, але невдовзі його погляд зосередився на оточуючому середовищі:

– Куди ви мене везете? – були його перші слова. Я не відповів, намагаючись уже втретє збудити Кавлоса. – Хто ви? Де мої слуги? – продовжував сипати запитаннями колишній писар.

– Єрманте, – гукнув я, – коли зможеш, підійди сюди, бо я сам не вправляюся з нашими гостями.

Невдовзі з'явився молодий воїн в обладунках, але без щита:

– Що таке?

– Апелій питає, куди його везуть, а у самого немає навіть сили ворушитися. Поводи його по палубі, щоб розігнати кров. А потім займемося Кавлосом.

– Везуть тебе до Ефесу, – люб'язно повідомив воїн Апелія, що звис на його руках, – там тебе допитає сатрап Пасикл, чого це ти втік під час пожежі храму? А ти йому все розкажеш, а потім тебе стратять, як злочинця.

Ці слова справили неабияке враження на бранця. Він сіпнувся, рвонувся з ермантових рук і з криком: «Тоді краще потонути зараз» – кинувся до борту, намагаючись стрибнути в море.

– Ти куди, – ще лагідніше промовив Єрмант, – вмирати будеш тільки за наказом, а не за власним розсудом. За тебе заплатив життям мій архонт – Бореус. – додав він уже суворо. – То не сподівайся на легку смерть!

Тут сили покинули Апелія і він важко впав на палубу.

– Зв'яжу я його від гріха подалі, – промовив Єрмант і заходився в'язати руки, завівши за спину, затягуючи вузол на ліктях, як роблять єгиптяни: людина при бажанні може щось узяти за спиною у себе, але повністю безпорадна, якщо забажає втекти, або заподіяти комусь шкоду. А коли покласти її набік – не зможе встати на ноги.

– Давай спробуємо поводити Кавлоса, – запропонував я, – може хоч тут він очуняє?

Ми заходилися водити купця, що проспав уже шість діб. Той не озивався на наші спроби, але дихав рівно. Прийшлося покласти його горілиць, сподіваючись, що хоч Сефірус дасть раду цьому сновиді.

– Єрманте, ти можеш залишитися з бранцем? – запитав я, коли у мене з'явився вільний час і я хотів глянути, що ж таке рухає наш корабель?

– Так, захищати керманіча не треба, бо я почепив свій щит на кормі.

З усе зростаючою цікавістю я визирнув з-за щогли і отетерів: кормовий трюм було відкрито, у ньому сиділи моряки у два ряди обличчям один до одного. Поміж ногами проходив довжелезний металевий стержень з колінчастими вигинами, куди моряки поставили ноги і водночас крутили, здійснюючи обертальні рухи.

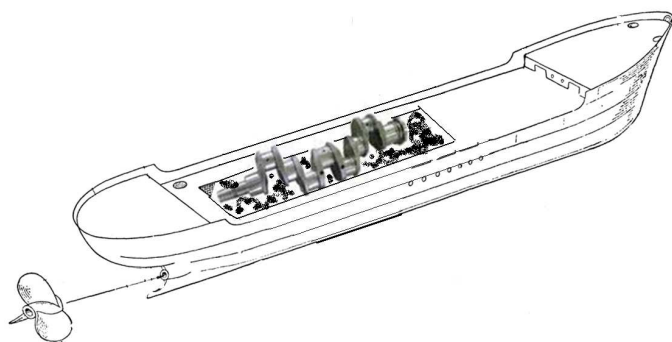
– Подобається, – підійшов до мене Петрас. – це я придумав.

– Я не розумію, що рухає корабель?

– А ось дивись, – він подав мені пергамент з малюнком. – Колінчастий вал проходить через корпус корабля нижче корми і обертає водяний гвинт – віда неро! Гвинт начебто вкручується у воду так, як це роблять гвинти у наших замках, але оскільки на кораблі він закріплений нерухомо відносно корпусу, то відштовхує від себе воду і корабель пливе...

Нашу розмову перервали вигуки: «Галера почала погоню!».

– Ще трохи потерпіть, скоро вийдемо на вітер, нехай тоді ганяється за нами. – відповів на це Петрас. – Он попереду море має темніший відтінок, там поставимо вітрило.

Галера, гнана дружними помахами весел, під удари барабану, що задавав ритм гребцям, поволі наганяла наш корабель, але і темна смуга була все ближче. Ось уже стали видні постаті лучників на носі галери, які приготувалися стріляти, коли відстань зменшиться.

– До постановки вітрила готуйсь, – крикнув Петрас гучним голосом, – не припиняти оберти!

Декілька моряків підійшли до щогли і почали дивлячись на Петраса, відв'язувати линви, що тримали вітрило. Галера наближалася і перша стріла,

випущена нетерплячим лучником упала в воду за декілька сажнів від корми. Напруга зростала, на галері винесли вогонь і заходилися обмотувати кінці стріл ганчірками і вмочувати їх у якусь судину. Далі піднесли стріли до вогню і вони зайнялися.

– Хочуть нас спалити, – крикнув Петрас, – збільшити оберти! Підготуватися до гасіння вогню!

Два моряки взяли судини, до горла яких були зав'язані вірьовки, кинули їх у воду і, набравши, стали чатувати на вогняну атаку. Ось перша стріла встромила в борт, але була негайно залита водою. Далі вже цілий рій стріл полетів на нас: три попали у борт, та коли моряк нахилився, щоб їх залити, ще одна влучила йому в око. Він упав навznak, а стріла продовжувала горіти, полум'я обвивало оперення, створюючи жахливу картину смерті.

– Вітрило ставити! – пролунав голос кібернетоса, – на корму – ще одне стерно! Вогонь залити! Крутіння припинити!

Наче велика рука шарпонула корабель убік і він нахилився на лівий борт, коли вітрило наповнилося і туго задзвеніли линви, що його утримували. Інші стріли пролетіли праворуч і загасли в морі.

– Всі правий борт, – пролунала команда кібернетоса, – вирівняйте корпус!

Моряки загасили вогонь, закрили трюм і заходилися коло підстреленої людини.

– Не житиме, стріла влучила прямо в око і дійшла до мозку, – виніс вирок один із них, – а перший підстрелений стерновий виживе, хоч у нього поранення в груди, але не глибоке.

Корабель поволі почав віддалятися від галери і на ній пролунали крики. Скоро стало зрозуміло їх причину – у бортах вистромився ще один ряд весел.

– Це вони вже воїнів посадовили на весла, – сказав Петрас, стаючи поруч зі мною на кормі, звідкіля краще було спостерігати за діями кораблів: моя невси-

тима цікавість навіть у небезпеці заставляла вистромляти голову і озирати навколо, незважаючи на обстріл.

– А чому наш корабель прямує на південний захід, адже до Ефесу треба плисти на північний захід? – поцікавився я.

– А для чого їм знати, звідкіля ми? – відповів мудрий моряк, – Нехай думають, що ми прямуємо до Сицилії. А іншим напрямком ми йти не можемо, бо вітер західний. Глянь, з нашим косим вітрилом, ми користуємося силою вітру і відпочиваємо, а на галері з прямим – силою м'язів рабів та воїнів.

Справді, вітрило, напнуте західним вітром, витяглося майже вздовж корпусу – такої постановки вітрил я ще не бачив! Гонитва тяглася досить довго і галера поволі наближалася до нашого корабля, але лучників з вогняними стрілами не було.

– Звичайно, – задумливо сказав мій співрозмовник, – всі воїни теж на веслах, стріляти нікому. Значить, вони підуть на таран. Бачиш бронзове вістря, що стирчить на носі галері біля рівня води? Якщо встромиться в борт – ми пропали.

– І ти так спокійно про це кажеш! – вигукнув я. – Але постій, ти маєш іще якусь хитрість?

– Маю, – посміхнувся Петрас, – скоро побачиш...

Вітер збільшував хвилі і наші кораблі стрибали на них, як лошата на лузі. Коли галера починала підйом на водяний вал, страхітливий таран з нагостреним лезом було добре видно.

Ми все далі і далі відходили на південь від рідної землі. Час тягнувся, галера наближалася повільно, але невпинно. Моряки спокійно сиділи на правому борту і про щось гомоніли поміж собою, хоча їх обливали солоні бризки, що вилітали з-під носа корабля на кожній хвилі, – було видно, що вони звикли до подібних справ і не боялися, – настільки були впевнені у талантах свого кібернетоса. Сонце стояло вже низько, коли відстань між кораблями стала меншою за стадію. Я міг розрізнити обличчя керманічів та командира воїнів, що дивилися, як здавалося, просто мені у вічі.

– До повороту праворуч готуйсь! – пролунала команда Петраса. – Носові стерна вставити у кочети!

Галера підійшла настільки близько, що стало чути ритмічне видихання повітря сотнями гребців і тут Петрас крикнув: «Праворуч повернути! Носові стерна на воду! Линви вітрила ослабити! Перейти на лівий борт!»

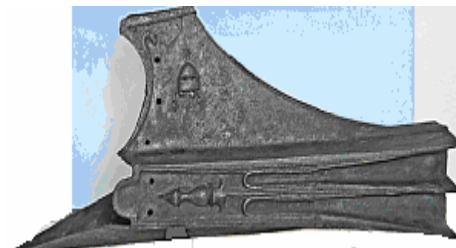
Все було виконано в одну мить. Наш корабель шарпонувався праворуч на чверть кола, вітрило стало упоперек палуби і ми понеслися ще швидше, черкнувши бортом по тарану галери. «Артеміда» – почувся крик з палуби наших переслідувачів.

– Це тараном зірвало наш підмінний напис на носі, – сказав хтось.

– Що ж тепер вони здогадаються, звідкіля ми, – додав Петрас. – Сатрап матиме важкі перемовини з сидонцями...

– Він казав, що знає, як їх умовити, – відповів я. – Це його клопіт.

На галері теж переклали стерно на новий напрямок, але ми повільно віддалялися.

– Як стемніє, вони зовсім спиняться, а ми продовжимо рух, – впевнено сказав я Петрасу, – з твоїми пристроями: піксідою та іпологістоном, керуючись чартісом, ти прямуватимеш додому всю ніч.

– Вірно. Але нам треба рухатися ще швидше, щоб встигнути пройти цеп на митниці і скомандувати його знову натягти упоперек каналу до підходу галери. Прийдеться скористатися ще однією хитрістю. Велике носове вітрило до постановки готуй!

Моряки притьмом кинулися виконувати наказ: натягли ще одну линву на щоглу, закріпивши її до нового вітрила, яке було витягнуто з носового трюму, дві інші линви прив'язали обабіч носа корабля і спинилися, чекаючи команди свого кібернетоса.

– Носове вітрило став! – і одразу линва на щоглі потягнула полотнище угору і воно наповнилося вітром, ставши схожим на черево Полікратоса, й потягло корабель ще швидше. Галера зникла у сутінках, а ми продовжували мчатися крізь ніч, як невтомні ерінії, що не заспокоються, доки не вчинять помсту за заподіяний злочин.

Ніч проминула швидко, ніхто вже не міг спати, бо повернення до рідного дому завжди хвилює. Мені було особливо тривожно, адже так надовго я не покидав рідного дому ніколи. Коли тільки небо засіріло, зі щогли почувся крик матроса: «Земля праворуч по курсу!». Петрас одразу почав звіряти контури берегів з чартісом і через деякий час задоволено промовив: «Йдемо прямо до гирла Каїстру». І в цей момент знову крик зі щогли: «Галера на горизонті!».

– Прийдеться заходити у канал на повному ході, – пробурмотів Петрас собі під ніс, – такого навіть я ще не робив. Сигнальника на ніс! Подавай знак «За нами женуться пірати», потім, коли зайдемо у гирло ріки, знак – «Закрити вхід»

Негайно один моряк став на носі корабля з двома запаленими смолоскипами і почав вимахувати ним на різний лад. «Ось вона, таємна мова моряків» – подумав я, – «Неодмінно її вивчу». Вже завиднілися вдалині будиночки митників, звідкіля теж замахали смолоскипами. Отже знаки вони зрозуміли.

– Носове вітрило зняти, – крикнув Петрас (нарешті я побачив його схвильованим). – Весла в кочети став!

Метушня біля митниці посилилася, групи рабів крутили величезне колесо, що спускало бронзовий ланцюг на дно. Берег стрімко наближався.

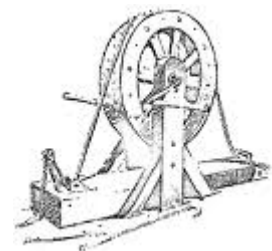
– Носові стерна прибрати! Готуйсь до спуску вітрила! – подавав команди Петрас, ставши сам за кормове стерно.

Корабель не увійшов, а влетів у гирло річки і, дряпаючи дно об цеп, промчався повз митницю.

– Піднімайте цеп, – кричали з борту моряки, – негайно підіймайте, бо пірати увірвуться до міста!

– Вітрило зняти! Весла на воду, табань! – після цієї команди моряки почали впертися у весла, гальмуючи стрімкий хід нашої «Артеміди». Налягаючи на стерно, Петрас повернув корабель так, щоби він став боком до причалу.

– Суши весла! Кинути чалку! – і за мить, корабель було міцно прив'язано до пристані.

Ми були вдома!

Незважаючи на ранню пору, у порту було досить багато людей. Були і чергові збири, які привітали Єрманта радісними криками.

– Тривога! – крикнув він у відповідь на привітання, – Біля митниці галера з Сідону, повна озброєних воїнів. Вони підуть у місто пішки, тому кличте всіх, щоби стати їм на заваді, Я поведу!

– А чого це ти командуєш, – почувся голос одного зі збирів, – є і старші за тебе.

– Бореус, який загинув, щоби ми змогли виконати наказ сатрапа, поставив мене за себе! – твердо відповів Єрмант і наказав, – Не зволікайте! Для охорони порту залишити трьох, а в'язня – двох збирів. Всі інші за мною по дорозі на митницю! І пошліть когось одного у цитадель, підняти тих, хто відпочиває!

Вони вибігли з порту настільки стрімко, що я не встиг навіть попрощатися з моїм супутником, який так піклувався мною протягом дороги з Дамаску до Сідона. Невже доля розлучить мене і з цією чудовою людиною, як розлучила з Бореусом?

– Хто тут в'язень, – запитали у мене двоє воїнів, – і куди його дівати?

– Оцей товстун зі зв'язаними позаду руками. Ведіть його до сатрапа, бо саме заради нього ми і вирушали так далеко від дому. Стійте, – крикнув я навздогін, коли Апелія вже потягли до палацу, – я піду з вами.

– А сонька куди дівати? – погукав мені Петрас.

– Віднесіть до мого дому, хай Сефірус пробує розбудити. Але скажіть Магарі, щоб до мого приходу, його не відпускали.

Я пішов позаду бранця і його сторожі, розмірковуючи про те, як сатрапові вдасться залагодити невдоволення сідонців та і всього Сирійського царства.

Біля палацу була метушня. Бігали писарі, кількість охорони було збільшено, здалеку я побачив, як сотня збирів прямувала дорогою до митниці.

– Повідомте сатрапа, що я прибув з його колишнім писарем, – звернувся я до охорони. Один із них пішов доповідати, а повернувшись, наказав чекати подальших розпоряджень і нікуди не йти. Бранця ж належало відвести до в'язниці і прикувати до стіни.

Я присів коло ганку, думаючи, що чекати прийдеться довго, бо збройний напад на місто важливіший за допит однієї людини.

– Татку! – стрибнув у мої обійми мій первісток і розумник Ефіїс, – Як я за тобою скучив!

– А звідкіля ти узявся?

– Моряки, що принесли сплячого Кавлоса, розповіли де ти, то я й побіг першим. А мамо та сестри йдуть позаду і несуть тобі поїсти. Он вони вже йдуть.

Нагледівши моїх рідних, я побіг назустріч, незважаючи на крики охорони:

– Ти маєш бути на місці!

– Мої рідненькі, – обійняв я Катерину, яка почала ридати, а мої доньки, слідом н за нею теж, обійнявши нас обох. Підійшов й Ефіїс та ніяково став позаду, не знаючи, що ж йому робити у цю радісну мить – сміятися чи плакати?

– Чого ж ви плачете? – втішав я сім'ю, хоча сльози наверталися і на мої очі. – Я повернувся швидко, живий і здоровий, хоча й голодний.

– А й справді, – схаменулася Катерина, – ось поїж. – і подала мені клунок з хлібом та м'ясом.

Я присів на камінь та заходився поглинати домашню печеню, а вони закидали мене запитаннями про подорож.

– Нічого не маю права розповідати, доки сатрап не винесе вирок. Скажу тільки, що Бореус не повернувся.

– Як? – і знову сльози.

– Удома все розповім, мої рідненькі. Ви хоч здорові? Як Магара, Сефірус? Вже пробуджує Кавлоса?

– Ми всі здорові, – це вже Ефіїс не втерпів, що моя увага більше йому не належить, – Магара весь час лається («Значить, здорова» – подумав я з усмішкою). Сефірус навчив мене читати єгипетське письмо. Обіцяв збудити купця до вечора.

– А як ваші розрахунки втрат храмової скарбниці?

– Вже закінчили, – схаменулася моя дружина і, витерши сльози, почала розповідати, – і знаємо, що не вистачає восьми тисяч чотирьохсот п'ятдесяти золотих монет.

– Рутеф вам допомагав?

– Звичайно. Без нього ми не впоралися б. Саме він довів, що сума втрат дорівнює сумі позики, яку взяв останній купець. Договір укладався усно, але запис про взятую суму зберігся у жриць, що охороняють скарбницю.

– А звідкіля той купець?

– Ім'я невідоме, але деякі прикмети жриці запам'ятали: він був уже немолодий, майже лисий, з сивим віночком волосся навкруги голови, огрядний, з густою довгою і сивою бородою. На пеплосі був малюнок, основним елементом якого були трикутники і носив штани, як перс.

«Знову штани» – подумав я – «Скоро і в мені прокинеться відраза до них, як у Єрманта». А в голос сказав:

– Тепер ідіть додому і чекайте на мене там. – та пішов до ганку палацу.

На дорозі, що веде до митниці, показалися люди, в яких я пізнав озброєного збира та воїна в обладунках іншого типу. Проходячи повз мене він уважно оглянув моє обличчя і сказав:

– Так ось як виглядає головний злочинець. – але зайшов у палац у супроводі охорони. Майже одразу вибігли посильні і метнулися до храму звідкіля привели Селену та Рутефа. Причому тягли їх майже силоміць, незважаючи на невдоволення головної жриці. Потім покликали й мене і відвели до знайомої кімнати для допитів.

В ній уже перебував сатрап, кат, писець і незнайомий воїн з чужого війська. Апелія було прикуто до стіни. Збоку тулилися люди з храму.

– А де Єрмант? – запитав я пошепки у того, що привів чужого воїна.

– Залишився як заручник у війську чужинців на знак того, що з цим нічого заподіяно не буде. – тихенько відповів той.

– Розпочнемо, – виголосив сатрап, – і спочатку вислухаємо оцю людину.

– Я командир бойової галери з Сідону, – почав той і я одразу згадав, що саме його бачив на чужому кораблі під час гонитви. – Цей купець підбурив команду корабля не коритися наказам митника і не дозволив оглянути їх корабель. До речі, ім'я корабля було змінено з «Гері» та «Артеміду», що відкрилося під час погоні за ним. Ми не встигли вийти з порту, як прискакали охоронці з Дамаску і повідомили, що купець з рябим обличчям і сивим пасмом на тімені викрав поважного пана Апелія, – ось він прикутий до стіни і везе у невідомому напрямку. Я вимагаю видати купця для суду і покарання. Вимагаю також повернення поважного громадянина Дамаску, Апелія і сплати пені за його поневолення.

Я уважно дивився на Апелія під час цієї промови і помітив, що вираз тривоги і занепокоєння поступово зникає з його обличчя. Натомість, його посмішка стає все ширшою і ширшою.

– Ми вислухали тебе і зрозуміли, – поважно мовив сатрап, – тепер вислухай нас. Ми проведемо слідство про підпал храму Артеміди, який стався майже дванадцять років тому. У цьому підпалі було звинувачено чотирьох. Трьох уже покарано.

– Так, як чув про заборону згадувати ім'я Герострата, – відповів командир галери. – Але при чому тут оцей громадянин Дамаску?

– Раніше він був громадянином Ефеса і служив у мене писцем. Тому я теж маю права на його допит, чи не так? – запитав сатрап, – І хочу довідатися від нього, чи ні він сприяв злочинцям у підпалі храму. А ти, воїне послухай. Апелію, – звернувся він до бранця, – ти сприяв злочину?

– Ні.

– Ось бачите, він тут ні причому, отже я можу його забрати?

– Не поспішай з висновками. Рутефе, ти пізнаєш цю людину?

– Так. Цей купець навчив мене лихварству у Дамаску, коли я там був разом із Ставросом.

– Щоб ти знав, воїне, Ставрос деякий час лихварював грошима храму а потім украв значну суму, Рутефе, скільки?

– Більше восьми тисяч золотих.

– А хто подав думку їхати вам зі Ставросом до Ефесу, щоб лихварювати храмовими коштами?

– Теж він.

– Ну той що, – знову не змовчав командир галери, – яке це має відношення до злочину у храмі? Украв же хтось інший?

– А хто його навчив? – лагідно промовив сатрап. Його, як видно, тішила ця гра, як kota з мишею, коли миша вже загнана у куток і з нею можна трохи погратися. – Оце ми зараз і довідаємося. Кате починай!

Кат шмагнув бранця по ногам і той закричав:

– Не маєте права мене катувати, я вільний громадянин!

– Доки не зізнаєшся у тому, що це ти навчив Ставроса, як украсти храмові гроші, тебе битимуть.

– Гаразд, гаразд, я признаю, що можливо у розмові зі Ставросом я міг у вигляді жарту сказати, що через деякий час чесного гендлювання храмовими грошима до нього звикнуть і не будуть перевіряти, тоді можна буде укласти до-

говір через підставну особу і позикові кошти уже не повертати. Але ж це був жарт, та я й гадки не мав, що Ставрос таке вчинить. За це питаєте з нього!

– Отже, він визнав, що придумав, як пограбувати храм, чуєш воїне? – звернувся сатрап до посланця з Сідону. – Писець запиши це. А тепер Рутефе розкажи, де зберігалися гроші, отримані за послуги, що ви удвох надавали храму?

– У цього ж купця, – негайно відповів той, – ось у мене є номочедію, написане Ставросом, на отримання у Апелія грошей, зароблених лихварством.

– Бачиш, як усе збігається, воїне? – знову вів своє сатрап. – Копію номочедію ти отримаєш разом з копією записів цього допиту. Апелію, чому гроші Ставроса і Рутефа зберігалися у тебе? Чому вони самі не розпоряджались ними?

– Не знаю, спитайте у Ставроса, чому він так захотів, – огризнувся звинувачений, вид якого вже не був таким веселим.

– Кате, узнай правду, – за цими словами сатрапа, кат негайно двічі вдарив батогом Апелія по спині так сильно, що розірвав одяг і шкіру. Пеплос Апелія покритися червоним смугами, а він дико закричав і засіпався в ланцюгах. – Кажи! – додав сатрап з наголосом.

– Я скажу, тільки не бийте, – заскиглив колишній писець, – ці гроші були платнею Ставроса за науку, як заробляти гроші лихварством і як украсти храмові гроші.

– Писець, запиши це! – з торжеством у голосі вимовив сатрап. – Чуєш воїне, які злочини проти святого храму Артеміди придумав оцей чоловік та ще й узяв за це гроші!

На обличчі у того був розгублений вираз, адже його справа мінялася з військової по спасінню поважного громадянина на свідка признань у злочинах проти ефеського храму.

– Але це ще не все. Тепер, Апеліє, повідай нам про змову з Кілікіносом про підпал храму.

– Яким Кілікіносом? – не зрозумів командир з Сідонської галери. – Глашатаї казали про Герострата!

– Саме Кілікінос і зчинив цей злочин, прикриваючись Геростратом, як щитом. Оцей чоловік, – сатрап указав на мене, – розкрив їх змову і довів, що злочинців, винних у підпалі було чотири. Трьох було покарано, але четвертий видав себе сам, коли зник одразу після пожежі. Апелію, ти це визнаєш?

– Ні! – скрикнув той, – нічого не визнаю, я тут сторонній, а зник тому, що мені набридло бути простим писцем. Я захотів стати купцем і став ним!

– А де ти взяв гроші, щоб почати свою справу?

– Мені дісталася спадщина!

– Брешеш! Ти був сиротою і навчився грамоті при храмі. Звідкіля у тебе гроші?! Кажи!!!

Апелій мовчав, розуміючи, що зізнання принесе йому тільки смерть.

– Кате, узнай правду!

Розжарене залізо, прикладене до тіла, викликало дикий крик та виття, але зізнання не було. Тоді кат узяв бронзові щипці і заходився відривати шматки з тіла допитуваного.

– Скажу, досить, – прохрипів знесилений Апелій, – бачу, що смерть моя вже поруч стоїть. Тільки прошу тебе, Пасікле, за моє зізнання дарувати легку і

миттєву кончину.

– Обіцяю.

– Ще за рік до пожежі Кілікінос, який часто наїжджав до Ефесу і був мені знайомим, попросив поради, як влаштувати його племінника на проживання в Ефесі. – почав передсмертне зізнання Апелій, затискаючи рану в боці, заподіяну щипцями ката, – Я розповів, що треба дати грошей на пожертву храму Артеміді і домовитися з головною жрицею про визнання його опікуном якогось громадянина Ефеса.

– Далі, далі, ми про це знаємо, – квапив сатрап.

– Я знайшов домівку для цього «племінника», хоча було зрозуміло, що вони зовсім не схожі, що було б неодмінно помітно, якби Герострат був сином сестри Кілікіноса. Після ініціації, аргосський купець запропонував мені гроші за план храму і прилеглої місцевості. Я зробив це і отримав тридцять золотих. Для мене це були великі гроші! Далі він захотів узнати, де у храмі зберігається зерно, олія та одяг жриць для урочистих заходів. Я теж узнав і отримав ще золота. Розуміючи, що за цими проханнями криється щось лихе, я почав готуватися до втечі, заздалегідь домовившись про місце на кораблі, що постійно ходив до Сирії й назад. Останнім проханням було – узнати про порядок і напрямок руху збирів уночі біля храму, коли виходять у дозор, у якому напрямку обходять храм, як часто до нього навідуються. Узнав і про це, бо колишній архонт був балакучим і довірливим. У день пожежі від Філогноса я почув про підозру навмисного підпалу і одразу збагнув, що це Кілікінос заподіяв. Звернувши все на самого Філогноса, я попередив Кілікіноса і побіг на корабель, заявивши кібернетосу, що коли ми негайно не вийдемо з порту, то стоятимемо тут невідомо скільки. Наш корабель уже відпливав, коли я помітив аргосського кібернетоса, якого збири не пускали на його корабель, бо порт уже був і справді закритий. І одинадцять років я розкошував у багатстві, нажитому на отриманні раніше від нього гроші...

– Нажитому на гроші, отримані за злочин, – урвав його сатрап. – Воїне, ти все почув? Тоді напиши на пергаменті, де це викладено, свій знак, а якщо неграмотний, то притули пальця.

– Ти обіцяв легку смерть! – крикнув Апелій, – Тримай слово!

– Як обіцяв, так і буде, – відповів сатрап, – Кате...

– Стійте, зупиніться, я ще маю запитання, – урвав я його.

– Тобі не все зрозуміло?

– Про старі злочини – все, але про останній – не все. Можна я його питаю.

– Питай.

– Перед тим як тебе захопили, – звернувся я до Апелія, який готувався померти, – Ставрос приходив до тебе?

– Ні, – байдужим голосом промовив той.

– А де він може бути?

– Не знаю, – пролунала млява відповідь.

– А з ким він знався у Дамаску окрім тебе?

– З перським купцями, Нілімом та Бохремом.

Я відійшов, а сатрап кивнув кату і той швидко задушив Апелія, який не

встиг навіть зрозуміти, що відбувається. За мить з посинілим обличчям та виба-лушеним язиком він лежав на підлозі.

– Ти визнаєш, що я мав право так вчинити? – знову звернувся сатрап до сідонського командира.

– Визнаю, – глухо промовив той, – злочин проти богині має бути покара-ний. Але ж ваші люди вчинили неправі дії – викрали людину. Треба було б на-писати нашому цареві, а він наказав би розслідувати цей злочин.

– Апелій би відбрехався або дав би хабара і правди ми б не узнали!

– Все одно, нашому царству вчинено образу, за яку треба вибачитися.

– За це не турбуйся. Писарю, подай пергамент, написаний вранці, – звелів сатрап. – Читай.

– Я не вмію.

– То я тобі розповім. У ньому я повідомляю царя Дамаску про те, що оскі-льки Апелій був громадянином Ефесу і досі не позбавлений громадянства, то Ефес має право на успадкування його майна після смерті, але місто відмовля-ється від цього права на користь правителя Дамаску. Отже, образа, нанесена моїми людьми буде оплачена майном оцього негідника. Якщо тобі все зрозумі-ло, бери пергаменти, йди до галери й вирушай у зворотній шлях. А, ще одне, сподіваюся, що ти не будеш переслідувати наш корабель, якщо він зайде до Сі-дону, адже моряки діяли за моїм наказом?

– Не буду, але оцього як побачу у Сідоні, то негайно кину до в'язниці, – вказав командир сідонської галери на мене. Так йому захотілося залишити останнє слово за собою.

– Гаразд, – легко погодився сатрап, – йди вже.

– Можна і я піду з ним?

– Йди, Філогносе, а у мене ще буде розмова з Селеною. Інші теж ідуть.

Я пішов слідом за сідонцем, якого супроводжував збір по дорозі до мит-ниці. Там купчилися наші і сідонські воїни. Побачивши свого командира без Апелія, вони почали кричати:

– Не віддали? То ми стратимо заручника!!

– Ні! – твердо відказав він. – Заручника відпустити і готуватися до негай-ного відплиття – у мене важлива звістка для нашого правителя. Слухай, – пове-рнувся він до мене, – як це вам вдалося втекти від галери на простому торгово-му кораблі?

– Цим кораблем керує здібний кібернетос. – відповів я, подумки кепкуючи з нього, – От і вся тайна. У вашого не стало здібностей догнати нашого.

Сідонці не вагаючись почали сідати на галеру, а з їх натовпу вийшов Єр-мант, без зброї, але усміхнений.

– Друже, – кинувся я до нього, – тебе не ушкодили?

– Ні, хоча ребра трохи пом'яли. Та я не боявся, адже попередив своїх про можливу сутичку. Якби почався справжній бій, мої товариші знали, що робити.

– То приходь завтра увечері до мене на сім посію.

– Гаразд.

По дорозі до дому я зайшов до храму і передав запрошення Селені та Ру-тефу, а увійшовши до міста – гончару Протею та ковалю Гефестусу.

Вже на початку нашої вулиці мене чекали мої діти і діти Полікратоса. Во-

ни галасували, а потім одягли на мене вінок з листя оливи, як на переможця Олімпійських ігор. Дивно, що полікратосові лістеси не тримали на мене зла і вітали як рідню. Видно зрозуміли таки, що я справді захистив їх батька від можливого переслідування за законом про чуже майно.

На порозі стояли Катерина, Магара та Сефірус. Магара тримала у руках хліб, спечений нею.

– Покуштуй хліба рідного дому, – звеліла Магара, – щоб ти ніколи не забував своє гніздо, звідкіля вилітаєш і завжди повертався.

– Мої ж ви рідненькі, – тільки і зміг сказати я розчулено, – я про вас ніколи не забував і ніколи не забуду. Мій дім – це всі ви, де б ми не жили!

Ми обійнялися всі разом і пішли до рідного дому, де чекав на мене, як я сподівався,

Відпочинок та спокій

Дарма сподівався, бо вже наступного ранку мене викликав сатрап. У передпокої я зустрів Петраса:

– Тебе теж викликали?

– Так?

– А причину знаєш?

– Ні.

– Що ви скажете про Єрманта? – запитав нас обох сатрап, коли ми увійшли у його палати. – Чи не дуже він молодий, чи зможе керувати іншими, чи достойний приймати важливі рішення?

– Якби не він, то я тут би не стояв, адже при поверненні з Дамаску він керував нашою валкою не згірше Бореуса.

– Якби не він, ми втратили б не одного керманича, а багатьох.

Так одностайно ми похвалили молодого збира, який за декілька днів зумів завоювати нашу довіру і приязнь.

– Справа у тому, – пояснив сатрап, – що я хотів затвердити новим архонтом найстаршого зі збирів, але той відмовився на користь Єрманта.

– То призначай, – сказав я, – мені з ним буде легко вести розслідування. Він уміє і корити й коритися.

Тут я пригадав, як Єрмант без вагань випив чашу з сонним зіллям за наказом Бореуса і як він заохотив інших йти за ним охороняти місто від чужинців. Тоді тільки його рішучість не допустила сидонських воїнів далі митниці.

– Переконав, він буде архонтом, але ж ти виконав мій наказ і привіз Апелія сюди, про яке іще розслідування ти говориш?

– А крадіжка восьми тисяч золотих з храмової скарбниці?

– Селена не подавала прохання про розслідування.

– Якщо вона відмовляється від цих грошей, їх все одно треба знайти, повернути і покарати злочинця, інакше це буде образа Артеміді!

– Гаразд, шукай, але збирів не чіпай.

– А Петраса?

– Що Петраса?

– Чи зможу я і в подальшому користуватися його кораблем?

– Забагато хочеш! Я й так витратив купу грошей з міської скарбниці на ловитву Апелія! Краще вже збирів ганяй за своїми дорученнями!

– А якщо Ставрос з грошима десь далеко і треба буде плисти?

– От як доведеш, що зможеш напевно привезти гроші та злочинця, тоді й побалакаємо. Йди собі, а ти, Петросе, залишайся – у мене є для тебе важливе доручення.

Я знову опинився на початку розслідування, адже мені відомо тільки прикмети злочинця та його спільника – Ставроса, вкрадену суму та імена перських купців, з якими Ставрос мав справу у Дамаску. От якби з ними побалакати, може щось і вдалося б узнати, але шлях до Дамаску для мене закритий, а посилати когось іншого – марна справа. А може їх можна заманити до Ефесу? Ні, не поїдуть, бо історія з Апелієм заставить їх бути обережними.

А якщо запросити до сусіднього міста, з яким у нас дружба?

Мілет! Мілетський храм Аполлона неодмінно надасть допомогу храму Артеміді. Вони ж брат і сестра – двійнята, яких народила богиня Лето від Зевса.

З цими думками я подався додому.

– Катерино, Магаро! – крикнув я з порога, – Готуйте на вечір симпосію!

– А хто прийде? – поцікавилася дружина.

– Всі старі друзі і один новий архонт. Не питай, не питай, – випередив я її здивування і цікавість. – Увечері познайомлю.

– То може і Рутефа запросити? Ми з ним спрацювалися.

– Тоді і Селену, обов'язково теж. Заодно узнаю, про що з нею розмовляв учора сатрап. І пошліть когось запросити Петраса та Проторуса. Кібернетоса я запросити не встиг, а за дядьком уже скучив, та й він нехай зустрінеться зі старими друзями і поздоровить нового архонта.

Раніше за всі прийшов, а вірніше приїхав на гарбі, запряженій волами, Проторус.

– Вирішив заодно привезти свіжини, – повідомив він з порога. – Ну розповідай, про свою подорож у далекі краї?

– От зберемося всі разом, розповім. А поки відпочинь з дороги. Либонь заморився?

Коваль з гончаром теж прийшли задовго до початку і одразу потекла їх дружня розмова з дядьком, все більше про те, що молоді зараз усе роблять по-своєму і старших слухати не хочуть.

Селена з Рутефом з'явилися точно у призначений час, а молодого архонта довго не було, то сіли обідати без нього.

Після традиційної подяки Артеміді, ми випили вина, як слід наїлися і тут мене почали розпитувати про подорож. Прийшлося розповісти все докладно. А як я розхвалював Бореуса за мужність і самопожертву, Єрманта – за швидкі дії і відданість, Петраса – за надзвичайні таланти кібернетоса та механіка! Останній сидів мовчки і червонів від такого славослов'я, але було видно, що мої слова та захоплення гостей йому приємні.

– Ось бачите, – сказав я старим буркотунам, – молоді теж все можуть робити як слід!

Тим прийшлося погодитися, адже у подібних пригодах не побував ніхто з них. Нарешті появилася Єрмант. Стало помітно, що нові обов'язки зробили його

ще серйознішим, більш зосередженим і навіть похмурим. Не розпитуючи ні про що і не представляючи його, я запропонував йому спочатку добре попоїсти. Коли він приліг на лаві відпочити, я виголосив:

– Друзі, дозвольте оголосити про волю сатрапа: він призначив оцього молодого чоловіка архонтом!

Селена з недовірою глянула на нього. Єрмант помітив її погляд, сів і сказав:

– Не хвилюйся, головна жрице, я так змінив порядок чергування збирів коло храму, що відтепер ніхто не зможе його підпалити!

– Як ти цього досяг? – поцікавився Проторус.

– Поміняв шлях, збільшив кількість уночі, змінив час обходу... Більше нічого не скажу.

– Справді, не кажи, – втрутився я, – хай це залишається тайною. Краще повідай усім, як розвивалися події біля митниці, коли ти туди прибіг з іншими збирами?

– Нас було всього восьмеро, бо двоє сторожили злочинця і один піднімав сплячих. – почав Єрмант. – Коли ми добігли до митниці, галера вже вперлася своїм тараном у бронзовий цеп. Якби не таран, то галера пройшла б у канал до порту. Митники галасували, з галери вимагали опустити цеп і дати змогу пройти. Я наказав трьом стати на охорону підйомного механізму, а з чотирма товаришами підійшов до берега для перемовин з прибульцями. В нас полетіли стріли, які, на щастя, не заподіяли шкоди, та і їх командир заборонив стрілянину. Він мене упізнав, бо почав із загроз. Але я крикнув у відповідь, що діяв за наказом сатрапа міста Ефеса і тільки мій сатрап вирішить, чи винний я перед містом Сідоном та Сирійським царством. Але той продовжував загрожувати. Тут прибула підмога – всі вільні від служби, – і сідонський командир збагнув, що краще вести перемовини, аніж воювати, бо на чужій землі підмоги чекати ні від кого. Тому попросив заручника, доки він буде розмовляти з сатрапом. Я негайно зголосився.

– А чому саме ти? Міг би когось послати.

– Я ще тоді не був архонтом, та й дуже кортіло подивитися на галеру з середини. Отже віддав я зброю і пішов на сідонський корабель, а їх командир подався до міста. Мене спочатку кинулися бити, бо теж упізнали, що це я захистив від обстрілу керманічів «Артеміди». Прийшлося крикнути, що за кожен мій синець чи рану, їх командир отримає те саме у рівній кількості. Та й декілька стусанів, які вдалося повернути забіякам, трохи всіх заспокоїли. Ту уже втрутився кібернетос галери і я мав змогу подивитися на обладунки військового корабля.

– І що там? – негайно зацікавився Петрас.

– Вони теж мають чартіс і піксіду. Видно тому нас так швидко і догнали, бо теж ішли вночі. Але без твого найкращого винаходу, – іпологістону, – не знали точного місця свого знаходження, тож і при більшій швидкості за нашу, прийшли пізніше. Подивився я і на місця для гребців. Там до великих весел прикуті раби, які гребуть за ударами великого барабана. Другий ряд весел – для воїнів – поставлений вище за перший. У воїнів, окрім іншої зброї, я побачив великі гаки, прив'язані до довгих вірьовок.

– Це для абордажу, – пояснив Петрас, – коли кораблі зблизилися, а протаранити не вдалося, кидають оці гаки і стягують кораблі бортами. Далі воїни кидаються на інший корабель...

– Зрозуміло, добре що ніхто з них не здогадався зробити таке, коли ми черкнули об таран носом корабля. У рабів я спитав, чи є хтось з Іонії, нашої місцевості. Озався один. Казав, що родом з Мілету, розповів, де його дім і просив передати дружині і дітям, що через рік його відпустять.

– З Мілету, – аж скрикнув я, – а у мене там є справа до жерців храму Аполлона. Селено, ти зможеш написати їм рекомендаційного листа, щоб вони мені допомогли?

– Що ти знову задумав? – в один голос скрикнули Катерина і Магара, – Знову хочеш надовго з дому втекти?

– Яка тобі потрібна допомога? – поцікавилася і головна жриця.

– Я продовжую розслідування щодо Ставроса. Оскільки він з постраждалого перетворився на злочинця і вкрав гроші, треба його знайти. На допиті Апелій сказав, що колишній твій скарбник часто спілкувався з двома перськими купцями з Дамаску. Мені хотілося б їх розпитати, а у Дамаск я поїхати не зможу – мене там ув'язнять за участь у викраденні. От якби жерці змогли запросити купців до Мілету з приводу лихварства скарбами храму Аполлона?

– Вони на таке не підуть, – відповіла Селена, – та я й не хочу, щоб інші храми, хоч і Аполлона, переймали наш досвід збагачення. Нехай усі купці їдуть до нас за позиками.

«Ось так» – подумалося мені, – «Заради грошей і злочином можна знехтувати».

– Не треба було сатрапу дарувати майно Апелія правителю Дамаска. Поділили його хоча б навпіл...

– Вартість майна нам невідома, може там і зовсім мало. Та й змагатися за майно, що знаходиться в іншому царстві дуже складно – все одно надурять. І головне, тобі, як жриці Артеміди треба було б подумати, що це майно нажите за гроші, отримані Апелієм за злочин проти богині! Тобто, було б великим гріхом брати його до міста, яким наша богиня опікується стільки століть!

Селена засоромлено замовкла.

– Не треба їх виманювати, – сказав Петрас, – Як ти думаєш, Філогносе, для чого мене залишив сатрап? Він доручив, – продовжив кібернетос «Артеміди», – прийти до Тіру з товарами купця Полікратоса і добратися до Дамаска, де і розпитати про Ставроса у цих персів. Тому у Мілеті тобі робити нічого.

Вся моя сім'я з вдячністю глянула на Петраса, а діти просто засміялися від радості.

– Є що робити, – раптом промовив Єрмант. – Я порозпитував у порту та з митниками побалакав – ніхто не бачив, щоб у каналі сідали на корабель – всі купці і подорожні сідають на корабель тільки у порту. Наш вчинок, коли ми, відправлялись до Сідону, був для них дивиною. Раби, що поганяють волів, які тягнуть кораблі у каналі, теж сказали, що не було жодного випадку, щоби хтось сідав так, як це вчинили ми.

– Значить все таки Ставрос утік суходолом!

– Звісно, – озвався Проторус, – до Мілету каравани ходять дуже часто. Я тобі підкажу, до кого там звернутися, щоб узнати про всіх прибульців.

– То ж, Селено, – знову я повернувся до жриці, – лист до жерців храму Аполлона мені потрібен. Може вони щось узнають, та й прихистять мене від можливих переслідувань лихих людей, або влади міста.

Раптом в глибині дому почувся крик, далі повторився і шум почав наближуватися. Вже розрізнялися слова «Ідіть до панів і там кричіть» та «Я буду скаржитися сатрапу». З цим криком до нас увійшов Кавлос. Блідий, схудлий, але при пам'яті.

– Де я? – крикнув він з порога. – Куди ви мене зтягли? Що це за корабель?

Я глянув на Сефіруса, який сидів у кутку з систром.

– Як тобі вдалося його збудити?

– П'явки допомогли, – відповів мій наставник. – Прикладав до потилиці і до п'ят.

– Заспокойся! – звелів я Кавлосу. – Ти у мене вдома. Поїж чогось та випий вина. Відпочинь, адже ти довго спав.

– Як у тебе? А корабель на якому ми прибули до Сідону?

– Ти проспав усю пригоду аж до повернення додому. Не забувай, – ти поїхав з нами, щоб спокутувати гріх перед сатрапом.

– І маєш мовчати про те, де був і що робив, – додав Єрмант.

– А чого цей молодик командує? – обурився Кавлос.

– Він тепер новий архонт.

– А Бореус?

– Хоробрий архонт загинув, обороняючи нас у Сирії. Тебе, до речі, теж, хоча ти тоді мало чим відрізнявся від колоди.

Всі засміялися.

– А що скаже дружина і сусіди?

– Вони вже знають, що ти виконував важливий наказ. І ось повернувся.

Кавлос заспокоївся поїв і, випивши вина, знову заснув.

– Сефіресе, цей знову спатиме тиждень?

– Не думаю, завтра прокинеться як завжди і піде додому. А ні, то поставлю п'явки. Йому вони допомагають.

– Отже знову розлука? – спитала Катерина. – Надовго?

– Дорога до Мілету – півтори доби, – відповів за мене Проторус, – а скільки часу він там пробуде, хто знає?

– Значить тиждень, – похилила голову Катерина. Дивлячись на засмучену матір, зарюмсали і мої дівчата.

– Заспокойтеся, – сказав я їм якомога лагідним голосом. – Ця подорож зовсім безпечна. Неначе прогулянка до дядька в степ, де він пасе отари.

– То візьми, батьку і мене, – вигукнув Ефіїс. – Я був слухняним і мамі допоміг з розрахунками.

– Як він допоміг? – звернувся я до Рутефа.

– Справді, – вимовив новий храмовий скарбник, – твій син має великі здібності у лічбі і мовах. Він перекладав хетські тексти, збивав суми позик в одну, шукав помилки у наших з Катериною розрахунках.

– Тоді, як мама вирішить.

– Мамуню, відпусти, – заблагав мій первісток, – я так хочу подивитися нове місто, а то в нашому немає вже нічого цікавого.

– Ну точно, малий Філогнос, – в один голос зі сміхом сказали Протей і Гефестус. – Теж хоче все і про всіх знати. Батьку, нехай вже він розслідує, а ти відпочивай!

– Я не знаю, – завагалася Катерина, – ти ж іще маленький.

– Який я маленький. Я старший Кастора і Поллукса, а вони вже давно були і на кораблях і в степу...

Тут він замовк, зрозумівши, що видав якусь хлопчачу тайну.

– Відпускаяй мати, – сказав Проторус, – я з ними поїду і за хлопцями пригляджу. – він вказав на мене з сином. Нічого не станеться.

– А гроші? – поцікавилася Магара. – Ви поїдете власним коштом?

– Ні, за рахунок міста, – і Єрмант простяг мені пояс, який йому передав Бореус ще в Дамаску. – Бери і витрачай скільки треба – сатрап про гроші не спитав, видно подумав, що вони пропали разом із архонтом. А я промовчав.

«Еге» – подумалось мені, – «Цей молодик буде ще розумніший за Бореуса! Чим же він мене ще вразить у майбутньому?» – але звернувся до сина:

– Ти кажеш, що у місті все знаєш, ану розкажи, які визначні споруди є в місті, починаючи з півночі?

– Легко. Храм Артеміди, цитадель, палац сатрапа, далі, на захід дорога на митницю, на схід – дорога у степ («І до Мілету» – додав Проторус), потім пагорб Піон, гімнасія, театр, порт, храм Гери.

– Який храм Гери? – моєму здивуванню не було межі. – Звідкіля у нас такий храм?

– Є такий, – підтвердив Єрмант, – але ми його не охороняємо. Від Піона шлях збирів лежить до порту.

– Є, – підтвердив і Гефестус, – але туди мало хто ходить, більше бідняки та раби. Один мій робітник почав туди вчапати, коли з'явився цей храм.

– А моїх двоє, – додав Протей, – уже п'ять років як його заснували.

Отакої, я й не знав, що у місті діє ще один культ! Та ще й культ антагоністів до нашого! Невже сатрап дозволив?

– Хтось знає, скільки вони заплатили за дозвіл на відкриття храму?

– Я знаю, – озвалася Селена, – тисячу перських золотих монет із зображенням якогось царя, може Дарія? Я заперечувала, казала, що Гера ненавидить Артеміду, як свідка зради її божественного чоловіка, але сатрап не схотів слухати – йому тоді були потрібні гроші на перебудову свого палацу.

– А звідкіля вони взялися?

– Либонь, з Аргосу прийшли. Там у них великий храм Гери. Добре, хоч не лихварюють, бо я тоді б не потерпіла, аби Гера забирала у Артеміди гроші!

– Ну добре, давайте розходитися, а післязавтра вирушимо до Мілету.

– Не поспішай, хлопче, – зупинив мене Проторус, – треба знайти попутній караван і їхати з ним однією валкою.

На цьому слові і закінчилася наша симпосія, Гості розійшлися, ми повклалися спати, а назавтра я звелів сину:

– Веди мене, о великий знавець Ефеса, до храму Гери,

До небаченого мною місця

Ефіїс повів мене на самий південь міста, де починалися чагарники й болота. На узліссі стояло капище Гери, а поруч – невеличкий будиночок, як видно, для причту. «Щось не схоже, щоб вони мали тисячу золотих для оплати сатрапу» – подумалося мені, – «Не схоже, що вони мають хоча б десять золотих. За рахунок чого вони живуть?».

До олтаря вийшов жрець і почав закликати до молитви. Поступово збиралися слухачі і прихожани. Більшість з них були вдягнені бідно. Остеронь стояли й раби. Серед прихожан я помітив Полікратоса:

– А ти що тут робиш, ти ж раніше молився Артеміді?

– Тихше, – прошепотів він мені на вухо, – не каже це ім'я тут. Я Артеміді вже помолився за допомогу у новій подорожі – скоро відпливаю до Тіра, – але покровительство двох богинь краще, за одну, як ти думаєш?

– А ти не думаєш, що кожна з цих богинь може образитися, що ти молився іншій, і зашкодити тобі. І вперше вони діятимуть одностайно? – відповів я впівголоса.

– Не думаю, бо я тут не вперше, – відповів купець, втягнувши голову у плечі, так його вразило моє припущення, – та й пожертву я вже вніс, то послухаємо молитву.

Молитва почалася з принесення подяки Гері за блага, які вона дарувала. «Ага» – подумав я, – «А Артеміда остеронь стояла...». Було спалено м'ясо на жертвовному вогні і проповідь повернула у дивному напрямку:

– Погляньте на ваше життя, – говорив жрець і його очі палахкотіли над природним збудженням, – ви живете у злиднях, ваші діти голодують, майна немає! Хіба так має віддячувати богиня-покровителька міста за ваші щоденні молитви?! Ні! Якби богиня сприяла своїм вірним, то ви б жили багато. Отже, ваша богиня забула про вас. Натомість, є богиня, яка дбає про убогих, жаліє сиріт, дає сток і спокій. Це наша матінка Гера! Приходьте ж до неї, складайте їй молитви, жертвуйте на храм і будете під її рукою і ви і рід ваш на віки віків! Погляньте на оцього чоловіка, – вказав жрець на Полікратоса, – це Гера дала йому багатство і він віддячує їй великими жертвами.

«Овва» – подумав я, – «Вашого капища ще не було в Ефесі, коли мій сусід уже був заможним».

А жрець вів далі:

– Що таке Артеміда? Незаконно народжена донька Зевса! А що таке Гера? Дружина Зевса, яку він поважає і боїться! Так боїться, інакше б не приховував від неї свої походеньки! Отже Гера – це верховна богиня Олімпу! Вона є головою божественного сонму! Її треба просити о милості. І вона, як мати, як дружина, зрозуміє і дасть вам те, що просите! І я вірю, що невдовзі по всій Ойкумені постануть храми Гери, а храми інших богів зубожіють і зникнуть! І ми, вірні Гери, допоможемо їй у цьому, ми своїми руками воздвигнемо нові храми і знищимо старі!!!

«Чи не закликає він до знищення нашого храму?» – майнуло в моїй голові. – «Тоді це вже злочин проти міста! І я маю його попередити.»

Тихенько вибравшись і натовпу, ми з сином пішли до палацу сатрапа, по дорозі розпитуючи місцезнаходження Єрманта. Нам вказали напрямок і я послав Ефїїса за ним, а сам пішов просити зустрічі з Пасиклом. Деякий час мене не приймали, але потім, коли вже й Єрмант прийшов у передпокій, нас покликами.

– Пане, – звернувся я до сатрапа, – у храмі Гери жрець закликає до повалення храму Артеміди. Я чув це на свої вуха! А пригадай звідкіля були Кілікінос та Герострат(Мелтас)? З Аргосу, де культ Гери є найсильнішим в Ойкумені! Чи не готується новий злочин, тепер уже руками наших городян?

– Ти не перебільшуєш? – запитав мене юнак, що стояв поруч з тронем Пасикла і уважно мене слухав. – Може це твої вигадки?

Я запитально глянув на сатрапа.

– Це мій син і спадкоємець, Філіст, – повідомив той. – У мою відсутність ви маєте виконувати його накази.

– Я не перебільшую, а кажу, як було. Жрець кричав, що вірні богині Гери своїми руками збудують нові храми, а старі повалять своїми руками.

– То може тільки збудують, а не повалять? – правив своє молодик.

– Пасикле, – звернувся я до сатрапа, – ти теж не віриш моїм висновкам?

– Не треба гарячкувати, – відповів той, – Купка бідняків нічого вдіяти не зможе. Та і не вірю я в те, що жрець Гери закликає до повалення нашого храму. Він справив на мене враження поміркованої людини. Мабуть у запалі щось таке сказав, маючи на увазі повалення образу храму, а не самої будівлі.

– Я прошу перевірити мої слова! – наполягав я.

– Гаразд, мій син побуває на проповіді і доповість мені. У тебе все? Як розслідування? Щось нове узнав?

– Узнав тільки, що Ставрос не виїжджав з міста морем. Тому відправляюся до Мілету, може там щось узнаю, адже через те місто йдуть усі каравани на південь.

– А чому на південь, а не в іншому напрямку?

– Думаю, що він все одно збирається потрапити до Дамаску, а окрім моря, це єдина дорога туди.

– Добре, їдь, але зі скарбниці грошей я не дам!

Після цих слів ми з Єрмантом вийшли і я ще раз подякував за його передбачливість.

– Єрманте, ти теж наглядай за тим храмом, – попросив я, – як би словесні загрози не перейшли у тілесні.

Вдома Проторус розповів, що домовленість з караваном досягнута, виїжджати треба післязавтра на світанку.

– Гаразд, ти готуй потрібні речі, їжу та воду, розкажи, як вдягатися Ефїїсу, а я навідаюсь до храму.

Туди мене вела потреба попередити Селену про можливу загрозу з боку жерців храму Гери.

– Я сам чув, – розповів я Селені, – як головний жрець закликав повалити наш храм. Будь обережна і попередь жриць про можливу загрозу. Іще одне, мені треба знати, у якій скрині виносили золото і у яких монетах воно було.

Покликана жриця, яка охороняла скарбницю, повідомила, що гроші той купець ховав у скриню, на кришці якої намальовані якісь дивні створіння: вони сплелися у полум'ї, одне з них намальоване білою фарбою, а друге – чорною. Гроші ж видавалися в афінських тетрадрахмах, а сума позики, яку мені назвали, обрахована у дрібних золотих монетах. Всього було видано 350 великих золотих монет.

Я підрахував, що скринька буде не дуже важкою, доросла людина одна може таку піднести. Отже слуг чи рабів при ньому не було, значить не було і свідків. Це ще раз переконало мене, що Ставрос ретельно спланував свій злочин. Цікаво, чи ще живий той підставний купець, який брав останню позику? І

чи купцем був той чоловік?

Рано-вранці, ще тільки небо засіріло, ми, тобто Проторус, Ефіїс та я, на гарбі, запряженій волами, стали у велику валку, що складалася з волів, коней, ослів та лошаків з погоничами. Більшість товарів була прив'язана на спини тварин, але були і повозки, такі як у нас. Зі старшим караванником було домовлено і заплачені гроші, що він доправить нас до Мілету, який був наступним великим містом на південь від Ефесу. Ось подали команду: «Рушаймо!» і вся валка під ревіння ослів та іржання коней почала свій рух битим шляхом на південь. Нас ніхто не проводжав, бо ми попрощалися звечора. Дочки знову рюмсали: молодша з горя, що ми від'їжджаємо, а старша – з образи, що її не взяли.

Проторус правив волами, хоча цього можна було б і не робити: байдужі до всього, вони йшли за хвостами попередніх тварин, долаючи стадію за стадією з однаковою швидкістю. Я помацав пояс з грошима і заспокоєнно ліг горілиць, спостерігаючи птахів у небі, форму хмар. Довго так лежати не прийшлося, адже мій цікавий син швидше за мене втомився мовчазним спогляданням природи і почав свої нескінченні розпити.

– А чому ми так повільно їдемо?

– Бо воли швидше йти не можуть.

– А коли приїдемо?

– Про це подорожні не кажуть, що не зурочити свій шлях.

– А коні ж можуть швидше?

– Так, але й швидше заморяться. Тому йдуть разом з усіма.

– А чому осли навантажено на спину, а не на повозку? Так же більше можна привезти!?

– Вірно, але йдучи по пісках, у яких вони частіше бувають, повозка застрягне колесами, а верблюд пройде скрізь.

– А чого осли кричать перед дорогою?

– Бо знають, що шлях буде важкий, от і горюють наперед. Адже потім не стане сили навіть горювати.

– Це ти жартуєш, тату?

За такими балачками ми доїхали до невеличкої річки. Вочевидь вона здавна правила за місце відпочинку, бо караванська старшина почала розподіляти

місця для водопою: кожній породі тварин відводилося свої місце.

- Для чого так, – не вгавав мій син.
- Щоб тварини не побилися між собою за воду.

Після водопою, худобу нагодували, дали відпочити і рушили далі. Дорога йшла через місцевість, що нагадувала великі морські хвилі, то сходячи у вибалок, то підіймаючись на пагорби. На підйомах ми зіскакували з гарби і допомагали волам її тягти, підпираючи її плечима.

- От надумали, – бурчав Проторус, – воли й самі витягнуть вантаж.
- Зате ми трохи розважимося, – відповідав я, штовхаючи разом із сином важку гарбу. Ефіїсу така розвага теж подобалася, бо лежати на тряскій повозці увесь день було і нудно і тяжко.

Дорогою я намагався скласти чартіс нашого шляху.

- Для чого це тобі? – поцікавився дядько.
- Хочу опанувати нову науку, – відповів я, виводячи криві лінії стилосом на пергаменті. – А якщо прийдеться раптом тікати з Мілету, то ми зможемо це зробити і без каравану!

– Я бачу, ти вже звик тікати, – всміхнувся той, але більше з мене не кепкував: він розумів, що маючи справу зі злочинцями, потрібно бути такими ж хитрими, як вони і передбачити всі неприємності наперед так, як це роблять полководці на війні.

Сонце давно вже сіло і зорі всіяли небо, але битий шлях, що білів у темряві, було добре видно і караванники впевнено вели всю валку уперед. На ночівлю стали вже тоді, як Ефіїс давно спав, розлігшись на мішках із сіном для волів. Невеличке джерельце давало трохи води, яку ми набирали по-черзі з іншими подорожніми. Проторус одразу заходився варити обід на невеличкому багатті із засушених кізків, які він, як виявляється, теж узяв із дому. Сина прийшлося будити, щоб він поїв гарячого, бо на одних апельсинах та персиках у дорозі довго не протягнеш.

Ще не світало, коли караванники почали піднімати людей:

- Напоїть скот і візьміть запас води! – кричав головний і його помічники, які звичайно їхали обабіч та позаду нашої валки. – Попереду великий перехід по сухих місцях.

Ми заходилися поратися, готуючись до від'їзду, поснідавши вчорашнім варивом. Справді, перехід другого дня був тяжчим за попередній: сонце палило, а сховатися від нього можливості не було, адже навкруги був суцільний степ, без води і людей. Вже надвечір знесилені воли, яким тепер і Проторус допомагав на підйомах, дотягли нашу гарбу до мети нашої подорожі – Мілету.

Всі кинулися до річки, що протікала через місто і почали напувати своїх тварин. Зчинилася штовханина, участь у якій приймали незнайомі мені подорожні, що їхали верхи на конях. Їх було семеро, одягнені недбало, та й коні були не найкращими.

- Припиніть безчинства і зачекайте, доки інші напоють своїх тварин, – сказав я, – бо поскаржуся головному караваннику!

– Нам твій караванник не може наказувати, – зухвало відповів один із них, продовжуючи тіснити своїм конем нашив волів від води – ми подорожуємо самі і готуємося до нічного переходу на північ!

Як не дивно, за свої слова він отримав стусана від іншого зухвальця, який щось прошипів першому і той замовк.

Без подальших пригод ми заїхали до міста, заплативши належне мито і Проторус почав правити у найбідніші квартали.

– У нас є гроші, щоб спинитися у пристойній барелі спіті, – сказав я йому, для чого ми їдемо до бідняків?

– Якщо в тебе є гроші, це не значить, що ти маєш їх витратити негайно, – відповів той, зосереджено видивляючись у будинки, – віддаси їх тому, хто їх потребує більше за багатих телонісів. Ага, ось ми і приїхали.

І він постукав до бідної оселі, яка встояла серед таких же бідних будиночків. На стуки та вигуки вийшов хлопчик, віком як мій син:

– Чого вам потрібно, люди добрі? – тоненьким голосом спитав він.

– Чи не пустите переночувати? – поважно спитав Проторус, – ми заплатимо за гостину, як би заплатили телонісам.

– Ой, я не знаю хай мама скаже, – і він зник у домі.

Жінка, що вийшла на ганок, одразу погодилася, трохи поторгувавшись. Як не дивно, Проторус погодився на помітно високу ціну за перебування у таких злиденних умовах.

– Дай їй гроші наперед за два дні, – звелів він мені, заводячи волів у двір.

Я мовчки простяг монету. Жінка взяла і почала вибачатися:

– Не маю чим вас пригостити, добрі люди.

– Не переймайся цим, – заявив дядько, заносючи у хату мішки з наїдками, – ми і самі наїмося і вас нагодуємо. Ось, готуй обід.

Доки жінка готувала нам поїсти на багатті, розкладеному прямо посеред хати, і огороженому камінням, ми розпрягли і залигали волів, дали ім. сіна, і присіли на ганку, чекаючи, коли нас покличуть.

– Чому тут? – поцікавився я.

– Узнаєш, як поїмо.

– Куди підемо завтра у першу чергу?

– До моїх знайомих погоничів, вони все знають про подорожніх, що проходять через місто. А потім, як схочеш, то до храму.

– До храму підемо обов'язково, попросити у Аполлона захисту у цьому місті і щастя в наших справах.

– Тобі захисту Артеміди не вистачає? – іронічно спитав дядько.

– Я казав Полікратос, подвійний захист не завадить, – відповів я, – І все таки, чому ти вирішив тут оселитися, адже цих людей ти раніше не знав?

Тут підійшов мій син, який вже познайомився з сином господині і про щось із ним тихенько гомонів, ставши осторонь від нас:

– Я знаю чому, – втрутився він у нашу розмову, – це сім'я раба з галери, про якого казав Єрмант!

– Вірно! – схвально відгукнувся Проторус, – ти вже скоро переженеш у розумі свого батька! Це ти у сина хазяйки вивідав?

– Так, але не признався, що ми про це знаємо.

– Овва, так ти ще й хитрий, неначе лис! – на цьому дядьковому вигуку нас покликали обідати.

Їли мовчки, а потім дядько сказав:

– Мій друг зустрів твого чоловіка на галері і той велів тобі передати, що через рік звільниться і прийде додому.

– Хай би й не приходив, – сердито відповіла жінка, – він і в рабство попав через свою лінь та пияцтво!

– Ще він просив нас передати тобі дві золоті монети, – підморгнув мені дядько. – Мабуть він зовсім став іншим, хазяйновитим і ощадливим.

Жінка повеселіла, її настрої покращився і ми повкладалися спати: хазяї та мій син – у домі, а ми з дядьком – на гарбі.

– Для чого це? – тихенько запитав я у нього.

– Нам треба швендяти по місту, а хто стерегтиме наших волів і гарбу? А ці із вдячності зроблять усе, що скажемо. Та і не варто привертати увагу у якісь барелі спіті нашими розпитами. Якби ви так вчинили у Дамаску, може й Бореус зараз був би із нами. Краще перебудемо у непримітному місці.

«Все життя мені вчитися» – подумав я, «А всієї людської мудрості не узнати ніколи».

Вранці, наказавши стерегти наше майно і нікому не казати про наше перебування, ми подалися шукати знайомих Проторуса. Вони жили у тому ж бідному районі міста. Дядько довго розпитував у стрічних про якогось Мемета і нарешті нам вказали на його будинок. Мемет виявився худорлявим і маленьким чоловічком. Він зрадив, побачивши Проторуса, і запросив до дому. У середині його помешкання було багатшим за те, у якому ми спинилися.

– Розкажи, що привело тебе до мене, – запитав Мемет у дядька, – я пам'ятаю, як ти разом зі своїми пастухами допоміг мені піймати коней, що розбіглися по степу. Та ще й нагодував мене і напоїв коней. За це я тобі допоможу у будь-чому! Хоч майном, хоч їжею, хоч оселею.

– Нам потрібні тільки знання, – відповів дядько, – знання у наш час – найдорожчий скарб!

«То він став філософом, живучі у степу» – подумав я. – «Видно мав багато часу на роздуми».

– Нам треба узнати все про людину, яку звати Ставрос. Коли приїхав, куди поїхав, хто з ним був іще? Його прикмета – відкушена крокодилом права кисть.

– Ніколи про такого не чув, – відповів Мемет, – але піду по знайомим погоничам і попитаю. Та іще у мене є друг у міській сторожі, може він щось розповість.

– Добре, – піднявся Проторус, – ми прийдемо увечері.

– Та погостюйте ще, – просив Мемет.

– Ні, бо маємо нагальні справи. Та й тобі треба йти, розпитувати...

– А чим займаються погоничі? – поцікавився Ефіїс вже на вулиці.

– Ці люди вміють добре ходити за різним тягловим скотом, – відповів я, радіючи, що хоч зараз можу щось сказати – так владно повів справу у розшуку Ставроса голова моїх пастухів. – Їх наймають караванники та купці, щоб у подорожах було кому приглядіти за тваринами.

За розмовами, незчулися, як дійшли до храму Аполлона.

– У мене лист від жриці храму Артеміди в Ефесі, – повідомив я першого жерця, якого ми побачили на величних сходах храму.

– Давайте мені, я передам.

– Ні, ми передамо тільки особисто головному жерцю. – твердо відповів я.

Зітхнувши, як видно жрець сподівався на винагороду, він провів нас усередину храму, на самий верх, де біля даху була кімната головного жерця.

– Селена просить, щоб ми тобі допомогли, – сказав він, прочитавши листа, – яка потрібна допомога?

– Чи не заходив до вас у храм колишній скарбник храму Артеміди, Ставрос? У нього ще правої кисті немає – відкусив крокодил у Єгипті.

– А що він мав би тут робити?

– Він лихварював грошима нашого храму, а останню позику вкрав за допомогою спільника.

– А я ж писав Селені, щоб вона відмовилася від грішних думок: не можна давати пожертви богу на позику купцям!. Це гріх!

– Тепер я його розшукую. Є підозра, що він подався до вашого міста суходолом, бо на кораблі в ефесьькому порту він не сідав

– До мене приходив нещодавно один купець і пропонував гендлярство коштами храму, але я відмовив.

– Як він виглядав? Руки у нього цілі?

– Так обидві руки у нього були цілі. А виглядав звичайно –

Перс як перс

– Тобто? – не второпав я.

– У штанях.

– А борода у нього була? – запитав я із хвилюванням (невже той самий, що брав останню позику?).

– Була. Він такий, вже немолодий.

– А візерунок на пеплосі ви не запам'ятали?

– Ну от, хіба у мене немає інших справ?

– То може хтось згадає і вашого причту?

Такі знайшлися і повідомили, що колір візерунку був синій, а основний елемент – трикутник. Прикмети сходилися, про що я негайно повідомив жерця.

– Отже маємо не одного шахрая, а двох, – зробив він висновок.

– Я думаю, що шахрай таки один – Ставрос. А другий, це його помічник. Якби ви погодилися на видавання позик – цей перс тільки носив би документи, а всі розрахунки провадив би Ставрос. Думаю, цього разу він не чекав би слухного моменту три роки, а повернув всю обладку за декілька місяців. Той купець не казав, де він живе?

– Ні, я одразу його випровадив.

– Нам конче необхідно їх знайти. Чи не можна скористатися міською сторожею для пошуків? В Ефесі мені збири завжди допомагають. Повірте, їх треба знайти неодмінно, інакше це буда образа Артеміді, а значить і Аполлону!

– Прийдеться іти до правителя, – сказав жрець трохи провагавшись. – Не знаю, яке рішення він прийме.

– Треба якнайшвидше розпочати пошуки, бо ці двоє можуть утекти.

– Гаразд, я вже йду. Приходьте завтра вранці.

Ми трохи пошwendяли містом, щоб згаяти час перед зустріччю з погоничем Меметом. У порівнянні з Ефесом, Мілет мав меншу кількість визначних споруд. Я не помітив гімнасію та театру. Що ж, мілетці зневажають мистецтво, як тілесних вправ, так і літературних. Цікаво було тільки Ефїїсу. Ще б пак, мало хто з дорослих попадає в інше місто, а він же ще хлопець і вже подорожує!

У вечері в хатинці Мемета ми побачили декількох чоловіків, які привітали нас вигуками.

– Це мої друзі-погоничі, – пояснив хазяїн оселі. – Вони хочуть привітати Проторуса, як найлюдянішого з ефесців.

– Дякую, – пробурмотів зніяковілий дядько, але швидко оговтавшись, перейшов до справи. – Що вдалося узнати про Ставроса та того другого, перса.

– Безрукий жив у купецькому кварталі, – сказав один з гостей. – Я бачив, як він виходив з будинку.

– Він був один?

– Ні з ним був слуга, перс у штанях.

– Зможеш показати ту домівку?

– Зможу, але тільки як завидніє.

– А були з ними хтось іще? – встряв я.

– Якісь чоловіки приходили до будинку.

– Ви їх знаєте? Місцеві чи приїжджі?

– Здається місцеві.

– Точно місцеві, – промовив інший гість. («Це зі сторожі» – проказав Мемет). – Вчора я бачив, як ті люди увечері верхи прямували ні північ від Мілету.

– Скільки їх було?

– П'ятеро чи шестеро.

Отакої! Ми зустрічалися з ними на водопої і двох я добре запам'ятав.

– Ти можеш описати їх зовнішність?

– Звичайні волоцюги, – відповів служник зі сторожі, – який там опис. Я ще здивувався, що вони були верхи, звідкіля вони взяли грошей на коней?

Вечір закінчився симпосією і ми подалися ночувати до жінки галерного раба, а вранці вже чекали біля храму Аполлона, коли нас прийме головний жрець.

– Я повідомив нашого царя про небезпеку шахрайства і попросив розпочати пошуки однорукого і його спільник-перса, – повідомив той, коли нас покликали у його покої. – Розшуки розпочато негайно, опитували людей на базарі, у порту. Що з цього вийшло, командир охорони обіцяв повідомити зранку. То ж чекайте звісток від нього.

Посланець командира прийшов уже опівдні, коли ми змудилися сидіти на храмових сходах.

– Сидимо тут, як жебраки, – бурмотів Проторус, – Скоро нам уже й подавати почнуть.

До нас вийшов жрець з відомостями, що розшукувані люди не мешкають у

місті.

– Ми знаємо того, хто може вказати на їх житло, – сказав я, – хай би нам дали якогось охоронця, щоб ми мали змогу оглянути місце їх колишнього знаходження.

Нам відмовили, мовляв, і так забагато для вас зроблено, і все задарма, тільки з поваги до Артеміди. Розчаровані, ми стояли перед храмом, коли нас знайшов Мемет.

– Ось де ви, – сказав він захекавшись, видно біг, розшукуючи нас, – безрукий та його перс вранці виїхали на північ від міста.

– Звідкіля ти знаєш?

– Мені сказав знайомий служник зі сторожі воріт.

– Я зрозумів, – крикнув Ефїїс, який до цього часу мовчав, вбираючи враження, як губка воду, – коли почалися розшуки однорукого, вони узнали про це і втекли сушею, бо у порту їх також шукали!

– Вірно, – підтвердив я, – сховатися у натовпі, що суне через ворота легше, аніж у порту на кораблі, де видно кожну людину. Отже, наші пошуки потрібно перенести на північ, тому нам треба негайно повертатися додому. А як вони зайдуть до Ефесу?

– І що страшного там можуть зробити каліка та стариган? – спитав Проторус, – адже їх у нас теж шукають.

– Уже не шукають. Вони просто можуть виїхати далі кораблем з ефеського порту.

– Тоді зробимо так, – дядько знову забував енергією, – Мемете, узнай, чи завтра їде на північ якийсь караван, а ми почнемо готуватися до виїзду завтра вранці.

– То може сьогодні? – спитав я, – У мене є чартіс всієї дороги.

– Чартіс це добре, але краще їхати разом з усіма. Якщо нам прийдеться їхати одним, то краще буде повторити наш шлях сюди: великий перехід по степу до річки, там заночувати, далі перехід до струмка, обід і надвечір ми вдома.

Справді, супутнього каравану на завтра не знайшлося, отже ми вирушили в дорогу, супроводжувані добрими побажаннями жінки раба і його сина, та веселими вигуками Мемета, який за звичаєм погоничів, улюлюкав, ляпаючи долонею по губах.

Подорожувати одним у степу було страшнувато і я поділився побоюваннями з Проторусом.

– Не бійся, з тобою воїн, – мовив той і дістав з-під мішків з сіном для волів два мечи та щит. – Один меч тобі, а інша зброя – моя. Коли нападуть злочинці, ви з малим тікайте додому, а я їх затримаю.

І вкотре я пересвідчився, що військова служба робить людей відданими та мужніми – цей уже літній чоловік був ладен пожертвувати здоров'ям і навіть життям за двох дорогих йому людей.

Але подорож пройшла спокійно. Зустрічні каравани повідомляли, що попереду теж немає небезпеки, і ми просувалися за тим же розпорядком, як і на шляху до Мілету.

Увечері другого дня, щойно сонце не сідала, як ми вже повернули ліворуч до Ефесу. Оскільки наша дорога прямувала повз храм і цитадель, я вирішив скла-

сти вдячну молитву Артеміді, а потім навідатися до сатрапа, доповісти про наші розшуки у Мілеті та скласти план наступних дій.

– Ти прав додому, – сказав я Проторусу, – і відпочивай, адже ви з Ефїсом добре заморилися, а я ще маю справи у храмі та цитаделі.

Та моїм намірам не вдалося здійснитися. Ще здалеку біля храму ми побачили велику юрбу людей, серед яких я помітив повністю озброєних збирів. Моє серце підстрибнуло від неприємних передчуттів. Проторус повернув туди волів, не питаючи.

Люди стояли і дивилися на землю, оточуючі те, що нам не було видно. Я проштовхався до середини і побачив декілька трупів, як видно з ран, зарубаних мечами.

– Що сталося? – спитав я у ближніх до мене городян.

– Хотіли пограбувати скарбницю храму, але збири наскочили і не дали.

– А коли це було?

– Вночі.

– Єрмант живий?

– Живий, а от збири постраждали: один забитий на смерть, а троє поранені.

Оглянувши тіла злочинців, я упізнав того нахабу, який штовхав своїм коном наших волів на водопої біля Мілету. Всього було п'ятеро мерців, але ж виїжджало їх з Мілету семеро!

– А де ще двоє? – прохопився я вголос.

– Потягли на допит у цитадель, – озвався один зі збирів, – Єрмант наказав.

– Проторусе, прав додому, а мені ще треба терміново у цитадель, – сказав я і поспішив вийти з кола цікавих городян.

Через вхід до палацу мене пропустили без затримки, але при спробі увійти до приміщення для допитів, я наштовхнувся на кам'яну руку збира:

– Наказано нікого не пускати.

– Повідом сатрапа, що справа невідкладна, – поспіхом вимовив я, – і що мені конче потрібно запитати дещо у в'язнів.

Один з охоронців зайшов усередину і невдовзі мене впустили. Там була знайома картина: сатрап сидів на стільці, писець працював за столом, а Філіст, його син, кат, Єрмант та збири стояли. Прикутий до стіни чоловік вже був мало схожий на людину, більше, на шматок м'яса на бойні.

– Ааа, – протягнув сатрап, побачивши мене, – ось і наш мандрівник. Що нового ти виїздив у Мілеті?

– Дозволь, о великий, спочатку задати запитання оцьому чоловіку, – попросив я, – а потім, як усе з'ясує, дам вичерпну відповідь.

– Твої запитання якось пов'язані зі злочинном нападу на храм?

– Так, – відповів я і звернувся до катованого, – скажи, хто вам віддав наказ чи запропонував це пограбування.

Той підняв помутнілі від болю очі на мене і щось прохрипів.

– Кажі дужче, я не чую.

Хрипи повторилися і я звернувся до ката:

– Дай йому води, щоб прочистити горло.

– Бакур, – перше, що ми почули, коли в'язень напився, – він нам сказав, що охорони майже немає, а вночі й поготів.

У сатрапа брови полізли вгору від здивування, як видно він не чекав такої обізнаності у мене про події, що сталися в Ефесі.

– Хто такий, цей Бакур?

– Він перс, хазяїн Ставроса, грека, що колись служив у храмі Артеміди. Звідтіля й дізнався про скарбницю і охорону храму.

– Як він виглядає?

– Як перс: борода, огрядний, у штанях.

– А візерунки на пеплосі синього кольору і складаються з трикутників?

– Так, – без усякого здивування відповів замордований чоловік, – що ви зі мною зробите? Уб'єте?

Його байдужість була повною протилежністю здивуванню сатрапа, Філіста й Єрманта.

– Звідкіля ти це все знаєш? – запитав сатрап.

– Ще трохи терпіння, – відповів я і знову звернувся до в'язня. – коли ти їх бачив востаннє? В Ефесі? Чи у Мілеті?

– В Ефесі, уночі перед тим, як нападати на храм.

– Коли ви прибули до Ефесу і де перебували?

– Третього дня зранку ми вже були тут. Поїхали до храму Гери, де, як нам обіцяв Бакур, нам дозволять переночувати і поставити коней. Дайте ще води, – попросив він і, жадібно напившись, проливаючи рідину на себе, продовжував. – Нас справді прийняли, а коли ми сказали, що від Бакура, то не взяли грошей. Позавчора увечері він приїхав зі Ставросом і сказав, що друга, після його приїзду ніч сприятлива для пограбування, що місяця на небі не буде, що охорона слабка, і що він молився своєму богу Ахурамазді і отримав добрий знак.

– Де він жив?

– Там же, де й ми, у хатинах при храмі Гери.

– На чому вони приїхали?

– На конях, як і ми.

– Наступного дня після приїзду він був там же?

– Все день його не було, а Ставрос сидів з нами і чекав на його розпорядження.

– Про що вони розмовляли, коли Бакур повернувся?

– Вони вийшли з хати і радилися там. Я нічого не чув.

– Я можу поговорити з другим бранцем? – звернувся я до сатрапа.

– А цей тобі вже все сказав? – поцікавився той і після мого ствердного кивка, провів великим пальцем правої руки по своєму горлу, пильно глянувши на ката. Той миттєво задушив в'язня, спритно відкував мертве тіло, витяг з приміщення і невдовзі завів другого бранця. Це виглядав цілком здоровим, хоча й дуже наляканим.

– Можна я перший запитаю? – попросив я, – Скажи, чоловіче, ти звідкіля?

– З Мілету, – відповів той перелякано, як видно він уже відчув запах крові і паленого м'яса.

– Як ти познайомився з Бакуром?

– Нас було семеро молодих погоничів. Коли одного разу ми втратили багато коней і ослів під час переходу з караваном на Дамаск, нас перестали найма-

ти. Ми бідували, тиняючись на базарі, коли зустріли Ставроса. Той запросив нас на розмову до свого хазяїна. Це й був Бакур...

– Далі ми знаємо, – перервав я його, – краще скажи, про що вони розмовляли на переддень від вашого нападу, коли Бакур повернувся з міста?

– Я чув і все скажу, – запопадливо відповів другий в'язень, – перс торочив щось про корабель, а грек казав, що боїться йти чи їхати містом.

– Так вони пішли, чи поїхали?

– Мабуть пішли.

– Отже їх коні зараз у храмі Гери?

– Мабуть що так.

– А ваші коні де?

– Вони були прив'язані у гайку біля храму, – відповів за нього Єрмант, – а оцей їх і охороняв. Тому й уцілів.

– Пасикле, треба негайно провести трус у порту і узнати, чи не відпливли головні злочинці на якомусь кораблі. А якщо відпливли, у чому я не сумніваюся, то узнати, куди і з ким? У які порти той корабель буде заходити.

– Я миттю, – озвався Єрмант, отримавши дозвіл сатрапа, і вибіг назовні.

– Цей тобі все сказав? – запитав сатрап.

– Так, – сказав я і поспіхом додав, помітивши знайомий жест пальцем по горлу, – але я його б іще потримав у в'язниці, він може знати ще якісь відомості, про які зараз спитати я не здогадався.

– Гаразд, так і зробимо. А тепер ти можеш нам про все розповісти?

– Так, але давайте перейдемо у кімнату без зайвих вух.

Усамітнившись із сатрапом та його сином я почав:

– У Мілеті ми через головного жерця храму Аполлона розпочали пошуки Ставроса і узнали, що той проживав разом із персом, і що вони виїхали на північ одразу, після того, як їх почали розшукувати. Слова першого бранця показали, що перс є головним у змові проти храму Артеміди. Це вже другий перс після Кілікіноса, (який спалив попередній храм), що чинить зло проти храму. Можливо, він скористався колотнечею коло храму, щоб спокійно покинути наше місто на кораблі, про який і домовився наперед. Іще раз звертаю твою увагу на храм Гери – вони ж допомагали злочинцям!

– То не твоя турбота, – відповів сатрап, – мій син, Філіст, все з'ясує. Та й для розвитку храму просто необхідно приймати подорожніх, отримувати від них пожертву на храм, тому їх звинувачувати не можна.

Тут повернувся Єрмант і з порога заявив:

– Вони відпливли кораблем, що прямує до Херсонесу Таврійського через

Родос та Афіни

– З конями? – запитав я.

– Ні. Майна у них було мало, але гроші купець мав добрі і витягав їх з пояса, надітого прямо на тіло під пеплосом та тунікою.

– Ось де ховаються вкрадені гроші храму! – виголосив я. – Треба плисти на розшуки негідників!

– Який ти швидкий, – відгукнувся сатрап, – дочекаймося відомостей з Дамаска від Петраса. Я очікую його за декілька днів. Тоді й побалакаємо про подальші розшуки. Адже дешевше буде нікого не шукати..

– А як вони ще придумують якусь капость? – поцікавився я. – Тоді мені знову прийдеться вести розслідування після злочину! А хотілося б упередити наступні спроби зашкодити храму.

– А чому ти думаєш тільки про храм, а не про місто?

– Храм є основою громадського життя у Ефесі. Проти нього вже втретє чиняться злочини: підпал, шахрайство, і тепер напад. І в усіх випадках діють перси! Це наводить на думку про змову, яка розробляється в самій Персії, а у нас діють тільки виконавці. Ми ж воювали з перськими військами?

– Так, але це було давно.

– Що з того? А як вони вирішили завоювати Ефес іншим способом?

На цих моїх словах ми розійшлися, але сатрап був у глибокій задумі.

Вдома мене зустріли радісні вигуки дочок, привітне буркотіння Магари, скромна посмішка Сефіруса та міцні обійми моєї Катерини. Життя знову входило у звичну колію, але я з нетерпінням чекав прибуття «Артеміди» під проводом Петраса. Ефіїс, втаємничений у мої справи, теж перейнявся моїм нетерпінням і кожного дня бігав до порту.

– «Артеміда» зайшла у канал, – крикнув він з порога через тиждень чекання, – я біжу її зустрічати!

Розуміючи, що не встигну, я пішов на дорогу, що вела з порту до цитаделі, сподіваючись перейняти Петраса і узнати всі новини першим.

– Що тобі розповіли Нілім та Бохрем? – крикнув я йому ще з далеку, як побачив знайому постать, що йшла похитуючись так, як ходить кожен моряк.

– Ти хоч би привітався, – усміхнувся Петрас, – а то одразу з розпитами...

– Храм Артеміди намагалися пограбувати, багато вбитих, – сказав я, – тому твої відомості можуть стати на пригоді.

– Вони довго вагалися, не бажаючи нічого розповідати, – Петрас став одразу серйозним, – то ж прийшлося підлещуватися, купувати їм гостинці, вино найдки. Врешті-решт, купці хоч і перси, але все ж люди. То вже на третій симпосії я був для них найкращим другом і узнав, що в їх домі Ставрос познайомився з персом на ім'я Бакур. Цей чоловік довго про щось розмовляв з греком, і саме після цих розмов Ставрос привів єгиптянина вчитися лихварству. І сам намагався теж опанувати ту науку. Іще перси сказали, що Бакур не купець, але гроші у нього є. Вони показали одну монету, якими той платив, – там було зображення перського царя Дарія. Вибач, мені треба спішити до сатрапа з доповіддю... – проказав керманіч «Артеміди» і подався до цитаделі.

Отже мої припущення підтвердилися: Бакур умишляє зло проти храму! І його гроші – це гроші перського царя, отже саме Персія знову хоче загарбати мій рідний Ефес! Тоді потрібно негайно вирушати на розшуки як перса так грека, що йому продався! З їх знаннями Ефеса вони можуть накоїти у майбутньому багато біди.

– Поїдеш їх шукати, – перше, що сказав мені сатрап, коли я нарешті домігся зустрічі з ним, – цей перс не простий купець.

– Я бачу, що наші висновки співпадають, – відповів я, – А корабель даси?

– Тепер дам, заодно заберете пшеницю з факторії Проторуса у Херсонесі. Все одно вам, на мою думку, гнатися аж до Таврії.

– А якщо ми їх впіймаємо раніше?

– Тоді спочатку доправите їх сюди, а вже потім корабель піде за пшеницею.

– Хто зі мною поїде? Єрмант? Дозволь йому поїхати, Пасикле. Не варто, щоб наші секрети знав хтось іще.

– Гмм, – нахмурився сатрап, – цей молодик показав себе вправним воїном і командиром. Якби не його розум, то спроба пограбування храму виявилася б вдалою. Хто його замінить?

– Нехай він сам призначить заміну. Але одного його буде замало, потрібно ще хоча б двох збирів йому у поміч.

– Ну ось, почалося, ти знову хочеш для розслідувань забрати усіх вояків, а хто ж охоронятиме місто?

– Давай запитаємо у нього?

Покликаний Єрмант негайно погодився супроводжувати мене і заявив, що одного помічника йому буде досить, адже ті, за ким ми полюємо, немічні: один каліка, а другий – підстарок.

– Зв'яжемо їх і по всьому, – заявив він рішуче, видно так йому захотілося нових пригод. – А заступника я вже знаю – ми з ним разом у гімнасії вправлялися. Йому можна довірити керування збирами. Адже частина ідей щодо порядку обходу міста та чергуванню належить саме йому.

– Тоді, хай вам Артеміда допомагає, – побажав сатрап, – я дам вам листи до правителів усіх міст, що лежать на шляху. Зайдіть також до Селени, нехай і вона напише листи, особливо до храму Артеміди у Таврії, заснованому легендарною Іфігенією.

Підготовка до нового походу тривала чотири дні. Я розумів, що ця подорож може стати для мене останньою, адже нам можуть протидіяти не окремі люди, а ціла держава – Персія. Але своїм рідним казав, що на мене чекає звичайна подорож, тільки трохи довга. Мабуть через цю удавану легковажність мій Ефіїс знову почав проситися зі мною і з кожним днем все наполегливіше.

– Послухай, синку, – сказав я на третій день умовлянь, – ти маєш мене заступити на час моєї відсутності у місті.

– Вести розслідування? – підозріло запитав той, очікуючи від мене якоїсь хитрості. – А хто ж мене буде слухати?

– Полікратосові лістеси. Годі вже їм витрачати сили на бешкети. Треба послужити місту.

– І що ж нам розслідувати?

– Ваша завдання – слідкувати за храмом Гери. Які люди туди приходять, про що говорять на проповіді, чи з'являються ще перси біля храму. Ти вже втаємничений у мої справи, тому сам зрозумієш, на що потрібно звернути увагу. В разі прямої загрози, негайно повідомляй заступника Єрманта. Я його попереджу про тебе.

– А хлопці мене послухаються?

– Думаю, так. Поклич їх до мене.

Близнюки прийшли до мене з настороженими обличчями, мабуть думали, що я розкрив ще одну капость, яку вони учинили. Я це помітив, тому почав так:

– Хлопці, я хочу попросити вашої допомоги. Без вас, я не зможу вести розслідування образу Артеміди. Тільки, з вашим умінням скрізь пролазити непомітно, я розкрию цей злочин. Але будьте обережні, адже образу вчинили перси, які знову хочуть захопити Ефес. Що робити, я розкажу своєму синові, а він вам розповість усе, що знає. Коли вивідаєте щось важливе, запишіть про це. Як приїду, то ознайомлюся з вашими записами і негайно упіймаю злочинців.

– Ми не вміємо писати, – сказали хлопці в один голос.

– Вам допоможе Ефїїс. Він буде записувати і вас навчить.

– А де я візьму пергамент? – пошвавився син, так йому сподобалася роль командира над хлопцями. – Мені ніхто його не дасть псувати.

– Записуватимеш на папірусі. Зробіть його з очерету, як у Єгипті – там вже давно пишуть на ньому. Стебло потрібно розрізати вздовж, вибити дерев'яним молотком, висушити, покласти смужки вздовж і поперек та висушити у тканині. Сефірус тобі все розповість докладно.

Окрилені таким важливим завданням, хлопці вибігли, а я покликав Проторуса, який ще не встиг від'їхати у степ:

– Дядьку, коли я поїду, живи тут, доки не повернуся. А як не повернуся, опікуйся моєю сім'єю, скільки стачить сили, – попросив я. – Або, поки син не виросте і не пройде ініціацію.

– Невже все так небезпечно? – спитав він.

– Дуже. Але сім'ї нічого не кажи. Як за рік не повернуся, справте тризну по мені і внесіть пожертву храму, нехай Артеміда охороняє вас і надалі. Ще одне, я доручив Ефїїсу стежити за подіями у храмі Гери. Він ще малий, не знає життя і не зможе оцінити значення вчинків і подій, тому розпитуй його і приймай рішення сам. Якщо загроза моїм рідним буде великою, – тікайте з міста. Ось тобі пояс з грошима, тримай при собі і використовуй без обмежень. – я подав йому пояс з грошима сатрапа, відданий мені Єрмантом.

– Щось ти дуже на погане сподіваєшся, – мовив Проторус.

– Це тільки мої міркування про найгіршу можливість розвитку подій, адже тричі перси робили місту велике зло, і жодного разу справжні винуватці не були покарані.

Прощання з сім'єю на другий день було найтяжчим випробуванням у моєму житті. Дочки, Катерина та Магара ридали, як над покійником. Проторус стояв поруч із Сефірусом, втупившись у землю, і мовчав. Тільки Ефїїс сидів на землі осторонь з Кастором та Поллуксом і про щось домовлявся – хлопці вже починали діяти.

– Його звати Критос, – представив мені свого помічника Єрмант, коли ми зібралися на кораблі «Артеміда», готовому відпливати. – Я розповів йому все, що знаю сам про твоє розслідування, то можеш повністю покластися на нього в разі моєї загибелі.

Легкий, як пір'їнка, підвладною і умілою рукою Петраса, корабель полинув на південь до Родосу.

– До вечора, сподіваюся дійти до Атабурса. – повідомив мене кібернетос.

– Що це?

– Найбільш зручний порт на Родосі, ось поглянь, – і він розгорнув переді мною чартіс. –

Бачиш, ліворуч група невеличких островів той що більший – це Кітера, що менший – Антикітера. За ним велика бухта, захищена цими островами від великих хвиль. Заходити туди складно, бо можна потрапити на підводні скелі, зате у будь-який шторм там почуваш себе затишно, як у ефесьькому порту.

– Єрманте, – звернувся я до архонта, – у порту не треба показувати, що ви озброєні. Сховайте мечі кудись подалі. Для нас головне розшуки тих двох.

У порту Атабурос, заплативши мито з наданих сатрапом грошей, які Єрмант тримав у новому поясі, ми зійшли на берег і почали свої розшуки.

– Думаю, – почав мій супутник, – починати треба з якоїсь барелі спіті, адже там оселяються всі подорожні.

– А грошей вистачить? – поцікавився я. – Щоб нас добре прийняли, потрібно спочатку заплатити хоча б за добу проживання і замовити обід. А як тут нічого не знають про корабель з Ефесу? Прийдеться йти до іншої оселі, або й переїжджати до іншого міста на Родосі.

– Вистачить, – коротко відповів архонт і хотів зайти у першу ліпшу барелі спіті.

– Зачекай, – спинив я його, – треба пошукати якийсь знак,

– Який ще знак?

– Той, що Артеміда подасть нам. Пам'ятаєш, як було у Манайоні, коли тікали з Дамаску?

– Щось я не бачу жодної вивіски із зображенням Артеміди.

– Тоді шукай знак її брата-близнюка.

– Ось, намальовано лук та стріли.

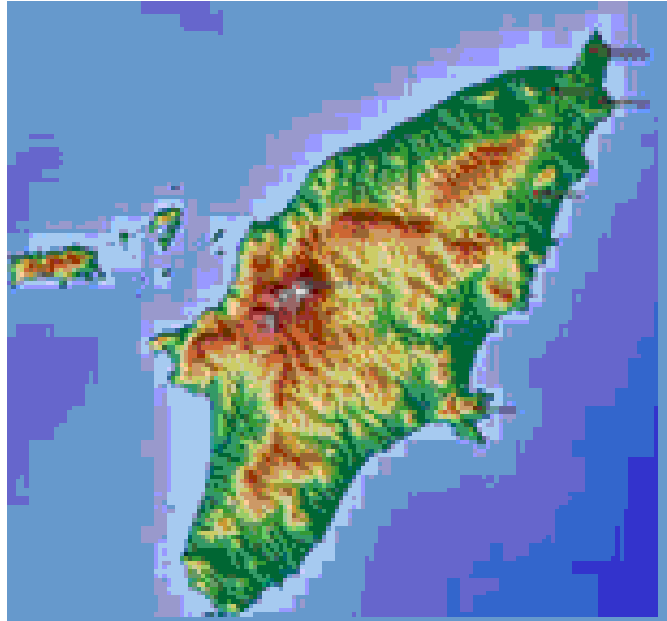
– Звичайно! Це ж атрибути Аполлона! Йдемо туди.

У барелі спіті під назвою «Стріли Аполлона» ми пішли утрюх: я, Єрмант та його помічник – Критос. Замовили обід, хоча їсти зовсім не хотілося, а коли пригостилися та випили задля годиться вина, почали розпитувати хазяїна, чи не заходив у порт корабель з Ефесу і чи не сходив хтось із подорожніх на берег. Товстенький телоніс не міг нікого пригадати, ані корабля, ані подорожніх з Ефесу.

– Може корабель пішов у інший порт? – припустив він. – На Родосі багато зручних гаваней.

– А куди б корабель міг піти найперше?

– Найперше, звичайно до нашого порту, але якщо тут немає, думаю, треба шукати у порту Родос.

– Це на півночі острова? – пригадав я чартіс, який розглядав на «Артеміді».
– Довго туди їхати?

– Кораблем досить довго, бо підводні скелі біля острова заставляють виводити кораблі подалі, а вже потім наближатися до потрібного місця. Якщо бажаєте, поїдемо разом зі мною? Завтра вранці я вирушаю за товаром у той порт.

– У нас немає коней.

– Я дам, за гроші, звичайно.

Ми швиденько порадилися і вирішили пристати на його пропозицію. Він, як місцевий, добре знає той порт і зможе вказати на потрібних людей. Вигода телоніса нам теж була зрозумілою, адже він отримає дармову охорону у своїй подорожі. Щоб не витратити зайвих грошей, ночували ми на кораблі, але вранці вже були біля «Стріл Аполлона», де на нас чекали осідлані коні і усміхнений телоніс. Його валка складалася з нього та раба, який поганяв волів, запряжених у воза. «Якби нас не було, йому прийшлося брати б іще трьох» – майнула у мене думка. – «Що ж, за все треба платити, і за знання – теж».

Доїхали досить швидко, після полудня з гори, по якій звивалася дорога, вже завиднілися будівлі порту Родос. Наш провідник одразу попрямував до знайомих йому купців, а ми подалися до порту, домовившись про час і місце зустрічі. Шукаючи знаку від Артеміді, ми знайшли барелі спіті під назвою «Повний Місяць».

– Отут ми отримаємо повні відомості про втікачів, – впевнено промовив я і ми зайшли й замовили обід.

Господиня виявилася балакучою, то ж досить швидко ми вже знали, що потрібний нам корабель сюди зайшов, але чи були на ньому потрібні нам люди, вона не знала.

– Мабуть назва йде від її обличчя, – всміхнувся у тарілку Єрмант, натякаючи на кругловиду зовнішність хазяйки.

– Ти краще дивися на корабель, до якого ми маємо зараз завітати, – також тихенько відповів я, – ти готовий до неприємностей, або й до бійки?

– У нас за пазухами заховано мечі – не турбуйся, ми готові.

Пообідавши ми підійшли до причалу, де стояв прив'язаний корабель, який нещодавно вийшов з Ефесу, маючи на борту двох втікачів. Я покликав кібернетоса і представився:

– Мене звати Філогнос. Я розслідую за наказом сатрапа Ефесу злочин проти храму Артеміді, а це Єрмант – архонт ефесьських збирів. Де подорожні, що були на кораблі: один безрукий, а другий – перс?

– Були такі, – відповів збентежений керманіч, – але як ми пристали до Родосу, вони зійшли на берег і більше не з'являлися, хоча за проїзд аж до Херсонеса Таврійського заплатили наперед. А ми збираємося відходити завтра вранці, не знаю, чи прийдуть?

– А де вони оселилися?

– Не знаю, але не в портових барелі спіті, бо одразу повернули у завулок.

Ми обійшли усі місця, де надавали помешкання подорожнім, але не знайшли нікого.

– Прийдеться їх чекати завтра вранці біля корабля, – сказав я. – треба не проспати відхід.

Переночувавши у «Повному Місяці» ми, як тільки небо засіріло і розоперста Еос розіслала свої перші промені по небу, були у порту. Корабля не було!

– Де корабель, що стояв біля цього причалу? – звернувся я до портової сторожі.

– Вночі вони на веслах відійшли на зовнішній рейд, щоб з першим світлом вирушити до Афін, – відповіли мені, – та он, їх ще видно у морі, поглянь.

– А хтось із подорожніх сідав на нього? Безрукий та перс сідали?

– Були якісь двоє. Чи був безрукий, я не знаю, бо один був закутаний у пелос, але другий був у штанях, либонь, це і є перс, про якого ти питаєш.

Далекий корабель підняв вітрила і почав неспішно віддалятися у синю далечінь.

– Треба нам повертатися до нашої «Артеміди», – мовив я з жалем, – може доженемо їх

У Афінах

Ми кинулися шукати телоніса «Стріл Аполлона». Розпити привели нас до великого складу, біля якого той ночував прямо на возі разом із рабом:

– Піднімайся, поїхали назад, – збудив я його.

– Я ж іще не все завантажив, – заблагав той.

– Кажі, що треба вантажити – допоможемо – і в дорогу!

Підганяючи хазяїна та його раба, ми зібралися в дорогу і вирушили, коли сонце вже піднялося височенько. Воли тяглися по дорозі зі звичною для них повільністю, а ми просто знемагали від нетерпіння. Дорога була пустою, але невдовзі нас почали наганяти піші подорожні. Це були чоловіки приблизно одного віку, без клунків, зате в руках вони несли палиці.

– Ану стійте, – крикнув один із них, коли натовп підійшов зовсім близько, – покажіть, що везете і заплатіть подорожнє мито!

– Не спиняйтеся, це грабіжники, – злякався телоніс, але Єрмант і Критос діяли блискавично: повитягали мечі, намотали на ліву руку дорожні накидки, замість щитів і погнали коней назустріч натовпу. Грабіжники трохи розступилися, щоб пропустити вершників, але ті, не спиняючись, махнули мечами і двоє нападників упали на дорогу, обливаючись кров'ю і затуляючи рани на голові і плечі. Воїни розвернули коней і знову кинулися на гурт нападників, які, розуміючи, що справи кепські, кинулися врозтіч, хто куди: одні почали дратися на кручу, ліворуч від дороги, а інші – стрибати вниз, скочуючись по крутому схилу праворуч. Та марно, знову двоє було тяжко поранено мечами, що зблиснули на сонці, як Зевсів перун. Втретє вже нікого було перемагати – грабіжники були далеко, втікаючи навипередки один поперед одного, тільки один ще стогнав на дорозі – він упав з кручі і дуже забився. Єрмант під'їхав до нього, зіскочив з коня і підняв меч.

– Зупинися, – крикнув я, – мені треба дещо узнати!

– Скажи, хто вас послав? – звернувся я до стогнучого грабіжника.

– Ви мене потім уб'єте? – запитав той з острахом у голосі.

– Якщо скажеш правду, – ні, якщо збрешеш – неодмінно. – це вже Єрмант взявся лякати грабіжника-невдачу.

– До нас прийшов перс і сказав, що на дорозі до Атабурса буде багата здобич.

– До кого це, до вас?

– Ми з цього живемо, – заскиглив лежачий чоловік, – змилюйтеся, пане, не вбивайте, у мене сім'я. І у тих, кого ви забили, теж сім'ї та діти.

– Треба жити чесною працею, – не втримався я від повчання. – Як цей перс виглядав?

– Немолодий, огрядний, у штанях, він і грошей трохи дав, щоби нас захопити.

– Чого ви його не пограбували, либонь грошей у нього багато?

– Еге, він хитрий, прийшов тільки з невеличкими грошима, ми його обшукали. Клявся, що ви його обдурили на купецькому торгу, то ж він хоче так помститися.

– Якби ви його убили, зараз не мали б горя, – вставив Єрмант, який уважно прислухався до розмови.

Залишивши всіх лежати на дорозі ми поїхали слідом за возом, який тягли незворушні до всього воли. На возі сидів з роззявленим ротом телонісів раб. Його хазяїн встиг від'їхати досить далеко уперед і тепер потихеньку вертався назад, зрозумівши, що небезпека минула.

Увечері ми вже зійшли на корабель в Атабурсі, супроводжувані вдячними вигуками телоніса «Стріл Аполлона»:

– Мій дім – ваш дім! Якщо хтось скаже, що він друг Філогноса чи Єрманта, – я прийму його, як дорогого гостя! Хай вам щастить у дорозі, хай вітри будуть попутними, в який бік ви б не попливли!

– Нам треба наздогнати корабель, який вийшов уранці з порту Родос і прямує до Афін. – повідомив я Петраса. – Ти ж зможеш плисти вночі?

– Звичайно, хоча спочатку треба вибратися з лабіринту підводних скель. Та я вже дещо придумав. На весла! – скрикнув він і наказав одному моряку обв'язатися лінвою. Потім його спустили з носа корабля майже до самої води звідкіля той покрикував, чи бачить підводні скелі. Ще й Місяць не вигулькнув з-за обрію, як ми вже йшли під вітрилом, впевнено долаючи Посейдонове поле.

Петрас заходився біля свого винаходу – іпологістону, – підкручуючи коліщатка і поглядаючи на написи, зроблені на них.

– Вірно йдемо, – повідомив він згодом. – сподіваюся, що другого дня будемо в Афінах.

– А перегнати інше судно зможемо?

– Якщо ті вночі пристануть до якогось берега, то так.

Плисти з Петрасом було спокійно, але трохи нуднувато, адже чітке виконання його наказів, точне визначення, завдяки іпологістону, піксіди та чартісу, місця знаходження корабля відносно берегів, давало впевненість і позбавляло тривоги, притаманної морським подорожам. Тож увечері другого дня наша «Артеміда», неначе меч у піхви, увійшла до Афінського порту Пірей.

Заплативши належне в'їзне мито та відповівши на запитання про мету прибуття («Зайшли за водою прямуючи до Херсонесу» – була наша відповідь), ми кинулися розпитувати про шуканий нами корабель. Як ми й сподівалися,

його ще не було, тому, трохи довештавшись портовим передмістям великих Афін, ми полягали спати, сподіваючись на завтрашні втішні звістки.

Вже зранку ми позирали на море, а один моряк був посланий на шоглу, щоб попередити нас про підхід очікуваного корабля. Але і цей день виявився марним, тільки наступного ранку ми побачили те, на що чекали. Коли моряки з того корабля ще тільки заводили канати, щоб прип'яти судно до причалу, як ми вже стояли поруч.

– Гей, на кораблі, де ваші супутники? – крикнув я. – Нехай покажуться!

Через борт виглянув вже знайомий кібернетос і відповів:

– Їх тут немає, вони вийшли у Гліфади.

Попросивши дозволу зайти на борт, ми продовжили розмову вже без зайвих вух:

– Чому ви так рано вийшли з Родосу?

– Оцей безрукий прийшов після ваших відвідин мого судна і, дізнавшись, що його розшукуєте, заплатив гроші, аби тільки ми вийшли вночі на веслах, мовляв, вони дуже поспішають до Дельфійського оракула. Мовляв, уночі йому з'явилася Афіна і наказала туди прибути якнайшвидше. Один із них, – однорукий, – все молився Зевсу, прохаючи утихомирити своїх свавільних дітей. («Артемиду й Аполлона» – здогадався я, – «Отже він вважає, що ми його переслідуюмо за божественним велінням!»)

– А чому ж тоді вони не зійшли на берег у Піреї?

– Кажали, що наймати коней до Дельф дешевше у Гліфаді, аніж в Афінах. І додав, що коли їхати туди не крізь Афіни, а через Коропі, ще й швидше вийде. Все одно дорога з оцих міст з'єднується потім у Каландрі.

Нас знову перехитрили. І знову перс із посіпакою-греком. Що ж будемо гнатися за ними сушею.

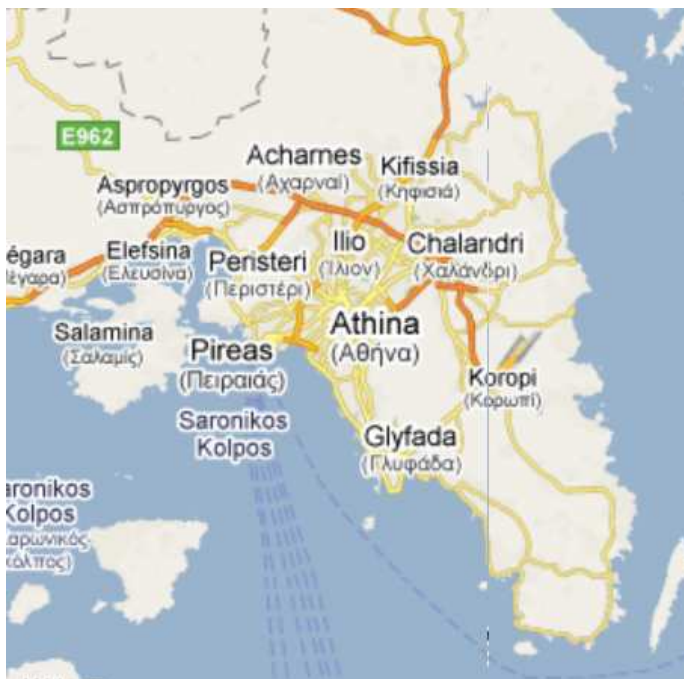
– А хіба вони не збиралися до Херсонесу Таврійського? – запитав я наостанок.

– Вони й не відмовлялися, але просили зачекати їх на виході з проливу Геллеспонт у Пропнтиду, через п'ятнадцять днів. На лівому березі. Сказали, що з Дельф до місця зустрічі ближче, аніж вертатися назад. І не хотіли, щоб ми затримувалися. То ми завтра вже й відпливаємо.

– Як ти думаєш, – звернувся я до Петраса, коли ми повернулися на «Артемиду» – чи справді з Дельф ближче до Пропнтиди, аніж до Пірею?

– Ні, значно далі, – відповів той. – Ось подивіться на чартіс – значно далі.

– Знову якась хитрість? – замислився я. – Як же нам її запобігти? Якщо поїдемо до Дельф, вони можуть встигнути раніше за нас, якщо чекати у Пропнтиді – вони можуть зовсім туди не з'явитися.

– Потрібно переслідувати і сушею і морем, – рішуче сказав Петрас. – Ви утрьох поїдете сушею, а ми – морем.

– І як ми узнаємо про шлях, яким прямують злочинці? – спитав Єрмант, якому знову кортіло раз побувати у боротьбі, у випробуваннях.

– Я перемалюю для вас чартіс узбережжя, – промовив Петрас, – і ми домовимося, у які дні мені підходити до берега. Ви будете подавати нам знаки нашою морською мовою, вимахуючи шматком тканини вдень, і факелом – уночі. Ми – теж. Так і порозуміємося.

– Але ж ми не знаємо тієї мови.

– От і буде нагода вивчити, ти ж Філогносе давно хотів. А щоб було швидше вивчити, ми умовимося тільки про декілька з них: «Прямуємо далі», «Повертаємося назад» та «Причалити до берега». Це будуть ваші знаки. Нашими будуть такі: «Прямуємо за кораблем», «Загубили корабель», «Бачили злочинців». За останнім знаком ви маєте вийти до берега, щоб зійти на борт і гнатися за ними морем.

– Знову мені мулятиме меч під тунікою, – скрушно зітхнув Єрмант, – цілих п'ятнадцять днів.

– Чотирнадцять, – виправив я його, – ти забув, що злочинці зійшли з корабля учора. Діставай гроші, будемо купляти коней і колісницю.

– А чому не поїхати верхи? – спитав він. – буде швидше.

– Боюся, що верхи стільки часу я не витримаю, та й ти теж! Це тобі не з Дамаску тікати три дні. Тут чотирнадцять або й більше. До того, нам ще треба везти їжу для нас, сіно та овес для коней, воду, бо невідомо, де ми її знайдемо – у Малій Греції з водою тяжко.

Так ми й зробили, бо нічого кращого придумати не змогли та й не хотіло-

ся довго мучитися в роздумах – потрібно було поспішати. Купили трьох коней («Краще двох» – почав сперечатися я. – «Дешевше буде», на що Єрмант відповів: «А як одна здохне? Хто потягне воза, ти? Двоє тягне воза, а одна відпочиває, біжучі слідом, потім поміняємо») і подалися через Афіни, витаючи дорогу до Каландрі. Здалеку глянули на Парфенон – храми на горі, присвячені богині Афіні, яка за легендою відкрила джерело з прісною водою для

перших жителів міста. На мою думку видовище величне, але храм Артеміди значно кращий, багатший, більший.

Дорога до Дельф зайняла у нас три дні і дві ночі. Вранці третього дня ми, підіймаючись постійно вгору, досягли храму Аполлона, що виднівся здалеку, бо стояв на схилі гори Парнас. На фронтоні храму були вислови Семи мудреців: «пізнай самого себе», «нічого понад міру», а також загадкове зображення букви «Е».

Дорогу до храму можна було не питати, адже сила

прочан рухалися в обох напрямках. Разом з натовпом ми спочатку подалися до Кастальського джерела, віддали шану Аполлону в каплиці, що стояла поруч, напилися води і набрали її у міхи для подальшої дороги.

Дельфи були маленьким селом поруч з храмом Аполлона. В ньому жили жерці та прочани. Свої пошуки ми вирішили вести, розділившись: я пішов до храму, Єрмант – у хати, де приймали прочан, а Критос – стеріг коней та воза.

Я приготував листи від Селени, щоб мене прийняли з повагою, але на них ніхто не хотів дивитися.

– Йди до сивіли – вона тобі все розповість, – було відповідь храмових жерців. Думаю, що вони сподівалися на пожертви до храму, прийшлося дати один золотий.

Прийшлося йти. Цього дня сивілою, тобто жрицею, що провіщає волю бога Аполлона, була вже немолода жінка, яка сиділа в окремому приміщенні, заставленому статуями Аполлона, Ероса та Афіни. Вона сиділа на кам'яному кріслі, а біля її ніг у підлозі виднілася щілина, яка чорніла проваллям, либонь, аж до Тартару.

– Де ті, кого я шукаю? – задав я своє запитання.

Очі жінки, повільно повернулися до мене і вона, неначе через силу промовила:

– Кого шукаєш – знайдеш, та не того, на кого очікуєш.

– Як це? – не второпав я.

– Її устами віщає Аполлон, – потягнув мене від сивіли жрець, – тобі все сказано, а як це розуміти, узнаєш згодом.

– Гарзд, я вже йду, але скажи, тут був однорукий грек і з ним літній перс?

– Вчора був однорукий, але перса з ним не було, – відповів жрець. – З ним ходив якийсь чоловік не схожий на перса.

– Він був у штанях?

– Ні. Одягнений звичайно, як усі – туніка та пеплос.

– Які візерунки були на пеплосі?

– Якись сині, не пам'ятаю.

Я поспішив відшукати Єрманта – Ставрос був тут, але чому перс був одягнений як грек? Але той сам біг мені на зустріч:

– Вони були тут учора і виїхали далі на північ, – повідомив він.

– Я теж маю добру звістку від Аполлона: ми їх знайдемо, але це будуть не вони.

– Тобто?

– Я сам нічого не зрозумів – так пророкувала сивіла. А жрець пригадав однорукого і з ним перс, перевдягнений греком.

– Чому перевдягнений?

– Бо без штанів і довгої бороди!

Ми кинулися навздогін, але дуже швидко їхати не могли, адже на возі сильно трясе. На третій день путі Єрмант з гарчанням кинувся в кущі, нарубав мечем гілок і підклав під себе – так його розтрясло на жорсткій лаві воза. Я був

хитріший, бо вже давно підмостив собі сіна, а Критос, здавалося, не помічав ніяких неприємностей, а їхав собі і радів волі, сонцю, подорожі.

Дорога прямувала понад морем і нам не важко було зупинитися в умовних місцях, де уже чекав на нас Петрас на «Артеміді». Умовні сигнали показали, що корабель прямує до Пропонтиди, але на ньому злочинців немає. В одній барелі спіті нам розповіли, що однорукий проїжджав тут, тож ми були впевнені, що знаходимося на вірному шляху.

На десятий ден подорожі я звірився з чартісом, зробленим для нас Петрасом і радо повідомив:

– Скоро кінець нашої подорожі – дорога повернула на схід, отже ми прямуємо до протоки Геллеспонт. Тепер би тільки не помилитися з напрямком руху, адже з дороги, що прямує понад морем, можна поїхати як до початку протоки, так і до її кінця.

– Давай запитаємо у Петраса, – відповів Єрмант, – де наступне місце зустрічі?

– У тому то й річ, що наступна зустріч має відбутися там же, де повинні сісти на корабель Ставрос та Бакур.

– Тоді будемо діяти, як домовлено – прямуємо до виходу з Геллеспонту у Пропонтиду.

– Тоді поїдемо без зупинки і вночі, щоб прибути якнайшвидше.

Ще здалеку ми помітили вимахування факелами з корабля, що стояв біля берега, а не так як раніше – на глибокій воді. Цей був знак

«Бачили злочинців»

Коли ми прибули на місце, нас вже з нетерпінням чекав Петрас:

– Чого так повільно? – накинувся він на нас. – Вони знову схитрили, бо сіли на корабель ще в Егейському морі і тепер переганяють нас більше як на добу! Швидше на борт!

– Як бути з кіньми? – запитав я.

– Киньте їх тут, навіщо нам вони!

– Коней і воза ми візьмемо з собою, – твердо сказав Єрмант, – вони нам стануть у пригоді в Херсонесі. А невідомо, чи буде так же легко купити коней там? Віз нам теж знадобиться, а що як прийдеться вивозити злочинців таємно?

Скрушно зітхнувши, Петрас наказав встановити сходні, по яким затягли воза, перевернувши його колесами догори («Добра хатинка буде» – зрадив Кри-

тос. – «Ось тут я і житиму, доки не дійдемо до Таврії»), потім затягли коней, що впиралися, іржали, смикали повід, показуючи, що йти на воду вони не хочуть. Як упоралися, одразу й відпливли на веслах.

Далі від берега Петрас наказав поставити вітрило, але вітер був слабким і йшли ми повільно.

– Може застосувати твій винахід водяний гвинт – віда неро? – запитав я.

– Люди швидко потомляться, а нам же ще йти через Босфор, – відповів керманіч, – до ранку обійдемося вітром. А ця протока ще гірша за Геллеспонт, бо вужча і має багато звивів. А як течія ще буде зустрічною і вітер, то вже й на веслах не вигребеш, ось тоді й стане у пригоді мій віда неро.

Заколісані тихим ходом корабля і втомлені з дороги, ми швидко поснули, спостерігаючи, як Петрас чаклував над своїм іпологістоном, намагаючись ще раз визначити місце нашого знаходження та напрямком на Босфор. Але боги не дали нам спокою – ми прокинулися від диких криків і вогню, яким палала наша

«Артеміда». Я нічого не міг второпати, але Єрмант скочив, ухопив меча і кинувся до борта, звідкіля крики лунали найдужче. «На нас напали і намагаються спалити» – майнула думка. – «Треба охороняти листи, які мені дали в дорогу та прилади, сконструйовані Петрасом». Тому, ще із затуманеною від сну головою та серцем, яке так билосся, що мало не вистрибувало з горла, я став біля щогли, де зберігалися цінні речі, документи і прилади, озброївся шматком дошки і приготувався до бійки. Зі свого місця мені вдалося усвідомити нарешті стан речей: до лівого борта «Артеміди» пристав човен, який нападники прип'яли гаками, закинутими з нього; декілька стріл з вогнем зайняли вітрило, яке потроху починало розгорятися; нападники були озброєні мечами і списами, яких моряки не мали, бо відбивалися веслами і голіруч; декілька мертвих тіл вже лежало на палубі.

Моряки вже почали відступати від борту під натиском піратів, коли у бійку втрутився Єрмант, який з криком «Критос, до мене!», почав рубати нападників мечем. Ті спочатку відсахнулися від цього образу фурії у чоловічому вигляді, а потім стали притупати все ближче, намагаючись уразити його списами. Єрманту вдалося вразити двох, коли кинутий здаля спис попав йому в груди, хоробрий воїн упав на палубу і один з нападників вже хотів відтяти йому голову, як у бій вступив Критос. Одним порухом свого меча він відбив піратський меч, вже занесений над Єрмантом, і рубонув озвірілого нападника по шиї. Той мовчки упав за борт і одразу натиск послабшав. Пірати почали вибиратися на свій човен, але відштовхнутися від нашого корабля не могли – заважали гаки, яким було зчеплені наші судна.

– Не дайте їм втекти! – крикнув голос, у якому я впізнав Петраса, – Бо вони можуть ще повернутися з підмогою!

Критос стрибнув на піратський човен, продовжуючи свою жажливу роботу, за ним подалися декілька матросів. За короткий час все скінчилося – більшість нападників була забита, деякі встигли стрибнути у воду і відплисти подалі.

– Погасити вогонь, – крикнув Петрас, – оглянути човен.

Моряки кинулися виконувати розпорядження, а я присів біля Єрманта, якого вже оглядав той же літній моряк, який лікував своїх після втечі з Сідону.

– Нічого страшного, – промовив він заспокійливо, – крові втратив багато, але спис глибоко не увійшов. Тож я перев'яжу його ганчіркою, змоченою в оцті і, якщо Артеміда не буде проти, твій друг за тиждень вже й одужає. Ось тільки мечем махати йому буде боляче.

– Не хвилюйся, – озвався й Єрмант, – я при пам'яті і сила ще є.

Він незграбно підвівся і пішов оглянути човен, і досі припнутий до борта нашого корабля. Там уже орудували моряки, знімаючи цілі дошки, виносячи зброю, витягаючи з гнізда невеличку щоглу та змотуючи вітрило. До нас підійшов Критос:

– Вибач, Єрманте, – звернувся він до архонта, – це я винуватий у твоїй рані, адже сплячі під возом, не одразу почув крики і твою команду.

– Пусте, – озвався архонт, – ми живі і можемо плисти далі.

– Не одразу, – сказав Петрас проходячи повз нас. – Спочатку маємо полагодити корабель, поховати наших загиблих, залатати вітрило, а вже потім...

Він не договорив, бо схилившись за борт уважно розглядав піратський човен:

– Погляньте, як хитро придумано, – мовив він, вказуючи вниз, – вони завантажили човен камінням, щоб його борти були не високо над водою і обмотати ганчірками весла, щоб не було чути плюскоту при греблі. Отож і підійшли до нас непомітно, коли «Артеміда» неспішно йшла під слабким вітром.

Поки ми розмовляли, моряки повністю винесли з човна все корисне і, за розпорядженням кібернетоса, пробрили дірки у дні, перейшли на «Артеміду» і відв'язали канати, якими вона була прип'ята до човна. Заповнений камінням, той неспішно пішов на дно, а ми заходилися оглядати втрати. Було забито двох моряків і ще четверо були поранені, один з них тяжко.

– Приготуватися до поховання! – сказав Петрас, і тіла загиблих, замотані і зашиті у їх одяг, спустили у воду з прив'язаними до ніг камінням, що слугував баластом, під спів живих про далекий шлях до Аїду, де їх душі упокояться навічно. Після короткого обряду моряки приступили до ремонту корабля: теслі знімали вигорілі дошки з борту, шевці – латали наше вітрило шматками з іншого вітрила, знятого з піратського човна. Інші заходилися коло поранених.

– Ми можемо чимось допомогти? – звернувся я до Петраса.

– Ні, – сумно відповів той, – ми все зробимо самі. Дякую вам за те, що ти, Критосе, та ти, Єрманте, оборонили нас від піратів, а ти, Філогносе, намагався захистити мої прилади, особливо – іпологістон. Без них наш похід міг би закінчитися погано. А так ми маємо ще шанс встигнути до Херсонесу Таврійського швидше за корабля, який везе злочинців.

Не відповідаючи на наші запитання, він

подався у свої справах, а ми лишилися стояти на палубі зі здивованими обличчями. Хіба можна обігнати корабель, який вже на дві доби переганяє нас?

Вранці всю шкоду було залагоджено і ми підійшли до проливу Босфор, тобто «козячий брід». Як видно з назви, у давнину ця протока була мілкою. Але не сьогодні. Як і передрікав Петрас, течія була у південному напрямку, нам назустріч. Вітру не було зовсім, можливо через високі береги, які утворювали затишок від нього. Прийшлося посадовити змучених нічним боєм та спішною роботою моряків на колінчастий вал, що обертав віда неро. Крутили вал на переміну всі, хто мав сили. Ми з Критосом теж попрацювали деякий час. Незважаючи на важку працю, ми були горді, що наш корабель єдиний з усіх долав противну течію – інші стояли понад берегом і дивилися на нас.

– Либонь дивуються, що це нас рухає? – мовив Критос з усміхом. – Може думають, що нас тягне сам Посейдон?

За пів дня роботи ми змогли нарешті вийти у Лагідне море – Евксиніус понтіс. Воно зустріло нас вітерцем і напнуте на щоглу вітрило весело понесло нас на північ.

– Звідсіля до Херсонеса таврійського близько півтори тисячі стадій, – сказав Петрас, звіряючись з чартісом.

– А чому це море називається «лагідним»? – запитав я.

– Скоро узнаєш, – загадково відповів Петрас. Увечері вітер почав стихати, доки зовсім не завмер. Вітрило обвисло огорнувши щоглу.

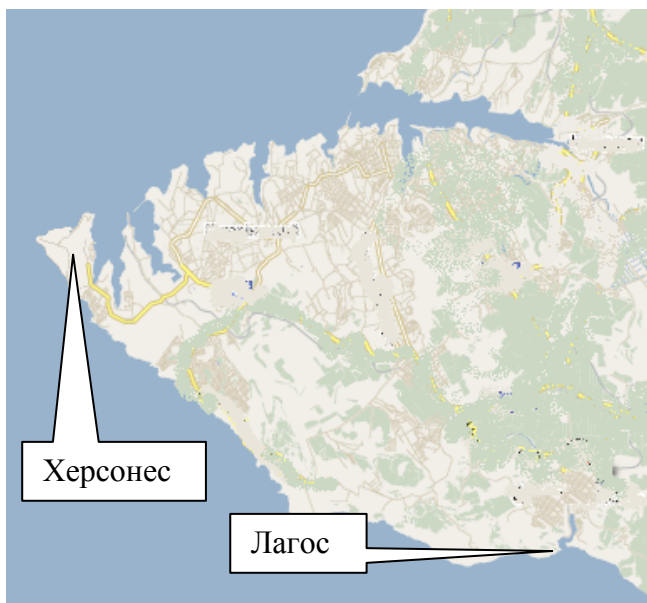
– Ось і відповідь на твоє запитання, – підійшов до мене Петрас. – У середині Лагідного моря вітру майже немає, а понад берегом – є. Тому всі кораблі прямують до Таврії лівим берегом моря, а ми підемо навпростець і встигнемо раніше за переслідуваний нами корабель.

– Знову крутити віда неро? – з розчаруванням вирвалося у мене – так я заморився, коли ми долали течію у Босфорі.

– Інакше швидко не дійдемо.

І знову почалося осоружне крутіння ногами колінчастого вала. Ми працювали по декілька годин, міняючись згідно вимірів часу, які показувала клепсидра. Мій захват від винаходу поступово випаровувався. Коли я сказав про це Петрасу, той всміхнувся:

– Веслами було б іще довше і значно важче. Терпи, скоро вже й

Херсонес.

Насправді, терпіти прийшлося цілу добу. Коли завиднівся берег, Петрас крикнув: «Зупиніться». Всі полегшено зітхнули, а керманич підкликав мене з Єрмантом і розгорнув інший чартіс:

– Ось погляньте, Херсонес Таврійський знаходиться на самому мису, порізаному зручними бухтами для заходу кораблів. Якщо ми зайдемо до них, злочинці зі свого корабля можуть нас помітити і знову утнути якусь капость. Тому ми підемо до Лагосу, який збудовано у невеличкій бухті, що на півдні цього ж мису. Затока дуже вузька, тому кораблі туди не заходять, а тільки рибальські човни. А з моїм пристроєм – віда неро – «Артеміда» легко зайде туди. Звідтіля ви на возі («Недарма я наполіг, щоб ми його зберегли» – зауважив Єрмант), поїдете до Херсонесу і будете стерегти вашу здобич. Коли упіймаєте, привезете сюди. Ми сховаємо їх на кораблі і підемо до Херсонесу за пшеницею, неначе тільки-но припливли, далі – вертаємося до Ефесу.

– Добра думка, – схвалив я. – Так і зробимо. Ось тільки Єрманта поранено. Ти зможеш витримати дорогу, перебування там і повернення назад? Може залишишся на кораблі?

– Я поїду з вами, бо на суші я командир, ти хіба забув? Якщо не зможу битися, буду командувати. На це у мене сили стане.

В цей час наша «Артеміда» вже заходила у вузьку затоку, на початку якої, неначе охоронці біля свого сатрапа, стояли дві скелі. Глянувши на бухту, що відкривалася перед очима, я пригадав, що саме про неї казав Гомер у пригодах Одісея: «У гавань прекрасну ввійшли. Її оточують скелі круті з обох сторін безперервною стіною. Біля входу високо здіймаються один проти одного два виступаючих миси, і вузький той вхід в цю гавань. Ніколи не було в цій затоці хвиль ні високих, ні малих, і рівно блищала поверхня.»

Здавалося, що ось-ось вибіжать велетні - лестригони і почнуть кидати каміння на нас, як описував Гомер. Але замість велетнів на березі нас привітно зустріли місцеві жителі, які були здивовані кораблем, що вперше завітав до

них. Петрас пояснив їм наш прихід потребою відремонтуватися після нападу грабіжників і запитав про дорогу до Херсонесу, куди хочуть

виїхати прибулі купці, тут він вказав на нас. Ми вивели коней на берег та витягли воза,

чим ще раз здивували рибалок, бо такого, щоб коні подорожували водою, вони ще не

бачили. Ми завантажилися усім необхідним і поїхали у вказаному напрямку.

Херсонес Таврійський вразив нас тим, що був схожий на Ефес: багато людей, жвава торгівля, великі споруди, такі як театр та храм Артеміди, житлові квартали, доми з басейнами для дощової води, лазні.

– Спочатку поїдемо до порту, – скомандував Єрмант, – треба узнати, чи не прийшов потрібний нам корабель?

Розпитування призвело нас у добрий настрій, отже ми таки встигли раніше і маємо час на підготовку до захоплення злочинців. Тому ми відшукали барелі спіті з промовистою назвою «Полювання Артеміди», яка обіцяла нам успіхів у нашому полюванні, і оселилися в ній, поставивши коней у стайню.

– Тепер потрібно налагодити чергування у порту, щоб не пропустити нашу здобич, – звелів Єрмант. – Вночі також, хоча навряд чи вони наважаться заходити у порт затемно.

Першим чергував Кріт ос, а я пішов до храму Артеміди принести жертви за успіх нашої справи та подати лист від Селени. Жерці храму прийняли мене досить привітно і обіцяли допомогу у виявленні святотатців, які наважилися нанести шкоду майну нашої богині.

Прогулянка містом навела мене на думку, що в Херсонесі можна зустріти таких людей, яких раніше я не знав – таврів та скіфів, – яких, ми, греки, називаємо варварами за їх незрозумілу говірку. Вони були одягнені зовсім як перси: у штанях, шапках та з кривими мечами.

– Для чого тут стільки варварів? – запитав я у телоніса «Полювання Артеміди» під час обіду. – Хіба не можна обмежити їх приїзд і убезпечити місто?

– Ці варвари складають основу процвітання міста, – відповів той, подаючи мені вино, – вони привозять на продаж пшеницю, яку ми перепродуємо по всій Елладі. А їх вожді купляють у нас золоті прикраси і зброю, то ж ми заробляємо ще раз і на цьому. А як вони п'ють вино! – від захоплення телоніс аж зажмурився, – нерозбавленим і багато! І платять не лічачи грошей. Отже, наше багатство – це варвари!

Почувши таке, я почав уважніше придивлятися до цих, незвичних для мого ока, людей.

– Дивись, – показав мені Єрмант на кінного тавра (мабуть від цих слів і пішло слово кентавр?). – яка цікава видумка для їзди верхи.

Я побачив, що до сідла були прив'язані два реміні, по одному з кожного боку. Кожен ремінь закінчувався петлею, у яку вершник встромляв ноги. Ми підійшли ближче і звернулися до кіннотника:

– Для чого ці петлі?

Він з усміхом поглянув на нас і відповів з жахливим акцентом:

– Для легкої їзди і більшої вправності на конях. Ми вміємо робити на конях таке, чого греки не вміють.

– А що саме? Розкажи.

– Я покажу, – і він погнав коня з такою швидкістю, з якою ми ніколи не їздили. Його кінь мчав, неначе переляканий вовками. Потім тавр піднявся на пет-

лях, вирівнявши ноги, і почав вимахувати своїм кривим мечем, не тримаючись за повід!

– Оце так! – захоплено сказав Єрмант, – До такого ніхто не додумався, а диви, як зручно! З цими ременями ми б з тобою доїхали з Дельф до Пропонтиди удвоє швидше! Треба й нам таке зробити. Тавре, ти не продаси нам оці ремені?

– Продам, скільки вам треба?

– Для трьох коней.

– Ви отримаєте їх завтра. Приходьте у нашу слободу і спитайте лимаря. Це мій дядько. Він ще зробить залізні петлі, замість ремінних, щоб довше служили. А називається це – «стремена». Мене кликати – Коновод, по вашому – Іпоургос.

Далі мені прийшлося до ночі чергувати в порту, очікуючи прибуття Ставроса і Бакура, а вночі мене змінив Критос. Я перемінив пов'язку на рані Єрманта і ліг спати, але не встиг ще як слід розіспатися, як нас розбудив Критос:

– Корабель вночі на веслах зайшов у порт. А

Злочинці пішли у місто

– Як це вони наважилися плисти вночі? – здивувався Єрмант. – Ти узнав, куди вони пішли?

– Так, я рухався назирці і запам'ятав будинок.

– Тебе не помітили?

– Ні, вночі легко сховатися. Та вони й не озиралися, мабуть думали що у безпеці.

– Той будинок далеко від порту?

– Досить далеко, у слободі, де проживають таври.

– А нам туди завтра треба йти за «стременами» – згадав я.

– Ти впевнений, що вони не змінять помешкання? – не вгавав Єрмант.

– Так, бо коли вони постукали у двері, власник будинку щось спитав, Ставрос відповів і їх негайно впустили, без вагань. Невдовзі у будинку погасили всі вогні, а я подався до вас.

– Отже, їх там знали? – зробив висновок я.

– Не обов'язково, – відповів Єрмант, – вони могли назвати якесь, наперед обумовлене, слово, як знак, що прийшли спільники. Що ж наш час настав, готуємо захоплення злочинців!

– Не треба спішити, охолонь, – сказав я задумливо, – пригадай, скільки разів наші рішучі спроби розбилися об хитрість ворогів. Думаю, що треба змінити спосіб дій. Давай проти них застосуємо хитрість, а не силу. Будемо змагатися з ним їхньою зброєю.

– Що ти пропонуєш?

– Пригадай, що Бакур завжди діяв чужими руками. Він навчив Ставроса лихварству і послав у Ефес, він заплатив гроші, щоб нас побили по дорозі з порту Родосу; очевидно, що він платив кібернетосу корабля, щоб виходити і заходити у порти в несподіваний час – з Родосу відплив вночі; забрав втікачів на борт не у Пропонтиді, а в Егейському морі; сьогодні теж з'явився вночі.

– І що нам робити? – трохи невдоволено спитав Єрмант, відчуваючи, що керівництво вислизає з його рук. – Як ми їх захопимо?

– Треба узнати, скільки людей в домі, хто хазяїн, як довго збираються жити його гості. Далі, викрадати їх у місті не можна, пам'ятаєш, що було в Дамаску? Цього разу нам не вдасться швидко втекти на кораблі, та ми й до Лагосу, де стоїть «Артеміда не доберемося – дорога туди пряма і найжджена. А ти поранений. Треба найняти людей, які прослідкують за ними, все вивідають, а потім вже ми надумаємо, як їх захопити.

– І кого ми наймемо?

– А підемо завтра до таврської слободи за стременами, тоді подивимося, кого з таврів можна найняти?

– Чому таврів?

– Бо вони там живуть, і коли біля дому будуть вештатися греки, це викличе підозру, а коли таври – ні! У тебе ще багато залишилося грошей, виданих сатрапом?

– Та ще є.

– Тоді вранці потрібно поміняти їх на дрібні монети, щоб оплачувати одноразові послуги. Може якийсь хлопчик, – тут я зітхнув, згадавши, що давно не бачив свою сім'ю, – хлопчик, грек чи тавр, щось для нас узнає, а ми йому – монетку. Другим разом він ще раз захоче нам допомогти.

– Гаразд, як сонце встане, піду до міняли у порту. Що далі?

– Нам треба змінити зовнішність, щоб нас не упізнали у таврійській слободі. Тобі перев'яжемо зуби, неначе вони у тебе болять, а на голову одягнемо капелюха, який носять пастухи, Критосу нічого не треба робити, навряд чи його запам'ятали.

– Тоді й ти маєш змінитися, – сказав Критос, – як ти заховаєш своє біле пасмо на маківці?

– Прийдеться натерти всю голову попелом, от і не буде видно.

– А рябе обличчя ти чим натреш?

Тут я задумався. Справді, як мені змінити зовнішність, щоби здалеку мене не впізнали? Невже мені прийдеться залишитися в кімнаті? Прийдеться йти до перукаря. Нехай пофарбує мені волосся і натре обличчя чимось, щоб не було видно мого покопаного віспою обличчя.

– Пан хоче оженитися? – перше, про що спитав мене перукар, коли я забажав змінити зовнішність.

– Так, – відповів я, трохи провагавшись, але ж як вдаватися до хитрощів, то треба бути хитрим завжди, а не тільки з ворогами, – хочу, але вона молоденька, ще може погребувати рябим та сивим.

– Тебе і справді не впізнати! – вигукнув Єрмант, коли ми зустрілися в нашій кімнаті, – ну що, йдемо? Гроші я поміняв, а Критос пішов у слободу до таврів, наглядати за будинком.

У слободі ми почали питати лимаря, але мало хто з таврів розумів грецькою, тому прийшлося пригадувати ім'я нашого нового знайомого:

– Коновод, – казали ми, – де Коновод, Іпоургос?

Нарешті з однієї хати висунувся старий дід і поманив нас рукою. Ми підійшли, повторюючи ім'я вправного наїзника. Єрмант пригадав назву тих ременів і додавав, «стремена». Старий завів нас у приміщення, дістав шість ре-

© Ігор Миколайович Пістунов. На перетині епох. Т.1
менів з металевими петлями на кінці і, тримаючи їх у лівій руці, простяг праву за грошима.

– Скільки? – спитав Єрмант, дістаючи дрібні монети.

Той відповідав своєю мовою, яка була нам незрозуміла. Ми кричали так, неначе дід був глухий, він правив своєї. Під час «жвавої розмови», де ми не розуміли одне одного, зайшов Іпоургос і все негайно владналося. Ми отримали ремені, а лимар – гроші. Потім наш новий знайомець уважно оглянув нас і зауважив:

– Ви змінилися відучора.

– Так було треба, – відповів я, – і ми хочемо тобі дати ще роботу, за гроші, звичайно.

– Яку ще роботу? Я працювати не люблю, мені краще з конями.

– Не турбуйся, орати землю чи носити мішки тобі не прийдеться. Нам треба узнати все про жителів однієї хати у вашій слободі: хто там живе, як довго, імена, за рахунок чого живуть? Причому, вони не повинні знати, кого це цікавить. Можеш узнавати сам, можеш іще когось найняти, – твоя справа.

– Я згоден. Пропоную вам зачекати тут, або можу провести до майстерні ювеліра, – теж мого родича. А я поки що все узнаю.

Сидіти у лимаря, де все пропахло гнилими шкірами, не хотілося, тому ми пішли до ювеліра. Він добре знав грецьку, тому у нас виникла жвава розмова.

– Оце якраз я закінчую прикрасу для скіфського царя, – розповідав нам ювелір. – Гляньте, яка вийшла.

Ми залюбувалися: у півколі золотими фігурками було зображено життя й полювання скіфів, нижче – фігури фантастичних тварин.

– Ця прикраса одягається на шию, – продовжував майстер, і тому називається «гривня», тобто така, що одягається на «гриву».

– Я чув про такі прикраси, – зауважив я, – у Єгипті теж їх роблять. І грецькою це буде «епістітіос». А звідкіля ти береш золото?

– Привозять з Еллади, – відповів він, – а робота повністю моя. Та й звідкіля грекам знати про скіфське життя? А ми, таври, знаємо, адже скіфи – наша рідня.

По цій розмові прийшов Іпоургос (ну не можу я його називати «Коноводом» – це незграбне слово не повертається у моєму роті):

– Я все узнав, давайте гроші, – заявив він з порога.

– Розкажи, що узнав, а гроші потім.

– Тоді одійдемо убік, щоб ніхто не почув. Так от, живе там перс на ім'я Камбіс. Цю хату він купив вже давненько. Гроші, за його словами, він має з торгівлі, але ніхто жодного разу не бачив його з товаром. Вночі до нього приїхали двоє греків, один з них безрукий.

– Як двоє греків? – здивувався я. – Один із них має бути персом!

– Та ні, обоє з них греки, Той що без руки має раба, вже немолодого.

– Хто ще живе у домі?

– Слуги Камбіса. Троє здорованів і кухар.

– Як звати того, що без руки? – поцікавився я, думаючи, що може це не ті люди.

– Ставрос.

Отже, ми не помилилися – хоча б один зі злочинців був тут. А куди ж подівся Бакур?

– Як тобі вдалося стільки узнати за такий короткий час? – спитав Єрмант.

– Камбіса я знаю стільки, скільки тут живу, а про інших узнав, зайшовши до хати і запропонувавши їм коней. Давайте гроші.

Єрмант віддав декілька монет цьому спритнику і ми вирішили порадитися між собою:

– Що далі робити? Якщо у хазяїна дужі слуги, ми їх не подолаємо і захопити зненацька не зможемо. – спитав Єрмант, який вже переконався, що хитрість дає швидшу відповідь на запитання, аніж сила.

– Потрібно знову вигадувати якусь хитрість, – відповів я, – і знову діяти чужими руками. Еврика! Я знайшов! Ходімо у нашу кімнату в «Полюванні Артеміди» і ти, Іпоургос теж ходи з нами. Покажеш, як прив'язувати стремена до сідла, навчиш нашого друга їздити з ними.

– А як оті втечуть? – спитав Єрмант.

– Тоді треба когось залишити на чатах. Іпоургосе, ти можеш залишити когось, щоб постерегти гостей Камбіса?

– За гроші?

– Авжеж.

– Зможу, заставлю своїх племінників – у мене їх багато.

– Тоді залиш не одного, а декількох. Якщо гості Камбіса кудись підуть, один хай іде за ними назирці, а інший повідомить нас про їх напрямок руху. Єрманте, поклич Критоса і ходімо.

– Тепер слухайте уважно, – почав я, коли ми дісталися нашого помешкання, – Ти, Єрманте, вирушай негайно до порту і покажися кібернетосу корабля, який привіз злочинців. Настрахай його, щоб він зрозумів, що за допомогу цим негідникам його ніколи не приймуть у порту Ефеса, а ти особисто затримаєш його і піддаси тортурам. Скажи, що коли він ще раз допоможе, ти його уб'єш.

– Я його і так ладен убити, за те, що він нас обдурив з місцем посадки.

– Далі, – продовжував я, – обійдеш усі кораблі в порту і розкажеш коротко про Ставроса і Бакура і пообіцяєш те саме, що й першому кібернетосу, якщо вони їм допоможуть. Йди негайно.

Архонт пішов, а я дав деякі розпорядження Іпоургосу і теж його випровадив.

– Тепер ти, Критосе, – сказав я наостанок, – ти маєш навчитися їздити верхи з отими ремнями, і бути напоготові, щоб негайно виїхати до Лагосу з повідомленням до Петраса. А, ще одне, я тобі розповім про спосіб ловити людей у мішок з попелом, як мене свого часу навчив Бореус.

– Я вже знаю той спосіб, Єрмант мені розповів,

– Тоді готуй два мішки, найближчим часом вони знадобляться.

Всі розійшлися і я теж вийшов і попрямував до храму Артеміди. Там знайшов знайомого жерця (тільки тепер я збагнув, що богині-діві служать чоловіки, а не цнотливі жінки! Невже Артеміді і таке служіння прийнятне?).

– Найближчим часом до храму завітає грек без руки, – почав я, зробивши пожертву. – і попросить захисту від переслідування. Це один із тих злочинців, про яких я тобі розповідав. Ти маєш сказати, що тим, хто зогрішив проти Артеміди, захисту не буде.

– А чи можу я... – почав було жрець, але ще одна монета, тицьнута в руку, припинила його заперечення і ми домовилися. Я пообіцяв ще внести пожертву, коли він таке зробить.

Далі мій шлях лежав на базар. Торг був не дуже жвавий, тому мені легко вдалося роздивитися декількох хлопців, що тинялися поруч з ятками у сподіванні щось украсти.

– Хочете заробити? – звернувся я до них.

– А що треба вдіяти? – пожвавився один із них.

– Я розповім, але спочатку робота, а як зробите її, приходьте до мене у «Полювання Артеміди» за грошима.

Я розповів їм, що треба зробити і повернувся до нашого помешкання. Там уже зібралися всі.

– Отже, починаємо завтра вранці, – сказав я, – першим починає твій скіф, Іпоургосе. А твої племінники нехай стережуть нашу здобич всю ніч.

– Зробимо, – посміхнувся тавр, видно йому сподобалося приймати участь у хитрих справах.

– І завтра твої племінники мають доповідати нам про всі переміщення по місту однорукого грека. А ти, Критосе, маєш бути готовий завтра виїхати до Лагосу за мою команду. Мішки готові?

– Давно. Я й їздити вже навчився з тими «стременами».

– Тоді лягаємо відпочити, якщо все піде, як задумано, завтра на нас чекає важкий день. А, Єрманте, зранку запряжи коней у гарбу і готуйся виїжджати.

– Так може верхи поїдемо? – поцікавився мій молодий друг, – буде швидше і легше.

– Тоді загнуждай коней, як для верхової їзди, причепи сідла, але спочатку запряжи у воза. Якщо треба буде тікати, ми воза покинемо, і помчимо верхи.

Мені не спалося. Крутячись на своєму ложі, ще і ще раз перебирав у пам'яті всі свої розпорядження. Непокоївся, чи вірно мене зрозуміли, чи не бовкне хтось зайвого?

За сніданком прибіг перший хлопчик і повідомив, що скіф уже тиняється по вулиці, де хата Камбіса. Отже, почалося! Мої друзі сиділи поруч і запитально дивилися на мене. Я мовчав, стискаючи зуби та стискаючи кулаки, щоб не було помітно мого хвилювання.

Сонце вже піднялося, коли наступний посланець повідомив, що Ставрос і з ним ще один грек, подалися до порту.

– Ти кібернетосів добре налякав? – глянув я на Єрманта. – Вони не погодяться його везти ні за які гроші?

– Не хвилюйся, я їм таке наговорив про Ефес, що навряд чи хтось насмілиться це зробити.

І знову потяглися хвилини чекання. Нарешті прибігли злодюжки з базару:

– Ми все сказали, як ти велів, – почав один із них, – давай гроші.

– А він вас чув? – запитав я, подаючи дрібні монети.

– Аякже, чув. Та ще й перепитав у нас, чи ми не брешемо і точний напрямок узнав.

– Критосе, приготуйся, – звелів я, – за моєю командою ти маєш дістатися якнайшвидше до Лагосу і повідомити Петраса, що злодії прямують туди. Нехай виставить вістових моряків на дорозі, а сам знайди зручне місце, щоб на них напасти і захопити у полон. І так, щоб місцеві рибалки нічого не помітили. Візьми у поміч декілька людей з «Артеміди».

Знову чекання. А ось і повідомлення, що Ставрос завітав до храму Артеміди. Мені здавалося, що я вже не витримаю, коли стало відомо, що він пішов на базар і торгує собі воза і вола.

– Все, – піднявся я з місця, – Критосе, їдь! Єрманте, готуй воза, як тільки Ставрос виїде з міста, виїжджаємо й ми.

– Я теж поїду з вами, – озвався Іпоургос, – хочу подивитися, чим все скінчиться?

Ну, ось і останнє повідомлення – Ставрос на возі, запряженому волом, разом зі своїм рабом чи слугою, виїхав по дорозі у напрямку до Лагосу.

– Поїдемо потихеньку, – сказав я Єрманту вже всівшись на воза, – віл іде повільно, а ми маємо бути весь час позаду.

– Для чого? Давай, як виїдемо з міста, доженемо захопимо їх на дорозі.

– Не можна. Наша хитрість може бути викрита у будь-який момент. А що, як Камбіс пошле своїх здорованів завернути нашу здобич? Ми удвох з ними не справимося. А от завадити їм зможемо, якщо поставимо воза уперек дороги. Вона вузька і кінь не пройде. Будемо деякий час відбиватися, а потім втечемо верхи на конях.

– Ну ти й стратег, – покрутив головою Єрмант, – все продумав!

З усмішки нашого знайомця-тавра я зрозумів, що йому теж сподобалася моя передбачливість. Щоб згаяти час він запропонував нам повчитися на його коні їздити зі стременами. Сам сів на воза і кепкував з нас, коли ми припускалися помилок при вставанні з сідла, або при сіданні на коня.

Раптом з пагорба біля дороги до нас хтось загукав:

– Пане Філогносе, зачекайте, я тут. – і на дорогу вийшов моряк з «Артеміди». – Я вже подав сигнал, що ви проїхали, то маю тепер рухатися з вами.

– А Ставрос на возі далеко? – запитав я з нетерпінням.

– Не дуже, але сигнал про нього я теж подав і мені відповіли, що зрозуміли і готові його спіймати.

– Що ж, – тільки і зміг промовити я, бо на мене після всього пережитого раптом напалася слабкість. – мій план спрацював –

Пастка закрилася

Ми неспішно їхали далі, як раптом позаду почувся тупіт коней.

– Це слуги Камбіса, – озирнувшись сказав Іпоургос. – Треба відпрягати коней.

– Не має часу! – крикнув Єрмант, відрубуючи своїм мечем, витягнутим з-за пазухи, ремені, якими коней було прив'язано до воза. – Відводьте коней, будемо повертати воза руками.

Я вхопив трьох коней за вуздечки і повів уперед, а Єрмант та Іпоургос із напруженням, вивертали воза, ставлячи його так, щоб не можна було проїхати. Прив'язавши поводи до найближчого дерева, я поспішив їм на поміч. І вчасно, бо у Єрманта виступила кров на перев'язі, а Іпоургос весь упрів, явно незвичний до такої роботи.

– Приберіть воза, дайте проїхати! – крикнув один із трьох вершників.

– Вибачте, пане, – сказав я, продовжуючи налягати на дишло, щоб міцніше заклінути повозку упоперек дороги, – наші коні понесли і віз застряг, ми ніяк не можемо його витягти.

– То ми допоможемо, – сказав старший («Це Камбіс і є» – прошепотів мені Іпоургос). – Злазьте з коней і допоможіть прибрати воза, – сказав він своїм слугам. Ті вхопилися за воза зі свого боку і почали штовхати у протилежному напрямку. Ми опиралися. Через деякий час вони зрозуміли, що ми їм заважаємо і почали кричати, щоб ми відпустили воза, ми кричали, що не відпустимо.

У цей момент моряк з «Артеміди», який негайно побіг на пагорб, повернувся і крикнув: «Справу зроблено! Я бачив знак».

– Сідайте на коней і скачте, – сказав Іпоургос, кривлячись від натуги, – а я вас потім дожену.

Ми виконали цей наказ негайно і помчали щодуху. Позаду лунала лайка, потім почувся тріск, але ми не оберталися, шмагаючи коней. Стремена теліпалися без діла, бо у нас не було часу згадати нову науку.

За поворотом вузької дороги ми побачили гурт моряків, на чолі з Петрасом, Критоса і, головне, воза, на якому сиділи перелякані Ставрос і якийсь немолодий чоловік.

– За нами женуться троє, – повідомив Єрмант, зіскакуючи з коня, – приготуватися до відсічі атаки. Полонених зв'язати, всі, хто має якусь зброю, чи дрюка – вийти наперед і стати в один ряд.

Сам він разом з Критосом стали у середині ряду і витягли мечі, які промовисто заблищали на сонці. Коли з-за рогу вилетіли троє вершників, ми були готові. Вершники від несподіванки почали осаджувати коней, ті ставали дибки, один кінь почав брикатися.

– Віддайте нас Ставроса! – крикнув здалеку Камбіс, – ми заплатимо!

– Він зогрішив перед нашою богинею і буде покараний, – крикнув я у відповідь, стоячи на возі поруч з полоненими.

– Немає ніякого бога, окрім Ахурамазди! – була відповідь.

– Є багато богів, а наша покровителька Артеміда найсильніша серед них. Якби не вона, цей негідник втік би від покарання.

– Це Ангра Майнью вам допомагає! – спересердя крикнув Камбіс і повернув назад. Спроба звільнення провалилася.

– На корабель! – скомандував Єрмант, – завантажуюємося і виходимо в море негайно, щоб якомога швидше доправити злочинців до Ефесу!

– А як же вантаж пшениці, який я мав забрати? – спитав Петрас. – Я не можу піти звідсіля не виконавши інше замовлення!

– Якщо Камбіс поскаржиться правителю Херсонеса про викрадення його гостей, нас можуть затримати у порту!

– А якщо не поскаржитесь? Він же не грек, а перс! І невідомо, чому він так оберігає злочинців?

– Давайте я вас примирю, – вступив я у суперечку, – думаю, що можна і пшеницю забрати і на небезпеку не наразитися.

– Як? – в один голос запитали мене вони.

– Знову ж таки, все треба зробити чужими руками. Наймемо когось, хто б пішов до Полікратосової факторії і попередив, що треба приготувати для відвантаження пшеницю на корабель, який скоро прибуде. Якщо пшеницю винести у порт – завантажити її буде швидка робота. Петрасе, скільки потрібно часу для такої роботи?

– Якщо товар уже в порту, то за пів дня справимося.

– Добре. А щоб уникнути зайвих очей, роботу проведемо вночі, під світлом факелів. Якщо вже звичайний торговий корабель наважився вночі зайти в херсонський порт, то невже «Артеміда» з її пристроями не зможе цього зробити? Впевнений, що зможе!

– І кого ми пошлемо? Кому тут можна довіритися.

– Є така людина. Он погляньте на дорогу, – я вказав назад, де з'явився наш віз, запряжений конем Іпоургоса. Сам він йшов поруч.

– Ти зможеш виконати ще одну роботу? – звернувся я до нього, коли він підійшов ближче.

– За гроші?

– Так. – відповів я, але тут почув шепотіння Єрманта: «Грошей майже не лишилося, а нам іще додому добиратися». Тому продовжив так, – Оцей віз тобі подобається? То забереш його собі за ту роботу, яку ми загадаємо. Згоден?

– Ну ти й хитрий, – засміявся тавр, – а я хотів спитати, чи потрібен вам іще цей віз, адже він пошкоджений? Ну гаразд, я згоден.

– Тоді слухай, – і я переказав йому нове завдання, а потім звернувся до Петраса, – у тебе є якийсь знак чи лист від Полікратоса, щоб у факторії повірили словам Іпоургоса?

– Є лист, – озвався той.

– Давай і не хвилюйся, цей чоловік зробить усе як слід – за два дні знайомства він показав, що вміє виконувати таку роботу.

– Якщо вам потрібно, щоб при завантаженні ніхто не побачив, я можу запропонувати іншу затоку на мису, – сказав Іпоургос. – Третю від моря, а не перші дві, куди заходить більшість кораблів. Там майже нікого не буває, а від факторії туди ближче носити зерно.

– Тоді швидше виїжджай, щоб наступної ночі корабель уже був завантажений. І не забудь про факели на краях бухти, щоб ми побачили, куди заходити нашій «Артеміді».

Наш новий, але не безкоштовний друг, поїхав, а ми почали ладнатися до відходу із затишної бухти, яку я так і не встиг роздивитися як слід. Спершу затягли на «Артеміду» наших зв'язаних бранців і розташували ближче до носа у закапелку, де Петрас тримав запаси спецій та лікарські трави.

– Коней куди дівати? – запитав наш кібернетос. – Знову будемо мати мороку з тією скотинкою?

– Звичайно будемо, – відповів Єрмант, – тепер я на коні буду об'їжджати

пости і керувати збирами. Зі стременами це буде легко.

– Тоді я теж собі беру верхового коня, – заявив я, – мені легше буде розслідування вести.

За такими веселими розмовами, корабель було завантажено, ми попрощалися з рибалками Лагосу, які так дружньо нас приймали, і вийшли у море. Доки Петрас за допомогою іпологістону, піксіди та чартіса розраховував наш путь таким чином, щоб підійти до потрібної бухти з моря, я, разом з Єрмантом та Критосом, почав розпитувати наших бранців.

– Ти хто? – звернувся я спершу до немолодого чоловіка, – ти схожий на Бакура. Ти теж перс?

– Ні, я грек, мене купили на базарі у Родосі, заставили одягти чужий пеплос та штани, яких я зроду не носив. До підборіддя причепили чуже волосся. У такому вигляді я сів на корабель у Родосі.

– А Бакур був з вами на кораблі?

– Ні, тільки мій хазяїн, – тут чоловік кивнув на Ставроса, – та я.

Ми з воїнами обмінялися поглядами. Отже той, хто нацькував на нас розбійників на Родосі, там і залишився!

– Як же вам вдавалося так довго вислизати від погоні? – спитав я у Ставроса, – Адже Бакур залишився на Родосі! Ти теж такий хитрий, як і він?

– Це він все придумав наперед і заставив мене завчити напам'ять, що і коли робити. Якби не ваша брехня, ви нас і не спіймали б.

– Не брехня, а хитрість. Скажи, а чому ти пішов на злочин проти богині, адже ти грек?

– Грецькі боги, це поріддя Ангра Майнью – злого духа. А справжній бог – це Ахурамазда, який сотворив цей світ і його основні елементи: Вогонь, Воду, Землю, Повітря, Рослин, Тварин і Людину.

Я пригадав, що подібні слова я чув багато років тому від злочинця, який підпалив храм Артеміди – Кілікіноса. Невже вірування персів дозволяють їм вчиняти гріх проти інших богів?

– То ти став персом?

– Так. І прийняв обрізання, як справжній перс, – гордо відповів однорукий, – тільки Ахурамазда давав мені всі ці роки хліб і питво, тільки він оберігав мене від бід, тільки він

– Годі, – перервав його проповідь Єрмант, – раз ми тебе упіймали, значить Артеміда сильніша за твого бога.

– Ангра Майнью інколи перемагає, але сила тільки за Ахурамаздою!

– Облиш його, – звернувся я до архонта, – він хоробрий тільки зараз, а на допиті у сатрапа розповість все, що знає.

Тут підійшов Петрас, який закінчив свої приготування до нічного завантаження:

– Розкажи, як ти їх сюди заманив? Прибули, неначе їх назирці вела якась потужна рука.

– Слухай, та й ти Ставросе слухай теж і зрозумій, що немає нічого такого, чого не може придумати людина, якщо це вже колись придумав хтось інший. Отже, я намовив Іпоургоса, щоби той знайшов якогось скіфа. І щоб той скіф почав тинятися по вулиці, де стоїть хата Камбіса і розпитував, чи не живе тут

Ставрос. У відповідь на запитання, скіф мав казати, що його для розшуків найняли греки, які висадилися з корабля, не допливши до Херсонеса. І що ці греки от-от прибудуть до міста на конях. Повинен був зайти і в самий будинок Бакура, щоб перелякати їх як слід. Єрмант налякав загрозою арешту в Ефесі всіх кібернетосів з кораблів, що стояли в порту, щоб вони не сміли брати Ставроса на борт. Я підмовив дрібних злодюжок з базару, щоб вони були в порту і неначе поміж собою, але голосно, балакали про те, що у Лагосі можна завжди найняти човна або й корабель, щоб таємно відплисти з Тавриди. Жрець з храму Артеміди обіцяв, що відмовить Ставросу у захисті. Все спрацювало чітко, як Петрасів іпологістон – от Ставрос і подався до Лагосу після того, як почув, що ми скоро прибудемо. Він кинувся у порт, де йому відмовили, узнав про Лагос і як туди проїхати. Спробував знайти прилисток у храмі Артеміди – і тут невдача. Коли він купив воза, запряженого волом, я зрозумів, що мій план спрацював, і відправив уперед Критоса, а ми з Єрмантом їхали позаду. От ви його й упіймали. Бачиш, Ставросе, – Бакур став моїм учителем в хитрощах, – сказав я і подумав: «Вчитися мені все життя і не тільки у друзів, але й у ворогів».

Завдяки вправності моряків під керівництвом Петраса ми легко знайшли потрібну бухту, завантажили корабель, незважаючи на бурчання працівників факторії на нічну роботу, і вишли у море, прямуючи нарешті додому. Морякам знову прийшлося крутити колінчастий вал, щоб досягти Босфору. Зате цю протоку ми пройшли швидко, бо течія у ній тепер була попутною для корабля. Пропонтиду та Геллеспонт теж здолали без затримки і вишли у Егейське море.

– Скоро Ефес, – раділи всі, – такою напруженою вийшла ця подорож.

– Я, либонь, наступного разу, побоюся з тобою кудись іти, – сказав мені Петрас, стоячи поруч зі мною і вдивляючись у синю далечінь, – двічі ти був на борту «Артеміди» і двічі корабель наражався на велику небезпеку. Я з острахом думаю, що ж буде третього разу? – додав він з усмішкою.

– Сподіваюся, третього разу не буде, – впевнено заявив я, – злочинці піймані, головного злодія у місто ми не допустимо, отже попереду на нас чекає спокій і мир. Ми все вже розслідували... Та ні, ще не все! Як же я про це забув?

Я кинувся до Ставроса:

– Де гроші? Віддавай негайно!

– Ага, згадав, – всміхнувся новонавернений перс, – ти питаєш про позику, яку взяв Бакур? Так у мене її немає. Я подорожую на кошти Бакура, а всю позику він сховав у Ефесі. Сказав, що Ахурамазда скоро потребує великий витрат саме у цьому місті.

– Де сховав? – запитав я, не звернувши увагу на останні слова, – Кажі негайно!

– Не знаю, – байдуже відповів колишній скарбник, – він щось торочив про те, що зорі ховають скарб.

Ось так! Ми ганялися за грошима, а вони лежали у нашому місті. Десь під зорями, що за дивні слова.

– Як вони ховають?

– А я знаю? Бакур добре розумівся на зорях і часто казав, що саме зорі та планети дають нам знаки, які дозволяють передбачати різні події та планувати одночасний початок своїх справ, де б ти не знаходився.

Над цим треба було подумати як слід, але сподівана скоро зустріч з рідним домом хвилювала і не дозволяла чітко мислити. Що ж, ми всі люди і позбавлені холодної логіки Олімпійців.

Нарешті за декілька днів на горизонті з'явилися башти ефеської митниці – ми були вдома!

– Цих – у в'язницю, – скомандував Єрмант збираю, які чергували у порту, – коней – на стайню у цитаделі, я пішов з доповіддю до сатрапа. Ти підеш? – спитав він у мене.

– Ні, я спочатку додому, бо так скучив за рідними!

– А для мене рідним домом є казарма у цитаделі, – невесело посміхнувся архонт, видно вже став думати про власне сімейне щастя.

– Прошу тебе, якщо почнете допит, покличете і мене, бо маю декілька запитань.

– Та знаю, знову якісь таємні думки, про які ніхто не здогадується?

– Зараз я й сам не знаю, про що маю спитати у Ставроса, так, якісь непевні передчуття.

Я поспішав додому ще й тому, що чекав доповіді моїх малих слідчих про події у храмі Гери. Після радісних привітань, я усамітвився з ними і почув, що збори бідняків стають все багатолюднішими, що дехто з багатіїв за прикладом Полікратоса теж почали туди вчащати і подавати значні пожертви храму.

– А чи не було серед прочан, що живуть при храмі, немолодого перса з довгою бородою та синім візерунком на пеплосі? – запитав я.

– Був такий, – сказав Кастор, – я якраз залізав до комори, де тримають мед, коли бачив як він приїхав і головний жрець його вітав.

– А ще вони говорили про гроші, – додав Поллукс, – мовляв, для задуманого потрібні гроші, а цей перс обіцяв, що скоро будуть.

«Звичайно будуть» – подумав я. – «Він сподівається викопати вкрадену позику», – а вголос сказав:

– Ну лістеси, ви добре попрацювали! І багато зробили для безпеки міста, хвалю!

– Тату, – докірливо сказав мій син, – не називай Кастора і Поллукса розбійниками, це їх ображає.

– Вибачте, – схаменувся я, – це – тільки жарт. А ти сину добре чиниш, що захищаєш друзів, так і роби надалі. Доки ви будете триматися разом – ніхто вас не подужає, а ви здолаєте усіх.

По задоволенім обличчям близнюків я зрозумів, що вони, чи не найперше у житті, почули похвалу своїм вчинкам.

Невдовзі мене покликали до цитаделі на допит в'язнів. У приміщенні для допитів все було як завжди і навіть син сатрапа, Філіст, теж був присутній.

– А ось і головний слідчий, – так привітав мене Пасикл, сидячи на своєму стільці, – починай розпитувати, а ми послухаємо.

Виведіть раба оцього злочинця, – попросив я і звернувся до Ставроса, якого було прикуто за одну здорову руку і за ногу, оскільки на другій руці у нього не було кисті. – Скажи, де гроші з украденої позики храму?

– Я вже тобі казав, що їх забрав Бакур.

– Вони були у скриньці з візерунками?

- Так, на ній було зображено битву Ахурамазди з Ангро Манью.
- Де він її сховав?
- Десь у місті.
- Він називав якісь прикмети схованки?
- Сказав, що гроші лежатимуть під Мегрецом.
- Що це таке?
- Я не знаю.
- Кате, узнай правду, – звелів сатрап. Але тортури не дали нам знань, Ставрос, корчачись від мук, твердив, що не знає.
- Про що іще казав Бакур? – знову спитав я.
- Що ви всі скоро загинете, – з ненавистю відповів Ставрос, – що Ахурамазда скоро запанує в Ефесі!
- Яким словами? Повтори точно, що він сказав.
- Що Дубхе впаде, а Бенетташ – здійметься вгору.
- Коли це станеться?
- Як Афродита ляже із Зевсом і він перестане слідкувати за діями Гери.
- Що означає Дубхе та Бенетташ?
- Я вже сказав, – плюнув у мою сторону Ставрос, – що ви всі повмираєте, а в Ефесі запанує...
- Досить, – устав сатрап, – мені все зрозуміло. Думаю, що розпитувати більше ні про що. Кате...
- Зупинися, – крикнув я, – у мене згодом з'являться ще запитання.
- Гаразд, – погодився Пасикл, – у тебе є ще щось сказати? Тоді перейдемо до моїх палат.
- У храмі Гери, за нашої відсутності збільшилася кількість прихожан, – повідомив я у помешканні сатрапа. – Головний жрець продовжує казати, що Гера дужча за Артеміду. Я це сприймаю, як натяк на зміну влади в Ефесі.
- Пусте, – відгукнувся сатрап, – Філіст мав з ним розмову і жрець запевнив, що все про що він каже, стосується тільки віри.
- У хатах, при храмі, де приймають прочан бачили чоловіка, схожого на Бакура, – заперечив я йому. – Отже треба чекати нових злочинів з боку персів.
- Яких персів, – здивувався сатрап, – скрізь одні греки!
- Ставрос вірний Ахурамазди – головного перського божества.. Це як наш Зевс. Храм палив хоч і аргосець, але перс Кілікінос. І перед смертю теж закликав до свого бога. Я впевнений, що й гроші на храм Гери теж давали перси, а точніше – Бакур. Інакше, чого б так приязно його приймав головний жрець? А загрози, що скоро всі ми помремо?
- Від страху, чого не наговориш.
- Міг би просити життя, а він загрожував!
- А звідкіля у тебе відомості про те, що було в Ефесі, коли ти подорожував Ойкуменою?
- Мені про все розповіли діти.
- І ти хочеш, щоб я повірив дитячим побрехенькам? – усміхнувся Пасикл.
- Коли мій син, як дорослий, розраховував суму неповерненої позики, то ніхто не дорікав йому, що він ще малий!

– Гаразд, я накажу своєму синові дізнатися, чи Бакур у місті. Він вже зовсім дорослий.

– Твого сина дурять, а ти йому віриш!

– Добре! – скрикнув сатрап з пересердя, – я узнаю це сам. І скоро! Йди вже!

Я пішов, але мене гнітили

Недобрі передчуття

Другого дня я вирішив сам піти і ще раз послухати проповідь біля храму Гери. Зі мною подалися й хлопці, які тепер були нерозлучними. Попросилася й моя середульша дочка – Лоуді. Прийшлося брати й її. Менша, через те, що з дітей вона залишається вдома одна, почала рюмсати, тож Катерина стала її забавляти, а ми гуртом пішли до храму. Там стали осторонь гурту, який вже зібрався коло олтаря.

Вийшов жрець і почав проповідь. Цього разу він вже не казав про Артеміду, а прямо вказував на сатрапа, як на головного винуватця злиденного життя городян. Розповідав, що Гера не допустила б такого неподобства, а дарила б свої блага усім. Натовп почав хвилюватися, в цей момент почувся гуркіт колісниць і на галявину біля храму Гери виїхав сатрап, якого супроводжував Єрмант, верхи на коні.

– Ось і він, – вказав жрець на сатрапа, – Гера сама привела нам його, щоб ми могли спитати, скільки ще можна тримати народ Ефесу у злиднях і голоді?

– Скажи, – крикнув сатрап з колісниць, – ти переховуєш Бакура? Якщо так, то маєш негайно видати його, бо він вчинив злочин перед храмом Артеміди!

– Нам немає ніякого діла до Артеміди, – ми поклоняємося Гері, – відповів жрець, а ось ти ухилився від відповіді. Скажи людям, скільки ще їм терпіти злидні?!

– Ти теж не відповів мені. Тоді я накажу обшукати храм і всі його будівлі. Архонте, скач до цитаделі і викликай збірив!

Єрмант погнав коня галопом, а жрець закричав:

– Грішна нога не може ступити до храму! Я не дозволю твоїм нечестивим збирам вдиратися у наші приміщення. Іди геть!

Такі слова помітно розсердили сатрапа:

– Коли ти просив права на відкриття свого храму, то був улесливий і славив Артеміду, а тепер гавкаєш як пес!

– Люди, ви чули – заволав жрець, – як оцей нечестивець хоче ославити нашу віру у богиню Геру?! Хай вона тебе покарає і негайно!!!

Почувся тупіт сандалій, які ритмічно гупали об дорогу – підходили збири. Вся обернулися на них і тут візниця сатрапової колісницьи скрикнув:

– Сатрапа убито!!

Я обернувся і побачив, як Пасикл осідає на руки візничого, а з його ока стримить стріла.

– Ось як наша богиня карає ворогів! – з торжеством у голосі крикнув жрець, – Вона швидка як на кару, так і на милість!

– Сатрапа у цитадель до лікаря! – скомандував Єрмант, – Знайти злочинця!

Збири пішли приступом на людський гурт, але жрець закликав їх не коритися нечестивцям і люди почали кидати каміння, бити воїнів палицями, закликати їх стати на бік Гери. Наступ припинився ще й через те, що у деяких зі збірів у натовпі виявилися родичі і знайомі. Воювати з ріднею ніхто не хотів, то ж Єрманту прийшлося подати команду на відступ і повернення у казарми.

– Я знаю, хто стріляв, – сказав тихенько Поллукс, сіпнувши мене за край пеплоса, – Отой старий перс, про якого ти питав. Він висунувся з храму з натягнутим луком якраз тоді, коли всі подивилися на збірів.

– Я теж бачила, – підтвердила дочка, – він такий, з довгою бородою і у штанях.

– Я думав, ти злякаєшся такого страхіття, а ти, як видно, успадкувала материнську твердість характеру, – сказав я їй і звернувся до всіх, – поки що нікому про це не кажіть. А тепер гайда додому, бо починаються смутні часи, які краще пересидіти у рідних стінах.

Діти пішли додому, а я – у цитадель.

– Він помер, – повідомив мене Єрмант, стоячи на воротах, – тепер наш сатрап його син – Філіст.

– Як він сприйняв смерть батька?

– Спокійно. Відвернувся, постояв трохи спиною до мене і одразу почав віддавати накази. Вже і писар у нього новий і скарбник теж. А колишніх наказав ув'язнити до його рішення.

– А тебе не хотів звільнити?

– Про це мови не було.

– Це тому, що ти молодий і не встиг замазатися у інтригах палацу. Тримайся й надалі трохи осторонь від нього, бо недарма ж він повідомляв Пасиклу, що все гаразд у храмі Гери?

– Ти думаєш, що це його рук справа?

– Доказів у мене немає, але все виглядає саме так. А про мене він не питав?

– Ні.

– Я до нього не ходитиму, якщо тільки він сам про мене не згадає.

Вдома я розшукав Проторуса і повів з ним таємну розмову:

– Дядьку, у тебе ще залишилися гроші, які я давав перед від'їздом?

– Та всі. Я нічого не витрачав.

– Ти знаєш про смерть Пасикла?

– Діти все розповіли, диви, і не злякався ніхто. Розповідали так, неначе були свідками якоїсь вистави в одеоні.

– Я підозрюю, що вбивство сталося з відома Філіста.

– Не можу бути! Це ж його батько.

– У правителів немає родичів – кожен сам за себе. Тож, прошу тебе ще потурбуватися про мою сім'ю. Я зараз буду ховатися, вдома не ночуватиму. Якщо прийде посланець від Філіста, скажеш, що я десь на розслідуванні викрадення грошей у храмі Артеміді. Про вбивство сатрапа не кажи нічого, – застеріг я і

продовжив. – Тільки ти маєш знати, що я буду переховуватися на «Артеміді». Думаю, Петрас мене не видасть.

– Для чого такі перестороги?

– Філіст вже ув'язнив писаря та скарбника, тобто людей, які добре знали справи у цитаделі. Я – на черзі, якщо він здогадається, що я його підозрюю у змові з Бакуром – мені не жити. Далі, вели весь найцінніший домашній скарб ув'язнати у клунки. Вони мають бути такими, щоб і хлопці могли їх нести. В разі небезпеки, негайно виводь всіх у степ до наших отар. Там якось спокійніше.

– То може зразу втекти?

– Ні, якщо Філіст про це узнає, почне вас переслідувати, хіба не розумієш, що втеча – одна з ознак вини?

– Якщо ми втечемо у степ, що ти робитимеш?

– Продовжу розслідування. Щось мені говорить, що нинішні події – це тільки початок. Ніхто з тих, кого улестив Бакур, в живих не залишилися, отже і Філіст помиляється у своїй оцінці мети діяльності хитрого перса..

– А Ставрос? Він живий.

– Добре, що нагадав, повідом Єрманта, краще сам, не посилай нікого, якщо Ставроса звільнять, а я думаю, що це станеться неодмінно, він не повинен зустрітися з Бакуром, бо розповість йому все, про що казав нам. Тоді буде важко протидіяти його підступам. Про події, доповідай через когось із хлопців. До речі, Полікратос не скаржився, що його сини пропадають у нас?

– Навпаки, дуже задоволений, що діти порозумнішали, почили вчити грамоту, а люди перестали скаржитися на їх бешкети.

Далі я мав розмову з Катериною:

– Моя дорогенька, наступають важкі часи. До них треба готуватися, то виконуй все, що загадає Проторус, а я буду переховуватися там, де мене не знайдуть. В разі небезпеки, він вас виведе у степ до наших отар – там перебувайте, доки все не владнається. Не лякай дітей, хай вони все сприймають як гру.

– Дарма ти так про наших дітей, та і про полікратосових теж. Вони все розуміють.

– Тоді, моя люба, тримайтеся, а я пішов.

У порту я погукав біля борта «Артеміді»:

– Хтось є, озвіться.

– Чую знайомий голос, – з-за борта визирнув Петрас, – невже тобі так сподобалося на кораблі, що ти зміг тільки одну ніч перетерпіти вдома?

– Зараз не до жартів, друже. Пустиш переночувати?

– Що таке? – стривожився кібернетос, – Ти ховаєшся?

– Тобі відомо про смерть Пасикла? – спитав я піднявшись по сходнях.

– Так, але ж його син вже порядкує замість нього!

– Але як порядкує? Він прибрав писаря і скарбника зі своїх посад і ув'язнив їх. Думаю, що моя черга – наступна. І підозрюю, що вбивця – це Бакур. І що Філіст у змові з ним.

– Та невже, – жажнувся Петрас. Його душа, звикла до механічних хитрощів, не сприймала людські хитрощів і не розуміла зради.

– Подумай і про себе. Ти виконував заповідання сатрапа багато років, отже теж втаємничений у його справи.

– Які там таємниці: піти туди, привези те..

– Отже, ти возив таємниці. Це може закінчитися допитом, а то й тортурами. Філіст не такий мудрий, як його батько, але підлота ще та.

– То що ж мені, ховатися? Де. Всі знають, що моя домівка тут. У хаті, подарованій сатрапом я майже не живу.

– Про тебе згадають після мене. Отже, як почнуть шукати мене, знай, що ти вже наступний.

– А може якось обійдеться?

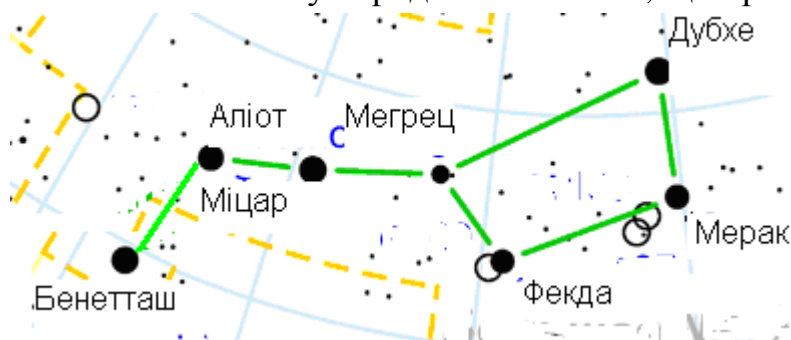
– Коли тут замішаний Бакур – ні. Убивши Пасикла, він не спиниться. Отже, сподівання Філіста на довге панування в Ефесі можуть виявитися марними. Та й Ставрос на допиті казав, що скоро Бенетташ переможе Дубхе.

– Цікаво, для чого він називав зорі Арктоса – сузір'я ведмедя?

– Так це назви зірок?

– Звичайно. Ми, мореплавці, часто використовуємо це сузір'я, щоб розшукати напрямок на північний полюс. На нього вказує продовження лінії, що проходить через дві крайніх зірки, які стоять праворуч – Дубхе та Мерак.

Ось поглянь, – і Петрас витяг сувій пергаменту із зображенням якихось ліній та крапочок. – Тут, – він обвів пальцем групу крапок, об'єднаних лініями, – Арктос. А це його зірки. – він назвав їх усі по іменам.

«Ага» – подумав я, – «Тоді слова, що гроші оберігає Мегрец, мають якийсь сенс. От би тільки зрозуміти, який?»

– А ще Ставрос загрожував нам усім смертю. І сказав коли.

– Ну й коли?

– Як Афродита ляже на Зевса, у той день.

– Так це я можу розрахувати. Мій іпологістон легко визначить момент, коли це станеться. Думаю, під назвами богів Ставрос знову казав про зорі, точніше, про планети. Ось я зараз. – і Петрас витяг свій диво-механізм і почав крутити його ручку. Після кожного оберту уважно розглядав позначки за зубчастих колесах і невдовзі сказав. – Післязавтра якраз буде такий день, коли планета Афродити зійдеться з планетою Зевса. Пошукати іншу дату?

– Не треба. – я з відчаєм сів на палубу. – За один день ми не зможемо приготуватися. Треба попередити Єрманта і мою сім'ю. Ти можеш когось послати?

– Я розпустив команду по домівках. Піду сам, а ти ляж під бортом і не висовуйся.

– Тоді почни з моєї сім'ї, а хтось із них скаже Єрманту.

– А як щодо сімей моїх моряків? Їх теж попередити?

– Думаю, що так. Адже всі вони знають, у які порти ви ходили. Отже після тебе візьмуться за них.

Він пішов, а я продовжував думати про можливі дії Бакура у назначений день і про місце, де заховано вкрадену позику. Як що перс діє сам по собі, то він продовжить свої дії по зміцненню сили храму Гери, а якщо – за наказом

перського царя, то... І тут я спішно вибіг з корабля і по краю міста, через болота подався до свого дому. Підійшов до нього з боку саду і почав видивлятися, чи не з'явиться хтось, щоб подати звістку. Аж почувлися дитячі голоси, в яких я пізнав близнюків та мого сина.

– Якщо батько ховається, це значить на нього чатує небезпека, – казав Ефіїс, – а значить, що і на нашу сім'ю. Бо він переслідував того перса по всій Ойкумені і коли Бакур візьме гору, – батькові смерть. А значить і нам усім.

– А нам нічого не буде, – озвався один із близнюків, у сутінках було непомітно, який з двох, – наш батько хитрий, і робив пожертви в обидва храми. Але вас жаль, бо ви хороші. І батько твій хороший, хоча й хитрий.

– Не хитрий, а розумний, – дав відсіч Ефіїс, – та мова не про це. Що нам робити далі?

– Слухати, що я скажу, – озвався я з-за дерева і вийшов до них.

– Ну прямо як дріада, – дух лісу, – у захваті сказали близнюки, а син підбіг і притулився до мене.

– Тату, що нам робити?

– Слухайте уважно. Перше, нехай Проторус надішле когось зі своїх пастухів на схід від міста. Нехай той пастух пройде верхи стадій двадцять-тридцять, доки не помітить щось. А як помітить – чимдуж назад. Далі, вам усім треба перебратися з нашого дому до дому Петраса з усіма клунками та запасом їжі, бодай на тиждень. Ви уже запакувалися?

– Ще не до кінця. Магара лається, Сірігма плаче, а матуся з Лоуді та рабнями – пакуються, – відповів син.

– А чого ж ти не допомагаєш?

– Я хотів, але мене прогнали, сказали, що це не чоловіча справа.

– А нам що робити? – спитали близнюки.

– Так з вами ж усе гаразд, ви самі про це казали. Ваше завдання – слідкувати за храмом Гери та Бакуром, який там ховається, і негайно доповідати мені про його дії.

– Де ми тебе знайдемо?

– Ефіїс буде чекати на вас у будинку Петраса в порту. Тільки нікому, чуєте, нікому не кажіть, де моя сім'я. Бо з ними може статися теж саме, що і з Пасиклом – ви самі бачили той жах.

Обійнявши ще раз свого сина, я повернувся на «Артеміду», де вже походжав схвильований моєю відсутністю Петрас.

– Де тебе носило? – розсерджено запитав він.

– Я трохи подумав і зрозумів, що події післязавтра можуть розвиватися у двох напрямках. То ж ходив додому і передав деякі вказівки. Ти не заперечуватимеш, якщо моя сім'я перебереться у твою хату на декілька днів?

– Ні.

– Тоді йди туди, попередь сусідів, що прийдуть твої далекі родичі, які затримуються на декілька днів, щоб не було розголосу, що якісь невідомі зайняли твою хату, як лисичка з байки, яка зайняла заячу нору. Що тобі сказали мої домашні?

– Катерина тільки запитала, чи у тебе все гаразд, а Проторуса не було вдома.

- А у Єрманта ти його не зустрів?
- Ні, я й його самого не бачив, бо у цитадель нікого не пускають.
- Гаразд, більше туди не ходи і спробуй за один день приготуватися до далекого походу, завантаж запаси їжі, води, попередь команду.
- Ти думаєш, що прийдеться тікати морем? Але викрадення корабля, що належить місту, буде розцінено як піратство.
- Тобі буде краще, якщо тебе просто закатують?
- Невже все так страшно?
- Якщо справдяться мої найгірші припущення, то так.
- Я задрімав прямо на палубі, коли мене збудив Ефіїс, поторсавши за плече:
- Тату, є новини від пастухів.
- Я піднявся з серцем, що калатало як на пожежу:
- Що там, кажи швидше!
- Проїхавши вночі десь тридцять стадій він на обрії побачив

Багато вогнів

- Мене мов жаром обпекло – мої найгірші припущення виявилися вірними!
- Слухай синку, ось тобі завдання. Попередь наших, як засутеніє, нехай по одному переходять на корабель. За день потрібно попереносити всі речі теж сюди. Нехай Магара прийде першою...
 - Вона сказала, що залишиться в домі і буде його стерегти, керувати рабами, бо дім інакше розграбують.
 - Перекажи їй, що розграбують і з нею разом також, ніхто не зверне увагу на її заперечення. А всі інші тут?
 - Проторус сказав, що піде в степ за будь-яких обставин.
 - А Сефірус?
 - Він тут.
 - Добре. Тоді потрібно ще повідомити Єрманта, що до міста підійшло перське військо, яке завтра вранці вже буде тут.
 - То оці вогні – це перси?
 - Саме так. Носити клунки прийдеться тобі. Ну, нехай Лоуді теж носить щось неважке, але ходіть не разом, а по одному.
 - Деякі моряки теж хочуть забрати з собою сім'ї, – сказав підходячи Петрас, – дозволяти?
 - Так, можливо нам прийдеться заснувати десь колонію, тож люди будуть потрібні. Але попередь про обмеження у кількості скарбу і людей.
 - Першим приніс клунок Сефірус.
 - А чого ти, а не Ефіїс? – запитав я.
 - Я вирішив, що мої знання допоможуть тобі краще зрозуміти обставини і прийняти краще рішення.
 - А як же моя сім'я без чоловічої уваги?
 - Твоя Катерина варта трьох чоловіків, настільки вона розумна і має сильну волю. Та й Ефіїс вже мужніє прямо на очах. За них не турбуйся. Краще розкажи, що вдалося знати?
 - Я переказав новини останнього дня, все, про що казав Ставрос на допиті,

про мої припущення. Його зацікавило повідомлення про місце, де зберігається вкрадена позика:

– Якщо Бакур зіставив назву зірки із сузір'я Арктоса з місцем у Ефесі, то може варто покласти на план міста схему сузір'я і подивитися, чи не буде відповідати зірка Мегрец якійсь визначній споруді? Оце й буде місце схову.

– Прийдеться просити Ефїїса намалювати план – він знає місто краще за мене. А схема сузір'я є у Петраса.

Тимчасом завантаження судна тривало: заносили припаси і ховали у трюм, зносили клунки, клітки з птицею, завели дві кози, декілька собак й прив'язали їх на носі корабля. Деякі з носіїв залишилися і вешталися палубою та по причалу, збільшуючи гармидер.

– Петрасе, – звернувся я до кібернетоса, – накажи людям поводитися тихо, інакше ми почнемо привертати увагу збирів.

– Нікому звертати на нас увагу – всі збири у цитаделі, – повідомив Петрас.

«Отже моє повідомлення дійшло до Єрманта» – подумав я, – «Хоч би з ним нічого не сталося».

Прийшла Лоуді з клунком, розмотала його і заходилася ладнати наш куток на кораблі: відгородила покривалом невеличку діляночку, поклала ковдру...

– Доню, – звернувся я до неї, – під час плавання моряки повинні мати легкий доступ до всіх місць на палубі, тому приברי все назад у клунок. Краще приходь частіше, щоб встигнути все перенести.

Лоуді надула губи, все згорнула у клунок і мовчки пішла, стелючи плечима. «Оце характер» – вкотре подумав я. Тут прийшов мій старшенький.

– Ефїїсе, – звернувся я до нього, – намалюй мені план міста. Ні, не точний, – додав я помітивши вираз здивування на його обличчі, – тільки визначні споруди.

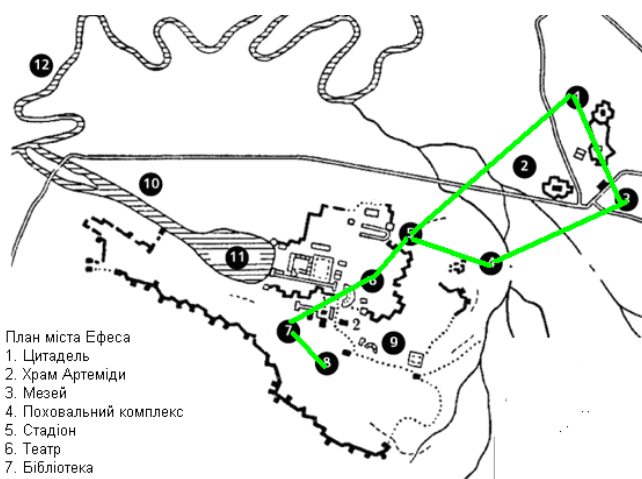
– На чому? Тут же немає ані пергаменту, ані папірису!

– Малюй прямо на палубі, ось тобі стило й чорнило.

Хлопець швидко накидав план, пояснюючи: «Оце цитадель, храм Артеміді, стадіон, одеон, бібліотека, храм Гери». Він пішов, а я почав подумки прикладати до цього плану схему сузір'я Арктос. Спочатку нічого не виходило, але Сефірус нагадав мені слова, що незабаром Бенетташ візьме верх над Дубхе:

– Ми знаємо, що під покровительством храму Гери визріла змова проти Ефесу, – сказав він. – Ефес уособлює храм Артеміді. Якщо розмістити Дубхе на храмі Артеміді, а Бенетташ – на храмі Гери, то...

– Нічого не виходить, – повідомив я, провівши необхідні лінії на плані міста. – Інші зірки не попадають на жодну визначну споруду. Давай будемо виходити з іншого припущення. Нехай Бакур уособлює перську владу. У храмів Ге-

План міста Ефеса
1. Цитадель
2. Храм Артеміді
3. Мезей
4. Поховальний комплекс
5. Стадіон
6. Театр
7. Бібліотека
8. Храм Гери
9. Одеон
10. Канал
11. Гавань
12. Ріка Кайістр

ри зараз місце, звідкіля він керує змовою проти Ефесу. Тобто, Бенетташ можні залишити на храмі Гери. А що уособлює владу в Ефесі?

– Цитадель, – відповів Сефірус, – звідтіля здійснюються, точніше здійснювалися, (не знаю, як буде далі), всі впливи на життя у місті.

– Евріка! Я знайшов! Дивись

Сефірусе, якщо Дубхе розмістити на цитаделі, – тут я почав швидко накидати схему сузір'я на плані міста, – то Мегрец має бути на стадіоні! Ось де сховані гроші! Неодмінно піду туди, як стемніє!

– Вірно, – підтвердив єгиптянин, – тоді Міцар – це бібліотека, Аліот – театр, Фекда – цвинтар... Але, – тут він обірвав сам себе, – не думаю, що йти туди вночі буде безпечно. Якщо Бакур відчуває свою перемогу, то він теж захоче забрати гроші. Візьми когось із собою.

– То може піти зараз? Збири у цитаделі, Бакур зі спільниками у храмі Гери, перешкоджати нікому. Хоча, Бакур,

либонь, теж так думає...

– Зараз хитке становище. Бакуру невідомо, чи прийшли війська, про це знаємо тільки ми. Тому він буде остерігатися до певного часу. Але може слідкувати за стадіоном, чи не ходить там хтось. Вночі ж буде зручно туди підійти непомітно. Отже, вночі ти можеш там зустріти самого перса, або когось із його спільників. А йти засвітла, – наражатися на можливу небезпеку з боку Філіста.

– Ти мене переконав, попрошу Проторуса бути зі мною. Він хоч і старий, але сила ще є, та й меча постійно носить.

Знову з'явився Ефіїс, згинаючись під вагою чергового клунка:

– Тату, Кастор бачив, як до храму Гери під'їхали озброєні вершники у перському вбранні.

– Це передовий загін. Що вони роблять?

– Жрець храму Гери поніс сувій пергаменту до цитаделі і його впустили у середину.

– Мабуть там загрози і вимога про передачу влади персам. – припустив я. – Поки що підтверджуються мої найгірші припущення. Петрасе, – звернувся я до нашого ймовірного рятівника, – треба запобігти перешкоді при виході з каналу у гирло Каїстру через митницю. Якщо цеп не опустять – ми не зможемо вийти, а тільки за спробу втекти нам загрожує смерть.

– То може вийти прямо зараз, доки у цитаделі йдуть перемови? На митниці ще нічого не знають, отже пропустять нас без запитань.

Я задумався. Може й справді так і зробити?

– Мені ще треба ввечері навідатися в одне місце.

– Знову розслідування? Чоловіче, тобі смерть загрожує, а ти лізеш до неї в

пашеку!

– Зробимо так, – продовжив я, не слухаючи заперечень, – я негайно йду до твоєї хати і допомагаю перенести речі, що залишилися, і приведу сюди сім'ю. Ти збираєш всіх, хто хотів відплисти, і виходиш у канал, проходиш митницю і чекаєш на мене у гирлі Каїстру. Якщо до ранку я не з'явлюся, виходь у море. А я вже якось тут перебуду.

– І куди ж нам податися? – сумно спитав Петрас.

– В Атабурос на Родосі. Пам'ятаєш телоніса зі «Стріл Артеміди»? Він обіцяв прихисток усім друзям Філогноса чи Єрманта. Нехай виконує зобов'язання. Утворіть невеличку колонію, щоб я знав, де вас знайти. Якщо вирішите змінити місце для проживання, залиште у того телоніса мені звістку, де ви.

– Тату, – зустрів мене Ефіїс, – я маю листа від Єрманта!

Це був не лист, а спішно написаний текст, звичайно чужою рукою, бо Єрмант не умів писати: «Перси вимагають покинути цитадель інакше смерть».

– Хто це приніс?

– Кастор. Казав, що його хтось покликав зі стіни і просив передати це тобі. Я й вирішив, що це від Єрманта.

– А де він зараз?

– Побіг слідкувати далі.

– Про це ніколи говорити, збирайтеся, ви відпливаєте негайно.

– А ти? – запитали вголос усі, хто був у кімнаті.

– Я трохи затримаюся до темряви, а потім сяду на корабель у гирлі ріки. Проторус, чекай на мене тут.

Прощання ніякого не було – постійна тривога висушила сльози. Як тільки я зійшов з «Артеміди» – сходні було прибрано і корабель відійшов на веслах у канал. У Петрасовій хаті я заходився писати на шматку тканини вугликом, витягнутим з печі: «Єрманте, вимагай, щоб вас пропустили до Мілету – там друзі». І, натякаючи на місце нашого майбутнього перебування, додав: «Хай бережуть вас і нас стріли Артеміди».

– Як мені це переправити у цитадель? – спитав я у дядька.

– Я закину цей клопоть, загорнувши у нього камінь.

– А як не докинеш?

– Я кину не рукою, а пращею. В дитинстві це була найулюбленіша зброя. Посидь поки що тут, ніде не ходи.

Чекання було довгим. Я сидів, втупившись у підлогу: все, що було основою мого світу, рушилося; Магара залишилася на вірну смерть; Проторус не хоче їхати зі мною. Отже я, осиротівши в дитинстві, зараз стаю сиротою вдруге, з відчаєм усвідомив я, бо ці люди замінили мені батьків.

– Тепер кажи, для чого ти лишився? – спитав Проторус, коли повернувся в Петросову домівку.

– Перекинути вдалося? – замість відповіді, спитав я.

– Звичайно. Я спочатку погукав знайомого збира, а вже потім кинув.

– Гаразд, як засутеніє, нам треба піти до стадіону. У тебе меч з собою?

– Ти хочеш вправлятися у фехтуванні? – іронічно поцікавився дядько. – Дуже вчасно!

– Дядьку! – несподівано для самого себе сказав я, – ти мені як другий батько, а Магара, – як мати. Якщо у тебе буде нагода, перекажи їй це і скажи, що я тебе і її люблю і любитиму завжди. Мені так важко розставатися з вами! Чому ви обидва відмовилися поїхати з нами?

– О, ти ще заплач, розумнику, – продовжував кепкувати Проторус, хоча в його очах світився сум, – та я у степу як вдома – ніхто мене там не дістане! А Магара вже стара, щоб навіть з дому виходити – до печі приросла. Це нам треба вас жаліти, а не навпаки! Кажі, що треба зробити?

– Я підозрюю, ні я впевнений, що гроші з украденої позики заховані на стадіоні і хочу їх там пошукати. Мені відомо, як виглядає скринька з грішми. Але я боюся, що разом зі мною її шукатимуть і люди Бакура. Тому прошу тебе востаннє захистити мене від можливого нападу.

– Для чого тобі цей розшук, коли можеш сам померти. Покинь цю думку і йди на корабель. – закричав Проторус.

– Ні, я повинен знайти ці гроші і передати їх у храм, або ти їх передаси.

– Ти думаєш, що перси не пограбують храм?

– Невже вони настільки...

– А коли перс спалив попередній храм, вони були лагіднішими? – перебив він мене, не давши закінчити думку. – Ти впевнений, що це не Бакур його тоді підіслав?

– Тепер я впевнений, що це саме він і був.

– Тоді для чого твій героїзм?

– Для справедливості.

Як не дивно, останні мої слова переконали дядька і ми, як тільки сонце почало хилитися на захід, вирушили дворами, обходячи великі вулиці, до стадіону. Він уявляв собою прямокутне поле, з одного боку якого були приміщення для атлетів та суддів, а з іншого – лави для глядачів.

– Думаю, не варто шукати серед лав, там нічого не сховаєш, а от у приміщеннях це легко зробити, – сказав я і ми почали обходити всі куточки, заглядаючи в комори, кімнати, тренувальні зали, де не було жодного атлета, який би вправлявся – тривожні події останніх днів заставляли людей бути обережними.

– І де ж той скарб? – почав сердитися Проторус, коли ми обійшли все і нічого не знайшли. – Знову твої видумки не дають мені спокою. Тоді задурно з'їздили до Мілету. Якби жив як усі, то й не прийшлося б зараз тікати, полишаючи все майно й худобу.

– Глянь, – показав я йому на протилежній бік стадіону, – на лавах для глядачів хтось ходить. Може це посланці Бакура? Ходімо туди.

Підходячи, ми почули стукіт метала об камінь. «Певно скринька була захована під лавою» – подумав я.

– Ану стійте, – заgrimів голос дядька, – що ви там ламаєте? Це міська власність і нікому не дозволено її псувати!

Дві постаті, яких вже було погано видно у сутінках, заметушилися, але стук не припинився. Потім почувся скрегіт, неначе деревом по каменю, і невідомі почали спускатися зі сходів. Дядько заступив їм дорогу і витяг меча:

– Покажіть, що несете?! – грізно сказав він.

– Не твоя справа, відчепися, – почувся знайомий мені голос.

– Ставрос! – скрикнув я, – Це ти?

– Ааа, Філогнос, – протягнув він насмішкувато, – Я ж казав, що Ахурамазда захистить мене! Я знову на волі, а завтра ви все помрете!

– Віддай гроші! – скрикнув Проторус і приступив до однорукого з мечем, спрямованим тому в горлянку.

– Іди старче, лякай таких же німечних, як і ти, – вів своє Ставрос, намагаючись протиснутися поміж кам'яними лавами і Проторусом. – А мені ніколи. – А далі різко сказав вбік, – Подбай про нього!

За спиною у Проторуса метнулася тінь і мій дядько скрикнувши, почав осідати на землю. він упав навзнаки і я побачив, що у спині стирчить руків'я ножа. Кров кинулася мені в обличчя, я вихопив зі слабких пальців меча і щосили рубонув нападника по горлу. Той мовчки, обхопивши горло руками, повалився на спину і затих, а я приступив до Ставроса, вимахуючи скривавленим лезом:

– Тепер твоя черга вмирати, негіднику, і ніякі боги тобі вже не допоможуть!

Однорукий позадкував, тримаючи скриньку здоровою рукою під пахвою, а правою відмахуючись від мене:

– Йди геть, ти мені нічого не зробиш, завтра у Ефесі настане влада Ахурамазди!

– А як же нинішній сатрап – Філіст? – спитав я тримаючи меча наготові, – Куди Бакур його подіне?

– Йому дозволено вивести завтра вранці своїх людей до Мілету. Вони вже готуються, а перські війська уже за дві години маршу до приходу в місто! Ось тоді вже я буду тебе допитувати і власноручно піддам тортурам!!! – його голос зірвався на вищання, яке остаточно переконало мене, що жити цій людині не варто – він зрадник наших богів і злочинець перед Артемідою!

Я зробив крок уперед і торкнувся мечем його горла. Ставрос кинув у мене скриньку і кинувся навтьоки. Я догнав його і встромив меча йому в спину під ліву лопатку.

– Як ти з дядьком, так і я з тобою! – скрикнув я наостанок і нахилися над Проторусом. Його спина підіймалася у судомному диханні, ноги дрижали.

– Дядьку, – покликав я і мій голос раптом став тоненьким, як у дитинстві, – дядьку, ти живий?

Почулося булькання, хрипіння і він через силу відповів:

– Живий... але не довго мені залишилося... в очах темніє.. синку.. забирай гроші і відпливай... мене покинь отут... не турбуйся... мене поховують як слід... перекажи...

Тут він дико захрипів, тіло пойняли корчі і його тіло припинило своє земне існування, а душа полинула до Аїду.

– Дядьку, – ледве була сила мені вимовити, – прощавай назавжди.

Я вийняв ножа, встромленого у спину і поклався, що оцим ножем заріжу Бакура власноручно, яких поневірян мені б не прийшлося зазнати.

Підхопивши скриньку, затнувши меч за пазуху і тримаючи в раках ніж, на якому ще обсохла кров Проторуса, я пішов по дорозі на митницю. Вона була пустою. Місяць освітлював мій шлях, тому, дійшовши митниці, я повернув праворуч і почав продиратися через очерет, який густо ріс по берегах Каїстру. Невдовзі мені стало видно вогонь, який світився на кораблі.

– Агов, я тут, – погукав я, прочистивши запалене від страждань і бігу горло, – підпливіть, щоб я зміг зійти на палубу.

Мене почули, з борті витяглися довгі весла і великий корабель підійшов до очерету, у якому я стояв. Мені простягли весло, в яке я вчепився, увійшовши у воду по груди. Весло піднялося, повернулося, його втягнули у корабель і нарешті я стояв на палубі в оточенні моєї сім'ї.

– Відпливаємо негайно, – сказав я Петрасу через голову свої дочок, які обнімали мене з обох боків. – Перські війська увійдуть в місто за годину.

Я присів біля борту, тримаючи в руках скриньку, відняту у Ставроса, мої рідні оточили мене і я сказав:

– Дядько мертвий, Ставрос – теж.

Тихенько захлипала Сірігма, але інші мовчали, подумки прощаючись з людиною, що для всіх була рідною, рідніше справжньої рідні.

– А що у скриньці, – не втерпів Ефїїс, – давай відкриємо.

– Відкривай, – підштовхнув я до нього скриньку, – а мені треба подумати, як далі бути.

За цей час вправні моряки вивели «Артемїду» у море, напнули вітрила і під попутним північним вітром ми швидко віддалилися від рідних, але тепер таких ворожих для нас, берегів. Петрас чаклував з іпологістоном та піксідією, розглядаючи їх показання при світлі невеликої лампи, як давала вузький промінь світла. Раніше я неодмінно б поцікавився її конструкцією, але зараз мене опанував розпач. Ми пливли у невідомість: як нас приймуть на Родосі, чи зможу я прогудувати сім'ю, скільки ще людей мені прийдеться утримувати?

– Не хвилюйся, у тебе є багато грошей, – почувалася відповідь Катерини (як видно, я розмірковував вголос), – поглянь, що було у скриньці!

Моїм очам при світлі факелу здалося, що я заглянув у скарбницю самого храму – стільки золота у своєму житті я ще не бачив. Збудження від початку походу поступово спадало, люди менше гомоніли, а тварини просто поснули. Раптом на кормі зчинився крик, потім вигуки стихли і голос Петрала промовив:

– Як ви сюди потрапили?

– Ми сховалися під палубою, коли багато людей сідало на корабель у порту, – почувся хлопчачий голос, який видався мені на диво знайомим.

– Поллуке! – водночас із сином вигукнув я. – Ось куди вони поділися!

Близнюки стояли перед Петрасом, зіщулившись на холодному вітрі, але своєї вдачі не втрачали: зиркали увсебіч, крутилися на місці, про щось перешіптувалися.

– Це діти Полікратоса, – підійшов я до гурту, – треба їх негайно висадити на берег, адже батьки навіть не знають, де вони!

– До берега я зараз, у темряві підійти не зможу, – відповів Петрас, теж прикро вражений цією пригодою, – та й хвилі стають все більшими, прийдеться їм побути з нами, доки не буде нагода відправити їх назад, може на зустрічному кораблі?

– Батьки знають де ми, – сказав Кастор, – я написав у батьковій книзі для обліку товарів, що ми попливли на кораблі разом з Ефїсом.

– Ви хоч не написали, куди? – спитав я, розуміючи, що з присутністю чужих дітей нам прийдеться миритися, і пишаючись, що ми змогли таки навчити цих розбишак грамоті.

– А ми й не знали куди ви пливете, тому й не написали.

Накинувши на хлопців щось із одягу, я звелів їм триматися нашої сім'ї і ми всі абияк умостилися біля лівого борту корабля та й поснули тривожним сном. Прокинувся я від сильної хитавиці – море розбурхалося так, неначе теж гнівалося на наших ворогів.

– Вітер змінився на східний, – прокричав мені Петрас крізь шум вітру та плюскіт хвиль, – а нам ще проходити підводні скелі біля Атабуроса!

– Треба готуватися до неприємностей, – повідомив я сім'ю. – Скоро почнуться підводні скелі, які оточують порт Атабурос. Якщо «Артемїда» налетить на них, то...ми всі попадаємо у воду. Отже, кожен має знати, що він у цьому випадку потягне з собою у воду. Тільки розрахуйте власні сили, аби вантаж не потяг на дно.

Всі почали мовчки збиратися, сусідні сім'ї, що попливли разом з нами, теж заворушилися. Я вилив з міху вино і міцно зав'язав горловину. Далі, прив'язав до нього скриньку і меч. Ніж встромив за пояс. Катерина сказала, що нестиме нашу меншеньку.

– Отже вам треба спасати їжу, – повідомив я хлопців та доньку.

– А одяг, покривала, миски? – запричитала Лоуді, – нехай це все пропадає?

– Краще нехай все пропаде, а ми виживемо! – відгукнувся Кастор.

– Може все й обійдеться, – підбадьорив я сім'ю, – Петрас найкращий кібернетос у всій Ойкумені!

Не обійшлося. Коли вже стало видно невеличкий пустельний острівець, велика хвиля підхопила «Артемїду» і під кілем заскреготіло каміння. Від удару корабель кинуло на правий бік і всі ми вилетіли, неначе камінь і з праці, у білопінні хвилі, які понесли похилений корабель далі.

– Вигрібайте до берега, – кричав я спльовуючи воду, яка щораз заливалася мені у рота і намагаючись не випустити міх із дорогоцінним вантажем.

Горби хвиль то підіймали мене, то опускали. Серед хвиль я намагався побачити своїх, але бачив тільки чорну голову Катерини з Сірігмою за спиною та голови близнюків. Моїх старшеньких не було видно, як я не крутив головою в усі боки!

Поглянувши назад я помітив, що наш корабель перекинувся на бік і силь-

ний східний вітер тяг його далі в море. Острівець наближався не тільки за рахунок моїх зусиль, але й тому, що хвилі гнали мене прямо на нього. Дряпаючи руки об каміння, поросле мушлями, я виліз на берег, відніс подалі свій вантаж і знову кинувся в море назустріч Катерині. Вона вже знемагала від тягаря нашої меншої дочки, яка від страху вчепилася їй за шию і не відпускала. Витягнувши їх на берег, я поплив назустріч близнюкам.

– Нам допомагати не треба – спокійно (аж занадто спокійно) заявили вони, – пливіть спасати Ефїїса та Лоуді.

– А де вони?

– Їх вдарило об камінь і зараз вони ледве тримаються на воді он там.

Я поплив щосили і знайшов моїх рідненьких біля каменя, який закривав їх від хвиль. Лоуді була непритомна, а Ефїїс підтримував її голову, щоб вона не захлинулася.

– Давай її мені, а сам пливи до берега, – крикнув я., – Ти зможеш?

– Так, – відповів син, – тільки тримай її голову вище.

Я взяв дитину під ліву пахву, і вигрібаючи правою, дістався берега. Поклавши її на пісок, я заходився обмацувати кісточки на тілі. Поруч стояли близнюки і Кастор заплакав над Лоуді:

– Вона, що померла?

– Жива, тільки непритомна, – відповів я, і, намацавши перелом стегна, звелів, – шукайте на березі який ліс, дрючки і все несіть сюди.

– Тату, я мій вантаж упустив у море, – сказав Ефїїс підійшовши до мене, – коли побачив, що Лоуді тоне.

– Ти спас найкращий вантаж – свою сестру, – відповів я, складаючи одна до одної кісточку на місці перелому. – Катерино, мені потрібна якась тканина.

Вона подала шматок, відірваний від пеплоса, хлопці принесли жмутки хмизу, з яких я вибрав дві рівних палички, приклав до ноги і міцно перев'язав. Лоуді почала стогнати, як видно біль від перелому та мої спроби лікування привела її до тями. Вона розплющила очі:

– Де ми? Ой, як болить! – і заридала вголос. Близнюки навпаки запосміхалися і почали її втішати:

– Ми сто разів ламали кості на руках і ногах, і нічого, скоро і в тебе заживе і ти знову бігатимеш. А я ще й ребра ламав, – додав Кастор. – А я мізинець на нозі – це вже Поллукс почав хвалитися своїми ранами, як ветеран.

– Ніколи базікати, – обірвав я їх, – ходіть по острову, шукайте, хто ще виплив, збирайте все що може нам знадобитися для життя, якщо є можливість, рятуйте людей із води!

– Можна, і я з ними, – попросила Сігрїма, – я вже не боюся.

– Йди, та будь обережна, – звелів я і сів у повній знеможі на пісок.

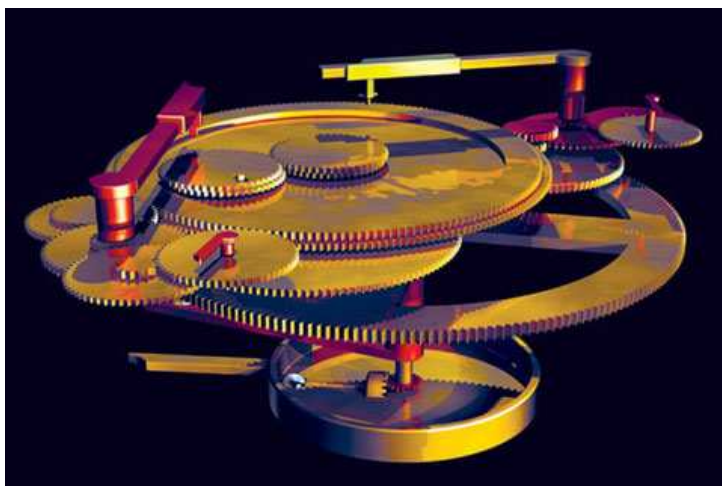
– Ти весь посивів, – сказала Катерина, обійнявши мене, – тепер не видно твоєї головної прикмети – білого пасма, тепер ти, як усі... старики...

На цьому – прощайте.»

Е п і л о г

Тільки у 1901 року в Егейському морі між грецьким островом Крит і півостровом Пелопоннес, поблизу острова Антикїтера на глибині 43-60 метрів виявлено затонулий античний корабель бідолашного Петраса-Механікуса. Пірна-

льники за губками підняли на поверхню бронзову статую юнака і безліч інших артефактів. 1902 року археолог Валеріос Стаїс виявив серед піднятих предметів кілька бронзових шестерень, закріплених в шматках вапняку. Артефакт залишався невивченим до 1951 року, коли англійський історик Дерек Джон де Солла Прайс зацікавився ним і вперше визначив, що механізм є унікальним античним механічним обчислювальним пристроєм. Для цього він провів рентгенівське дослідження механізму і побудував його схему. У 1971 року побудовано поповну схему пристрою, за якою він мав 32 шестерні. Система шестерень із передавальним співвідношенням 254:19 використовувалася для моделювання руху Сонця і Місяця щодо нерухомих зірок. Співвідношення вибрано на основі Метоніогов циклу: 254 сидеричних місяці (період обертання Місяця відносно нерухомих зірок) з великою точністю складають 19 тропічних років або $254 - 19 = 233$ синодичних місяці (період змін фаз Місяця). Положення Сонця і Місяця відображалось на циферблат на одній зі сторін механізму. За допомогою диференціальної передачі обчислювалася різниця положень Сонця і Місяця, яка відповідає фазам Місяця. Вона виводилася на інший циферблат.

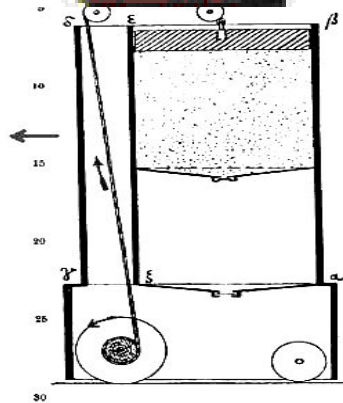

2005 року стартував греко-англійський проект «Antikythera Mechanism Research Project» під егідою Міністерства культури Греції. У ньому беруть участь вчені двох грецьких університетів та англійського університету із залученням найсучаснішої техніки. У тому ж 2005 році оголошено про виявлення нових фрагментів механізму. Для того, щоб відновити положення шестерень

всередині вкритих мінеральними відкладеннями фрагментів, скористалися можливостями сучасних технологій – комп'ютерної томографії, яка за допомогою рентгенівських променів дозволяє створювати об'ємні зображення прихованого вмісту. За рахунок цього вдалося визначити взаємозв'язок окремих компонентів та їх функціональну належність. Завдяки новій рентгенівській методиці вдалося прочитати близько 95% написів, що містяться в механізмі (близько 2 000 грецьких символів). Поряд із цим підтверджено дані про те, що механізм міг обчислювати конфігурації руху Марса, Венери, Юпітера, Сатурна.

А ім'я винахідника пристрою залишилося невідомим...

ПАПІРУС ЧЕТВЕРТИЙ

«Привіт! Мене звати Філогнос. Ми вже з вами знайомі. Це я розповідав вам про свою пригоду з розслідуванням загибелі моєї сусідки Лавінії. Ще більшою, була пригода з розслідуванням підпалу храму Артеміди в Ефесі. Тоді я не тільки знайшов злочинців але й визначив, що головним винуватцем був невідомий мені перс. І тільки через десяток років, коли мені знову прийшлося шукати винуватця, який не повернув позику у храм Артеміди, я нарешті зрозумів, що всі злочини проти нашого міста і храму Артеміди, як уособленню самого духу міста, є перс на ім'я Бакур.

Я не маю доказів, але впевнений, що цей чоловік давно хотів захопити Ефес і віддати його під руку перського царя. І йому це вдалося: доки я на кораблі «Артеміда» ганявся за Ставросом майже по всій Ойкумені (Родос, де нас мало не вбили, Афіни, Дельфи, Пропонтида, Евксинський понт, Таврія, Херсонес), Бакур улестив сина ефесьського сатрапа, і той не доповів батькові про змову у храмі Гери. А коли Пасикл сам поїхав розбиратися, його вбили. Філіст, – недобрий син мудрого батька, – думав, що тепер він запанує у Ефесі, але перські війська, що підійшли таємно до міста, заставили нового сатрапа втекти до Мілету разом з відданими йому збирами та деяким сім'ями.

Мені теж прийшлося тікати на «Артеміді», взявши з собою всю мою сім'ю, окрім Магари, яка зобов'язалася стерегти маєток, та Проторуса, якого вбили під час сутички зі Ставросом на стадіоні Ефеса. Тоді я втратив друга і отримав скриньку з трьомастами п'ятдесятьма тетрадрахмами.

У морі нас застав сильний вітер, хвилі кидали наш корабель в усі боки і уже на підході до Родосу, де ми сподівалися знайти прихисток у знайомої людини, життя якої ми врятували, коли минулого разу були на Родосі, різка зміна вітру перекинула корабель. Ми попадали у воду, але неподалік був острівець, на який нам і вдалося виплисти, хоча моя середня донька поламала ногу під час падіння у воду. Я з'єднав кістки і наклав абияк шину, але наше продовольство потонуло майже все, окрім того, що винесли на берег брати-близнюки Кастор і Поллукс. Збереглася і скринька з грошима та меч, який я взяв після загибелі і поклявся помститися Бакуру саме ним. Дехто з тих, що сиділи на палубі, теж почали вибиратися на суходіл і, побачивши мене, Катерину та доньку Лоуді, підходити до нас, підсвідомо обираючи мене за керівника нової колонії. Хлопці: близнюки та мій син Ефіїс, а разом із ними і меншенька Сірігма, вже бігали по острівцю, шукачі хоч якесь добро, що могло стати нам у пригоді.

– Ви не бачили Сефіруса? – розпитував я всіх, хто підходив. – Він такий старенький єгиптянин, худорлявий з гачкуватим носом.

Ніхто не бачив та і марно було сподіватися, що в бурхливому морі хтось придивлявся до носа іншого плавця – тут аби самим вибратися. А перекинутий корабель «Артеміда» вітер поніс у західному напрямку і він скоро зник з наших очей.

– А Петрас вцілів? – знову запитував я і знову ніхто нічого про це не знав. На берег вибиралися деякі моряки і їх сім'ї, впливло двоє псів та одна коза. Хтось витяг з води мішки із зерном, хтось – бурдюки з вином та бузою – сиро-

ваткою, що перебродила. Люди рухалися немов очманілі, що було зрозуміло: ще два дні тому вони жили звичайним життя і ні про що погане не думали. Тільки діти весело гасали по острівцю, приносячи нові і нові знахідки:

– Тату, глянь, що ми знайшли, – підбіг розпашілий Ефіїс і подав мені ситр, прив'язаний до уламка дошки. У мене стиснулося серце: Сефірус вже не живий, а цей інструмент – остання згадка про нього. Єгиптянин так і не навчився нашої найпростішої науки – плаванню. Він був жителем пустелі, а ми греки завжди жили біля моря. У нас навіть приказка є про неуків: «Він не вміє читати і навіть не вміє плавати». Отже Сефірус був неуком навпаки: найскладніше знав, а найпростіше – ні. Хай береже його Озіріс, коли Анубіс почне зважувати на терезах гріхи! Сефірус був безгрішний і отже одна шалька терезів має злетіти аж до неба!

– Люди, слухайте мене, – голосно сказав я, піднявшись з землі, – ми не повинні втрачати надію! Родос зовсім близько, точніше, його порт – місто Атабурос. Коли буря вщухне, якийсь із кораблів, що йтиме повз острів, неодмінно доправить нас до міста. Там у мене є знайомий телоніс, який володіє барелі спіті під назвою «Стріли Аполлона».

– Але ж для того, щоб наймати бодай хлів у барелі спіті, потрібні гроші? – запитав мене хтось із постраждалих.

– На перший час гроші будуть – про нас потурбувалась Артеміда, – а потім прийдеться знайти собі роботу, яка б давала можливість існування. А зараз ми повинні зібрати всі харчі до купи, щоб узнати, скільки їх у нас зосталося і як довго ми ще зможемо на них прожити.

За роботою люди трохи оговталися, жінки почали запинатися в одяг, який відкривав їх тіло, чоловіки – швидше рухатися. Серед них я помітив моряка, який лікував на «Артеміді».

– Іди сюди, – покликав я його, – сиди тут і надавай допомогу всім постраждалим. В першу чергу оглянь мою дочку – чи вірно я наклав пов'язку на переламану ногу? Залучай собі на допомогу жінок та дітей. – сказав я і вигукнув – Всім чоловікам підійти до мене!

Підійшли не тільки чоловіки, але й підлітки, які вже подумки приміряли на себе пеплос дорослого.

– Яка у нас є зброя? – звернувся я до гурту похмурих, обшарпаних та мокрих людей. Знайшлися три ножі, бронзовий гак та декілька весел.

– Для чого нам зброя? – запитав дехто.

– Ми зараз беззахисні перед людьми, нас не підтримує влада ніякого міста, кожен може нас скривдити, тому ми маємо підготуватися до можливих неприємностей і триматися купно. В разі нападу будемо діяти так: я стою в середині з мечем. Обабіч мене люди з ножами, а по краям – ті, хто триматиме весла. Якщо прийдеться захищатися – я стаю попереду, за мною всі інші шикуються клином, захищаючи жінок, дітей та майно.

– Та ти весь білий! – вигукнув один з моряків, нарешті помітивши мою посивілу голову. Інші теж загомоніли, дивуючись такій швидкій зміні моєї зовнішності.

Але нашу розмову перервав вигук одного з близнюків, який видерся на вершечок найбільшого на острові пагорба:

У морі корабель!

Всі обернулися в той бік, куди вказувала замурзана хлопчача рука. Справді, скориставшись зменшення вітру та хвиль, якийсь невеличкий кораблик з прямим вітрилом потихеньку наближався до нас.

– Вони витягли мечі! – знову почувся крик з пагорба.

– Скільки їх? – крикнув я у відповідь.

– Троє!

– Зносьте все майно до купи! Жінки та діти сідають біля нього! Чоловіки, шикуйся клином! – почав я подавати розпорядження.

Коли невідомий корабель (або краще назвати його великим човном), уперся носом у берег – ми вже стояли клином, готові обороняти наші невеличкі запаси та життя.

– А чого це ви так перелякалися? – почувся голос з корабля і на ніс вийшов їх старшина. – Ми вам нічого не зробимо, тільки позабираємо яке не яке паліччя, та інше, що винесло море після бурі.

– А для чого тоді ваші мечі? – крикнув я у відповідь.

– Ми побачили людей і подумали, що вони хочуть нас скривдити, – була його відповідь. – Ми мирні рибалки і шкоди нікому не заподіємо.

– За вітрилом ховається ще троє! – знову почувся крик з пагорба, цей голос я нарешті упізнав – це був Поллукс з вивихнутим на лівій нозі мізинцем. – У них в руках якісь дрючки!

– Отже, ти брешеш! – крикнув я старшині. – Тоді начувайся, ми за себе постоїмо!

– Як це ти зможеш зробити зів своїми стариками та дітьми? – прозвучала глузлива відповідь.

Я критично оглянув своє «військо»: я один мав меч, двоє чотирнадцятирічних підлітків і один старий тримали ножі, четверо чоловіків тримали уламки весел. Оце і все.

– Не думай, що ми безпорадні! – дав я хвалькувату відповідь хоча вже почав обдумувати план, як нам виторгувати хоча б наше життя. – Нас захищає Артеміда!

– А ми молимося Аполлону і він тримає над нами свою руку!

– Так він же рідний брат нашій богині. То може зглянетесь на одновірців?

– Віддайте своє майно – і нехай Артеміда вас оберегів і надалі. – така була відповідь.

– Дарма ти глузуєш з нашої віри, обернись – твій корабель палає! – вигукнув я, вказуючи мечем на язики полум'я, що піднімалися на кормі. – Ось він захист Артеміди. Покорись її силі і вцілієш!

Нападники обернулися і розпачливими вигуками кинулися гасити полум'я.

– На корабель! – подав я команду. – Троє з ножами – до стернового весла і нікого не підпускати до нього без моєї команди. Четверо з веслами – до вітрила – і щоб ніхто не смів його підняти без нашої волі!

Ми кинулися видиратися по крутому борту корабля, підсаджуючи один одного.

– Веслом,! – крикнув я, – збийте їх веслом!

Одним з моряків «Артеміди» вправно посунув весло праворуч і один мечник упав у воду. Тоді цей же моряк приставив весло до борту корабля і вправно туди заліз. За ним ще один, далі третій. Піднявши за собою і уламки, якими вони орудували, моряки почали тіснити другого мечника вглиб корабля. Той що упав у воду вже почав було вибиратися на берег, але Катерина, а за нею і інші жінки стали жбурляти у нього прибережне каміння. Той кинув меча і закрився руками, які невдовзі забарвилися його кров'ю – як видно жінки, коли їх розсердити, можуть бути по-справжньому лютими! Я поліз на борт, зайшов за вітрило і огледів корму: на ній вже вщухало полум'я, яке заливали відрами; старшина теж метушився серед них, забувши про свою керівну роль, і працював як звичайний моряк.

Я помахом руки спинив своїх, чекаючи, доки вогонь буде загашено остаточно. І як тільки це сталося, кинувся до старшини, вдарив руків'ям меча по його голові збивши з ніг, і приставив лезо до горла тепер уже не самовпевненого, а переляканого пірата:

– Як що хтось буде чинити опір – першим помре ваш старшина! – Крикнув я. – Далі помруть усі на борту і корабель буде нашим!

Нападники не були готові до різкої зміни обставин, тому виконали мій наказ і закликали, як статуї у храмі.

– Позабирати у них мечі, ножі, та іншу зброю! – звелів я.

Мій наказ виконали мої земляки, які до того билися тільки веслами. Невдовзі ми мали ще троє мечів і з десятків ножів.

– Старшина та мечники – зійти на берег! – продовжував я кричати, надриваючи горло і відчуваючи, що іще трохи і я знову звалюся без сил. – Зв'язати їх по двоє, спинами одне до одного!

Тут вже підскочили підлітки і завзято почали в'язати наших бранців. Ті пробували опиратися, та постійне штрикання кінчиком меча під ребра швидко їх вгамувало. Коли їх спустила на землю, а точніше, просто скинули, до піратського старшини підійшла Катерина і вліпила йому ляпасу:

– Будеш знати, як збиткувати над Артемідою!

Тут підскочила ще одна жінка і розірвала йому обличчя нігтями.

– Тихше, схаменіться! – прийшлося мені тепер вгамовувати ще й ефесіцв. – Ми їх не будемо вбивати чи калічити! Спиніться всі! Витягніть того бідолаху з води і огляньте, чи він живий!

Побитого камінням витягли і наш «лікар» оглянувши його, сказав:

– Кості цілі, але рани досить глибокі, та й памороки йому забили добряче.

– Цього на борт, а ще двох зв'яжіть і тягніть сюди.

Чотирьох бранців умостили сидючи на вершечку пагорба і я сказав старшині:

– Ми не хотіли цього, але ваше бажання нас пограбувати змусило вдатися до сили, то ж ми вас покараємо. За вашу провину ми забираємо всі мечі і ножі. Окрім того, ми допливемо до Атабураса без оплати, а потім ваші товариші припливуть і заберуть вас звідсіля.

– А корабель? – прохрипів старшина, як видно жінки добряче його побили.

– Корабель ми не забираємо. Але всі припаси на ньому – теж будуть наші!

Той похнюпився і замовк.

– Завантажуємося! – знову гучно крикнув я, – Заставляйте піратів теж працювати! Вони хотіли все наше майно позносити на корабель, тож їхня мрія здійснилася!

З веселими вигуками і сміхом ефесці почали виконувати мій наказ, а мені прийшлося присісти біля борту і трохи перепочити – вже третій день поспіль я був у величезному напруженні, втратив друзів, стою на березі з купою людей і зовсім без усякого майна, а наше подальше існування у чужих краях і досі не певне, загрози чатують на кожному кроці.

Невдовзі ми вже пливли до Атабураса. Кораблем керував піратський керманіч, а ефеські моряки спостерігали за ним, дивилися, щоб вірно було поставлене вітрило, щоб напрямом був точно на південь, заставляли піратів гребти, бо вітер був слабким та й на прямому вітрилі швидко не дійдеш.

– Це я підпалив, – похвалився Кастор, підійшовши до мене з братом і моїм сином. – Я заліз по стерновому веслу і перекинув жаровню, під якої горів вогонь.

– А я його підсадив, – додав Ефіїс.

– Ви всі хлопці молодці, – похвалив я їх. – А Поллукс нас попередив про небезпеку. Що ж, мабуть це Артеміда навела вас на думку податися на кораблі разом з ними. Без вас я й не знаю, як би склалися наші справи? Мабуть ми попали б у рабство. Або й загинули.

– А чого ти не хочеш забрати ще й корабель? – запитав мене один із колишніх моряків із загиблої «Артеміди» – Ми знаємо морську справу, могли б і далі плисти собі світ за очі.

– Я маю для цього декілька міркувань, – відповів я, уместившись біля борту і закривши голову від сонця. – По-перше, цей кораблик занадто маленький, щоб плавати кудись далі, аніж навкруги Родосу; по-друге, нам жити на Родосі, бо я маю там боржника, якого спас від смерті, тож сподіваюся, у подяку він нам допоможе; по-третє, не зчинивши такої великої крадіжки, як крадіжка корабля, ми можемо сподіватися на те, що нас не будуть переслідувати як піратів.

Чоловік одійшов і підсів до гурту інших ефесів, розповідаючи їм про нашу розмову. По схвальним кивкам, як зрозумів, що мої міркування вони визнали слухними.

– Який ти мудрий, тату, – сказала моя бідолашна квіточка з поламанною ніжкою – моя Лоуді, що лежала поруч і уважно все слухала. – Звідкіля ти все знаєш і розумієш, невже тебе навчило читання різних пергаментів та папірусів?

– Це теж, але моїми учителями були друзі – Проторус, хай прихистить його Персефона, Бореус, Єрмант – де вони тепер, чи живі?. Але головними учителями були мої вороги! І найголовніший серед них – Бакур!

– Ось і берег! – крикнув невгамовний і гостроокий Поллукс. – І місто вже видно! Люди ходять...

– Пане, не знаю як тебе звати, – звернувся до мене один із нападників які тепер служили нам, – на березі не кажи, що ми хотіли вас пограбувати.

– Мене звати Філогносом, – відповів я і поцікавився, – а в чому справа?

– За піратство на Родосі одразу продають у рабство, – відповів той. – Не скажеш?

– Хто віддає?

– Правителі міст і цар Родосу! – була його відповідь.

– А кому більше повірять, вам, корінним жителям, чи нам – зайдам з невідомих країв?

– Якщо більше десяти осіб будуть свідчити про одне і те саме, повірять будь-кому, хоч і юдеям, не те що грекам.

– Гаразд, не скажу, і своїм людям теж велю мовчати, але як тільки я узнаю, що ви умишляєте якесь зло проти нас – негайно повідомлю владу! Так своєму старшині й перекажи, коли будете його з острова визволяти!

Корабель пристав до вже знайомої гавані в Атабуросі. Одразу з'явився митник і почав розпитувати про мету нашого приїзду.

– Ми втікачі з Ефеса від перської навали, – чесно відповів я. – Хочемо оселитися на Родосі.

– А ви маєте за що жити? Ви спроможні заплатити в'їзне мито?

– Скільки треба?

– По лепті за дитину та жінку, по п'ять – за чоловіка та підлітка. Тварини митом не обкладаються.

Я швидко зробив підрахунки: Дорослих чоловіків у нас п'ятеро, рахуючи й мене. Підлітків – шестеро, якщо брати до уваги й близнюків з моїм сином. Жінок – восьмеро з Катериною та Лоуді. А дітей – четверо з Сірігмою. Отже наше мито складає шістдесят сім лепт. А у мене у скриньці тільки золоті тетрадрахми, кожна з яких складається з чотирьохсот лепт. Показувати наше багатство не годиться, що ж робити?

– Ми можемо сплатити мито трохи згодом, коли знайдемо житло, – запитав я у митника. – Ми тоді разом розрахуємося і з власником будинку і з вами.

– Можна, якщо знайдете поручника.

– Я його назву одразу – це хазяїн барелі спіті під назвою «Стріли Аполлона». Я впевнений, що він поручиться за мене, бо я колись врятував йому життя.

– Як твоє ім'я? – поцікавився митник.

– Філогнос.

– Тоді я тобі вірю й так, адже той телоніс стільки розповідав про вашу пригоду, що я мимоволі запам'ятав його спасителів. А Єрмант теж з вами?

– Ні, він поїхав до Мілету, – відповів я з сумом, бо мені так не вистачало рішучого, дужого і розумного друга.

– Ооо, кого я бачу, – заволав мені на зустріч власник «Стріл Аполлона», коли я, нахилившись, зайшов до барелі спіті, – мій спаситель, мій другий батько, заходь, Філогносе, присядь, я тебе нагодую і напою усім найкращим, що у мене є!

– Зачекай з привітаннями, у мене до тебе важлива справа.

– Все що завгодно: мій дім – твій дім.

– Ловлю тебе на слові. Я прибув сюди не один...

– З Єрмантом, – жваво перебив мене він.

– Ні. Зі мною ще двадцять дві людини, з них четверо дітей. Одна людина хвора. Це біженці з Ефесу, який захопили перси. Ми ледве вирвалися, мало не потонули і тепер потребуємо допомоги. Нам потрібно житло, харчі, одяг, дрова для печей, тощо.

По обличчю телоніса пробігла тінь. Я його розумів. Одна справа пригостити декілька днів двох друзів, інша – годувати невизначений час двадцять п'ять людей.

– А чим ви збираєтеся жити? – обережно запитав він. У ньому гостинність боролася з жадібністю і остання, як видно, перемагала.

– У нас є декілька золотих монет, а потім четверо хороші моряки і знайдуть собі роботу на кораблях, моя сім'я – всі грамотні, отже якимось переб'ємося написанням листів, прохань до правителів чи будемо учителювати. Щось придумаємо, – оптимістично закінчив я.

– Ееех, нехай це мене зовсім розорить, – скрикнув телоніс і вдарив кулаком об ліву долоню, – але я продам вашій колонії торговий двір на краю міста біля річки всього за десять золотих монет!

– За вісім, – відповів я і почав діставати з мішечка, що висів на шії дві тетрадрахми.

– За дев'ять, – повів торгівлю телоніс, відчуваючи наживу.

– За вісім! – твердо заявив я і подав йому дві монети. – Бери, бо більше у мене немає. Та й невідомо, що то за будівля, чи вистачить нам місця, чи не померзнемо там, або чи не зомліємо від спеки?

– Будівля кам'яна, чудова, при ній великий двір, – сказав він, пробуваючи монети на зуб, – і люди там не ходять – тиша і спокій панує увесь час. Звичайно треба трохи полагодити дах, підремонтувати ворота, зробити двері на кімнатах..

– Даси нам воза, запряженого волом, – перервав я його просторікування, – щоб перевезти речі та хвору людину. – І додав, побачивши його запитальний погляд, – за ті самі гроші.

У порту, де на мене чекали мої земляки, зібрався натовп цікавих людей, які розпитували про життя в Ефесі, причини від'їзду, можливі статки. Дорослі похмуро і небагатослівно відповідали, а підлітки та діти вже сновигали поміж ними, бігали до базару, заглядали на інші судна, просто раділи життю, сонцю і свободі від батьківської опіки. Ми завантажили на воза все, що змогли вивезти з острова та харчі з корабля і подалися через місто, прямуючи в гори. Нас супроводжували цікаві погляди городян і вигуки їх дітей: «Погорільці йдуть!».

Подумки я погоджувався з ними – все наше життя згоріло у боротьбі великих царств.

Місто закінчилося, уколи на пагорбку завиднілася купка будівель.

– Ось мій торговий двір! – з гордістю повідомив телоніс, – Я ще й задешево вам його продав! тільки тому, що ти мій спаситель і друг.

– А скоріше тому, що цей двір тобі вже давно не потрібен, – відповів я, поглядаючи на місце нашого майбутнього проживання. – Либонь вже з десять років тут нічого не робилося?

– Зате річка поруч, і вода чиста. – знову похвалив свій товар попередній власник.

– І до міста далеченько, – у тон йому відповів я. – Та годі про це. давай оглянемо, що ж ти нам продав?

У два ряди тулилися будиночки, пороблені з каменю і обмазані глиною. очерет, що покривав кожен з них, був у непоганому стані, але двері показували, що це скоріше загони для скота, аніж житлові приміщення. Мені сподобалося, що будинки дверми були одне до одного, а задні стіни утворювали щось на зразок стіни фортеці. Вузький прохід закінчувався входом

до двору, де колись під навісом був стіл та піч, подібна до конусу. Навіс давно згнив, але дерев'яні стовпи ще стояли. Двір обгороджувала невисока стіна, якраз така, щоб не перескочила коза.

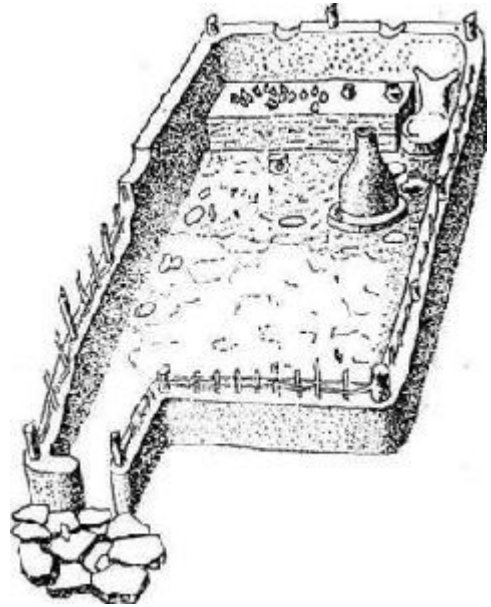
– Нам потрібно вибрати найсухіше приміщення і скласти туди наші харчі, – звернувся я до своїх, – а ви, хлопці, оббіжіть навкруги будівель і погляньте, чи немає десь дірки, у яку могли б пролізти лисиці чи тхори?

Хлоп'ята, а з ними і моя меншенька, дременули врозтіч, оглядаючи місця майбутніх ігор та забав.

– Я беру у тебе в оренду цього вола і віз, – повідомив я телоніса, який вже збирався правити додому. – Скільки ти візьмеш?

– Двадцять лепт за місяць, – жваво відповів він, – але гроші уперед.

– Отримаєш тільки через місяць, – заперечив я, – і за ці ж гроші ти даси нам декілька мішків для трави, яку ми будемо різати для вола та серп. Віддаси це хлопцям, які підуть з тобою, – я показав на двох підлітків, які орудували ножами при захопленні піратського корабля. – Ви там не баріться, а швидко повертайтеся, бо нам потрібні ваші руки, адже ми

Починаємо хазяйнувати на новому місці

– Чого ти погодився на таке поганюче житло? – почали бурчати жінки. – Для чого нам жити у хлівах, як скотина? Хіба не можна було знайти кращого приміщення?

– Підійдіть усі сюди, – покликав я, – і діти теж. Послухайте. Ми і досі в небезпеці. З корабля «Артеміда», на якому пливло близько сімдесяти людей, залишилися двадцять три і то четверо дітей і один вже досить немічний чоловік. Моя донька хворіє. У нас майже немає нічого, для нормального життя. Ми ще не знаємо, як нас зустрінуть місцеві жителі. Пригадайте, як телоніс, який називав мене спасителем і батьком, торгував за кожну лепту? Окрім того, нас можуть і далі переслідувати перси, адже на цьому острові я вже зазнав пригод саме через них. Тому оцей «хлів» ми перетворимо на маленьку цитадель, яку зможемо захищати нашими слабкими силами. Бачите як вдало стіни закривають середній прохід? Тому ми повинні триматися купно і все робити разом – тільки так ми виживемо на новому місці.

– Треба було б тризну справити по загиблیم, – тихо промовив один із чоловіків.

– Справимо неодмінно. Я знаю, що у кожного з нас є втрати рідних. Але тільки після того, як обживемося і приготуємося до можливого нападу.

– Що нам робити? – висловив загальну думку найстарший моряк.

– Двоє чоловіків беруть два мечі і три ножі і йдуть до коваля, щоб обміняти їх на сокиру та великий казан. І всі запам'ятайте, що ходити по одному не можна: коли з одним щось трапиться – інший зможе покликати на допомогу. Жінки шукають приміщення, де ми зможемо ночувати, вигрібають звідтіля сміття й готують місця для відпочинку. Діти та підлітки збирають кізяки, яких тут багато, очевидно пастухи заганяли сюди скотину перед тим, як вестися на продаж у місто. Кізяки носіть до печі і складайте купкою – буде чим топити на перший час. Двоє чоловіків ідуть за мною до лісу – пошукаємо якісь дерева, щоб зробити загорожу від лісових тварин.

Я розпріг вола і повів його до лісу. За мною подалися чоловіки. Довго шукати не прийшлося – на узліссі лежало велике дерево. Ми прив'язали його до волячого ярма і притягли до входу у наше житло.

– Обрубайте гілки тим мечем, що залишився, а стовбур покладіть упоперек входу. Коли принесуть сокиру, треба нарубати колод і скласти їх так, неначе це брама у цитаделі, – розпорядився я і поспішив до наших хазяйок, завівши вола до стайні та прив'язавши його.

Всі харчі вже були знесені в одне приміщення і жінки, а з ними і діти, поралися на великому дворі біля печі. Лоуді теж була тут, вона сиділа за столом, покрикуючи на підлітків:

– Он іще кізяк. Обернися, кому я кажу, за твоєю спиною!

Повернулися хлопці з серпом і мішками.

– Не баріться, а йдіть косити траву для вола та кози, – сказала Катерина раніше, ніж я встиг придумати їм роботу. – Он її скільки на сусідньому лузі.

Я присів поруч з Лоуді і сили знову покинули мене, накотився сон і я встиг тільки пробурмотіти: «Дайте мені мою скриньку», – як заснув обійнявши овече хутро, у яке вона була замотана. Прокинувся вже коли зорі засяли небо золотим зерном. У печі палахкотів вогонь, у казані щось булькало, по двору розносився запах вареної пшениці і м'яса.

– Де ви м'яса узяли? – поцікавився я, встаючи.

– Це ми птаха упіймали сильцями, – похвалилися близнюки. – У лісі таких птахів багато і вони людей підпускають близько.

– Я бачу, що Артеміда вирішила оберігати нас вашими руками, – промовив я задумливо. – Сокиру принесли?

– Звичайно, казан же ти бачиш? – обізвалася Катерина. – Чоловіки ще ладнають загорожу з колод.

– Вола нагодували?

– Так, – обізвався один із підлітків, – ми накопили йому і нашій козі декілька мішків трави.

– Їжа захована? Ніякий звір її не потравить?

– Захована, – відповіла одна із жінок, – ми знайшли таку комору, де немає дірок у стінах і дах добрий. А двері підперли дрюком.

– Гаразд, то сідаймо обідати. Принесіть міх з вином, справимо ще й тризну.

Ложок було мало, тому сьорбали з казана по черзі. Дітям дали трохи молока, що наділи з кози, а дорослі по черзі, бо бронзова чаша теж була одна, випили вина, відливши на землю трохи на спомин загиблих душ. Доки одна людина пила вино, інші співали трени – пісні-заплачки по загиблیم.

– Нам треба обладнати олтар, – промовила одна із жінок, – щоб ми могли молитися Артеміді.

– Добре, – озвався я, – зробимо його на цьому дворі. Давайте встановимо камінь, на якому будемо приносити жертви.

– А ми уквітчаємо його листям, – крикнула Сірігма, – я зараз і побіжу принести.

– Не смій вночі бігати поза домом! – наказала Катерина. – А у якому місці буде олтар?

– Нехай сама богиня подасть нам знак. От якби тут був лук – її признак – то ми б узнали місце.

– У нас є лук, – озвалися близнюки. Кастор підбіг до стіни, перехилився і дістав лук, зроблений з гілки горіха. За тятіву правила кошлата мотузка. Стрілу, як видно, вони робили зубами і вирівнювали на вогні, інакше стріла не була б такою рівною.

– Гаразд, тоді стань посередині і пусти стрілу вгору. Куди вона впаде, там і буде олтар Артеміді.

Стріла впала близько того місця, де близнюки ховали лук. «Мабуть вони так навмисно стрелили» – подумалось мені, але я, не виказуючи своїх думок, перетяг разом з іншими чоловіками великий камінь, який до того стирчав майже посередині двору, заважаючи ходити.

– Перед тим, як ми полягаємо відпочивати, давайте нарешті познайомимося один з одним, – звернувся я до гурту людей, які вже почали позіхати. – Мене звати Філогнос. Це моя дружина Катерина. Наші діти: Ефіїс, он він стоїть поруч з близнюками, Лоуді, з поламанною ніжкою, та Сірігма. Вона якраз намагається сісти верхи на пса. Чий це пес, він її не покусає?

– Мій, – озвався літній моряк, який розумівся у лікуванні, – не покусає. А мене звати Гіатрос (лікар), тобто, справжнє ім'я інше, та на «Артеміді» я вже звик до цього прізвиська.

– А де твоя сім'я?

– У мене колись була дружина, яка померла, народжуючи дитя. З того часу я один.

Тут загомоніли й інші. Виявилось, що двоє чоловіків – Петрас-другий та Никодим – не тільки врятували своїх дружин з води (їх звали Архелія й Александра), але й витягли дітей. У першого старший Адріан вже був підлітком, а менший Христофор був молодшим за Сірігму. У другого було двоє малих – Ірина та Лариса.

– А чому Петрас-другий? – поцікавився я.

– Бо Петрас-перший – це наш кібернетос, хай береже його в Аїді Персефона, – була відповідь моряка.

Четвертий моряк, якого звали Панкрат, втратив усю сім'ю. Жінка на ім'я Фекла стояла поруч з іншим підлітком.

– Це мій син – Панкрат. Він витяг мене з води, – повідомила вона. – А чоловік не вплив, – і тихо заплакала. За нею заридали ще три жінки, які залишилися без чоловіків: Неонила, Меланія та Леокадія. Син Меланії – Мирон – стояв поруч і теж лив сльози, хоча йому плакати вже не личило – незабаром його чекала ініціація.

– Ну годі, годі, – намагався я їх вгамувати, – сльозами горю не допоможеш. Будемо жити, як зможемо, допомагати одне одному, Артеміда нас не залишить.

Через деякий час вони затихли і я зміг сказати:

– Всім спати, окрім дозорних. Чергувати по двоє, кожна зміна – по третині ночі. Стерегти двір та вхід, завалений колодами. Першими чергуватиму я з Гіатросом, другими – Петрас-другий з Мироном, третіми – Никодим з Нифонтом. Дозорні носять мечі, мій та той, що залишився від піратів.

– А як ми узнаємо, де третина ночі? – поцікавився Мирон.

– Поглянь на небо, бачиш три великих зорі? Коли вони стануть заходити за гору, це означає, що закінчилася друга третина ночі. А тепер розходься спати – завтра на нас чекає ще більше роботи.

Люди повлягалися і швидко поснули, а ми з Гіатросом та його псом походили по нашому новому маєтку, перевірили міцність колод на вході, заглянули до вола, загасили вогонь у печі присіли біля столу погомоніти. Мене підсвідомо

тягло до цього літнього чоловіка, можливо я шукав для себе заміну своєму загиблому дядькові – Проторусу?

– Як ти думаєш жити далі? – запитав Гіатрос.

– Поживемо поки що тут, – відповів я. – Грошей нам має вистачити на рік. А там, як Артеміда явить свою милість, то і далі житимемо.

– А якщо перси будуть шукати тебе тут?

– Прийдеться тікати ще далі. Може, аж у Єгипет. Мову я знаю, писати по їхньому – теж. Ефіїс теж навчався у Сефіруса, отже якось проживемо і всіх інших теж до якоїсь справи пристроїмо.

– Ти добрий, – зробив висновок Гіатрос, – не всі такі, як ти. І нагадуєш мені Петраса-першого, той теж жалів людей.

– Може ти поспиш, Гіатросе? – запитав я. – Адже ти не відпочивав від самої катастрофи. А людей лікував. А я заснув тоді, коли всі працювали.

– Та нічого, я звичний стояти вахту як на кораблі. А тебе не будили, бо бачили, яких зусиль тобі коштувала боротьба з піратами та торги з телонісом «Стріл Аполлона». От і берегли твої сили, бо нам потрібен твій розум, а голова добре працює тільки у людини, що добре відпочила.

– Гіатросе, я хочу тебе попросити...

– Проси, що хочеш, якщо буде в моїх сила – виконаю.

– Добре. Так от, можливо мені прийдеться подорожувати по острову. Тоді я за себе залишу керувати Катерину – вона має велику волю і гострий розум. Прошу тебе, підтримай її слова, щоби інші чоловіки та підлітки не опиралися її наказам.

Діставши його згоду, я заспокоївся і по закінченні зміни міцно заснув, щоб прокинутися вранці з легким серцем – ми все ж таки втекли від персів, моя сім'я жива і у нас є хоч і поганенька, а домівка. Непомітно переклавши чотири тетрадрахми у мішечок на шії і наказавши Катерині стерегти міх із замотаною туди скринькою, я розпорядився:

– Двоє чоловіків вирубують дерева, що ростуть біля нашої оселі на відстані висоти найвищого дерева. Це для того, щоб у разі бурі якість із них не пошкодило будівлю. Один чоловік і дві жінки і всі підлітки, окрім Ефіїса, йдуть на річку і зрізують очерет – нам потрібно перекрити дахи у всіх будівель. Одна жінка стереже дітей, а інші – рвуть траву для вола і кози. Тварин зі стайні не випускати. Я іду до міста, щоб узаконити наше перебування в ньому, а то як би нас не оголосили рабами.

– А чому Ефіїс не буде працювати? – запитав ревливий голос Мирона. – Бо він твій син?

– Тому, що на нього чекає важка робота, яку ти не зможеш виконати.

– Це ж яка?

– Він уміє писати на трьох мовах і лічити. Знає не тільки складання і віднімання, але й множення та ділення. Ще одне, два мішки я забираю. Без мене слухатися Катерину.

– А чому ти залишаєш за себе жінку? – одразу спитали Петрас-другий та Панкрат. – Хіба хтось із нас не може керувати без тебе?

– Нехай буде Катерина, – втрутився Гіатрос, – у неї розуму більше, за вас обох. Вона ще й читати вміє! А ви ні.

Авторитет старшого товариша зробив свою справу і я міг спокійно йти до міста. У порту я знайшов вже знайомого мені митника і запитав:

– Чи є у місті лихварі?

– Хочеш взяти гроші у борг? Тобі ніхто не дасть.

– Що я хочу, це моя справа. Так є чи ні?

– Немає. Тільки у порту Родос їх багато, а у нас нікого.

– А грошовиті купці?

– Ти що, пограбувати їх хочеш?

– Заспокойся, я хочу обміняти деякі речі на гроші.

– То піди до знайомого тобі телоніса.

– Ні, він мені не підходить.

– Гарзд, є грошовитий купець. Він живе на іншому кінці міста, подалі від портового шуму. Підеш отуди, – він показав напрямом, – і спитаєш Даміана.

– Чого тобі? – запитав мене служник, коли ми з сином підійшли до будинку купця. – Будеш просити допомоги? Милостиню?

– Ні, я хочу дещо продати твоєму хазяїну, поклич його.

– І що ти хочеш йому продати, свої злидні? – зареготав той.

– Поклич і поменше балакай, бо невдовзі він тебе може вигнати. Де ти потім жартуватимеш?

Моя впевнена поведінка вплинула на нахабу і він пішов усередину дому і невдовзі мовчки запросив мене туди.

– Чого це ти з хлопцем? – замість привітання запитав у мене купець, що сидів за столом, заповненим згортками документів.

– А що вітатися у Атабуросі вже не прийнято? – у тон йому відповів я.

– Кажи, що маєш продати? Мені ніколи теревені розводити!

– Я хочу розмінити чотири тетрадрахми із зображенням Афіни на дрібніші монети.

– Покажи.

Я вийняв одну монету і подав купцеві. Той пробував її на зуб, потім зважував на маленьких терезах, витяг схожу монету і порівнював з нею. Нарешті промовив:

– Я дам тобі за неї триста п'ятдесят лепт.

– Ти хочеш за розмін взяти одну восьму він вартості? – скрикнув Ефіїс раніше, аніж я встиг щось сказати.

– А чого це він при дорослих рота роззявляє? – розгнівався Даміан.

– Тому, що він грамотніший за тебе, знає лічбу і письмо грецькою, хетською і єгипетськими мовами. І коли сказав, то так і є, ти правиш за розмін одну восьму від вартості монети.

– А та монета з якою ти порівнював нашу, – продовжив мій син, – карбована у перському царстві. Вона легша за афінську. Отже, якби ти просто поміняв перські тетрадрахми на наші – і то був би у виграші.

– Овва! – здивувався купець. – Звідкіля він усе це знає?

– Коли в ефеському храмі Артеміди сталася крадіжка, він допомагав визначити суму вкраденого, – відповів я, – але повернемося до обміну. Я пропоную за одну монету шість оболів, вартих одній драхмі, та двісті п'ятдесят лепт.

– Це складе одну шістнадцяту від вартості монети, – негайно підрахував Ефїїс.

– Згоден, – погодився Даміан і запитав, – ти не віддаси мені у службу свого сина? Такий розумник збереже мені купу грошей!

– Скільки ти йому будеш платити?

– Нуу, він же ще дитина...

– Не крути! Його розум і знання – це знання дорослої людини!

– Гаразд, переконав. Платитиму по драхмі за місяць. Ще годуватиму і даватиму житло і ліжко.

– І ще, одяг і взуття, – додав Ефїїс, – і негайно. Тоді я погоджуся. І щоб не битися, скажеш це рабам і слугам.

– Справді, – мовив я, – він є сином вільної людині і сам вільний! За будь яку неповагу до мого сина, я його забираю звідсіля. І ще одне, до нього приходитимуть, – тут я задумався, – його названі брати – Кастор і Поллукс. Їх пізнати дуже легко, бо вони близнюки. Так от, їх впускати до сина без запитань. Самого Ефїїса з дому не випускати і нікуди не посилати без супроводу тебе, твоїх слуг чи отих хлопців. Плату на його роботу я братиму вперед. До роботи він стане післязавтра. Згоден?

Вочевидь мій владний тон, сива голова та великі знання Ефїїса справили таке враження на купця Даміана, що той погодився на всі умови.

Отримавши дрібніші монети я вже мав змогу заплатити в'їзне мито, чим дуже порадував служника в порту.

– А як нам стати громадянами міста? – запитав я у нього. – Ми хочемо мати всі права, як і жителі Атабурса.

– Піди до храму Аполлона і принеси йому жертву, а якщо жертву буде визнано достойною, то підеш до палацу правителя з листом від жерця храму. У палаці подаси листа писцю і той складе пергамент на твої права і скріпить печаткою правителя.

З цими клопотами ми упоралися швидко: Ефїїс з гордістю сам виводив на пергаменті імена всіх ефесців та їх дітей, які ставали громадянами Атабурса. Походивши по базару, я замовив необхідні речі, які наказав привезти до нашої оселі: їжу, посуд, одяг, дошки для ліжок, ложки. Найцінніші речі приніс у мішку за плечима.

– Як привезуть дошки, – звелів я вдома, – почніть вкопувати на вході два стовбура з обідраною корою і ладнайте ворота. Далі треба взятися на завіси над нашим двором: поставити стовпи, зробити обрешітку на яку наслати зрізаний очерет. І тільки потім ладнайте ліжка, бо спочатку безпека, а потім зручність.

Радість від того, що у нас вже є своє майно, збільшилася, коли я повідомив, що Ефїїс вже має роботу.

– Оце так! – вигукнув Никодим, узнавши, за яку платню мій син буде працювати у купця, – я за місяць роботи на кораблі рідко заробляв по чотири-п'ять оболов, а цей хлопчик отримуватиме цілу драхму!

Всі раділи швидкому і успішному початку нового життя і тільки Мирон мовчки провів Ефїїса заздрісним поглядом і нічого не сказав.

Минали дні і наше обійстя обростало новими дахами, люди почали одягатися і харчуватися краще, Ефїїс у супроводі близнюків ходив на службу до Даміана і часто залишався там на ночівлю. А коли основні роботи по дому було закінчено, я запропонував нашим морякам пошукати роботу на кораблях. Пішли всі четверо, але Гіатроса не взяли, сказали, що старий. Панкрат найнявся на фінікійський корабель і пішов у далеке плавання до берегів Карфагену, а Никодима і Петраса-другого узяли на свої човни місцеві рибалки, тому вдома вони бували майже щодня. Поламана ніжка у моєї Лоуді стала заживати і вона вже шкутильгала по двору, спираючись на милицю, зроблену з сухої гілки.

– Час починати навчання, – вирішив я і затіяв вчити грамоті всіх жінок та дітей. У цьому мені допомагала Катерина та Лоуді. Всі охоче пристали до моєї пропозиції. Відмовилися тільки Меланія та її син – Мирон.

– Не годиться жінці таке знати, – твердила Меланія, а її син слідом за нею казав те саме і про чоловічі справи: «Нехай жерці знають ту науку, а я буду воїном, як пройду ініціацію».

– Це ти просто дурненький, – глузував з нього Нифонт, син Фекли, – от і відбріхуєшся, що це не чоловіча справа. Ефїїс за свої знання отримує грубезні гроші, за які ти, до речі, тут живеш.

Мирон кинувся на нього і якби не дорослі, добре того б побив. І з того часу став неохоче виконувати мої та Катерини розпорядження по дому.

Вже й серед жителів Атабураса наше обійстя почали називати «Ефесським двором» через те, що Гіатрос брався лікувати бідняків майже задарма. Він сидів біля воріт, розклавши свої інструменти та ліки і чекав на хворих.

– Ми могли б вишивати візерунки на пеплосах, – одного разу звернулися до мене Неонила та Леокадія, – але нам потрібний бісер та кольорові нитки.

На базарі такого краму не було, але торговці сказали, що в порту Родос все це є. Отже мені треба було знову розмінити гроші на дрібні, які вже скінчилися.

– Не раджу тобі йти до Даміана, – сказав мені Ефїїс, узнавши про нашу скруту, – у нього зараз грошей немає – він все вклав у придбання фініків з Єгипту, щоб заробити на них, продавши в Афінах.

– Що ж, – зробив висновок, я, – тепер у мене є дві причини, щоб здійснити

Подорож до Родосу

– А мене візьмеш? – з надією запитав Ефїїс

– Ні, я візьму близнюків та Гіатроса.

– Тату, я теж хочу побачити нові міста, – як маленький заканючив син.

– Я їх беру, щоб відправити до батьків у Ефес. А тобі, сину, треба вчитися торговій справі, бо вона дає великий зиск.

– Я не хочу цьому вчитися, – вів своє той, – це так нудно і нецікаво. Знай собі дуриш людей, купляючи дешево і продаючи дорого.

– Потерпи, синку, ось отримаємо постійний дохід від нашого хазяйства, я для тебе щось нове придумаю. Тільки близнюкам нічого не кажи про мої наміри, а то знову втечуть.

– А я хотів, щоб вони залишилися, може передумаєш, тату?

За обідом я оголосив про свої наміри:

– Оскільки Кастор та Поллукс їдуть зі мною, то охороняти Ефіїса буде Мирон. – сказав я і додав – оце тобі якраз чоловіча робота, чи не так?

Той кивнув і запитав:

– А меча я отримаю?

– Звичайно, одного меча я беру з собою, а другий будеш брати, коли підеш з моїм сином. Поїдемо на возі, запряженому волом. Під час моєї відсутності слухайтеся Катерину.

Збори довго не затяглися – як тільки ми узнали про валку, що виходила до Родосу другого дня, то й самі зібралися і виїхали раненько разом з іншими купцями. Ми з нашим лікарем мирно гомоніли, заколисані повільною ходою вола, а хлопці щомиті зіскакували з воза і забігали у придорожні кущі, щоб піймати якусь пташку, розгледіти блискучий камінець, кинути камінь у лисицю. А скільки галасу вони зчинили, знайшовши їжака! Всі подорожні спинилися і прибігли питати, що сталося.

У Родосі ми спинилися в барелі спіті під назвою «Воля Аполлона», рекомендовану нашим, атабурським телонісом. Знайшлося місце у стайні для вола, а віз залишили на дворі.

– Я задумав відправити вас до батьків, – повідомив я близнюків, – тут багато кораблів, які заходять до Ефесу. Я заплачу за ваш переїзд: тільки два дні – і ви вдома, в обіймах матусі.

– І під стусанами батька, – відповіли вони вголос. – Пане Філогносе, залиште нас при собі. – тут вони почали рюмсати і чим дали тим дужче, – ми хочемо жити з вами, ми не хочемо додому! – Ридання вже переходили в крик, – ми будемо слухатися тебе, зробимо все, що скажеш, – тут вони впали мені в ноги і стали їх цілувати, – ти кращий за батьків!!!

Я був просто ошелешений такою проявою почуттів від оцих розбишак, на яких, здавалося не вплинули наші поневіряння – так легко вони знаходили вихід зі скрутних становищ, так часто допомагали всім нам.

– Гаразд, заспокойтеся, я не відправлю вас, але ви маєте написати батьками листа, якого я передам з попутним кораблем.

Хлопці негайно замовкли, витерли сльози і тільки запитали, коли починати писати. «От актори» – подумав я, – «Їм би в одеоні представляти!»

На другий ранок я у лихваря обміняв тетрадрахми на оболи та лепти, за що той узяв всього тільки одну тридцять другу від вартості грошей.

– У Атабурсі з мене взяли більше, – сказав я лихварю.

– Я теж можу з тебе взяти більше, але тоді ти підеш до мого сусіда, – посміхнувшись відповів той, – ніколи не кажи торговцю, що десь платив більше!

Далі ми подалися на базар шукати бісер та нитки для наших майстринь. Походжаючи рядами я й не помітив, як близнюки десь зникли і невдовзі вигулькнули попереду, витираючи роти.

– Що, вже щось украли? – посміхнувся Гіатрос, – будьте обережними, ви наражаєте на небезпеку і нас, дорослих.

– Пхе, – відповів Кастор, – он там дорослі підходять до торговців і просто забирають їжу, а коли ті кричать, загрожують мечем. І ніхто за них не заступається.

– Що за неподобство, – обурився лікар, – в Ефесі за це збири негайно б потягли до в'язниці.

– А тут мабуть, ці розбійники діляться з місцевою сторожею, от ніхто їм і не заважає, – відповів я, згадавши минулорічну пригоду по дорозі з Родосу.

– А ось один із тих, – вказав Поллукс на людину, яка здалася мені знайомою. Так і є – це ж той, що впав на початку бійки на дорозі! Він теж уважно поглянув на мене і швидко відійшов.

– Давайте підемо з базару в порт, – запропонував я, відчувши недобре у цій зустрічі, – та відправимо листа Полікратосу та Амалтеї, що їх лістеси живі і здорові, але не хочуть вертатися додому.

На пристані ми почали обходити всі кораблі підряд, доки не натрапили на такий, що прямував до Ефесу.

– А я тебе знаю, – сказав мені кібернетос після ствердного кивка, – ти Філогнос. Колись ти мене розпитував про будову корабля. Тільки тоді ти був чорноволожий, а зараз сивий, як стариган. Якщо хочеш написати листа, то ось тобі шматок пергаменту та чорнильниця зі стилосом.

– Писатимуть оці хлопці, а ти поки що розкажи, що це за купи каміння на виході з бухти?

– А ти не знаєш? Це уламки величної статуї бога Геліоса, який, за віруваннями родосців, підняв цей острів зі дна моря, бо ніде на землі не було йому святилища. Та ти сідай поруч, – додав він, поглянувши скося на близнюків, які старанно, висунувши язика, по-черзі виводили літери на пергаменті.

– А що з нею сталося?

– Землетрус. Вона й простояла недовго, років так із п'ятдесят.

– То Родос таке багате місто, що мав гроші на таке величне будівництво? – запитав я, адже навіть руїни вразили мене своїми розмірами. І як це я не помітив їх минулого разу? Мабуть тривога та клопоти не давали можливості звернути увагу на ці руїни.

– Звичайно, гроші у Родосу є, але того разу вони продали облогові знаряддя, яким Олександр Македонський хотів захопити місто, але це йому не вдалося і він пішов, покинувши їх. Народ Родосу вирішив продати кинуті облогові знаряддя і побудувати статую шановного ними бога Сонця Геліоса, щоб віддячити йому за заступництво.

– Мабуть високою була?

– Ще й якою високою. Десь на одну п'яту стадії.

– А що було зображено?

– Тут, кажуть, було зображено високого і стрункого бога з променистим вінцем на голові. Він стояв на білому мармуровому постаменті, злегка відхилившись назад, і напружено вдивлявся удалину. Статуя бога височіла прямо при вході в гавань Родосу і була видна з найближчих островів.

– Пане Філогносе, – заблагали мене близнюки, закінчивши писати, – давайте підемо подивимося на уламки.

Я розплатився з гостинним кібернетосом, попросив передати листа особисто в руки і від себе додати, що діти у доброму гуморі, ситі і задоволені. Потім ми почали обходити гавань, поступово наближаючись о величних уламків. Зблизька розміри просто вражали. Рука, що лежала ближче до нас була такою величезною, що спроби близнюків обхопити великий палець закінчилися невдачею. Я теж не зміг його обхопити і тільки Гіатрос, сухорлявий і довготеле- сий, зумів звести руки навкруги бронзового пальця.

– А сюди і залізити можна, – долетів до мене хлопчачий вигук. Я озирнувся і побачив, як хлопці зникають під бронзовим погруддям статуї. Підійшовши ближче мені стало зрозуміло, що всередині статую була з глини та трималася на залізному остові, а тільки зовні покрита бронзовими листами. Після падіння глина стали висипатися і між листами і остовом утворилися ніші. Потім мою увагу привернула голова Геліоса. Вона стояла прямо і мудрі бронзові очі бога, здавалося дивилися мені в душу. За оглядинами ми незчулися, як звечоріло.

– Хлопці, збирайтеся, ми вже йдемо, – покликав я братів. У середині погруддя почулося шарудіння, сміх і вони виповзли звідтіля замурзані в глину, як гончарі. – Завтра підемо на базар, придбаємо що треба і будемо збиратися додому. Треба узнати, коли йтиме валка до Атабурса, бо одним подорожувати небезпечно – можуть знову розбійники напасти, як колись.

Другого дня ми вже зранку походжали базаром, шукаючи бісер та кольорові нитки і голки. Потім я пішов до ковалів і купив ще одного меча для Гіатроса – мені не давав спокою уважний погляд учорашнього розбійника.

– Пане Філогносе, – почали смикати мене за край пеплоса близнюки, – погляньте, який лук! Справжній, перський. І стріли при ньому.

– Ви продаєте цей лук? – запитав я у непоказного чоловічка, що недбало тримав зброю Аполлона перед собою.

– Так. Беріть, дешево віддам.

Я взяв лук, шукаючи у ньому якісь вади і не знайшов. Тяги була з добре вимочених і скручених жил, кінці рівномірно згиналися при її натягненні, стріл було десять і всі оперені, добре вирівняні, з бронзовими наконечниками.

– Де ти його взяв? Адже це перська робота?

– Ти прийшов лука купляти чи історії слухати, – була його відповідь.

Я віддав гроші тому чоловікові, а лука ухопили хлопці і одразу мало не побилися, бо кожному хотілося начепити його собі на плечі.

– Коли лук не використовується, – пояснив їм я, – тятиву треба зняти, ось так, – показав я, поставивши лук на землю, і натиснувши на один з його кінців. Тятива легко знялася, лук випростався, я обмотав її навкруги лука, примотавши туди і стріли і подав хлопцям:

– Коли захочете постріляти – зробіть усе в зворотному порядку.

На базарі ми узнали, що валка на Атабурос піде післязавтра, отже спішити було нікуди і ми знову цілий день ходили по місту та порту, роздивляючись навкруги. Близнюки не випускали лука з рук і носили його по черзі.

Вечір застав нас далеко від «Волі Аполлона», на іншому кінці міста.

– Я вже бачив того чоловіка на базарі учора, – сказав Кастор, тицяючи пальцем собі за спину, – він грабував торговців.

Я обернувся і упізнав розбійника, знайомого ще з тогорічної пригоди.

– Він ходить за нами?

– Не знаю, але бачу його вже втретє.

– Точно, ходить. Невже знову планується напад? Гіатросе, будь напоготові. Якщо це станеться, ти відводиш хлопців до барелі спіті і ви виїжджаєте до дому без мене, якщо я не повернуся.

– А куди ти зібрався? – спитав стривожений старий моряк.

– Думаю, що напад планується тільки на мене, отже, якщо ми розділимося, поженуться за мною, а ви втечете. Ось трохи грошей – удома є ще, так що проживете і без мене. Тільки слухайтеся Катерину.

У того затряслися руки, коли він брав у мене гроші, а хлопці одразу почали натягати тятиву на лук, допомагаючи один одному.

Я поправив меча за пазухою і ми пішли по напрямку до нашої оселі, постійно озираючись. Настала ніч і люди поховалися у будинках, позамикавши двері х вулиці та з двору. На вулицях нікого не було, одні ми, орієнтуючись тільки за напрямком, який вказували вогні у порту, що ніколи не засинає, поспішно крокували вперед.

– Позаду нас ідуть люди, – сказав Поллукс, – не менше двох.

Кастор наклав стрілу на лук і пішов позаду. Ми з Гіатросом витягли мечі з-за пазухи і пішли ще швидше. Дорога пролягала через ряд двоповерхових будинків, між якими не було жодних проходів. Раптом у кінця ряду з'явилась чоловіча постать. У відблисках уже близького порту ми побачили меч у руці невідомого. Я підкликав хлопців до себе і сказав:

– Гіатросе і ви хлопці, нападайте на цього одного і біжіть до нашої оселі, а я напад на наших переслідувачів. Лікарю, ти пам'ятаєш мої слова?

Той кивнув. У цю мить невідомий попереду почав рухатися у нашому напрямку і водночас шум кроків позаду став гучнішим.

– Кастор, стріляй у нього, – наказав я, показуючи вперед. Той негайно випустив стрілу і ми почули зойк враженої людини.

– Тепер тікайте, – крикнув я і повернув назад. Вони побігли, але повз мене прошурхотіла ще одна стріла – позаду хтось скрикнув, затупотіли ноги, почулися голоси, що говорили не грецькою мовою. Але своє ім'я серед інших слів мені вдалося впевнено розрізнити. Отже, полюють на мене. Що ж, значить таку долю сплели мені Парки – загинути від ворожої руки далеко від дому.

Я зробив декілька помахів метаємо, перевіряючи правильність рухів при ударах, та повільно рушив у темряву назустріч переслідувачам. Ті не рухалися але вишикувалися на усю ширину вулиці, заступаючи мені шлях. Двоє стояли прямо, а третій ліворуч від міні приклавши руку до грудей і оперся плечем на стіну. Я махнувши метаємо праворуч і кинувся до лівого нападника, вдаривши його по з розмаху. Він підняв руку і відбив мій удар але не втримав меча, що випав з його руки. Я повторив удар і, не чекаючи відсічі, пробіг повз нього у темряву вулиці.

Позаду затупотіли важкі кроки, що супроводжувалися невиразними криками та повторенням мого імені. «Довго я так не пробігаю» – майнула розпачлива думка. – «Треба десь сховатися і дочекатися ранку» Повторювати свій напад я боявся, бо двоє інших були цілком здоровими та ще й розлюченими пораненням двох товаришів. Куди ж тікати. Всі двері були щільно зачинені, якщо постукати, то може й відчинять, але доки хазяї прокинуться, мене вже доженуть і заріжуть, як жертвне ягня.

Я бігав у темряві, кидаючись з одного провулка в інший, смикаючи всі двері, що попадалися мені на шляху. І коли я вже остаточно втратив надію на порятунок, у міні сяйнула рятівна думка – мене захистить колосс родосський! Я ж бачив, як близнюки залізали всередину його погруддя!

Тепер, маючи мету, я вибирав шлях на вогні порту, пробираючись вузькими вуличками, вступаючи у багнюку, падаючи і знову підіймаючись. тупіт позаду не затихав, отже мої переслідувачі мали на меті зловити мене за будь-яку ціну! Ось і кам'яний насип, що захищає порт від штормів, попереду на тлі зоряного неба вже завиднілися уламки статуї. Затиноючись від втоми я попрямував до погруддя і відшукав отвір у його нижній частині. Залізати було важко – скрізь стирчали сталеві смуги, що утворювали остов статуї. Деінде збереглася й глина, що наповнювала статую. Прийшлося мечем розкопувати її у тих місцях, де мені було завузько. «Ось тут і смерть моя прийде» – подумав я. – «За пазухою у бога Геліуса. Яка іронія долі!»

Далі лізти вже було нікуди, тому я вибрав собі місце за сталевою колоною, виставивши праву руку з мечем і приготувався до останнього у житті бою. Ззовні почувся тупіт і розмова, у якій згадували мене. Крики лунали досить сильно і мене на мить здивувала байдужість портової охорони. Чому вони не перевірять причину гонитви та криків? Потім почувся ще один голос, далі крики, ляскіт мечів один об одного, зойки, стогін, потім все стихло. Почулися кроки і голос, такий, до сердечного щему, знайомий промовив:

– Філогносе, вилазь, небезпека минула – ти знову під моїм захистом.

Не тямлячи себе від радості я скрикнув:

Єрманте, ти знову зі мною!

– Так, це я, – озвався з темряви його голос. – А ти чекав на Артеміду?

– Я чекав смерті, – відповів я, вилізаючи з руїн і міцно обіймаючи друга.

– Не так міцно, – застеріг він мене з посмішкою, – бо твої обійми нагадують мені обійми спартанців.

Я трохи відступив, пригадавши, що спартанські воїни, як правило, були коханцями, але продовжував тримати його за руки. Тисячі запитань роїлися в моїй голові, але вголос я тільки сказав:

– Як ти мене знайшов, друже?

– Ті бовдури так голосно проказували твоє ім'я, що його почув, либонь, увесь Родос. Я просто пішов на крик.

– А чому ти на Родосі, а не в Мілеті?

– То довга історія, – відповів він і запропонував, – давай я відведу тебе до оселі, а там побалакаємо. Де ти зупинився? У «Стріла Аполлона»?

– Ти все переплутав, Єрманте, та барелі спіті знаходиться в Атабуросі. А зараз ми у «Волі Аполлона», там хазяйнує знайомий нашого боржника.

– Ми, це хто? Твоя сім'я?

– Ми, це старий моряк Гіатрос, що лікував на «Артеміді», та полікратосові близнюки.

– А ці яким боком тут?

– Пролізли у метушні на корабель і об'явилися вже у відкритому морі. Хотів їх відправити до батька, не знаєш, як він? Так вони ноги мені цілували, щоб залишив тут, хоча живемо ми скрутно.

– А як Петрас?

– Він загинув разом з «Артемідою», – і я переповів йому про наші пригоди аж до цього дня.

– Дарма ти так покладаєшся на дар Артеміди – гроші, – зробив він висновок, вислухавши мене, – твій головний дар – це твій розум і рішучість. Оце вас і врятувало. А не то, стратили б тебе ще в Ефесі, як це зробили з писарем і катом. Або продали б у рабство чи просто вбили.

– Звідкіля ти знаєш про ефеського писаря?

– Доходили чутки...

Так у розмовах ми дісталися «Волі Аполлона» де знайшли наляканих дітей і старого моряка.

– А ми вже думали, що ти загинув? – вигукнули близнюки.

– Єрманте, – радів Гіатрос, – як добре, що ти з'явився!

– Хто з вас стріляв з лука? – спитав Єрмант.

– Ми, – хором сказали хлопці. – Спершу стріляв Кастор у переднього, а потім Поллукс – у заднього.

– Вправні стрільці, – похвалив їх воїн, – два постріли і два попадання! Ви неначе відчули, що лук вам конче необхідний!

– Я вже давно кажу, що це Артеміда нам їх послала, – додав я, – але годі теревенити, лягайте відпочивати – завтра наговоримося. Бо валку на чекати аж до післязавтра.

Але мої слова всі пропустили повз вуха і майже всю ніч ми розпитували одне одного та розповідали кожен про своє.

– Коли завдяки твоєму листу я підказав Філісту, куди проситися вийти з Ефесу, ми дісталися Мілету і спочатку непогано жили. Я продовжував керувати його охороною, хоча кількість підлеглих була зменшена. Та й правитель Мілету спочатку ставився до нашої колонії поблажливо і навіть приязно. Потім у Філіста закінчилися гроші, він почав брати у борг і не повертати, виникли чвари поміж ефесьцями та мілетцями і я зрозумів, що мені вже там робити нічого. Пригадав про твій натяк щодо стріл Аполлона, продав свої обладунки, залишивши тільки меч, і на попутному кораблі прибув до Родосу.

– Я не зможу платити тобі стільки як сатрап, – сказав я йому.

– З тобою я згоден бідувати, – серйозно відповів він і додав з посмішкою, – та й не вірю, що прийдеться злидарювати. З твоїм розумом...

– Оце ти вірно сказав, – перебив його Гіатрос, – з його розумом ми живемо не гірше, аніж у Ефесі! Хіба може хлопцям після багатого дому важко жити у домі з малим достатком.

– Нам тут краще, – гаряче заперечили близнюки, – тут нас ніхто не лає і не б'є, а тільки хвалять і учать. Тут нам краще. І ще ось лука нам купили...

– А що сталося з Критосом? – згадав я про молодого збира, який так добре себе показав у переслідуванні Ставроса.

– Він теж втік від Філіста і подався назад до Ефесу, казав, що знайде собі службу у персів, мовляв, не такі вони вже й звірі.

Розмови тяглися до ранку, аж поки я не згадав:

– А бісер та кольорові нитки де?

– Ми їх загубили, – винувато зажебонів Поллукс, намагаючись таким тоном розжалобити мене і уникнути покарання за недбалість, – коли Кастор передавав лука мені, я впустив пакунок на землю, а коли тікали, не згадав про нього.

– Зате не забув випустити стрілу, – сказав Єрмант, – тому, Філогносе, дай мені грошей, ми підемо з хлопцями на базар і купимо все, що треба, а ви з Гіатросом відпочиньте, бо вже старі.

Я проковтнув цей натяк на свою передчасну сивину і дав йому грошей. Вони повернулися вже ближче до вечора.

– А нас Єрмант вчив стріляти з лука і вправлятися з мечем, – похвалився Кастор.

– І ще ми купили смачних пиріжків, ось і вам принесли, – додав Поллукс.

Вранці наступного дня ми вже сунули з валкою торговців до Атабурса. Дорослі вилежувалися на сіні, що вкривало дно воза, а малеча знову ганяла по вздовж дороги, шукаючи нових пригод.

– А ми бачили злодія з базару, – прибіг до мене Кастор.

– Де він? – спитав я.

- Он за тим пагорбом, слідкує за вами.
- А Поллукс де?
- Слідкує за ним, – була його незворушна відповідь.
- Веди, – коротко сказав Єрмант, зіскакуючи з воза.

Повернулися вони утрюх, сміючись. Близнюки розповідали, перебиваючи одне одного:

– Коли він побачив Єрманта, то дременував так швидко, що впав з пагорба і забився. Ми чули, як він стогнав.

– Якби ви бачили, як діяв Єрмант минулого разу, то самі теж би впали, – відповів я.

– Ні, ми не впали б, – впевнено заявили близнюки, ми втекли б.

На серці у мене стало легко, присутність вправного воїна робила наші страхи якимись далекими і нереальними. Здавалося, що далі вже нічого поганого з нами не станеться. У такому настрої ми надвечір уже під'їжджали до «Ефеського двору», сподіваючись порадувати його мешканців і новими придбаннями і новим могутнім захисником.

– А Ефіїса побили, – зустріла нас Сірігма.

– Як, хто? – перелякався я.

– Місцеві хлопці, коли він вертався додому.

– А Мирон хіба його не охороняв?

– Він сказав, що це не чоловіча справа, витирати соплі усяким шмаркачам.

– Де той Мирон? – спитав Єрмант. Сірігма повела його показувати, а я пішов до нашого будиночка. Мій син лежав увесь в синцях. Голова була перев'язана білою ганчіркою, на якій витупила кров.

– Мирон жодного дня не прийшов провести мене додому, – тихенько сказав Ефіїс, доки стати рий моряк його оглядав, розмотавши всі перев'язки. – Вчора я вирішив піти сам. Мене перестріли місцеві хлопчачки, які вже давно дражнилися, що всі ефесці – баби, які не можуть за себе постояти. Я збив одного з ніг, але мене закидали камінням.

– Голова болить? – спитав наш лікар.

– Болить.

– Зрозуміло, струс мозку. Прийдеться тобі хлопче полежати не встаючи тижнів зо два. А на рани я покладу траву, на синці – примочки. От і одужаєш.

З двору почувся крик і я поспішив вийти за двері. Біля печі Єрмант тримав Мирона за грудки і повільно, але виразно розпитував:

– Тобі наказували охороняти Ефіїса?

– Так, – відповідав той, намагаючись вирватися.

– Ти це зробив?

– От іще, буду я ходити за усяким шмаркачами, – намагався виглядати зовсім дорослим Мирон. Його мати Меланія все цей час кричала на Єрманта, вимагаючи, щоб той відпустив її сина. Потім почала сіпати воїна за одяг, а потім і бити. Але Єрмант, не анітрохи не зважаючи на це продовжував свій допит:

– Ти кажеш, що дорослий, а ти знаєш, чим відрізняються дорослі від дітей?

– Звісно знаю, дорослі більші і дужчі.

– Брешеш, не цим. Дорослі відповідають за свої дії. Якщо ти дорослий, то відповиси за все, – і, поваливши Мирона на землю і задерши його хітон, почав бити по тілу палицею, витягнутою з тину, що стояв на невисокій стіні нашого двору. Хлопець кричав, його мати верещала, але інші позирали на це видовище схвально киваючи головами. Нарешті Єрмант відпустив хлопця і той, не поправивши одягу, кинувся навтьоки.

– Буде йому наука, – промовив Петрас-другий, висловлюючи загальну думку, – бо з цим хлопцем ніякого ладу не було, що йому не загадаєш, не робить, або ще й все зіпсує.

Меланія спочатку бігла слідом за сином, а потім вернулася і напосілася на мене:

– Чому ти дозволив бити мого сина?

– Я у нього дозволу не питав, – сказав підійшовши Єрмант.

– А чого це ти взяв собі таку владу, щоб бити всіх, – верещала вона, тіпаючись як при пропасниці.

– Не всіх, а тих, хто чинить шкоду Філогносу та його сім'ї. І далі так буде.

– Він тобі, що, гроші платить? Хто тобі це доручив, адже сатрапа вже немає? Ми тут живемо самі по собі!

– Мені цю службу доручила сама Артеміда, – відповів воїн і відійшов, не бажаючи продовжувати пусту суперечку. Запала тиша, погляди людей повернулися убік нашого жертovníка. На ньому, як дар богині, лежав меч Єрманта.

– Давай провідаємо знайомого телоніса, – запропонував мені він через декілька днів, коли все вляглося і життя знову покотилося, як віз на дорозі – повільно але невпинно. – Узнаємо, куди подівся Мирон.

Справді, той лінивий хлопець більше не попадався на мої очі, але Меланія мовчала, не виказуючи тривоги. Отже щось знала.

– Єрманте, – весело заволав хазяїн барелі спіті, як тільки ми увійшли в приміщення, – радий тебе бачити! Ти теж житимеш в «Ефеському дворі»?

– Так, – відповів воїн і почав розпитувати про Мирона.

– Я знаю, де він подівся, – сказав телоніс, – його взяли у портову охорону.

– Так він же ще не дорослий?

– Провели обряд ініціації – ось уже й дорослий.

– Так він же не готовий. І на мечях не вміє вправлятися.

– Зате пихи у нього, як у царя.

Перемивши кісточки Мирону і впевнившись, що він не пропаде, ми перевели мову на недавні події в Родосі.

– На мене знову напали в Родосі. І це були ті самі люди.

– Не може бути, – ахнув телоніс, – ви ж тоді їх розкидали як щенят?

– А міська сторожа, поки злочинці ганялися за мною, не звертала ніякої уваги. Там хіба немає влади правителя і злодії себе почувають як удома?

– Пхе, – зневажливо сказав він, наливаючи нам вина і розбавляючи його водою, – знайшли чим дивуватися. Міська сторожа за гроші не побачить і самого Геліуса. Бо вони живуть за рахунок тих коштів, які їм сплачують за окремі послуги. Та ще й частину віддають у міську скарбницю.

– Минулого разу нападники казали, що їх найняли перси, – вів далі я, – а хіба перси й досі мають вплив у Родосі?

– Ще й який, – відповів наш приятель хазяїн, – і цей вплив поступово збільшується, адже у перських купців є такі товари, яких немає у греків, наприклад, спеції або шовкові тканини з далеких країв. А за позику вони беруть меншу лихву, аніж греки.

– А якщо такими же чином, як у Родосі, перси куплять мовчання сторожі у Атабуросі? То на мене і тут може чатувати небезпека?

Тут він задумався:

– Не знаю. Наша сторожа отримує платню з міської скарбниці, отже зацікавлена у спокої в місті. Але, все може бути.

– І що ж тоді мені робити? Де сховатися від перського переслідування?

– Не знаю, чи тебе це влаштує, але ти можеш перебратися до Ліндосу. Це на протилежному березі острова. Якщо їхати спочатку на захід від Атабуроса, а потім повернути на південь, якраз потрапиш туди. Там персів немає взагалі, адже Ліндос має торгові стосунки з Єгипетським царством. І порт там кращий за наш. В разі чого ти зможеш швидко виїхати і звідтіля.

Я задумався. постійно тікати від ворога, який навіть не показує себе, а дії чужими руками починає нагадувати мені втечу Ореста від еріній: куди не прийдеш, а вони вже тут.

– Філогносе, – почувся голос з-за моєї спини, – чому твій син не ходить на службу? Я ж плачу уперед, отже він має відробити платню.

– Його побили, коли йшов додому, і він нездужає, – відповів я Даміану, який щойно завітав до «Стріл Аполлона», – можеш у наступному місяці заплатити менше.

– Мені потрібна його служба негайно! – вигукнув Даміан.

– Можу запропонувати тобі замість сина на цю роботу свою дружину.

– Як ти жінку відправляєш до чужого дому?! І вона знає лічбу і письмо? – здивувався купець. – Що це за звичаї у вас, у ефесців?

– Мій син був у неї в помічниках, коли розслідували крадіжку в храмі. Іншим помічником був скарбник храму. Отже вона знає більше за нього.

– Я тобі вірю, але допустити таке неподобство не можу. Давай перенесемо Ефїїса до мене і нехай, одужуючі, займається своєю роботою.

– У нього струс мозку, тому рухатися йому не можна. Заборонено також навантажувати голову у період одужання.

– Тоді ти сам іди і працюй! Ми ж про хвороби не домовлялися!

– Гаразд, я прийду завтра вранці.

Я повернувся додому, а Єрмант пішов поглянути на нового вояка – Мирона.

– Катерино, – сказав я дружині, зайшовши у хату, – можливо нам прийдеться знову шукати нове місце для життя.

– Що сталося? – підняла на мене втомлені очі моя люба, – знову якась загроза? Знову перси?

– На зараз ніякої загрози немає. Але я узнав, що перси на Родосі мають великий вплив, тому можливе переслідування мене і тут, а Атабуросі. Тому нам треба бути готовими щомиті виїхати в інше місто.

Вона мовчки кивнула і вийшла на двір, а я помітив, що обличчя у неї кривиться у беззвучному плачі.

– Тату, а як же служба у Даміна? – подав голос мій син з ліжка.

– З завтрашнього дня я піду замість тебе до нього на службу. А ти одужуй, хоча спокою я тобі не обіцяю, адже про гроші, позики, оборот товарів я знаю менше за тебе – то ж часто прибігатиму із запитаннями.

У хату зайшла стривожена Лоуді, так зайшла, бо її ніжка вже загоїлася, хоча бігати вона ще не могла:

– Чому матуся плаче і молиться біля жертовника? Що сталося?

– Можливо нам знову прийдеться тікати, – відповів замість мене Ефіїс.

Дочка прикрила долонею рота і вийшла на двір.

– Теж пішла плакати, – зробив висновок Ефіїс, – їй би тільки рюмсати.

Повернулася Катерина, витираючи сльози на очах.

– Люба моя, – звернувся я до неї, – перси ловлять тільки мене, тому ви можете залишитися тут, а коли я знайде місце, де зможу жити спокійно, тоді і вас заберу туди.

– Ні, – твердо відповіла вона, – я буду завжди з тобою, що б не сталося.

– Ми теж, – вигукнула Лоуді, – ми з тобою, батьку!

– Якби ти нас залишив і втік, то перси могли б потім піти за нами під час переїзду у безпечне місце і знову знайти тебе, – розважливо сказав Ефіїс, – а разом з тобою ми або втечемо так, щоб нас не знайшли, або...загинемо разом.

У хату зазирнули цікаві очі близнюків.

– Ми все чули, – сказав Кастор, – і поїдемо з вами. Тут ми не залишимося.

– Та і треба ж кому вас охороняти, – продовжив Поллукс, потрясаючи луком. Видно зараз була його черга наносити зброю.

– А як же ваші батьки, – розпочав я, але мене ували палкі хлопчачі голоси:

– До батьків ми не вернемося. Та й листа ж ми їм написали.

Минуло декілька днів, протягом яких я ходив на службу до Даміана, який, отримавши мене собі на службу не пропустив можливості трохи позбиткуватися наді мною. Я терпів, бо знав, що скоро такий спокій може знову змінитися тривожним очікуванням або поспішною втечею.

Єрмант пристав до роботи по дому, роблячи найважчі справи, але часто кудись ходив, що викликало нарікання Меланії:

– Ще один дармоїд на нашу голову.

Ефіїс вже почав потроху вставати і виходив на лужок, де діти пасли кіз, яких нам вдалося завести за останні місяці. Жінки взялися за вишивання і на базарі продавали свою працю за пристойні гроші. Покупці, з багатих, почали давати їм замовлення, тож у нашої колонії з'явився ще один заробіток. Наші тривоги поступово меншали, але Катерина тримала свої клунки постійно зібраними: речі, харчі, металевий посуд лежали готовими до негайного від'їзду.

Це сталося, коли я був у Даміана на службі. Зайшов служник, який першого разу прийняв мене з Ефійсом досить нахабно, але згодом проник ся увагою до наших знань:

– Там до тебе один з близнюків.

Я вийшов на ганок і побачив Кастора, замурзаного як завжди і вкритого плямами крові:

– Що сталося, – перелякався я, – кого вбито? Перси?

– Так, перси, – сказав хлопець відсапуючись, – але наші всі живі. А перси – мертві.

Я мимоволі відмітив оце – «наші» – і поспішив до ефеського двору. По дорозі Кастор розповідав мені подробиці події:

– Їх було троє. Вони прийшли до нашого двору і почали питати тебе. Я одразу помітив серед них одного з базарних злодіїв, яких ми бачили на Родосі. Тому попередив Катерину і Гіатроса та кинувся шукати Єрманта. Знайшов його у порту, де він спостерігав за розвантаженням корабля з Ефеса. Ми побігли назад і побачили, що ті троє загрожують мечами Катерині та Лоуді. Єрмант як кинеться, на них, як вдарить, одного, другого. Вони попадали, а тоді третій наставив меча на Катерину і сказав, що її вб'є, коли Єрмант не кине свого меча. Єрмант поклав меча, а той замахнувся на нього своїм. І тут Поллукс як стрельне у ворога! Хоч і не попав, але подряпав щоку. Той озирнувся, тоді Єрмант як кинеться на нього голіруч. Вони впали і почали качатися на землі. Тоді я вхопився за руку з мечем і не відпускав, доки Єрмант не задушив його, як курча!

– Тому на тобі кров?

– Так подряпина, – недбало відповів він, помітно хизуючись своєю участю в справжньому бої.

Вдома я застав повний розпач. Жінки верещали, Єрмант наказував їм мовчати, Лоуді плакала на плечі у Катерини. Моя дружина глянула на мене сумними очима і промовила:

– Добре, що у мене все зібрано.

Я оглянув мертві тіла. Двоє були греками у бідному вбранні і невеличкими мечами, а треті – персом. Він був одягнений у штани, неодмінну ознаку перса, мав кривий меч і був узутий у чобітки. Таке взуття я раніше бачив тільки на скіфах і тавра, тому уважно його оглянув.

– Спочатку треба повідомити міську сторожу про напад, який закінчився смертю нападників. Щоб нас не звинуватили у вбивстві.

– Зачекай, – сказав Єрмант, якого закінчив перев'язувати Гіатрос, – я піду у місто і дізнаюся, чи вони одні такі, а може приїхав ще хтось? І звідкіля вони узнали місце нашого проживання?

Він пішов, а я звернувся до Архелії та Александри:

– Ваші чоловіки сьогодні повернуться з риболовлі?

– Так, – відповіла за обох Александра, – сьогодні вони у море не ходили, а займалися облаштуванням та лагодженням човнів.

– Тоді підіть і покличте обох, у мене до них важлива справа. І швидко!

Я зібрав свою сім'ю у наші хатині, покликав близнюків і сказав:

– Сьогодні вночі ми

Ідемо до Ліндосу

– Тому тихенько, не привертаючи уваги інших, починайте готуватися до від'їзду. А я поки запряжу вола у віз.

– А можна, я візьму з собою собачку, Пардалоса? – запитала Сірігма.

– Отак ти подружилася з отим рябеньким песиком? – спитав я, пригорнувши мою меншеньку до себе. – Бери, якщо Гіатрос дозволить. Він казав, що це його песик. Зачекай, не біжи, я сам у нього спитаю. А ти, дивись, нікому не кажи куди і коли ми їдемо.

У стайні мені прийшлося надіти ярмо на волячу шию і вивести сумирну тварину, яка не переставала жувати жуйку, за ворота і прив'язати до воза, що стояв біля них. Загальмував колеса деревним важелем і почав носити сіно зі стані і складати на воза.

Повернувся Єрмант, гнівно роздуваючи ніздрі і пирхаючи неначе загнаний кінь:

– Їх було тільки троє. Прибули сьогодні вдень у валці з Родосу, найняли житло у «Стрілах Аполлона». – повідомив він. – А знаєш, хто показав на наше житло? Мирон! Він якраз зайшов туди, коли ті розпитували про тебе. Телоніс сказав, що не знає, а цей покидьок з радістю розказав, як пройти до «Ефеського двору». Я розшукав того негідника у порту, виманив до лісу а там прив'язав до дерева і заткнув рота, щоб його крики ніхто не почув.

– А як з ним щось станеться? – запитав я. – Не годиться так чинити з земляком. І батько його служив на «Артеміді», отже не чужа була нам людина.

– У цих лісах навіть вовків немає, – відповів Єрмант, – нічого з ним не станеться. А як поїдемо, скажемо, де його знайти. А щодо того, чужий чи не чужий, то наш знайомий телоніс мені рідніший за Мирона!

– Отже, вони були без коней і без воза, – задумливо сказав я, – це означає, що або вони хотіли мене вбити і спокійно повернути до Родосу, або вони хотіли мене викрасти і вивезти туди ж. Тоді їм потрібен якийсь віз. Причому власний, бо на чужому бранця не вивезеш – війни немає і люди обов'язково питатимуть, кого і чому везуть зв'язаним.

– Якби хотіли вбити, – продовжив мою думку Єрмант, – краще було б зробити засідку і застрелити тебе з лука. Або, знову ж таки, зробити засідку і раптово вибігши, забити мечем. Ні тебе хотіли викрасти.

– А якщо так, то вони мають чекати на інших спільників, які мене вивезуть до Родосу. Отже, сюди з меншою швидкістю прямує перський віз!

– І нам треба тікати якнайшвидше! – він зробив остаточний висновок.

Поприходили рибалки і я покликав їх та лікаря до своєї хатини:

– Прийшов час нам розставатися. Після поїздки до Родосу та сьогоднішньої пригоди я пересвідчився, що перси шукають саме мене. Вам нічого не загрожує, тому ви можете спокійно жити й надалі в Атабуросі. Я залишаю вам пергамент, де ви записані, як громадяни цього міста. А сам з сім'єю

від'їжджаю. Куди, не скажу. Зі мною їде Єрмант, бо він повбивав нападників та близнюки, бо так захотіли.

– Що робити з тілами? – запитав Петрас-другий.

– Ці негідники прибули сьогодні і одразу подалися мене шукати. Про наше житло їм розповів Мирон.

– От негідник, – процідив крізь зуби Никодим, – а його батько був такою порядною людиною.

– Це він через матір таки лихий та заздрісний, – додав Петрас-другий.

– Окрім Мирона ніхто не знає, що вони пішли сюди. Отже їх тіла можна закопати в лісі. Зробіть це негайно. Їх речі краще не брати, адже по ним інші розбійники, які рухаються слідом, зрозуміють, що вони загинули.

– Так вони сюди прийдуть?

– Так, і ви скажете, що показали їм дорогу до дому Даміана, де я служив замість свого хворого сина. І що більше їх не бачили. Попередьте Меланію, щоб не вибовкала правду. Адже тоді й вам буде непереливки.

– Якісь гроші ти нам залишиш?

– Так. Ось вам шістдесят драхм. Не витрачайте їх ні в якому разі. Живіть на зароблені гроші. А це передасте у спадщину своїм дітям. І не сперечайтесь, кому скільки належить, а витрачайте для загальної потреби. Так, як це завжди робив я. Прощайте друзі.

Ми обнялися, як воїни перед боєм і я підкликав Гіатроса і тихенько спитав:

– Маю до тебе прохання моєї дочки щодо рябої собачки, Пардалоса. Вона може її узяти з собою?

– Так, – відповів він, – а для чого ця таємність?

– Тому, що саме про це ти розкажеш іншим, а головне ось що. Я хочу оселитися в Ліндосі, на іншому боці острова. Там, кажуть, перси не мають впливу. Якщо матимеш змогу, то передай мені звістку туди, чим усе скінчилося, добре?

– Гаразд.

Як засутеніло, наш віз, завантажений майном попрямував до міста, а потім звернув на західну дорогу, яка в цей пізній час було зовсім пустою. На возі, на копиці сіна лежав Єрмант, волон правила Катерина, а Лоуді та Сірігма з собачкою тулилися поруч. Двоє доросли і двоє підлітків ішли пішки, тримаючись за воза.

– Я забрав кривий меч із собою, – сказав мені Єрмант, – гарна зброя, і нам іще знадобиться у майбутньому.

– Хоч би не знадобилася більше ніколи, – озвалася моя дружина з воза, – так жахливо бачити кров і смерть.

– Тату, у мене від тряски болить голова, – поскаржився мій син.

– То сядь, а не лежи, може голова трястиметься менше.

Він сів, його постать було видно на тлі зоряного неба, дорога біліла попереду, отже помилитися у напрямку було неможливо. Правда, ми пропустили поворот на Ліндос і доїхали майже до кінця острова, але гак був невеликим, тож іще не світало, як ми постукали у двері барелі спіті під назвою «Геліос великий».

– Я піду походжу по місту, – сказав Єрмант, коли ми відпочили у відведєній нам кімнаті, – а ви всі побудьте тут і не виходьте, щоб не привертати увагу.

– Узнай правила отримання громадянства у Ліндосі, – попросив я.

– Ми теж підемо, – підскочили близнюки, – на нас увагу ніхто не зверне, а ми все побачимо.

– А я пограюся з Пардалосом біля воза, – завилла Сіргма. Я дозволив, адже собаку було прив'язано до воза, який ми залишили у дворі.

– Невже отак все життя ми будемо тікати і тікати? – стомлено мовила Катерина. – А коли скінчаться гроші, що ми робитимемо?

Я перерахував наші кошти: у скриньці було двісті сімдесят сім тетрадрахм.

– Люба моя, дивися, якщо на двадцять три людини ми витратили більше ніж за півроку сімдесят три тетрадрахми, то залишок на вісьмох нам вистачить не менше ніж на два з половиною роки. А за цей час я неодмінно знайду роботу собі і Єрманту. А там і хлопці підростуть.

– А чи не варто взяти грошів з Полікратоса за утримання його дітей? Якщо він живе добре, нехай допомагає. Скільки разів ти його виручав від біди? Хай проявить вдячність за те, що ми піклуємося про його дітей.

– Правду кажучи, скоріше це вони піклуються про нас, – нагадав я їй випадки, коли втручання близнюків спасало наші життя. – Чекай, – сяйнула у мене думка, – здається у Полікратоса на Родосі була факторія. В Атабуросі її не було, в Родосі теж, то може вона є тут, в Ліндосі? Треба пошукати і через її працівників передати листа батькові наших, треба казати прямо, прийомних дітей.

– Мамо, тату, – вбігла у кімнату Сірігма, – наш сусіда питає тебе.

– Який сусіда? – спитав я стривожено, – з Атабуроса?

– Та ні, наш старий, лисий і пузатий.

– А що він тобі сказав?

– Він спитав, чи я не дочка Філогноса? Я відповіла «так».

Невже сталося так, як говориться у приказці «Не заводь розмову про вовка у своїй хаті – він там і з'явиться»? Я вийшов на двір і побачив ... Полікратоса!

– Хайромай, радуйся, сусіде, – привітав я його. – Як ти узнав, що ми тут?

– Де мої діти? – замість привітання, сказав нахмурений купець, – Я хочу їх забрати! Мені вже потрібна допомога, а помічники десь линдають Ойкуменою!

– Ти не відповів на моє запитання.

– Коли я отримав від них листа з Родосу, то вирішив приїхати сюди, якраз у мене були справи в факторії. І поселився я саме тут, бо ціни у цій барелі спіті найнижчі і до факторії близько, тай до порту теж. І бачу, що твоя меншенька з цуциком грається... Так де мої діти?

– Пішли у місто з Єрмантом.

– Так архонт тут? Він із сатрапом?

– Ні він покинув службу і прийшов до мене. Каже, що зі мною у біді йому краще, аніж із сатрапом у розкошах. Розкажи, як там, в Ефесі? Як перси керують містом?

– Непогано керують, – відповів Полікратос, сідаючи на воза, – податки зменшено, канал розширено, і тепер більші судна можуть зайти в наш порт.

- А чому ж вони втратили ката і писаря?
- Видно ті знали якісь секрети, що не можна було розголошувати.
- А як храм Артеміди?
- Вони його не зачепили, правда у храмі Гери зараз справи йдуть краще, але й Селена не ремствує.
- І досі видає позики?
- Так, грошей у храмі накопичено вдосталь.
- І перси не спробували їх забрати?
- Ні. Хоча деяку суму від храму на ведення міського господарства вони узяли, але як позику. Обіцяли повернути через рік. Думаю, своє слово вони дотримують, адже кораблів у нашому порту стало більше.
- А хто тепер служить у збирах?
- Перси залишили всіх і набрали нових.
- А як там мій маєток, цілий?
- Так. Приходив від персів один таки вже немолодий з довгою бородою, балакав з Магарою і нічого поганого не зробив і навіть податки з твого маєтку не беруть.
- А Проторуса поховали?
- Так. На тризні у твоєму маєтку знову був отой старий перс і проклинав убивцю старого архонта, казав, що Ставрос невірнo виконав його наказ. Та годі про Ефес, розкажи, що з вами сталося?
- Я переповів про усі наші пригоди до цього дня.
- Бачиш, як дивно, – зробив він висновок, – тут тебе переслідують зі зброєю, а у Ефесі – вибачаються за смерть твого друга. Що б це означало?
- Я сам гублюся у здогадках. Єдине, у чому я впевнений, так це те, що того перса звати Бакур!
- Вірно, саме так його і звати, – підтвердив мій співрозмовник.
- З нашими розмовами пройшов час і у двір зайшов Єрмант з близнюками.
- Так ось ви де! – зіскочив з воза Полікартос, – мати там сльози ллє, а ви тут розгулюєте; мені ніякої допомоги немає! Поїдете додому!
- Ні, – в один голос озвалися хлопці, – ми не поїдемо нізащо, ми ж писали це у листі!
- Поїдете! Хіба вам тут у злиднях добре?
- Нам ту краще, аніж удома. Ти б'єшся, все забороняєш, мама все про сестричку згадує... А тут нас навчили грамоті і лічбі, ось лука купили...
- Поїдете! – крикнув купець і захопив за руку Поллукса, що стояв ближче. – Я вас силою заставлю.

В цю мить Кастор зняв з плеча лук, миттю натягнув тятиву, вклав стрілу і націлювався на батька, що боровся з іншим сином:

– Відпусти його негайно, а не то поцілю у твоє єдине око!

– Як, ти націляєшся на батька! Як ти смієш!!

Єрмант зробив крок до Полікратоса, але я застерезливо підняв руку: не будемо втручатися у сімейні чвари. Воїн відступив і з цікавістю дивився на групу, що

нагадувала скульптуру «Лаокоон і його діти», яку я бачив у Родосі біля палацу правителя. Поллукс продовжував вириватися, а Кастор націлявся в батькове око. Все це відбувалося мовчки, чути було тільки сопіння Полікратоса та кректання Поллукса.

– Не смій бити нашого названого братіка! – раптом закричала Сірігма і наказала, – Пардалос, ану вхопи цього негідного дядька!

Рябий пес із гавканням зірвався з місця і вчепився у ногу купцеві. Від несподіванки той ослабив захват і Поллукс вирвався, відступи на декілька кроків за спину братові і сказав:

– Не поїдемо нізащо!

– Заберіть пса! – крикнув і Полікартос, – Хай вам Тифон буде батьком, а не я! Щоб вас гарпії узяли!

– Припини проклинати своїх рідних дітей! – крикнув і я, розуміючи, що прийшов час втрутитися у сварку. – Я хотів їх ще з Родосу відправити до тебе, але вони довели, що ти з ними поводишся погано, що ти їх не любиш, але ж, повір мені, вони саме від тебе успадкували свою заповзятливість, своє вміння негайно приймати рішення у скрутній ситуації, вони є кращим продовженням тебе. Кращим тому, що вони вище грошей цінують дружбу і повагу до себе!

Купець був вражений такою несподіваною похвалою своїх синів, від яких він мав тільки клопоти і сварки. А ще і втрату грошей, коли сплачував постраждалим компенсацію за їх бешкети. Він розгублено глянув на мене:

– Що ж робити? Амалтея наказала без дітей не повертатися.

– Прислухайся до їхньої думки. Хай буде, як є. Вони напишуть своїй матері ще одного листа, напишете? – глянув я на них, ті водночас кивнули, а я продовжив. – У листі ви попросите пробачення у неї за свою втечу; розкажете, як вам живеться; напишете, що ви її любите і поважаєте і батька теж» висловіте свої бажання жити з нашою сім'єю.

– Це ми писатимемо два дні, – озвався Кастор.

– Хоч і три, або поїдете з батьком!

– Ми напишемо, – одноголосо сказали близнюки, пам'ятаючи свої обіцянки, дані ще Родосі, слухатися мене.

Бачачи, що сварка закінчується, я пригадав поради Катерини:

– Послухай, Полікратосе, нам потрібні гроші на утримання твоїх дітей. Після пригод в Атабуросі та Родосі, я витратив дуже багато коштів і скоро нам ні за що буде купити хліба й вина.

– Скільки вам треба?

– Дві міни, – втрутився Єрмант у нашу розмову, штовхнувши мене плечем, мовляв, не втручайся, – а то і три!

– Дві міни, – ахнув купець, – та для їх утримання потрібно два халки на рік!

– Дві міни і ні обола менше! – наполегливо твердив Єрмант. – Нам можливо прийдеться виїжджати і з Ліндосу, отже наші витрати ще збільшаться!

– От бачите діти, до чого призводить ваша впертість – батько знову вимушений платити на вас! Попливли б зі мною додому...

– Додому ім. не можна так само, як і Філогносу, – продовжував наш воїн, – адже вони поранили двох персів і, – тут він підморгнув хлопцям, лівим оком, яке не бачив їх батько, – і вбили одного! Перси ім цього не подарують!

– Як! – здивувався Проторус.

– З лука, яким на тебе націлявся Кастор. Так що його загрози не були простими балачками. Пишайся батьку, у тебе ростуть достойні діти – з душею воїнів і звитяжців!

– Це ж весь виторг факторії за три місяці! – купець взявся за голову. – О, Геро! О, Артемідо! За що ви мене караете знов і знов?

– Припини скиглити, ти ж чоловік! Май волю і бажання допомогти своїм же дітям! Доведи, що в твоїй душі ще не все затулили гроші!

– Ну гаразд, – здався нарешті Полікратос, – нічого не поробиш, треба платити і за душевний спокій теж. Зараз принесу. – і він поспіхом подався з двору.

– Де ти навчився таки високим словам? – поцікавився я. – Говорив, як оратор з Афін!

– У гімнасії, в Ефесі. Нас навчав Марсій, – «знаю його» – кивнув головою я. – Так от, він стверджував, що для того, щоб спонукати воїнів іти в бій, головне – високе слово. І вчив нас цьому увесь рік. Я у нього був серед найкращих.

Повернувся Полікратос і подав мені вузлик з грошима. Я взяв, не перераховуючи, і відніс гроші у наше помешкання.

– Оце тобі ще дві міни до наших тетрадрахм, – сказав я Катерині, – тепер нам вистачить років на чотири.

Надворі я застав майже вирну картину: близнюки показували батьку своє вміння одягати тятину на лук та стріляти з нього. За мішень вони вибрали мішок із сіном для нашого вола.

– Розкажуй, що вдалося узнати? – звернувся я до Єрманта.

– Щоб отримати пергамент громадянина, потрібно мати свій будинок, – доповів він, – я вже й нагледів у порту один досить пристойний. І головне, він розташований близько до причалів. В разі чого, легше буде відпливати.

– Скільки за нього просять?

– Двадцять драхм.

– Не забагато?

– Це я вже сторгувався, спочатку було двадцять п'ять.

– А скільки треба віддати за громадянство?

– По десять халків за дорослих і підлітків, та по два – за дітей.

– Овва! – вигукнув я, – удвічі дорожче, аніж у Атабуросі!

– Зате тут і справді персів немає, я узнавав у сторожі. Тут живуть тільки греки.

– Що ж, прийдеться нам створювати

Нове житло

Завдяки тому, що всі клопоти на себе узяв Єрмант – я тільки видав йому гроші – вже надвечір ми вже мали свій дім у порту і були громадянами Ліндосу.

Будинок був хоч і маленьким, але мав більше зручностей, аніж наше попереднє житло: кухню, гінекій, спальні, і навіть невеличкий садочок із трьома персиковими деревами і двома олівами. Був і сарайчик, куди ми розмістили нашого вола і віз. Ми повиходили у садок. Близнюки одразу позалізали на дерева і почали їх об'їдати, скидачі вниз фрукти і моїм дітям.

– Я записав майно на своє ім'я, – повідомив мене Єрмант, – ти не заперечуєш?

– Ні, але чому?

– Якщо шукатимуть тебе, то не знайдуть будинку, що належить Філогносу. А моє ім'я мало хто знає. Я тебе приписав як свого дядька з жінкою та дітьми. І постави твоє справжнє ім'я – Нарцисій. Близнюків теж записав твоїми дітьми.

– Тоді візьми іще грошей і вирушайте на базар, щоб купити необхідні речі, які, тобі покаже Катерина.

– І ми підемо! – крикнули близнюки з дерева.

– І я піду, – сказали мої дочки, презирнувшись і засміялися: дитячі серця не можуть довго бути у тривозі.

– Пардалосе, сиди отут, чекай на мене та охороняй тата від персів, – проказувала Сірігма, прив'язуючи свого рябого пса до дерева. Я пригадав, як цей непоказний собака виконав її наказ боронити Поллукса від його батька і не став кепкувати з дочки – пес явно розумів усе, що наказувала його маленька хазяйка.

– Тату, а мені що робити, – озвався Ефіїс. – Всі пішли у справах, а я нічого не роблю.

– Ти маєш якнайшвидше одужати – оце твоє завдання! – сказав я і запропонував, – давай оглянемо будинок і познайомимосся з сусідами.

У новому домі нічого особливого оглядати не прийшлося – занадто він був маленький навіть для нас, уже звиклих до тісняви хатинки в Атабуросі, перетвореної з хліву у житло. Сусіди з лівого боку не відгукувалися, скільки я їх не кликав через паркан, а от з правого відгукнулися одразу на моє привітання:

– Хайромай! Радуйтеся сусіди, я новий хазяїн цього будинку.

З-за паркану визирнув вже немолодий худорлявий чоловік і відповів мені:

– І я вас вітаю! Сподіваюся, ми будемо добрими сусідами.

– Я теж на це сподіваюся. Оце мій син Ефіїс. Маю ще племінника, дружину, двох доньок і двох трохи молодших за цього синів. Якщо вони щось утворять – негайно повідомляйте мене. Я не хотів аби вас це ображало. Мене звати Нарцисій. Я прибув із Атабуроса і сподіваюся тут спокійно пожити.

– А мене кличуть Іраклієм. Я тут живу з дружиною, а дітей нам Геліос не послав, тож, коли твої діти до нас завітають, ми будемо дуже раді. Я їм почитаю легенди, які записані на пергаменті та папірусі.

– Вони з радістю почитають самі, адже усі, окрім найменшої дочки уміють і читати і писати. А Ефіїс – трьома мовами!

– Як, і дівчинка?

– І моя дружина теж.

– Як приємно мати таку високоосвічену сім'ю своїми сусідами. То може завітаєш до мене на сімпосію?

– У моїй сім'ї так заведено, що на сімпосію приходять усі, і жінки з дітьми теж. Якщо тебе це не ображає, то ми прийдемо.

– Я бачу, що в Атабуросі вже взяли цю варварську звичку допускати жінок на сімпосій! – вигукнув наш новий сусід. – Але треба до всього звикати, то ж приходьте усі. Тоді і моя дружина буде, гаразд?

– Звичайно, сусіде, дякую тобі за повагу до наших звичок. А моя середульша пограє нам на сестрі...

– Ось тільки своєї води у домі немає, – зітхала Катерина, повернувшись з покупками, – прийдеться волю купляти, а це додаткові витрати...

– Нас запрошено на симпосій, – повідомив я свою сім'ю.

– Всіх? – спитали діти.

– Так, нового сусіда звати Іраклій і він погодився поважати наші звичаї. Він людина досвідчена, має в домі пергаменти та папіруси з різним історіями.

– А діти ж замурзані, – прохопилася моя дружина, ану бігом на море митися. Агов, близнюки, проведіть Ефіїса повагом до води, щоб у нього знову не розболілася голова. Дівчата, ви теж митися.

Симпосія пройшла якнайкраще, чи це нам після багатьох місяців поневіряннь так здалося? Діти поводилися чемно, віталися, вставали, коли до них звертався Іраклій або його дружина Ірина. Лоуді грала на сестрі, чим заслужила додаткову похвалу. І в проміжках чемної поведінки ми всі наїдалися таких страв, яких вже давно не куштували. Навіть стриманий Єрмант перепив вина і потім довго скаржився, що й нього крутиться голова.

Між розмовами наш хазяїн почав вихвалитися своїм знаменитим родом:

– З нашого роду походять знамениті архітектори. Особливо знаменитим є Дейнократ! Саме він склав план міста Александрія у Єгипті. Це єдине місто на всій Ойкумені, побудоване за єдиним планом! На жаль він помер, не встигнувши завершити свій план. Але Клеомен, він теж наш далекий родич з грецької колонії Навкратис, вибудував це велике місто.

– То ж і не дивно, що у вашому домі так уважають освіту і знання, – підлестився я до нього. – Чи не дозволите ознайомитися з вашою бібліотекою при нагоді.

– Мій дім – твій дім, – відповів теж сп'янілій Іраклій, хоча Ірина копнула його ліктем у бік, – приходь, коли захочеш і читай всі пергаменти та папіруси, що у мене є.

– Слава Артеміді! – вигукнула Катерина, коли ми вкладалися спати. – Неначе все повернулося знову: симпосії, приємні розмови, дім із садом...

Ми зажили спокійно: Катерина за допомогою Лоуді, хазяйнувала, Ефіїс одужував, близнюки пропадали у місті, шукаючи нових пригод, а Єрмант завів знайомство з портовою сторожею і приносив щодня нові звістки:

– Більше всього кораблів прибуває з Александрії. Хоча із Тіру та Сидону теж бувають. Персів я не помічав. Кажуть, що вони тут не бувають тому, що

одного разу місцеві жителі розорили перську факторію і спалили все збіжжя, що зберігалось в ній.

– Чого це вони так на персів розсердилися?

– Бо ті продавали плісняве зерно, від якого люди потруїлися.

Я часто навідувався до Іраклія, беручи з собою Ефіїса. Ми читали пергаменти, а наш хазяїн все торочив про Александрію. Від нього ми узнали, що особливими відомими визначними пам'ятками міста є маяк та бібліотека. Про першу споруду Іраклій нічого зрозумілого розповісти не міг. Казав тільки, що ця споруда дозволяє знайти Александрію в морі. А ось про бібліотеку розповів докладно:

– У бібліотеці зберігаються твори на самих різних мовах. Вважається, що у світі не існує жодного цінного твору, копії якого не було б в Александрійській бібліотеці. У сховищі знаходяться не лише сувої, але й кам'яні і вошені таблички з клинописом та ієрогліфами, – захлинаючись від збудження, розповідав Іраклій. – Александрійська бібліотека відкрита для усіх охочих і вважається святим місцем. Перед входженням в її сховища треба пройти обряд очищення!

– І скільки ж там цих рукописів?

– Більше семисот тисяч папірусових сувоїв!

– Оце б туди потрапити, – вигукнув Ефіїс, – я й жив би там і читав би досхочу.

– А там і живуть. Точніше не в самій бібліотеці, а в кварталі Мусейон, де, окрім бібліотеки, зосереджено майстерні художників, скульпторів, архітекторів, механіків, поетів, письменників, акторів.

– І де ж ті люди беруть гроші, щоб займатися мистецтвом?

– Вони живуть коштом Єгипетського царства і ні в чому не мають потреб.

Голова пішла у мене обертом від таких можливостей отримати нові знання. Хоч збирайся, кидай оцей будиночок і пливи до Александрії!

– Може так і зробимо? – запитав я Катерину, розказавши про чудеса Александрійської бібліотеки.

– У мене вже не стає сил переїжджати, – відповіла вона, – давай залишимося тут і проживемо спокійно життя, що залишилося...

Я припинив умовляння, але Ефіїсом переповів те саме іншим дітям і вони теж почали жваво обговорювати про можливість переїзду.

– Це не важко зробити, – сказав одного разу Єрмант, почувши про наші плани. – Кораблі відходять туди майже кожного дня. І що цікаво, вони не зважають на пору дня, можуть і вночі вийти, аби вітер був попутний.

– Так у них либонь є чартіс і піксіда? – припустив я.

– Про чартіс я не знаю, але піксіди є майже у всіх.

– То що, мені знову тримати все майно у вузлах? – з відчаєм запитувала Катерина, почувши, як весь наш дім просто гуде від розмов про переїзд.

Край суперечкам поклато раптове прибуття Никодима. Одного вечора його привів Єрмант:

– Ходив по базару і розпитував, де будинок Філогноса, – повідомив він.

– Що трапилось? – спитав я у моряка, після того, як Катерина подала йому страви і вино.

– Біда, Філогносе, Гіатроса вбито, – похмуро відповів він.

– Як це сталося? – запитав я, а великий жаль за доброю людиною опанував мною і довго не відпускав: ще один друг жертвує собою заради мене, в цьому я не сумнівався.

– Як ти й казав, до нас завітали інші і почали розпитувати про тебе. Ми і справді не знали, куди ви поїхали, тому нічого сказати не могли. Вони б уже відчепилися від нас, але тут втрутилася Меланія...

– А ви її Мирона відв'язали від дерева? – перебив розповідь Єрмант.

– Так. І після того зовсім озлився на вас, особливо на тебе, Єрманте. Кричав, що колись поквитається з тобою і що за образу ти заплатиш кров'ю.

– Нехай кричить, – усміхнувся воїн, – це все пусте.

– Кажі далі, – поквапив я Никодима.

– Меланія сказала, що ти, Філогносе, про щось шептався з нашим лікарем і, можливо, той знає місце вашого знаходження. Розбійники приступили до Гіатроса з розпитами, але той казав тільки про дозвіл, який він дав тобі, забрати з собою його собачку. Тоді вони вивели його до лісу, прив'язали до дерева і розпалили вогнище біля ніг! Ми з Петрасом кинулися боронити, але мене вдарили так, що забили памороки, а Петраса поранили і зараз він лежить й не може виходити в море. Коли я очунав, вони вже пішли, жінки відв'язали Гіатроса від дерева і він ледве дихав. Але побачивши мене, дав знак нахилитися і прошепотів: «Розкажи Філогносу – він в Атабуросі». Потім втратив пам'ять, на ранок вже й охолов.

Ми сиділи засмучені, подумки прощаючись зі добрим другом.

– А Меланія бачила, як Гіатрос тобі щось шептав? – спитав Єрмант.

– Мабуть бачила, а що?

– А те, що коли ці розбійники повернуться втретє – наступним будеш ти!

– Ви хоч міській сторожі поскаржилися? – запитав я.

– Так. Але вони вже були підбурені Мироном, який сказав, що тебе розшукують через гроші, які ти у них украв. Тому нам відповіли, що злодіям вони допомагати не будуть.

– Вас хоч не пограбували? – знову поцікавився я.

– Ні, але оскільки зараз ми не працюємо, то гроші виходять швидко. Тай за вола з возом телоніс «Стріл Аполлона» зажадав досить багато. І на лікування Петраса потрібні гроші Тому зараз у нас залишилося небагато тетрадрахм.

– А ці розбійники були перси чи греки?

– Греки. Не дуже добре вдягнуті, але при мечях.

Я задумався: вже звичний мені спосіб діяти чужими руками ясно вказував на перський підступ. Треба негайно приймати рішення про наші можливі дії.

– Скільки їх було? – це вже Єрмант.

– Троє.

– Пхе, – зневажливо сказав він, – я з ними один справлюся.

– А коли їх буде десятеро? – спитав я. – Пам’ятаєш, минулого року, скільки на нас напало? Так ти тоді був разом з Критосом, верхи і добре озброєний.

Поклавши Никодима відпочивати, ми почали радитися:

– Тепер ми маємо три причини від’їзду до Александрії, – сказав я.

– Ну, дві я знаю, – відповіла Катерина, – це перська загроза і ваше бажання попасти в бібліотеку. А третя?

– Розгадай загадку, – замість відповіді казав я, – де легше всього сховати піщинку, листок з дерева, камінець?

– Я знаю, – втрутився у наше розмову Ефіїс, – на березі моря, в лісі та у горах!

– А де легше сховатися людям? – знову запитав я сім же відповів. – Серед людей! В Александрії живе стільки люду, що нас там не знайдуть ніколи! Хоч і знатимуть, що ми там!

– І скільки ж? – недовіжливо запитала моя дружина.

– Мільйон! А може і більше! В Ефесі жило сто п’ятдесят тисяч і то ми не знали всіх, хто там проживає. Пригадай, що я не знав навіть про існування храму Гери до останньої миті! Не знав ім’я спадкоємця нашого сатрапа!

– Отже, вирішено, – підвів підсумок наших розмов Єрмант, – готуємося до переїзду в Александрію!

– О, Артемідо, – застогнала Катерина, – коли вже це скінчиться?

– Не хвилюйся, паніматко, – запевнив її Єрмант, – цей переїзд для тебе буде найлегшим. І цього разу ви нічого не втратите зі свого майна.

– Окрім будинку, – додав я.

– Будинок можна продати.

– Краще ми подаруємо його Никодиму, а він нехай розпоряджається ним, як схоче. І вола з возом віддамо. І трохи грошей. Так вони знову зможуть пристойно жити.

Другого дня ми почали готуватися: Катерина з Лоуді ув’язували у вузли все наше майно, Єрмант, Никодим і я зносили їх на причал, де залишали під охороною близнюків. Ті були страшенно горді таким дорученням і походжали навкруги один з луком, а другий – ножем.

Невдовзі Никодим на возі з пергаментом на право власності на будинок виїжджав з міста, а ми сіли в уже пустому домі і стали чекати звістки від Єрманта.

– Відпливаємо уночі з припливом, – повідомив він, повернувшись з порту, – наші речі вже на борту. Навіть якщо не буде попутного вітру, перечекаємо на нього у морі, так сказав кібернетос.

Потяглися сумні і довгі години чекання. Діти були у радісному збудженні, так їх манила подорож до величезного міста: то вибігали з дому, то забігали; обривали останні фрукти з дерев; Сірігма вчила свого пса ходити на задніх лапах і запевняла, що вчитися грамоті вони будуть удвох. Ми з Катериною сумно посміхалися, дивлячи на дитячі витівки і тоскно позирали на сонце, захід якого означав почато нової подорожі і нових, ще не визначених, але очікуваних тривог. Сонце вже торкнулося своїм краєм моря, коли у двері постукали.

– Хто б це міг бути? – спитав я сам себе і пішов відчиняти, припускаючи, що це Іраклій. На порозі стояло четверо чоловіків. Перший, той що стукав, розплився в посмішці і сказав ламаною мовою:

– Ось і ти, Філогносе, який я ради тебе бачити! Поїдеш з нами!

Я похапцем причинив двері і оперся на них спиною, щоб завадити їм зайти в дім. В двері почали стукати щосили і вона здригалася від ударів важких кулаків. В домі на цей час лишалися тільки ми з Катериною та Сірігма.

– Катерино, – крикнув я, – неси щось важке, щоб підперти двері – перси знову знайшли нас!

Вона притягла важку лаву, якою мені вдалося заклинити наш вхід.

– Сірігма, ти можеш вибратися з двору іншим шляхом?

– Можу, через сусідський двір – ми так часто лазимо, коли йдемо на море купатися.

– То біжи у порт і поклич Єрманта! Скажи, що перси знову прийшли!

Дитина вибігла, наказавши псу: «Стережи тата й маму!»

У двері продовжували грюкати. Нарешті вони тріснули і в проломі з'явилося обличчя нашого недоброго знайомця:

– Чого ти опираєшся, Філогносе, – казав він наче б то мирним тоном, – тобі з нами буде краще. Поїхали, поки добром тебе прошу.

– Не поїду! – крикнув я якнайдужче, щоб мене почули сусіди і міська сторожа, – Забирайтеся звідси! Пробі, рятуйте, злодії!!!

Ніхто не озивався зате щосили загавкав Пардалос. Я витяг з-за пазухи меч, який завжди тримав там у переїздах, і показав персу:

– Поглянь, що з тобою буде, коли ти увірвешся в дім!

Нападники мовчки витягли свої мечі і почали гатити у двері руків'ям. У проміні сонця, що вже сідало, я побачив Єрманта, який вибігав з ближнього провулка. Він не чекав, доки задні обернуться до нього і вразив двох із них, двома помахами меча.

– Тікайте в порт, а я з цими розберуся! – крикнув він мені, відбиваючись від двох розбійників, що лишилися неушкодженими.

Ми з Катериною прослизнули повз бійку і щосили побігли до порту.

– Хоч би діти були на місці, – благала всіх богів моя дружина.

У цей момент сонце повністю сіло і темрява, що опанувала море і порт, розсіювалася тільки небагатьма смолоскипами, які запалили митники у своїй хатинці.

– Всі тут, – з тривогою в голосі крикнув я, підбігаючи до борту корабля.

– Всі, – озвався голос Ефїїса, тату, мамо, ви не поранені?

– Ми цілі, тільки налякані, – відповів я, – а біля нашого дому Єрмант б'ється з нападниками. Двох він уже вразив.

Після цих слів близнюки, які вже хотіли бігти до місця бійки, спинилися.

– З двома Єрмант справиться швидко, – озвався Кастор.

– Не варто йому й допомагати, – додав Поллукс, – а то іще образиться.

– Всі на борту, то ми відпливаємо, – підійшов до мене кібернетос.

– Ні ще не всі, зачекай трохи, – попросив я.

– Як не всі! – вигукнув він, – приплив якраз уповні, тай вітер попутний. Ми відходимо негайно!

Я підняв меч, кого ще й досі тримав у руці і пристави до його горла:

– Ще раз крикнеш – я встромлю лезо прямо під кадик!

Він заляк на місці, злякано вирячивши очі і розставивши руки у безпорадному жесті. Близні до нас моряки почали підходити до нас, тоді Кастор натяг лука, вклавши на нього стрілу і крикнув ламким дискантом:

– Я поцілю навіть у темряві в кожного, хто підійде ближче двох кроків!

Так ми стояли деякий час, коли почувся тупіт і на пристань вибіг Єрмант у супроводі пса.

– Негайно відходимо! – крикнув він. – З нами погоня!

Я відпустив кібернетоса і той побіг давати розпорядження своїм морякам. Корабель став поволі відходити від причалу, коли у порту стало видно декілька постатей, в руках яких у світі факелі блищали мечі.

– Швидше, – знову озвався наш захисник, – а не то вони порубають усіх!

Коли нападники добігли, нас розділяла вже велика смуга води.

– Все одно, ми тебе знайдемо! – крикнув їх ватажок навздогін.

– Добре, що вони без луків, – сказав Єрмант, – а то було б нам непереливки.

– Зате ми з луком, – тихо сказав Кастор і випустив стрілу прямо у ватажка персів. Стріла дзенькнула і впала у воду.

– Не трать стріли, – порадив досвідчений воїн, – вони в обладунках.

Ми присіли на палубу і почали розпитувати Єрманта:

– Звідкіля вони взялися? Як тобі вдалося відбитися?

– Якби не пес, може і не вдалося б. Вони були добре озброєні і добре навчені. Я ледве встигав відбивати їх атаки. Тут оцей песик, – Єрмант погладив його кудлату голову, – кинувся на одного з них, на ватажка. Я вразив другого, вибив меч у цього і побіг у порт. Звідкіля взялися ще, я не знаю.

– Мабуть це була підмога, яка стояла до ночі за містом і чекала темряви, – припустив я. – Як добре, що всі живі і неушкоджені.

– Мене поранено, – сказав Єрмант.

Ми кинулися його перев'язувати і незчулися, як наш корабель плавно почав по хвилях. Глянувши на зорі, я помітив, що ми прямуємо на південь.

– Прошу пробачення за свою поведінку, – сказав я, підійшовши до кібернетоса, – повір, якби не смертельна загроза, я такого б не вчинив.

– Хто це були? – поцікавився він.

– Перси.

– От негідники, знову треба їм давати прочухана! – розгнівався той. – Ось я прийду назад, все розповім сторожі.

– А чому митники не чинили опір?

– Як прийду додому – узнаю.

Після того, як ми порозумілися, розмова потекла мирно.

– Як це ти наважуєшся плисти вночі? – стало мені цікаво.

– Я маю простий шлях – на південь.

- А як же ти знайдеш Александрію.
- За допомогою маяка.
- А що це?
- Ось припливемо – побачиш, – була його відповідь.

Сонце застало нас іще в морі, тоді кібернетос почав позирати на піксіду, щоб не збитися з того ж напрямку.

– Бачу дим! – крикнув моряк, який зранку всівся на самому носі і пильно оглядав виднокруг.

- Ось і наш знак, – спокійно мовив кібернетос. – Попереду

Фароський маяк – передпокої Александрії

- А чому він так називається? – поцікавився я.

– Тому, що його побудовано на маленькому острові Фарос. – відповів кібернетос. – Цей острівець закриває вхід до Александрійського порту.

- Так оцей дим іде з маяка?

– Так. Вдень ми бачимо дим, а вночі – вогонь. Щоб його було краще видно, з боку берега поставлені відполіровані бронзові дзеркала, що відбивають світло у море.

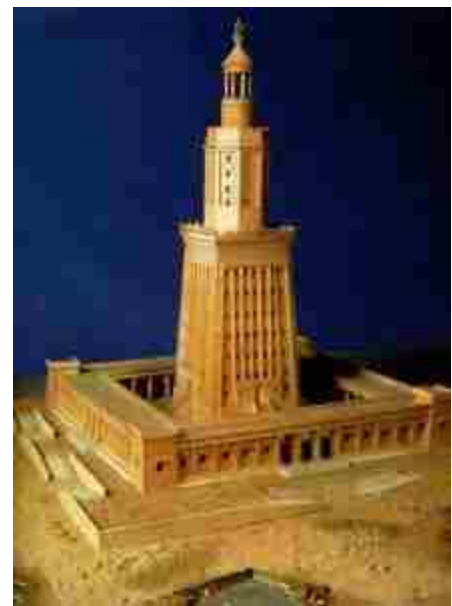
– Яка ж висота цієї споруди, що й берега ще не видно, а дим видно.

- Не менше стадії!

Оце так споруда! Заввишки у стадію!

Тільки у полудень ми наблизилися настільки, що я зміг роздивитися цей дивовижний будинок.

Фаросский маяк складався з трьох мармурових веж, що стояли на основі з масивних кам'яних блоків. Перша вежа була прямокутною, над нею розташовувалася менша, восьмикутна вежа зі спіральним пандусом, що веде у верхню вежу. Верхня вежа формою нагадувала циліндр, в якому горів вогонь або виходив дим. Вісім колон несли купол, увінчаний бронзовою фігурою повелителя морів Посейдона.

– Як же туди доставляють дрова? – дивувався я. – Така висота вимагає якихось особливих пристроїв.

– Дерево привозять по спіральному пандусу на возах, запряжених мулами, – відповів кібернетос. – І працюють вони цілодобово.

- Марудна справа, – зауважив я.

– Так, – погодився він, – зате до Александрії плисти дуже легко й зручно – ніколи не пройдеш мимо! Отож купці з усіх країв сюди й приходять, і торгівля процвітає.

Наш корабель почав обходити острів Фарос зліва. Стало видно моли, якими обгороджено порт. Вхід до порту відкривав складну систему причалів і молів, яким порт було розгороджено на дві частини.

– Он там, праворуч на острові – храм Ізиди, – тицяв рукою кібернетос, – ліворуч на насипному мисі – царський палац.

– А оце, що одеон – театр? – зацікавився я, помітивши велику споруду.

– Мабуть, – байдуже відповів керманич і пожвавився, – ми підійдемо до правої частини причалів – Малого порту. Ще далі праворуч за насипним молотом – порт Евнос. Туди попадають кораблі з Нілу – найбільшої африканської ріки.

Оглядаючи разом із сім'єю величну панораму Александрії, я дивувався розмірам цього грандіозного міста.

– Які розміри міста? – знову звернувся я до кібернетоса.

– Я точно не скажу, але приблизно так: довжина 28-30 стадій, а ширина від 7 до 8 стадій,

– А де Мусейон? – вступив Ефіїс у нашу розмову.

– Відчепися, хлопче, – роздратовано сказав керманич, – у мене немає часу відповідати на безглузді запитання, що не стосуються плавання по морю.

Як тільки ми зійшли на берег і винесли наші речі, нас обступили люди, які пропонували перенести вантаж у будь-яке місце. Більшість із них були єгиптяни і деякі схожі на Сефіруса. Тому мимоволі я відчув приязнь до цих людей.

– Зачекайте, добрі люди, – нам іще немає куди нести. Ми спочатку маємо визначитися із місцем проживання.

Тоді з натовпу вийшов огрядний єгиптянин. Ніколи не думав, що такі серед них теж бувають.

– Шановний пане, я зможу знайти для вас житло, – сказав він з помітним єгипетським акцентом, – у мене є пропозиції на будь-який смак.

– Нам іще треба записатися у писаря в палаці правителя, – сказав я, пам'ятаючи правила реєстрації в інших грецьких містах.

– Якщо пан має гроші, все буде зроблено!

– Куди треба йти?

– Нікуди, – і він щось крикнув єгипетською мовою, з чого я розібрав тільки слова «писар». Одразу двоє з натовпу зірвалися з місця і кудись побігли. Верталися вони вже втрех: один під руки квапив третього, а другий – ніс плетену з очерету корзину.

– Назвіть ваші імена, мету прибуття і термін перебування в Александрії, – завчено проторохтів третій, дістаючи з корзинки розкладний столик, стільчик та засоби для письма і пергамент.

Я назвав і висловив бажання оселитися тут назавжди.

– Адреса перебування?

– Ще немає.

– Не хвилюйтеся, пане, – знову втрутився огрядний єгиптянин, – коли ви знайдете помешкання, я сам внесу вашу адресу в портовий реєстр.

Писар закінчив писати, розтопив на вогні, розведеному на маленькому таганці, червону суміш, накапав цієї суміші на пергамент і приклав печатку з зеленого каменю.

– Платіть мито і ви громадяни Александрії, – виголосив він.

– Скільки треба?

– П'ять бронзових монет.

– Однієї драхми вистачить?

Вони презирнулися:

– Срібна драхма? Звичайно, о великий пане, – заявив огрядний.

Я розплатився і писар пішов, тицьнувши в руку огрядного єгиптянина якісь монети. «Швидко тут заробляти гроші» – подумалося мені.

– Які помешкання ти пропонуєш? – спитав я у меткого єгиптянина.

– Які пан забажає! Я маю на прикметі усі вільні помешкання в Александрії. Всі клопоти по перемовини з хазяями я беру на себе.

– Не задарма, звичайно?

– Нехай і тебе це не турбує, о великий пане! Хазяї заплатять мені зі своїх грошей.

– Нам потрібно помешкання, яке б було недалеко від Мусейону... – почав я але мене перебила Катерина:

– У помешканні мають бути: кухня, гінекій, велика зала для гостей, кімнати для дітей та дорослих. Будинок повинен мати сад і виходити на річку.

– І ще він має бути обгороджений добрим парканом, – додав Єрмант.

– Якраз такий і є, о великий пане і його велика пані! – вигукнув наш новий знайомець. – На нільському каналі. Не знаю тільки, чи сподобається вам те, що місцевість та трохі заболочена, особливо при розливах Нілу.

Ми презирнулися поміж собою – проживши все життя у збудованому на болотах Ефесі ніяких боліт ми вже не боялися.

– Ось що, – вирішив я, – Катерина і Єрмант оглянуть маєток і коли він їм сподобається, тоді ми і визначимо, на скільки треба зменшити ціну з урахуванням заболоченості.

Єрмант здвигнув плечима, подав руку Катерині, щоби та змогла піднятися з наших клунків, на яких та сиділа, і вони пішли слідом за новим знайомцем.

– Не треба було, пане, – звернувся один із натовпу, що залишився стояти біля нас, – давати цілу драхму. Вистачило б і пів драхми.

– Чому це?

– В Єгипті срібло цінується більше за золото. За дві срібних монети дають три золотих.

Я дав йому одну лепту і він негайно зник.

– Чому це він пішов? – запитав я у тих, хто залишився

– Бо срібна лепта – це значно більше, ніж можна заробити за день, працюючи носіями, як оце ми. – відповіли мені.

– А скільки бронзових монет дають за одну золоту? – знову спитав я.

– П'ять, – була відповідь іншого єгиптянина і він теж, отримавши лапту, зник у натовпі.

– Тату, – звернувся до мене Ефїїс, – для чого ти дав лепту, коли міг дати одну на двох?

– Тому, що ці знання дозволять нам сторгувати будинок дешевше за ціну, яку нам скаже отой пузатий хитрун.

Катерина поверталася усміхненою, з чого я зрозумів, що нове помешкання їй сподобалося. Це помітив і єгиптянин

– Давай сто срібних драхм! – виголосив він ще здаля.

– Назви мені спочатку ціну в ваших бронзових монетах, – висловив я свою вимогу.

– Для чого це тобі? – підозріло запитав він.

– Хочу звикати до ваших грошей.

– П'ятсот бронзових монет.

– Дуже добре, – зрадів я, – Ефїїсе, скільки це золотих монет?

– Сто золотих монет, тату.

– А скільки це срібних монет?

– Шістдесят шість і ще дві третини, тату.

– А про які сто срібняків ти ведеш? – звернувся я до єгиптянина. – Хочеш нас надурити?

– О поважний пане і його високомудрий сину, – завів той свою пісню, – а мені треба ж якось жити? Сім'ю годувати, оцим – він обвів рукою натовп, – щось платити...

– Гаразд, – урвав я його скиглення, – я дам тобі сімнадцять тетрархам і ти

за ці гроші оплатиш хазяям вартість будинку, доправиш туди наші речі і складеш пергамент чи папірус на право власності будинком. Гроші отримаєш тоді, коли покажеш мені цей документ.

Всі відбулося дуже швидко і ще до темна ми вже оглядали наше придбання. Єгиптянин не збрехав – усе було так, як нам хотілося. Будинок було обгороджено високим парканом, у дворі був сад, який виходив на невеличке озерце, утворене нільським каналом, і до Мусейона було всього п'ять кварталів ходу. Всім нам знайшлися зручні приміщення і навіть близнюки вперше у житті отримали власну кімнату. Не збрехав єгиптянин і про болотисте місце: в домі було вогко; ґрунт біля берега був мулистим і топким, але у мене вже були плани щодо покращання умов проживання.

– Мені потрібні трубки з обпаленої глини, – заявив я прийшовши другого дня до гончарної майстерні.

– Скільки? – було незворушне запитання хазяїна, який, як видно, звик до незвичних забаганок у такому великому місті.

– Загалом, завдовжки в одну стадію, кожна трубка у три лікті, з розширенням з одного боку, отвір у середині у чотири пальці і вздовж кожної трубки треба поробити отвори.

– Гроші вперед, – тільки й відповів мені майстер. – Прийдеш за тиждень.

Потім я пішов у порт і розшукав нашого нового знайомця:

– Як тебе звати? – спитав я у єгиптянина, який трохи занепокоївся, побачивши мене.

– Радамет, – відповів він і трохи позадкував назад, – я попереджав вас, пане, що там місцевість трохи болотиста.

– За це я на тебе не ображаюся, все так, як ти сказав. Мені потрібні робітники, щоб копати землю, і камінь, щоб обкласти колодязі.

– Для чого тобі колодязі, коли у тебе поруч канал?

– Не твоя справа. Через тиждень приведи їх до гончарної майстерні.

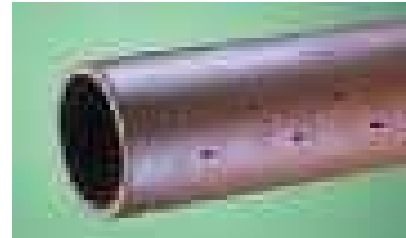
Весь наступний час до приходу робітників ми займалися пристосуванням будинку до життя: купляли дрова, продукти харчування, вино; розкладали наші речі по власним кімнатам; забороняли дітям виходити у місто без доросли, що теж було нелегко – близнюки і мої старші так і рвалися подивитися на величезне, найбільше в Ойкумені місто.

– Тільки у супроводі Єрманта! – твердо виголосила Катерина. – Ідіть уже, все одно від вас ніякої допомоги – тільки одні клопоти.

Одного ранку ми прокинулися від відчайдушного крику Сірігми, супроводжуваного гавкотом її пса, Пардалос:

– Тату, мамо, із річки виліз великий звір!

Ми вибігли у двір і я побачив крокодила, який намагався поласувати нашим псом, але той щоразу відскакував при спробі це зробити, не припиняючи гавкати щосили.

– Ми його застрелимо! – заявили близнюки. – Або нехай Єрмант його зарубає, – уточнив Кастор, вірно оцінивши товщину шкіри річкового зайди.– Ми цього не зробимо, – твердо відповів я, – у Єгипті крокодили є уособленням бога Себека і отже, вважаються священними тваринами, якщо ми його заб'ємо, можемо мати неприємності з місцевим людом. Згадайте Рутефа – скарбника храму Артеміди. Він до Ефеса він служив у храмі цього бога і має татуювання на щокках у вигляді крокодила. Тому, давайте його проганяти, а я щось придумаю, аби таки пригоди більше не траплялися.

За такими клопотами пройшов тиждень і я вже керував переноскою дірчастих труб із майстерні до свого нового обійстя:

– Радамете, – наказав я, – постав людей обкопувати всю ділянку, зайняту маєтком, канавками кликаною у лікоть. Через кожні двадцять кроків нехай пороблять колодязі глибиною у п'ять ліктів. У канавки нехай вкладають трубки, з'єднуючи їх одна з одною. Трубки виведіть у колодязі і засипте землею. Ось поглянь, я намалював план робіт.

Єгиптянин швидко збагнув, що робити і далі я вже не мав клопоту з наглядом за роботами – Радамет усе робив сам і радий був прислужитися такому хитрому пану, як я. Завдяки звичному для Ефеса способу осушення ґрунту, наш будинок став зовсім придатним для життя, а захист від крокодилів ми зробили у вигляді частоколу, встромляючи довгі жердини у дно озера на відстані сорока стоп, утворивши невеличкий ставок.

– Ось тепер я розведу качок, – раділа Катерина.

Настав день, коли роботи по дому були закінчені, день, коли я нарешті зміг сказати собі і дітям, які теж з нетерпінням чекали на це:

Ми йдемо в бібліотеку

Заради такого свята діти були чисто вимиті і вдягнені у нові хітони. Пройшовши недалекий путь, вже давно визнаний дітьми, ми побачили двоповерхову споруду, обабіч якої стояли одноповерхові будівлі, утворюючи двір, в середині якого знаходився басейн. Ставши на ганку головної будівлі я поплескав у долоні, привертаючи увагу служителів бібліотеки.

– Чого бажаєте? – вийшов на ганок один із них.

– Я хочу мати право відвідувати бібліотеку, а також, щоб це право мали і мої діти, – відповів я, показуючи на чотирьох, очі яких блищали від цікавості.

Служник поглянув на них з підозрою:

– Хіба вони вміють читати? О тут іще й дівчинка...

– Так, всі вони читають грецькою, а оцей, – я виштовхнув Ефіїса уперед, – ще й хетською та трохи єгипетською.

– Тоді вам потрібно отримати дозвіл від головного хранителя, але спочатку ви маєте омити ноги й руки у цьому басейні. Діти мають мовчати, яке тільки зайдемо усередину. Будь яке порушення означає, що ви назавжди будете позбавлені можливості відвідувати наш храм науки.

Ми виконали всі умови і тихенько зайшли в велике приміщення, на стінах якого були полиці з розкладеними на них сувоями пергаменту та папірусу. Навкруги снували поважні бородані, вибираючи одні сувої і покладаючи на полиці інші. Для читання у залах стояли столики з невеличкими дерев'яними ослонами. Служник провів нас у далекий куток приміщення і відчинив двері:

– Проходьте і зачекайте на Каллімаха – тільки він вирішує, чи надавати права доступу до бібліотеки. І у цій кімнаті можна розмовляти, більше ніде.

У кімнату зайшов скоцублений дідок, худорлявий і майже лисий. Скроні ще вкривало ріденьке сиве волосся:

– Мені сказали, що ви всі грамотні, – сказав він після привітання і подав невеличкий папірус Касторові, – ану прочитай.

– Кикліків... вірш ненавиджу; ...дорогою... йти... уто...рованою – почав один із близнюків.

– Досить, – перервав його Каллімах, – тепер ти, – звернувся він до Поллукса.

– Йти... же... туди,... де всюди... натовпи... бредуть,... не хочу. – ще повільніше прочитав той.

– Тепер ти, – простягнув хранитель сувій Єрманту.

– Нехай спочатку вона прочитає, – попросив я, вказавши на дочку.

– Те, що подобається багатьом, не мило мені; каламутну воду

Пити не хочу із струмка, де її черпають всі.

«Ах, який Лісаній красивий, ах дружок!» – не встигнеш промовити

Ахне і луна: «Ах, друже!» Це вже інший колись сказав. – дзвінко, і з правильним наголосом прочитала Лоуді.

– Дивовижно, – виголосив Каллімах, – щоб дівчинка так добре читала!?

– Це я її вчив, – озвався я, – спитай іще щось.

– Гарзд, хто може пояснити ці вірші?

– Це вірші про те, що поет не хоче йти торованою дорогою у складенні віршів, – впевнено сказав Ефіїс, – що він хоче йти власним шляхом. І ці вірші належать тобі, о шановний Каллімаху.

– Блискуче! – із захопленням сказав хранитель бібліотеки. – Так це ти знаєш три мови?

– Я.

– Що ж, оцих двійнят треба направити до школи, нехай іще повчаться читати як слід, а дівчинку... – він задумався, – за нашими правилами дівчат чи жінок не можна пускати до бібліотеки. – Лоуді захлипала носом і почала витирати сльози, що покотилися по її личку. – Ну годі, не рюмсай! Ось що, я буду твоєму батькові видавати книжки, ти їх удома читатимеш, а потім батько знову принесе сюди, гарзд? – дочка кивнула, ще не в силах вимовити хоч слово. – А оцього грамотія я міг би взяти на роботу – перекладати на грецьку мову тексти з хетської та єгипетської. Скільки йому років?

– Вже скоро чотирнадцять, – відповів я.

– Ну от і добре, скоро він буде зовсім дорослий. А чого ти хочеш для себе?

– Я хочу прочитати все що є про персів.

– Дивна забаганка, але у нашій бібліотеці вже є один читач перських грамот, думаю, що ви порозумієтеся. Приходьте завтра, я дам відповідні розпорядження.

– Ти хочеш тут працювати, – спитав я у сина, – може просто будеш приходити і читати?

– Так, я хочу тут працювати, адже перекладаючи тексти, я набуду нових знань і зможу зрівнятися з тобою.

– Он чого тобі це кортить, – посміхнувся я, – але ж у твоєму віці я знав значно менше. Тобто, ти вже мене перегнав у знаннях.

– Я хочу перегнати тебе нинішнього, – була його відповідь.

– Ми не хочемо ходити до школи, – бубоніли близнюки, йдучи позаду мене, – краще Єрмант вчитиме нас володінню мечем.

– Знання – це меч, гостріший і довший за справжній. Знання – це лук зі стрілами, точніший і потужніший за ваш, – повчально сказав я. – Будете ходити, інакше відправлю вас до батька. Ви не забули свої обіцянки, дані мені в Родосі?

Хлопці похнюпилися і далі йшли мовчки.

На другий день ми вчотирьох знову прямували до бібліотеки. Похмурі близнюки несли воскові дощечки, як щось огидне, відставляючи їх убік. Ефіїс був зосереджений і мовчазний, а я вже думками був серед рукописів.

– Де знайти перські сувої? – звернувся я до служника.

– Спочатку ознайомся з оцим рукописом, який називається «каталогос». В ньому записано всі рукописи, що зберігаються тут. Поруч з назвою, показано, де зберігається та чи інша книга. Коли ти її прочитаєш, то повинен покласти на те саме місце.

Я пропустив розділ перських віршів і з цікавістю почав вивчати історію персів, поклавши згорток папірусу на столик у віддаленій частині бібліотеки, починаючи з царя Ахемена, про завоювання Фраорта і аж до угод Кіоксара з царем Лідії.

Хтось торкнувся мого плеча. Я підняв голову і побачив приємного на вигляд чоловіка. Він знаками запросив мене до кімнати, де можна розмовляти.

– Галактіон, – назвав він своє ім'я і, почувши моє, запитав. – Чим тебе приваблюють перси?

– Не приваблюють, а переслідують, – відповів я, – тому мені треба знати про них якомога більше, щоб зуміти їм протистояти.

Цей чоловік викликав довіру, був греком, тому я розповів йому про всі мої пригоди від спалення храму Артеміди в Ефесі і до цього дня.

– Коли за мною стояла сила сатрапа, – закінчив я свою розповідь, – я нічого не боявся, а тепер вимушений разом із сім'єю тікати світ за очі, подалі від перської навали. Вони вже й на Родосі хазяйнують, а не те що в Азії.

– Це так, – підтвердив Галактіон, – і що ж робити?

– Треба, щоб правителі грецьких міст об'єдналися і дали відсіч персам!

– Ха-ха, – невесело сказав він, – такого не буде ніколи. Пригадай, що навіть син сатрапа Ефеса пішов на змову з ними, аби отримати владу. Потрібна воля великої держави, отакої, як Єгипет.

– А у царя Єгипту є таке бажання?

– Є, не сумнівайся.

– І як мені стати на службу до нього, щоб проводити розслідування проти перських підступів?

– Давай зустрінемося через тиждень і я дам тобі відповідь на це.

Тиждень промайнув непомітно, адже я постійно знаходив все нові і нові відомості про перську історію і релігію. Узнав, що верховне перське божество Ахурамазда створив за допомогою Святого Духа (Спента-Майнью) шість Амеша-Спента — «Безсмертних Святих», які в тій чи іншій мірі є еманациями самого Ахурамазди. Виявилось, що перси вважають, неначе ці шість Безсмертних святих постають, як атрибути самого Ахурамазди, а той зі свого боку, може наділити людей такими вагомими духовними, як Воху-Мана («Благий помисел, Розуміння»), Аша-Вахішта («Найкраща праведність, Істина»), Спента-Армаїті («Святе благочестя») і Хшатра-Ваїрйа («Бажана влада, Милосердя»). Заключна пара – це Хаурватат («Цілісність, Здоров'я») і Амеретат («Безсмертя, Радість»).

Як на мене, всі ці чесноти дарує Артеміда, хіба окрім безсмертя, і не варто було придумувати щось нове.

– Ти казав правду, – повідомив мене після тижня відсутності Галактіон, коли ми знову зустрілися в кімнаті для переговорів.

– Як, ти мені не повірив? – образився я.

– Твої образи тут ні до чого, я мав знати, чи справді ти такий розумний, а твої друзі та родичі такі віддані? Для цього мені прийшлося плисти на Родос і там розпитувати людей. Тепер я знаю, що тобі можна довіряти, тому пропоную тобі таку ж службу, як у ефеського сатрапа. Твого Єрманта я теж готовий при-

йняти, але він буде виконувати окремі мої завдання. І ще й платитиму гроші за вашу службу, – додав він, побачивши мою недовіру. – Ось тобі на перший час, – він витяг мішечок з бронзовими монетами, такими вживаним у Єгипті.

– А звідкіля я знаю, що ти не на перській стороні? – спитав я, розуміючи, що перевірка має бути обопільною.

– Я тебе проведу до царського палацу і там тобі підтвердять мої повноваження. Приходь завтра вранці до царського палацу.

Таких несподіваних і швидких змін у моєму житті я й не сподівався, тому зранку вже походжав біля входу до палацу, розташованому на півострові Лохиадасі, праворуч від міста. До цього мису примикав юдейський квартал. Чекати прийшлося дуже довго, я вже було подумав, що Галактіон мене надурив і він таки є персом, який хоче зруйнувати весь елліністичний світ, аж ось і він вишов з воріт і покликав мене за собою.

Ми увійшли в непоказні зовні ворота, які повністю закривали вхід до палацу, пройшли сторожу, якій Галактіон недбало кивнув, показавши нам мене і увійшли до внутрішнього двору, багато прикрашеному колонами.

По ньому ходило багато людей, серед яких я помітив Каллімаха.

– А чого він тут? – запитав я у мого провідника.

– Він є вихователем дітей царя! – тихенько відповів Галактіон і дав мені таку настанову, – як увійдемо до залу, ти маєш тричі упасти на живіт і тричі – на спину, на знак поваги до царя.

Мені були дивні такі звичаї, але вивчити їх було мені цікаво, та й, як говориться у приказці, «танцювати діонісії на честь бога Діоніса у храмі Гери не годиться». Тому я зробив усе, як належить і піднявшись побачив царя на золоченому троні. За видом грек, цар був одягнений як єгиптянин і тримав у руках зігнутий ціпок та батіг, як вимовили своєї влади.

– Підійди ближче, – звелів він після закінчення церемонії і далі говорив, як звичайний грек. – Галактіон мені розповів про твої пригоди і я підтверджую його повноваження у боротьбі проти перської навали. Я хочу, щоб ми змогли поновити грецький вплив у Ойкумені і дозволяю вам використовувати збройні сили Єгипту для вирішення цієї задачі.

Він піднявся з трону і почав походжати по залу, виголошуючи свою промову так гучно і велично, неначе стояв перед великим натовпом:

– Ми не можемо дозволити, щоб руйнувалася сама основа нашого життя – віра в наших богів. Замість неї перси намагаються запровадити віру в одного бога, який породив всесвіт. Звичайно, це безглузда видумка, адже після народження світу, були потрібні зусилля інших богів, щоб його обладнати всім необхідним... Куди це ти дивишся? – раптом урвав він себе.

– На твій трон, – відповів я, – дуже майстерно зроблений. І сцена Озіріса та Ізиди намальована так природно, що вони здаються живими.

– Вибач його, о великий фараоне, – негайно втрутився Галактіон, – цей чоловік ані разу не був у царських палатах і не знає правил поведінки, а його цікавість перевершує цікавість малої дитини.

– Гаразд, ідіть, – звелів Птолемей, і ми, виконавши знову всі поклони, вийшли і палацу.

– Переконався? – заговорив Галактіон, повертаючи до Юдейського кварталу. – Тепер будемо зустрічатися у домі, який я тобі покажу. – він вивів мене до воріт Сонця і показав на будинок, який приліпився прямо до стіни, що обгороджувала місто. – Ось тут завжди хтось є з моїх помічників – тепер вони і твої. Тут же зберігаються запаси грошей, їжі та питва. А з підземелля будинку можна перелізти під стіною назовні, або зі-під стіни – у місто. Є трохи зброї, так що в разі нападу ми зможемо оборонятися. Завтра ви з Єрмантом маєте бути тут на світанку.

– А чому в юдейському кварталі, – одразу зацікавився я, – А не у грецькій частині міста?

– Бо юдеї намагаються не втручатися у справи людей іншої віри і не проповідують свою віру серед інших народів. А греки почали б цікавитися сусідами, приходити у гості, дивуватися різним людям, які тут бувають і по місту пішов би розголос про дивний будинок, а мені потрібна таємність.

Годі й казати, що Єрмант був дуже радий тому, що він знову на службі та ще й призначений на боротьбу проти персів.

– Які у вас пропозиції по нашій роботі? – почав Галактіон, коли втрюх усамітнилися в одній із кімнат будинку.

– Вистежити усіх, хто носить штани і допитати! – сказав, як відрубав Єрмант. – Якщо їх катувати, то признаються неодмінно.

– Не годиться, – одразу заперечив Галактіон, – так ми зменшимо приток перських товарів до Александрії і відповідно єгипетських – до Персії. А це, у свою чергу, зменшить потік податей, які сплачують купці припливаючи чи відпливаючи з нашого порту.

– Треба діяти їхніми методами, – сказав я, – наймати за гроші людей, які будуть слідкувати за тими, хто у штанях, і за їх повідомленнями, визначати, хто з цих персів простий купець, а хто – помічник Бакура.

– А якщо перси не одягнуть штани, як це зробив той же Бакур на Родосі? – поцікавився Єрмант, – за ким тоді слідкувати?

– Тоді треба слідкувати за кораблями, які прибувають із земель, що знаходяться під владою персів. Серед прибулих визначати таких подорожніх, у яких мало речей і слідкувати, куди вони підуть.

– І що з того? – спитав Галактіон.

– У Ефесі всі перси заходили до храму Гери, у Родосі це був окремих будинок. Отже їх таємна організація тотожна тому що ти придумав у Александрії. Вони мають якесь місце де зустрічаються, передають відомості, отримують гроші та нові завдання. Отже, коли ми знайдемо і таке місце і зможемо передати цих людей на суд, тоді й сили персів у місті будуть непоправно підірвані.

– Особливо, якщо після цього продовжувати слідство над кораблями з підвладних персам земель, – підхопив Галактіон. – Мудро! Не дарма ти мені одразу сподобався! Але найняті тобою люди не повинні сюди приходити.

– Нехай приходять до мого дому, – вирішив я, – я найму портових робітників, які згодні на будь-яку роботу і їх прихід до мого дому не буде сприйматися сусідами з цікавістю – думатимуть, що вони для мене роблять іще якусь роботу.

– А чим же мені зайнятися? – спитав Єрмант, жага діяння у якого була помітна навіть і у півтемряві, що панувала у кімнаті.

– Тобі потрібно підібрати собі чотирьох-п'ятьох помічників, які б, так само як ти колись у Тірі, Родосі, Тавриді, могли б діяти у звичайному одязі, але як воїни. Їх потрібно навчити ходити з мечем за пазухою, непомітно захоплювати бранців, відбивати раптові напади, тощо.

В першу чергу я розшукав тих портових робітників, які давали мені поради щодо відносної вартості грошей. Далі я попросив їх залучати інших до спостереження за кораблями, що прибувають в Александрію, інших, не виказуючи мене. Єрмант у цей же час ходив по базару, розглядаючи злодюжок, які намагалися вкрати який-небудь крам. Відбирав найбільш прудких і дужих та, пропонуючи роботу в охороні багатого пана, відводив за межі міста, де й перевіряв їх бойові здібності.

Через деякий час він міг упевнено заявити, що має чотирьох надійних помічників, а я, – що

Таємне місце зустрічі знайдене

– І де ж воно? – скептично поцікавився Галактіон. – Щось дуже швидко ти знайшов його? Невже це можливо за якихось три тижні?

– Можливо, – запевнив я його, – таємне місце знаходиться у некрополі, в катакомбах.

– Доведи.

– Ну слухай, – і я відкрив папірус, у якому записував всі повідомлення своїх помічників. – Кожному персу, або греку, що прибував із зайнятих персами земель і який мав небагато речей, ми давали умовне ім'я. Якщо відкинути тих, кого ми запідозрили помилково – це були купці, що приїздили домовлятися про

нові партії товарів – то наступні чоловіки явно пов’язані з одним місцем – некрополем. Бо вони його відвідували: «Лучник» – два рази, «Кульгавий» – шість разів, «Товстун» – чотири, «Довгобородий старик» – одинадцять. Цей останній мені за описом зовнішності нагадує Бакура, але я його не бачив. Намагаючись не сполохати персів, я у порту не з’являвся.

– Переконливо, – зробив він висновок, – але ж некрополь великий, як знайти, у якій зі споруд вони переховуються?

– Прийдеться когось підсилати для перевірки.

– А якщо перси того схоплять і він їм викаже, для чого його найняли? Тоді перси змінять місце зустрічей і нам прийдеться починати спочатку.

– Я придумав. Потрібно зробити вигляд, що якийсь купець, батько якого помер, хоче знайти пристойне місце для його поховання. І що батько заповідав поховати його в певному кварталі кладовища – я вкажу у якому. Нехай заходить у всі мавзолеї і узнає, де можна покласти покійника.

– А якщо він знайде у потрібний нам і його схоплять і не випустять?

– А ми пошлемо за ним назирці ще одного, а за цим – іще. Навряд чи вони схоплять одразу трьох, а якщо схоплять – ми напевне знатимемо, у якій гробниці вони переховуються – у тій, з якої наш посильний не повернувся. Ось тоді і можна залучати війська, щоби їх схопити.

– А хто зіграє роль купця?

– Ти, Галактіоне. Тебе ж у порту не знають? Тоді розшукаєш такого собі Радамета – це огрядний єгиптянин, що займається посередництвом у порту. Його і пошлеш. Даси йому трохи грошей наперед і пообіцяєш у тричі більше, коли він знайде те, що тобі треба. А я підмовлю своїх помічників слідкувати за ним і один за одним.

Галактіон був здивований таким способом знайти потрібну гробницю, але погодився і невдовзі Радамет зник біля одного з мавзолеїв. Той, хто за ним слідкував був убитий – його знайшли з перерізаним горлом. «Знайомий спосіб позбавлятися небажаного свідка» – подумалося мені. Але третій показав, до якого входу затагли Радамета, коли той підійшов і заглянув усередину.

– Якщо зараз нічого не робити, вони подумують, що місце їх зустрічей не викрито ніким, – зробив я висновок на нараді у таємному будинку в Юдейському кварталі. – Тепер потрібно спланувати захват усіх, хто там є.

– Увірватися і всіх пов’язати, – запропонував Єрмант. – Мої хлопці вже готові до дії.

– Не годиться, – похитав головою Галактіон, – у цих усипальницях, розташованих у катакомбах, можуть бути інші виходи, окрім того, який ми знаємо.

– Нам потрібен знавець катакомб, – сказав я, – Галактіоне, ти зможеш такого знайти? Адже він має бути на державній службі, як і ти, отже порозумітися вам буде легше – ти йому просто накажеш віддати свої знання на службу Александрії.

– Такий мабуть є, але нам також потрібно визначити час, коли напасти. Треба, щоб там було якнайбільше персів. Скільки їх там?

– Троє з названих раніше чотирьох і ще один, якого назвали «Анубіс» за схожість його обличчя з собачою мордою. «Довгобородого». немає, а хотілося б захопити і його.

– Знову чекати, – невдоволено сказав Єрмант – так йому кортіло перевірити своїх людей в бою.

– Краще втратити час на чекання, аніж ворога у переслідуванні, – відповів йому Галактіон. – Будемо чекати, а поки що, потрібно узнати, з ким із греків оці перси з катакомб спілкуються? Філогносе, твої люди зможуть це зробити?

– Так, але мені потрібні ще гроші, аби найняти додаткових людей для стеження, бо не годиться одному й тому ж іти за кимось – одразу помітять.

На зустріч зі знавцем катакомб Галактіон покликав і мене.

– Скільки входів у цей склеп? – запитали ми його.

– Дуже багато, – відповів старий доглядач могил і склепів, – Він висічений в скелі і має декілька поверхів. Його центральна частина виглядає як круглий колодязь, що веде в прямокутний, у плані, зал, і в похоронну камеру з трьома нішами. Навколо цих головних приміщень знаходиться декілька бічних. З кожного бічного приміщення йде хід нагору.

– Ти зможеш показати нам ці ходи?

– Зможу.

– Намалюй їх на оцьому папірусі.

Підготовка до захоплення персів йшла, як на мене, досить повільно, тому я знову почав ходити до бібліотеки. Одно разу, переглядаючи список усіх книжок – каталогос – я знайшов розділ «Механіка». Мені знову згадався мій загиблий друг Петрас-Механікус і я пішов почитати щось із книжок, які належали до цієї науки. Досить швидко серед них я зміг виділити роботи якогось Герона. Раніше я нічого не чув про цього вченого, але його дивовижні механізми, описані в рукописах, просто захоплювали. Я поділився цим захопленням із Каллімахом, коли мені вдалося застати його в бібліотеці.

– Деякі з його винаходів ти можеш побачити в храмі Ізиди та в театрі, – повідомив мене він.

– Жаль, що я не зможу з ним побалакати, – сказав я, – цей вчений либонь жив триста років тому.

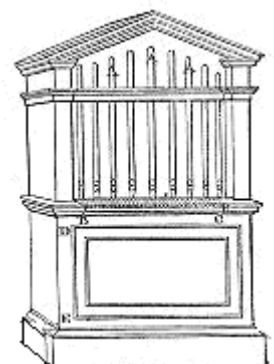
– Ось і ні, він наш сучасник, – посміхнувся Каллімах, – Ти зможеш із ним познайомитися незабаром. Через декілька днів він принесе нам свій рукопис «Метрика» і книги, що випливають з неї – «Геометрика» та «Стереометрика».

Щоб не гаяти часу, я повів усю свою сім'ю до храму Ізиди, розташованому на острові Фарос. Цей острів було поєднано з берегом греблею, що називалася гептастадієм.

Зранку на відкриття храмових воріт чекала сила-силенна людей.

– Вони що, ніколи не бачили цих воріт? – поцікавився Кастор.

Неначе у відповідь на його запитання вийшов жрець, який запалив вогонь на жертвовному камені, що знаходився перед воротами. Деякий час нічого не відбувалося, а потім

вони почали поволі відчинятися, залунала дивна музика, а весь народ упав навколішки – за воротами нікого не було!

– Оце так диво! – вигукнув Поллукс, – невже сама Ізіда їх відчинила? А де ж музики, хто це грає?

Я промовчав, пам'ятаючи слова Каллімаха. Разом з натовпом ми посунули усередину. Музика продовжувала лунати все дужче, чим далі в середину ми заходили. Діти потягли нас з Катериною до джерела звуку. Це була тумба, у верхній частині якої стояли трубки різної довжини. Саме вони і видавали цю дивну і приємну музику. Людей поруч не було, отже ми бачили ще одне диво храму.

Інші прихожани спішили вишикуватися в чергу біля ще одного дива – джерела святої води. Кожен, хто опускав монету у прорізь на горі вази, отримував з її низу струмінь чистої води, яку люди або пили, ловлячи струмінь губами, або набирали у невеличкі горщики і забирали з собою. Наші діти, окрім Ефіїса, теж покуштували цієї води, заставивши витратити мене три монети.

– Там якийсь механізм, – заявив мій старший, що намагався у знаннях обійти мене, – я притулив вухо до вази і чув, як дзвенять монети і щось тихенько скрегоче.

Це й інших дітей наштовхнуло на думку пошукати механіку в храмових чудесах. Тому, коли ми підійшли до наступного дива, – пташки, що відповідала на запитання – близнюки обійшли тумбу, на якій вона була встановлена, і уважно спостерігали за діями жерця, що брав гроші за гадання. Все відбувалося таким чином: людина подавала гроші жерцю і задавала запитання, відповідь на яке мало бути «так» або «ні»; потім повертала коліщатко, прикріплене з боку ящика, на вершечку якого і була встановлена механічна пташка. Пташка починала крутитися, тріпотіла крильцями й інколи, як ознака відповіді «так», співала. Спочатку я подумав, що стверджувальні й заперечні відповіді чергуються рівномірно, але це було не так. Із задуми над механікою цього пристрою мене вивело прохання близнюків дати монету для гадання. З їхніх веселих облич не сходила посмішка, з чого я зрозумів, що готується якась каверза, але вирішив ризикнути, все ж таки хлопці підросли і нічого непристойного не могли учинити. Коли дійшла їх черга, Кастор подав монету жерцю і приготувався задавати запитання, а Поллукс тихенько став за спиною жерця.

– Чи правда, що ти співаєш, – почав Кастор задавати запитання, – коли жрець опустить важіль з іншого боку ящика? – і негайно крутнув коліщатко. Пташка заспівала, а хлопці зареготали і відійшли вбік. Жрець розлючено обернувся, але позаду вже нікого не було. Я поспішив вивести сім'ю із храму.

– Я це одразу помітив, – похвалився Поллукс. – Коли важіль унизу – пташка співає, коли вгорі – ні.

– Ось бачите, – відповів я їм, – як важливо вчитися. Наука дозволяє творити чудеса. Незабаром у мене відбудеться зустріч із винахідником цих дивовижних механізмів. Сподіваюся, він розповість мені, як вони влаштовані.

Наша прогулянка вивела нас на міську площу, де вже було багато народу, які чогось очікували.

– Що тут відбудеться? – запитав я у невисокого чоловіка, що витягав шию, намагаючись побачити середину площі, які ніхто не займав.

– Вистава диво-театру, – відповів він, – зачекай, ось зберуть гроші і вистава почнеться.

На площу вийшли раби з бронзовими тарелями. Вони обходили натовп і люди складали туди гроші, хто скільки міг. Коли підійшли до мене, я теж поклав декілька монет і помітив серед інших грошей, срібну монету, чеканену у Персії. Щось неначе штрикнуло мене, я обернувся і побачив чоловіка, вдягнутого як перс! Він, помітивши мій погляд, відступив назад і зник у натовпі.

Раптом з одного боку площі натовп розступився і на середину майдану виїхала сама, без допомоги людей, тумба на коліщатах, на верху якої було встановлено фігуру бога виноробства Діоніса. Над фігурою Діоніса спалахнув вогонь, освітлюючи і бога і пантеру, що лежала біля ніг божества, полилося вино з чаші, а свита Діоніса, що складалася із сатирів та менад, почала танцювати під музику. Потім музика і танці припинилися, Діоніс повернувся в інший бік, полум'я спалахнуло в другому жертovníку – і вся дія повторилася спочатку. Після цього ляльки зупинилися, і вистава закінчилася, а ящик сам виїхав з площі.

Це дійство викликало інтерес у всіх жителів, без відмінності у віці. Я теж був вражений, а наші діти просто пищали від захвату! Але дива ще не закінчилися. Раби винесли ще один ящик, закритий з усіх боків. Він був у вигляді невеликої колони, нагорі якої знаходився макет театральної сцени, прихованої за дверцями. Вони відкривалися і закривалися п'ять разів, розділяючи на акти драму про сумне повернення переможців Трої. На крихітній сцені з винятковою майстерністю показувалося, як воїни споруджували і спускали на воду парусні кораблі, пливли на них по бурхливому морю і гинули в пучині під спалахи блискавок і гуркоти грому.

Такого дива либонь, не бачив ще ніхто! Всі були вражені до глибини душі, люди ще довго стояли на площі, перемовляючись між собою та намагаючись зрозуміти спосіб, у який було зроблено цю механічну виставу, що виконувалася без допомоги людини.

Але зустріч з персом непокоїла мене, тому я почав озиратися, шукаючи когось із своїх помічників.

– Ти бачив перса? – звернувся я до одного з них, коли побачив його у кутку площі, де він присівши напочіпки, жував коржик.

– Так, – відповів він піднімаючись, – це «Лучник». Зараз за ним ходить інший наглядач, а я маю час для відпочинку.

– Мені здалося, що він мене знає, – повідомив я його. – Чи не підходив той чоловік до мого дому?

– Жодного разу. Вони все більше ходять на ринок, міську площу та до храму Ізиди.

Он воно що. Отже перси не покинули старий спосіб підкупляти жерців храмів, щоби ті переховували їх у разі потреби. Прийдеться Галактіону провести перевірку не тільки храму Ізиди, але й усіх інших.

Другого дня я вже був у таємному будинку іще з одним важливим повідомленням:

– «Довгобородий» теж приїхав у місто.

– Готуємо їх захоплення, – негайно відгукнувся Галактіон, – війська вже попереджені і більше тижня зосереджені близько воріт Місяця, щоб швидко дістатися до некрополя.

– Ми підемо першими, – заявив Єрмант.

– Ні, – незворушно заперечив Галактіон, – ви підете слідом за військами, а ми з Філогносом – за вами.

– Чому?

– Перси неодмінно чинитимуть сильний опір, а я не хочу, аби добре підготовлені бійці загинули в першій же сутичці. Готуємося до нічної атаки, коли вони поснуть. Початок – після повідомлення, що всі, за ким слідували, знаходяться у мавзолеї.

Темної ночі почався рух війська. Передні несли факели і розходилися кругом гробниці, висіченої у скелі. Ми стояли віддалік, чекаючи на початок дій. Командир воїнів помахав своїм смолоскипом і його підлеглі почали потихеньку заходити всередину. Звідтіля почулися крики, потім зойки поранених людей і назовні передали повідомлення, що перси стріляють дуже влучно з темряви по освітленим постатям воїнів.

– Ось вам наука, – сказав Галактіон, повернувшись до Єрманта і його людей, – воїни в обладунках і то гинуть, а ви тільки з мечами...

Через деякий час крики затихли і Єрмант повів своїх в глибину печер, а ми з Галактіоном посунули не поспішаючи слідом. Там ми побачили групу повалений на землю і зв'язаних, за єгипетським звичаєм, за лікті бранців. Їх оточували воїни.

– Єрманте, обшукай приміщення, – звелів Галактіон. – і глянь, чи всі виходи перекриті. Хто тут є? – запитав він у мене.

– Це «Лучник» – вказав я на мерця, обличчя якого добре запам'ятав. – мертвий, оце мабуть «Кульгавий», далі, судячи з черева – «Товстун», Оцей поранений в живіт – «Анубіс». – і з досадою заявив, – «Довгобородого старика» тут немає. Як він утік?

– Через таємний хід, що веде з нижньої частини залу, – доповів Єрмант. – Його ніхто не охороняв.

– Але ж гробниця оточена військом, він не міг прости? – вигукнув Галактіон і наказав командирі воїнів. – Опитати оточення, негайно!

– Нікого не було, – повідомив той повернувшись.

– Отже, хід виходить далеко за оточення і ми його вже не знайдемо.

– Треба зробити обшуки в усіх домах, де бували перси, – сказав я, і перекрити вхід на гептастадій, що веде на острів Фарос до храму Ізиди. Мої люди проведуть воїнів по всьому місту.

Я вийшов з печери і помахав рукою. До мене підійшли командири моїх помічників – Мемнон і Тутос.

– Кличте всі своїх, – наказав я, – і ведіть воїнів до тих домів, де були оці перси. Там вкажете, кого треба затримати.

– А кого? – спи тали вони, – у тих домах живе багато людей.

– Тих, хто вів розмови з персами. Тільки затуліть обличчя, щоб вас не упізнали, бо можливо ті люди ні в чому не винні, а вам потім з ними можливо прийдеться зустрічатися.

– Де Бакур? – перше, що запитав я у бранців, повернувшись у печеру.

Вони мовчали, тільки один із них з ненавистю дивися на мене – це був «Анубіс».

– Ти Філогнос, – заявив він шиплячим голосом, кривлячись від болю. – Це ти рушиш наші плани, це тебе ніяк не можемо упіймати. Ти втілення Ангро Манью! Тебе ніщо не бере! – тут його тіло звела судома і він затих.

Я підняв голову і оглядівся. На стінах були намальовані яскраві картини проводів душі до царства мертвих, де Озіріс за допомогою Анубіса зважує їх душі в визначає міру гріховності. Поряд з саркофагами, прикрашеними гірляндами і грецькими масками, зустрічалися фризи з кобрами і інші мотиви, типові для декору єгипетських храмів і гробниць.

– Хай його душа отримає належне у цьому царстві мертвих, а його тезка – Анубіс – пожаліє його, – сказав я і звернувся до інших. – Як ви переконалися, мене нічого не бере. Тому краще буде розповісти мені правду, куди міг подітися Бакур? Кажіть! – крикнув я, намагаючись виглядати зловісно. – Інакше я наплю на вас всю лють мого покровителя!

– У храмі Ізиди, – озвався «Говстун», – там жрець, що показує... – тут зверху зі свистом злетіло стріла і уп'ялася чоловікові в горло. Смерть була миттєвою. Так само швидко Єрмант видрався по колоні вгору і скинув лучника вниз.

– Сюди, – покликав він своїх помічників, – тут іще є схованка.

Але окрім речей, які було скинуто донизу, вони більше нічого не знайшли.

– Ходімо до храму, – сказав я Галактіону, – треба піймати нарешті цього хитруна і я заживу спокійно.

– Ніхто не проходив, – доповіли воїни сторожі, що стояла на вході до гептастадію.

– Це нічого не означає, – сказав я, – доки ми роздумували та допитували, він міг уже пройти.

– Не годиться вдиратися вночі до храму, – боязко сказав Галактіон.

– А персам значить можна? – відповів я, – Ти що злякався помсти богині? Не бійся, – додав я зі сміхом, – втілення Ангро-Манью захистить тебе.

У храм ми зайшли з бічного проходу, який ніколи не зачинявся. Нас зустріли чергові жерці, які палили вогонь перед образом богині всю ніч.

– Сюди не можна!

– Нам можна, – відповів я, – де той старий перс з довгою бородою? Відповідайте негайно!

– Не знаємо, тут нікого не було, – швидко відповів один із них. Я упізнав жерця, який брав гроші за пророцтва віщої пташки.

– Як, брате, – озвався інший, – був же тільки-но такий чоловік і ти його провів на берег острова з боку моря.

– Швидше біжіть туди і схопіть його і всіх, хто йому допомагає, – звелів Галактіон воїнам, – і цього візьміть, нехай покаже куди повів того перса!

– Там вже пусто, але на березі сліди великого човна, – доповів командир.

– Очевидно цей човен чергував тут постійно, – зробив я висновок і підійшовши до тумби з віщою пташкою і опустивши важіль донизу, сказав, – чи не прийдеться оцьому жерцю піти на допит, щодо переховування ворожих осіб у священному храмі? – і крутнув коліщатко. Пташка переливчасто заспівала, а воїни з повагою і острахом подивилися на мене.

«Ось тепер я зможу заспокоїтися і подумати про отримання нових знань» – сказав я сам собі, – «адже на мене чекає

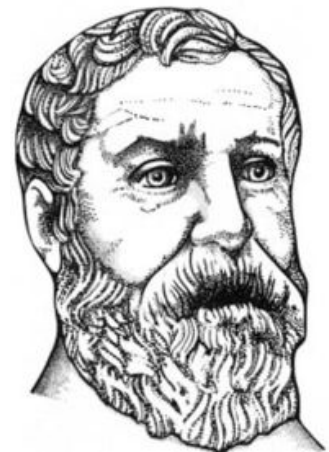
Зустріч з Героном

Він виявився людиною невисокого зросту з посивілим волоссям, одягненим у сірий пеплос без усяких візерунків.

– Це Філогнос, – представив мене Каллімах, – він цікавиться твоїми роботами з механіки.

– Так, – підхопив я, – прочитавши твій трактат «Механіка» мені стало зрозуміло основні принципи роботи важеля, гвинта і блока. Раніше, дивлячись на них, я ніяк не міг збагнути, як це можна підіймати важкі речі слабкій людині?

– Приємно зустріти людину з таким гострим розумом, – відповів вчений, – але те, що там описано, це давно відомі речі. Приходь до мене додому, де моя майстерня – там ти побачиш справжні чудеса.

– Я вже їх бачив у храмі Ізиди та на міській площі, – відповів я. – Особливо мене вразили фігури, що рухалися самі та тумба яка знала, коли виїхати на пошу а потім коли з неї зникнути.

– Я зараз пишу про це трактат «Автопоетика», де описую принципи створення машин, що працюють самі, виконуючи наперед задані рухи.

– А можна я приведу дітей? – запитав я у нього.

– Звичайно, приводь, адже мої автомати у першу чергу призначені дітям.

– Як і ті, у храмі?

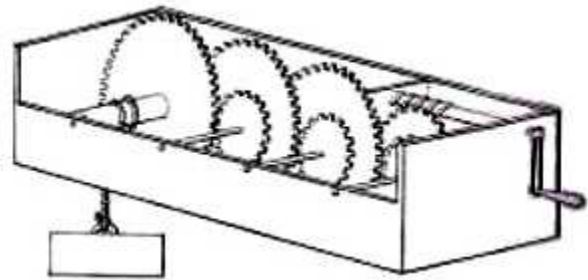
– Ці автомати мені замовили жерці за великі гроші, без чого я не зміг би творити далі. Хоча, звичайно, соромно, що мої винаходи видають за чудеса.

З відвідин геронового дому ми зробили справжнє сімейне свято: діти знову били гарно вдягнені, ми з Катериною та з Єрмантом несли корзини з наїдками та напоями, а діти – вінок з квітів.

– Дозволь тебе увінчати, як справжнього героя науки, – звернувся я до вченого, коли ми зайшли і привіталися з ним. – Увінчати, як чемпіона Олімпійських ігор! Якби на них були змагання з науки – ти неодмінно б переміг!

Герону було приємно, він приязно заусміхався, обняв наших дітей, коли вони чіпляли йому вінка на шию, потис нам з Єрмантом руки, уклонився Катерині повів показувати свої чудеса.

– Чи зможеш ти підняти оцей вантаж? – звернувся він до Єрманта. – Ти виглядаєш найбільш дужим серед присутніх. – тут Герон вказав на масивну кам'яну брилу з кільцем, вкрученим у її верх.

Скільки Єрмант не старався, у нього не вийшло навіть трохи підняти вантаж.

– А ось оця дитина підніме його, – продовжив винахідник і, приєднавши металевий канат, що звисав з ящика на столі до кільця на плиті, запропонував Сірігмі, – покрути оцю ручку. Вона почала крутити і кам'яна брила потихеньку стали підійматися. Ми не могли стримати свого здивування.

– Це барулк, – сказав Герон і відкрив верх таємничого ящика. – Ось так, набір зубчастих коліс помножує ваші сили у багато разів.

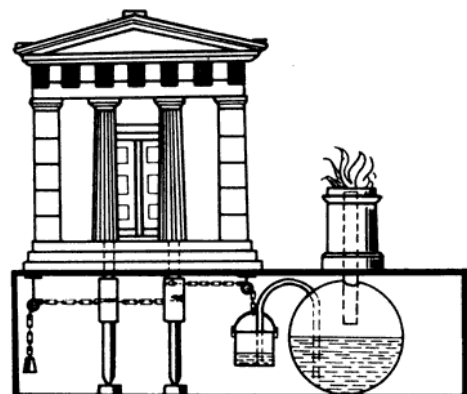
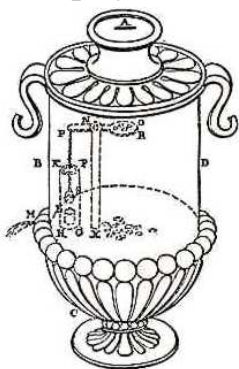
– А як тече свята вода за гроші? – спитав Ефіїс.

– Ага, ви вже це бачили? – усміхнувся вчений, – погляньте на оцей малюнок. Монета падає на важіль, який відкриває кран з водою. Важіль нахилиється і монета з нього спадає на дно вази. Важіль підіймається і кран перекривається.

– Так просто! – вигукнув мій син.

– Просто, коли знаєш як це працює, – відгукнувся я. –

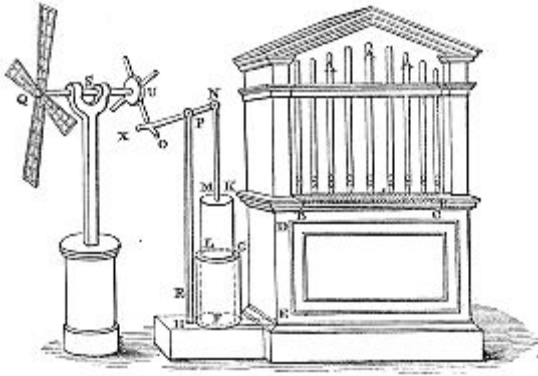
Тепер, о шановний Героне, розкажи нам про диво відкриття воріт храму Ізиди.

– Знову ж таки, це просто. Гляньте ось сюди. Коли жрець розпалює вогонь, то він підігріває воду у цистерні. Гаряча вода витісняється з неї у відро, яке поступово наповнюється, стає важчим і через важелі та блоки відкриває ворота.

– І справді просто, – погодився я. – А музика, яка там грає? Як це відбувається?

– Тут мені допомагає вітер, – і Герон дістав ще один малюнок з цілої купи сувоїв, що лежали на полицях. Вітер крутить оцей вітровий гвинт. Той заставляє повітря стискатися у циліндрі. Далі це повітря надходить у трубки різної товщини. При пропусканні повітря через них, кожна видає свій звук, а разом вони утворюють музику, яку ви чули.

– Це все іграшки, – заявив Єрмант, – а чого-небудь для ведення війни ти придумав? Адже збільшення сили у бою може стати у великій пригоді!

– Так, у мене є пропозиція по створенню хі-

робалістри, пристрою для метання важких металевих стріл на стадію і далі. Ось сюди кладеш стрілу і крутиш оцей важіль доти, поки лук не натягнеться. Потім націляєшся і смикаєш за важіль. Стріла летить далеко і швидко. Маленька модель, яку я зробив і передав у царський палац, пробивала сталеві лати!

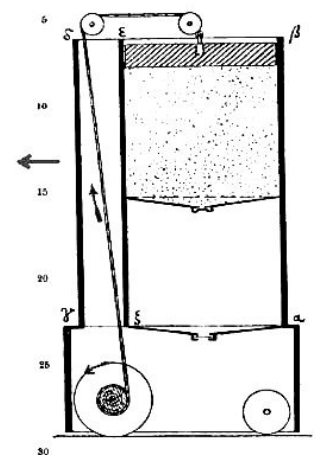
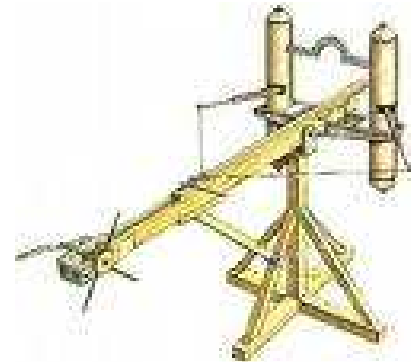
– Ну годі вже тобі про такі жахи розпитувати, – зауважила Катерина Єрманту, – Героне, розкажи про свої автомати. Наші діти так ними захоплювалися!

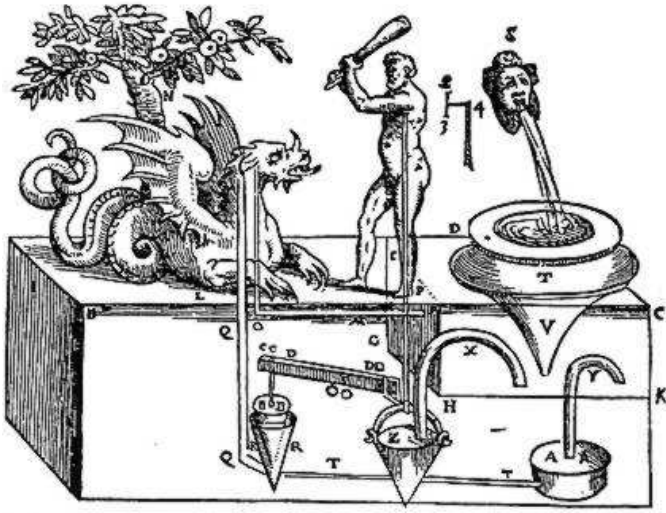
– Нині це моя улюблена справа, – жваво відповів він.
– Мені вдалося придумати спосіб, як рух мотузки в один бік перетворити на рух в обидва боки. Треба у вал, на який ця мотузка намотана, вбити невеличкі паколи. Тоді, намотуючи мотузку на два оберти в одну сторону, обертаєш її навколо пакола і намотуєш її в інший бік.

– А яка ж сила рухає ці пристрої? – не втримався я, – води ж там немає.

– Сила опускання важкої плити. Вона лежить на товстому шарі піску, який поволі висипається з дірочки унизу. Мотузка, наперед намотана на вал обертає колесо у потрібному напрямку.

– Ти справжній геній, натхнений самим Аполлоном! – щиро сказав я. – Здається, у тебе є можливість створити будь яку фігуру, яка б рухалася так, як ти цього захочеш!

– Невже тільки іграшки та зброя є твоїми винаходами, – спитав я у Герона наостанок, коли ми, намиливавшись чудесами механіки, пообідали, випили вина і полежали у затінку його саду.

– Ні, я маю ще деякі думки щодо полегшення у перекачуванні води, або у її відкачуванні з кораблів, якщо ті протекли або воду туди нахлюпали хвилі. Мій задум полягає у поєднанні двох циліндрів системою труб і клапанів. Коли поршень іде вниз, вода подається у трубу і витікає назовні, коли вгору – вода туди набирається. А поршні рухаються двома важелями, на які натискають робітники.

Довго ще в нашому домі точилися розмови про дивовижного винахідника і його пристрої.

– А як це грім гримить? – запитувала Сірігма у старших.

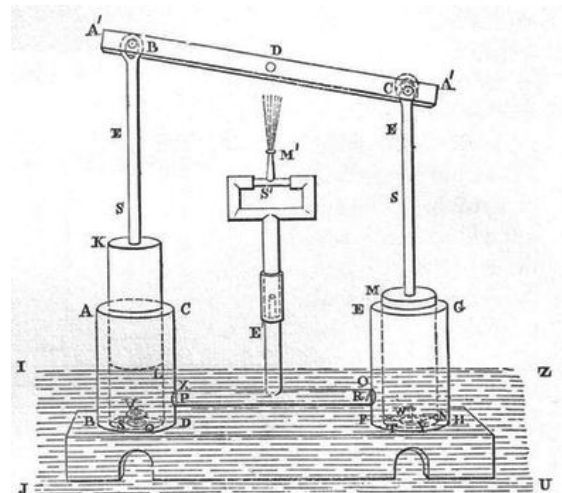
– Я знаю, – одразу відповів Ефіс, – там всередині стоїть ящик з кам'яними ядрами. У потрібний момент нижня кришка відкривається і ядра падають через трубу на бронзові литаври. Ось тобі й грім.

– От якби нам додому такі іграшки, – мріяли близнюки, – ми гралися б цілий рік!

– Для того, щоб іграшки працювали, – пояснив я, – потрібно вивчити науку намотування мотузки на паколи, розташовані на валу. Інакше іграшка не працює. Я назвав би цю науку «Діатаксітіс», тобто порядок дії.

Але треба було повертатися до справ з персами. Коли я зустрівся з Галактіоном, він був не дуже веселим:

– Перси постріляли два десятки воїнів, – повідомив він, – за це я отримав догану від фараона. Він сказав, що це добре, що викрито таку кількість злочинців, які задумували нашкодити Єгипту, але такі втрати живої сили неприпустимі у звичайній справі наведення порядку в місті. «Це ж не війна!» – кричав він

на мене, – «Щоб втрачати цілих двадцять воїнів! Ти знаєш, скільки коштує їх озброїти та навчити?»

– Можливо, я зможу щось придумати, щоб гинуло менше людей, – заспокоїв я його.

– А для чого це тепер? Ми ж їх усіх переловили?

– І що вони розповідають?

– Що прибули з різних місць – з Родосу, з Тіру, з Дамаску, із самої Персії.

– З якою метою?

– Підготувати для безкровного захоплення Єгипту шляхом ослаблення віри і влади фараона.

– Отже, вони продовжують свої зловісні дії. І тими ж методами, як і в Ефесі! Тоді потрібно їх викурити з цих місць і їм буде важко діяти проти Єгипту. – сказав я і запитав. – А про Бакура вони згадували?

– Так. Казали, що він є головним організатором їхніх дій. Казали, що без його слова ніхто й пальцем не поворухне!

– Ось тобі ще одна причина, щоб зосередити наші пошуки саме на Бакурі – упіймаємо його, і ніхто з персів не знатиме, що далі робити!

– Думаю, тут ти керуєшся думками про власну помсту, – трохи поміркувавши, сказав Галактіон, – мабуть краще захоплювати таємні місця зустрічі персів на островах, а потім і в Азії. Тоді Бакур нічого не зможе нам протиставити – у нього не буде людей для якихось ворожих дій.

– А Радамета знайшли?

– Ні. Ані живого, ані мертвого.

– А про нього питали?

– Я зовсім забув...

– То спитай зараз.

– Пізно, – відповів Галактіон, – їх усіх стратили. Ось іще одне, за добру службу ти та Єрмант отримуєте винагороду, – і він передав мені два важких мішечка з грошима.

– Тепер я оженися, – зрадів мій друг, отримавши гроші.

– Ти маєш на прикметі дівчину з доброї родини? – поцікавилася Катерина.

– Маю, але вона сирота.

– Виховувалася у храмі?

– Виховувалася у злиднях, – відповів Єрмант, – це дівчина з юдейського кварталу. Вона служить у рабина – це юдейський жрець, – але не має щастя, бо одного разу її визнали грішною і хотіли забити камінням до смерті. Я її відбив і пригрозив рабину, що його виженуть з Александрії, якщо він не полишить дівчину у спокої.

– І що ж вона накоїла? – поцікавилася моя дружина, – Може потім і у твоєму домі таке вчинить?

– Вона їла заборонену їжу та ще й у якесь юдейське свято, – відповів Єрмант. – Не розумію, у чому тут гріх.

– Чи варто тобі – елліну – пов'язувати життя з юдейкою? – знову озвалася Катерина.

– Ніякий я не еллін, – відповів Єрмант, – я з роду скіфів-землеробів. Чи ви думали, що русяве волосся у мене від того, що я його фарбую за останньою модою?

– Оце так! – здивувався я, – Як же ти попав в Ефес?

– Мене привезли на кораблі разом із таврійським зерном іще зовсім маленьким. Але я вже знав, що мене звати «Первак». Мої виховательки у храмі Артеміди переробили його на «Єрмант». Потім, з огляду на мою міцну статуру, віддали в гімнасій і далі вже мій шлях був прямо у збири.

– Скільки разом ми пережили і я не знав, що ти варварського роду! – дивувався я. – Чому ти раніше цього не казав?

– А ти і не питав, – була його відповідь.

– Годі вже вам балакати про його родословну, – втрутилася Катерина, – як її звати?

– Мірка.

– Що ж, веди її сюди, поки поживе у гінекеї, а ми придумаємо, як зробити, щоб одноплемінники її більше не переслідували. – сказав я. – Ми вам виділимо кімнату і живіть собі...

– Я хочу мати власний будинок, – перебив мене Єрмант, – і Мірка теж. Як ти думаєш, оцих грошей, – він потряс мішечком з винагородою, – вистачить на власне житло?

– Якщо не вистачить, я додам із грошей, які заповідала нам Артеміда, – відповів я. – Для тебе, друже, нічого не жаль.

Невдовзі Єрмант купив будиночок неподалік він нашого і теж використав мої знання в осушенні ґрунту, обкопавши його навколо дірчастими трубами. Мірка виявилася тендітною жіночкою з великими чорними видовженими очима та копицею чорного волосся. Спочатку вона трохи соромилася нас із Катериною, але невдовзі це минулося і жінки заприятелювали поміж собою.

– Ніколи не думала, – казала мені Катерина, – що юдейки можуть бути такими добрими товаришками.

– А ти їх раніше багато знала? – спитав я.

– Жодної.

– Тоді в тобі говорить упередженість перед чужою вірою, – зробив я висновок і поринув у думки щодо наступних наших дій.

«Якщо починати з Родосу» – міркував я, – «А скоріше за все, так і станеться, адже ми знаємо у якому місті цього острова знаходиться таємне місце зустрічі персів, то потрібно буде везти багато воїнів, щоб його розгромити. Перси ж ізнову почнуть стріляти. А везти озброєні війська не можна, бо правителі Родосу подумують про захоплення їх міста. Що ж робити».

Цим думками я поділився з Єрмантом.

– Якби можна було б заставити персів на початку нашої атаки витратити багато стріл по якійсь мішені, – сказав він, – то далі мечами та ножами я зі своїми хлопцями легко справимося з десятком персів.

Еврика! Я знайшов! Потрібно використати механічну ляльку Герона! Дереву і каменю не болить! І я пішов до оселі винахідника.

– Ти зможеш зробити подобу воїна, який би рухався, вимахуючи зброєю? – спитав я у нього, заставши його як завжди за якимось майструванням.

– Яких розмірів? – тільки і спитав він.

– Як звичайна людина. Зможеш?

– Зможу, але мені потрібні гроші на придбання матеріалів і певний час.

– Гроші ось, – і я подав йому частку тих, якими мене нагородив Галактіон він імені фараона. – А от час досить обмежений.

– Тоді я не зможу зробити цю іграшку гарною.

– Так якість нам і не потрібна, аби у напівтемряві ця лялька була схожа на справжнього воїна.

– Так це не іграшка? – поцікавився він.

– Ні. Це для того, щоб перші стріли полетіли у ляльку, а коли вони закінчаться, в бій підуть живі люди.

– Зрозуміло, приходь за два тижні і приводь своїх воїнів, нехай подивляться, чи вірно я все я зробив.

Що й казати, ми одразу почали підготовку до поїздки на Родос.

1. Тобі їхати не треба, – сказав Єрмант, – ми справимося й самі. Дивися, що я придумав – за пазухою носити не тільки меч, але й дерев'яну дощечку. У бою я примотую її плащем до лівої руки і вона слугує мені щитом. Мої хлопці теж це знають і тепер готові протистояти воїнам в обладунках!

– Справді, залишайся в Александрії, адже справа досить проста, – підтримав його Галактіон.

За два тижні ми утрюх уже були в маєтку Герона. Він відчинив двері майстерні, наказав нам чекати назовні, а сам пішов усередину. Раптом почувся звуки важких кроків, ляскіт металу і на порозі з'явився воїн в обладунках, який вимахував списом і крутив головою. Єрмант ухопився було за меч, а потім зі сміхом заховав його назад. Це була велика лялька! Ще трохи полякавши нам, фігура знову закотилася у майстерню

– Дуже переконливо! – зробив висновок Галактіон, а я зацікавився будовою цього дива механіки.

– Все те саме, – відповів Герон, – що й в інших моїх фігурах: рушійною силою є пісок, що висипається під кам'яною плитою; вал з намотаною на нього мотузкою та невеличкими паколами, що змінюють напрямок обертання; важелі, приєднані до валу, та колеса під низом. Іще другу руку я зробив так, щоб у неї можна було б встроїти смолоскипа, адже, як ти сказав, діяти ви будете у напівтемряві.

Ось тільки мені не зрозуміло, хто з вас буде робити налаштування рухів ляльки перед початком бойових дій?

Очі присутніх обернулися на мене. Прийшлося мені поспіхом вивчати «Ді-атаксітіс». Звичайно тільки для цієї ляльки.

– Ось я тобі написав і намалював порядок підготовки ляльки до дії, – сказав мені Герон наостанок, коли я тричі вірно повторив налаштування автомата

до вистави, яку йому прийдеться грати перед нашими ворогами. Тепер можна було ладнати

Третє відплиття до Родосу

– Я узяв би близнюків, – заявив Єрмант напередодні. – Вони добре допомогли нам минулого разу. Та й декого з перських запроданців вони пам'ятають. І прослідкувати за персами хлопцям легше, аніж дорослим.

Я подумав і погодився. Все одно вчилися вони погано, зате цілий день ганяли по місту та вправлялися у стрільбі з лука. Та й захист у нас цього разу потужний – окрім Єрманта ми мали ще чотирьох його помічників. Тому ці шибай-голови поїхали, супроводжувані заздрісним поглядами Ефїїса.

– Одне з двох, – сказав я йому на це, – або ти гостриш свій розум, як вечний, або вправляєшся у військовій науці. Третього не дано.

– А як же ти, – спитав він, – ти ж їдеш?

– Я буду тільки як споглядач, не більше. Ну, і як керівник, звичайно.

Щодо керівника, то я перебільшував свої повноваження, бо керівником із нами поїхав Галактіон, який водночас був і скарбником подорожі. Рухалися ми на кораблі, найнятому тільки для нашої справи. Ляльку-воїна ми заховали під мішками і внесли на корабель у вигляді вантажу багатого купця. Звичайно, цю роль грав Галактіон. Близнюки звалися його дітьми, я – рахівником, а інші – слугами.

– Нам треба прибути до порту Родос затемна, – говорив Галактіон, коли ми вже вийшли у море, – бо інакше Філогноса та Єрманта можуть упізнати. Тоді нам буде важко забезпечити раптовість нашого нападу. Вони навіть можуть просто зникнути із міста.

– А у мене інша пропозиція, – сказав Єрмант, – ми із Філогносом слугуватимемо приманками. Минулого разу його хотіли захопити чи вбити. Якщо перси подумають, що він у Родосі один, неодмінно спробують повторити свої дії. Той, хто його помітить, побіжить у місце таємних зустрічей, ми за ним прослідкуємо – і готово!

– Тоді зробимо так, – сказав я трохи подумавши, – після прибуття до порту, я оселюся окремо від вас усіх в іншій барелі спіті. Другого дня я піду на базар, бо саме звідтіля починалися всі мої пригоди. За мною слідкуватимуть Мемнон і Тутос по черзі. За ним підуть люди Єрманта...

– Ні, – заперечив Галактіон, – люди Єрманта – це воїни і таємно слідкувати вони не вміють. Нехай підуть близнюки. В разі неприємності хлопці зуміють втекти і повідомити людей Єрманта.

– Тільки лук із собою вам брати не можна, – додав Єрмант, – минулого разу вас із ним добре запам'ятали.

– Добре, – погодився Галактіон, – отже ти ходиш по базару і що? Ось тебе помітили перські посіпаки.

– Вони побіжать повідомити персів. – відповів я. – За ним підуть мої люди і узнають, де ж ті перси переховуються? Тоді вже можна буде планувати напад на те місце.

– А коли вони першими спланують напад на барелі спіти, де ти оселишся?

– Тоді мені прийдеться змінити житло одразу після того, як буде відомо, що мене помітили. І ще одне, до мене ніхто із вас не повинен наближатися. Тому домовимося про умовні знаки, які ви будете мені подавати здаля. Такі як «Тебе помітили», «Негайно тікай», «Нікого немає» і таке інше.

За такими розмовами плавання проходило непомітно, хоча, як на мене, занадто довго. Знову пригадалася «Артеміда» під орудою Петраса-Механікуса, та втраченого не повернеш. Нічна висадка у порту пройшла спокійно, бо портові вогні дозволили нам увійти туди на веслах. Накривши голову, щоб приховати головну мою прикмету – сивину – я пішов до найближчої барелі спіти, а мої супутники оселилися в сусідній.

Вранці я пішов на базар. Озираючись, я помітив своїх помічників, які по черзі йшли за мною назирці. Ходив я там довго, прицінюючись до товарів, розпитуючи продавців, відпочиваючи у затінку. Нічого не відбувалося. Увечері я повернувся до свого помешкання і ліг відпочити, попередньо підперши двері з середини. Ця пересторога виявилася не марною, бо вночі я прокинувся від скрипу дверей у намаганні їх відчинити.

– Хто тут? – спитав я з острахом, серце з просоння калатало як дзвін на пожежу. – Чого вам треба?

– Бакур наказав тебе привести і просив нічого не боятися. – почулося з-за дверей, – Тому прости вийди і ми відведемо тебе до нього.

– Ідьте геть! – крикнув я і заголосив щосили. – Пробі, рятуйте!!

За дверима почувся шурхіт, потім голоси хазяїна та його слуг.

– Що сталося? – запитав телоніс невдоволенням тоном, – Чого ти кричиш?

– До мене хотіли увірватися якісь люди, мені страшно.

– Тут нікого немає, відчини і побачиш.

– До ранку не відчиню! – відповів я і подумав, що мої помічники сплять і не зможуть прослідкувати, куди ж підуть перси. Вийшовши вранці на вулицю я помітив одного із них – Бохрема, – який показував мені на руїни статуї бога Геліоса. Там я зустрів Галактіона.

– Нічний шум першими почули близнюки, які вибігли і зараз вони невідомо де, – сказав він, кривлячись від думки, що підлітки виявилися прудкішими і чутливішими за дорослих чоловіків.

– Треба шукати поблизу базару, – відповів я. – Раз ви не помітили стеження за мною, а вони все ж таки мене знайшли, то це означає, що, – тут я задумався і продовжив, – означає, що за базаром стежать прямо з будинку, що стоїть поруч. А от, як вони визначили місце моєї ночівлі?

– Думаю, що серед слуг є донощик, – продовжив мою думку Галактіон. – Він і повідомив персів. Але чому близнюки не повідомили, де вони зараз?

– Або їх захопили, або нападники пішли в різні боки і хлопці розділилися.

– І що тепер робити?

– Я зроблю вигляд, що злякався і перейду в іншу барелі спіті, а ви прослідкуйте, хто зі слуг попереднього мешкання піде прогулятися містом. Думаю, що він побіжить повідомляти про мене. Коли буде повертатися назад, його треба схопити і допитати, але так, щоб місцева сторожа нічого не помітила.

Я повернувся до місця проживання, вилаяв телоніса, за те що він не забезпечує спокій своїм постояльцям і пішов шукати собі нове помешкання. Для цього я навмисне забрів на базар і винайняв кімнату в першій барелі спіті, що зустрілася мені по дорозі. На вулицю я вже не виходив, а чекав розвитку подій у залі для обідів. Вже надвечір туди завітав Мемнон і підсів до мого столу.

– Ми знайшли місце, – сказав він пошепки, нахилившись до мого вуха.

– А тут нас не помітять, що ми шепчемося?

– Ні, бо слугу попереднього помешкання вхопили, коли він, прослідкувавши за тобою, завітав до одного будинку біля базару, це тут недалеко, а потім повертався на своє місце роботи.. За слугами цього барелі спіті ми теж слідкуємо, але ніхто не виходив.

– Хлопці знайшлися?

– Ні.

– Отже їх захопили у полон і якщо не вбили, то вони теж там, у будинку. Попередь людей Єрманта, щоби були обережними у своїх діях і не повбивали ненароком моїх названих синів.

– Це ти їм скажеш сам, адже Галактіон назначив захват на цю ніч. Каже, що після шуму, який ти зчинив, не варто чекати на посилену увагу місцевої служби охорони. Тому зачекай деякий час і приходять у другий провулок праворуч від цього будинку – на тебе чекатимуть.

Звісно, як прийшов. Там уже зібралися усі. Ляльку-воїна теж принесли.

– Починай налаштовувати автомат на роботу, – звелів мені Галактіон.

Я озирнувся і помітив, що в цьому провулку жодна зі стін не має вікон, отже наші дії ніким не будуть помічені. Подумки схваливши таке рішення, я взявся застосовувати науку «Діатаксітісу» в дії. Через деякий час доповів про готовність ляльки до дій.

– Що треба зробити, щоб вона запрацювала? – запитав Єрмант.

– Тільки висмикніть оцю затичку, що стирчить внизу і дія почнеться.

– Ще раз повторюю порядок дій, – стишено промовив Галактіон, наказавши усім зібратися круг нього, – Підносите ляльку до дверей будинку і висмикуєте затичку, а самі відходите подалі і ховаєтеся від стріл. Потім двоє виламують двері оцією колодою, – він показав на колоду, що лежала вздовж стіни, – і вриваєтеся у будинок. Намагайтеся діяти тихо, без галасу. Мені потрібен хоча б один живий перс для допиту.

Коли автомат Герона підкотився до дверей будинку, вимахуючи списом в одній руці і факелом в іншій, в будинку спочатку було тихо. Потім розчинилося вікно на другому поверсі («Ось звідкіля вони помітили мене» – подумав я) і стріла, задзвенівши, відскочила від бронзових обладунків лялькового воїна. Потім стріли посипалися одна за одною. Стріляли вже з декількох вікон та з даху будинку. Незборимість нашого воїна спонукала ворогів до нових дій. Стріля-

нина припинилася, натомість, у вікно на нього вилили великий казан рідини, яка загорілася від факелу, який було встромлено у його ліву руку. Рухи поступово припинилися. Мабуть мотузки, що приводили його в дію, перегоріли.

– Приготуватися, – скомандував Галактіон, – вперед!

Двоє єрмантових людей підхопили колоду і побігли до дверей будинку. У цю мить двері відчинилися і звідтіля визирнули люди, які хотіли оглянути нашу ляльку. Помітивши саморобний таран, вони спробували причинити двері, та було пізно – розгін був великий, тому всі вони разом з колодою влетіли у двері. Слідом вбігли наші воїни під орудою Єрманта і у будинку почулися звуки сечі – ляск мечів, крики, падіння речей на підлогу. Невдовзі все стихло і нас із Галактіоном покликали всередину. Ми увійшли, велівши Мемнону і Тутосу чергувати віддалік на можливий прихід охорони міста. У сусідніх будинках панувала тиша. «Мабуть жителі Родосу звикли до нічного гармидеру» – подумав я. – «Коли минулого разу я тікав від нападників, тоді теж ніхто не вийшов поцікавитися, хто ж там бігає та кричить?»

– Дітей знайшли? – перше, що запитав я увійшовши до будинку.

Єрмант заперечливо помахав головою і тільки відкрив рота, щоб відповісти, як з вікна почулися голоси близнюків:

– Ми не діти! – і вони почали залазити у вікно знадвору, брудні, але веселі.

– Де ви були цілий день?

– Нас вхопили, коли ми прослідкували твоїх нападників до цього будинку, – відповів Кастор. – Зв'язали і кинули до комори.

– Але вони дурні, – додав Поллукс, – бо зв'язали нас кожного окремо, тому я зубами розплутав Кастора, а він мене.

– Ми прочинили двері комори, але у домі було багато людей і ми не змогли вислизнути раніше, поки не почався бій.

– Скільки людей було в домі?

– Не менше п'яти. – відповіли близнюки, – і вони часто називали твоє ім'я.

– Бакур тут був?

– Цього імені ми не чули і взагалі вони розмовляли своєю мовою, яку ми не знаємо.

Я пішов шукати Галактіона і знайшов його поруч з лежачим і стогнучим від поранення чоловіком.

– Один тільки живий, – повідомив він мене, – єрмантові воїни занадто рішуче взялися до своєї справи!

– Опір був сильним, – озвався Єрмант з іншої кімнати, – вони добре володіють зброєю, тому двоє моїх теж забиті на смерть, а одного поранено. От мої хлопці і оскаженіли.

– Скільки вас було в домі? – запитав Галактіон пораненого.

Той мовчав, дивлячись з ненавистю на нього.

– Зараз я тебе розговорю, – усміхнувся Галактіон і встромив кінчик свого ножа персу межи ребер, – кажи, а то буде ще дужче боліти, – і він повернув кінчик, розсовуючи ребра.

Перс почав кричати, тоді Галактіон наказав тримати того за ноги і затулив бранцю рота, повторюючи: «скільки людей було в домі?». Бранець сіпався, але тримали його міцно. Потім відпустили і Галактіон лагідним голосом знову спитав:

– Будеш відповідати чи мені продовжувати?

– Буду, – хрипким від болю голосом озвався перс, – нас було шестеро.

– Скільки трупів? – негайно спитав Галактіон у Єрманта.

– Четверо.

– Отже з оцим, п'ятеро. Де шостий? – звернувся Галактіон до бранця.

– Він утік через підземний хід.

– Це був Бакур?

– Так.

– У вас є ще таємні місця для зустрічей на Родосі.

– Немає.

– А на Кіпрі? – втрутився я у допит, пригадавши, що цей великий острів лежить неподалік і може стати новим пристанищем для перських нападників.

– Я не знаю, – втомлено відповів перс, – я чув колись розмову, що на Кіпрі справи йдуть не дуже добре, бо їхній цар не дозволяє перським купцям торгувати. Він придумав купляти традиційні перські товари у Дамаску і продавати на Кіпрі, отримуючи додатковий зиск у свою скарбницю.

– Куди Бакур міг піти?

– Мабуть у порт, – облизав пересохлі губи перс, – дайте мені попити і я хочу трохи відпочити.

– Зараз відпочинеш навіки, – озвався Галактіон і встромив свій ніж йому в груди по саме руків'я. Тіло чоловіка звела судома, потім розслабилося і за мить перед нами лежало п'яте мертве тіло. Понишпоривши по будинку, Галактіон знайшов скриньку з грошима і наказав:

– Беріть, що хочете і негайно виходьте з дому.

– А наші загиблі? – спитав Єрмант.

– Залишіть тут.

Вмить будинок опустів. Залишилися тільки ми удвох.

– Що далі? – спитав я у нього.

Він мовчки почав виливати на олію на тканини та килими з усіх світильників, розтиканих по кутках. Потім узяв смолоскипа і почав тикати вогнем в різні боки. За мить вогнем зайнялося все у домі і Галактіон потяг мене назовні.

– Забрати ляльку і бігом у порт, – скомандував він, несучи скриньку з грошима. Єрмант і ще один його помічник потягли автомат. Другий волік третього, ноги якого підгиналися.

– Допоможіть їм, – звернувся я до моїх наглядців, які виринули з темряви. Мемнон і Тутос підхопили автомат і ми поспіхом подалися у порт. Почало розвиднятися і я помітив, що близнюки були обвішані перськими луками, а у руках тягли цілі оберемки стріл.

– Відпливаємо негайно! – скомандував Галактіон, як тільки ми зійшли на борт корабля. З того, що ця команда була виконана негайно, я зрозумів, що кі-

бернетоса було попереджено заздалегідь. Вдарили весла і корабель посунув до виходу з порту, ліворуч залишилися уламки величної статуї і ми опинилися у відкритому морі.

– Пожежу видно аж сюди, – сказав Поллукс, простягаючи руку у напрямку міста, яке ми залишили.

– Нам потрібно негайно зникнути за виднокругом, – озвався на це Галактіон і поспішив передати це кібернетосу. Той крикнув керманичам і корабель, повернувшись кормою до вітру, почав швидко відпливати від берега.

– Розберися з автоматом, – велів мені наш керівник, коли Родос зник за синіми хвилями. Я відкрив кришку на спині у воїна і почав копирсатися всередині. Видовище було невтішним – згоріли не тільки мотузки, що приводили в дію рухи автомата, обгорів і луснув головний вал; тріснула плита, що опускалася разом з піском; поламалися металеві важелі, які рухали руки ляльки.

– Викинути за борт, – розпорядився Галактіон, почувши мою доповідь.

– А може привеземо назад до Александрії і Герон її відремонтує?

– Ми туди не їдемо, в усякому разі, зараз. І якщо нас захоплять, я не хочу, щоб оця зброя попала в руки ворога.

– Яка ж це зброя? Це лялька, іграшка, тільки й того, що велика.

– Якби не оця іграшка, ми втратили б при штурмі усіх наших воїнів, а не тільки двох. Отже ця іграшка варта трьох живих!

– То куди ми прямуємо? – спитав Єрмант, коли дивовижний витвір механіки було викинуто разом з усім начинням.

– У Дамаск. Доки перси не оговталися від поразки в Александрії та Родосі.

– Чому туди?

– Я так розумію, що Сирія дозволяє діяти персам без обмежень на своїх землях. І Дамаск, на мій погляд, є центром злочинної діяльності проти Єгипту, та й проти всього еллінського загалом. Якщо ми зненацька розгромимо дамаський таємний притулок, – перський вплив значно ослабне.

– А як же місцева влада? – спитав я. – Вони не дозволять чинити такий розгром у своєму місті – це тобі не маленький Родос. І ляльку, яка б забирала на себе всі стріли, у нас немає.

– Були б гроші, а вони є, – відповів Галактіон і потряс скринькою з перськими грошима, – і ми наймемо людей, які будуть замість ляльки. До речі, це буде значно дешевше, за вартість геронового автомата.

– У який порт нам заходити? – спитав кібернетос.

– У який краще? – звернувся до мене Галактіон, але ми з Єрмантом відповіли одночасно:

– У Тір. Бо в Сідоні нас добре пам'ятають і можуть статися неприємності.

– А як будемо проїжджати Манайон, питаємо про Бореуса, – тихо сказав я своєму войовничому другу, – пам'ятаєш, перед розставанням ми сказали йому звернутися до знайомої хазяйки «Стріл Артеміди». Може вона щось знає про його долю?

За день, ми вже виїжджали з воріт Тіру у напрямку Дамаску. На кораблі залишилися тільки моряки і один поранений. Всіх інших посадовили верхи на найнятих коней, мулів, ослів і наша валка вирушила у напрямку Дамаску.

– М повинні неодмінно зробити зупинку у Манайоні, – сказав я Галактіону, – там ми зможемо отримати відомості про нашого друга – колишнього архонта з Ефесу.

Він погодився, заявивши, що друг у наші подорожі не буде зайвим.

Перед містечком ми з Єрмантом погнали наших коней уперед, щоб швидше досягти мети, нам не терпілося узнати хоч щось про свого друга. Ось уже й знайомі стіни з малюнком Артеміди та її собак, ось і ганок на якому сидить старий чоловік, повісивши голову. Коли ми під'їхали і стали стишувати коней, він підняв голову і ми водночас проказали:

Бореус!

Так, це був наш загублений друг, який сміливо кинувся назустріч погоні, щоб дати нам можливість утекти. Зовсім сивий, він незграбно піднявся на ноги і неквапно пішов нам назустріч:

– Я бачу, – сказав він надтріснутим старечим голосом, – що ви таки виконали своє завдання?

– Так друже, – кинувся я йому в обійми і міцно стискаючи, – ми можемо тепер тебе забрати із собою.

– Куди?

– У Єгипет. Ми тепер служимо фараону Птолемею.

– Мені і тут добре, – відповів він.

На ганок вийшла наша знайома хазяйка і, упізнавши нас, радісно привіталася.

– Ось якби не вона, ми б і не зустрілися, – вів далі Бореус. – У сутичці з охороною Дамаску я був дуже поранений і вони, подумавши, що я мертвий, покинули мене напризволяще. Один подорожній, що їхав до Манайону, помітив, що я ворущуся і спитав, куди мене везти. Я назвав оцю барелі спіті і Манана прийняла і виходила мене. Тепер мені тут добре і нічого кращого для себе я не хочу. Вже наприкінці життя я отримав теплий притулок. Допмагаю їй, чим зможу, але сили зовсім небагато. От і вигріваюся на сонечку.

– Що ми можемо зробити для тебе, друже?

– Нічого, – була його тиха відповідь, але Манана одразу втрутилася:

– Як нічого, а гроші, які ви завинили за попередній постій?

Галактіон, який під'їхав пізніше і уважно слухав нашу розмову, мовчки подав їм драхму.

– Це багато, – сказала хазяйка, але той махнув рукою, показавши, щоб вона полишила нас одних.

– Перси тут часто бувають? – спитав він у Бореуса.

– Я не звертав уваги, – відповів старий архонт, – мені стало все одно, чи перси чи греки. Аби мене та Манану не зачіпали.

– Бакур тут не проїздив?

– Хто це?

І тут я зрозумів, що він зовсім не знає нічого про наші справи, тому коротко переповів про всі пригоди, не згадавши тільки минулу у Родосі. Ми б іще трохи погомоніли, але Галактіон почав вимагати негайного від'їзду. Обнімаючи мене на прощання, Бакур прошепотів:

– Будь обережний з отим паном, бо люди для нього – сміття. Коли потреба у тобі відпаде – він переступить через свою удавану ввічливість і вчинить так, як йому буде вигідно.

Ми від'їхали, озираючись на згорблену постать нашого вірного друга і подумки прощаючись із ним неначе назавжди.

– Єрмант та Філогнос залишаються у приміщенні, – звелів Галактіон, коли ми прибули до Дамаску і найняли собі кімнати для проживання. – Мемнон і Тутос починають слідкувати за будинком перських купців, як їх звати, Філогносе?

– Нілім та Бохрем.

– Саме так. Близнюки слідкують за Мемноном і Тутосом.

– А чому не навпаки? – одразу запитав Поллукс. – Ми проліземо, де хочеш.

– У вас сили мало, щоб відбитися при захопленні. Старші за вас зроблять це краще. Ваше завдання таке ж, як і у Родосі – зайти таємне місце зустрічей персів з найнятими ними людьми. У Дамаску вони, либонь, зовсім втратили обережність через те, що їм ніхто не чинить утисків, тож, сподіваюся, ви швидко визначите потрібний будинок чи гробницю. Всі інші відпочивають і готуються до бою.

Як завжди, чекання виявилось найтяжчою справою. Ми з Єрмантом нудилися, ділилися думками щодо можливої долі Бореуса, виглядали у вікно, але на двір не виходили, пам'ятаючи, як за нами гналися вояки з Дамаску. Якщо ми зустрінемо когось із них... Наші спогади перервав Галактіон, який теж кудись ходив і тепер був увесь напружений, як звір перед стрибком:

– Збирайтеся, – ви переходите в інше помешкання.

– Куди?

– Як стемніє, – підете за оцим чоловіком – він завів у кімнату непоказного чоловіка, який мовчки вклонився нам і залишився чекати кінця розмови, стоячи біля дверей з незворушним виразом обличчя. – Заберіть із собою всі ваші речі і рухайтесь, прикриваючи голову.

Нас вели темними вулицями зовсім без світла і коли ми нарешті дійшли, то вже не могли визначити, в якій частині Дамаску ми знаходимося. У приміщенні знаходилося декілька людей, таких же мовчазних, як і наш провідник.

Ми присіли у вказаному місці і знову потяглося осоружне чекання. Прийшов Галактіон, але почав про щось тихенько розмовляти з мешканцями будинку. Якись люди входи, якись виходили. Напруженість зростала, але ми не знали, чого ж нам очікувати.

– Відпочивайте, – дозволив Галактіон, – ваш час прийде не скоро.

Дві доби ми тільки й робили, що їли та спали. Від наших помічників не було ніяких звісток.

– Вони шукають, – відповідав на наші запитання Галактіон, – з ними все гаразд, близнюки здорові і веселі.

У приміщення зайшов чоловік, закутаний так, неначе він тільки-но з пустелі. Було помітно його втому у повільних рухах та змарнілому обличчі. Галактіон встав і запитав замість привітання:

– Скільки?

– Ще два дні, – відповів той чоловік.

– Тоді час взятися за персів, – вирішив наш керівник і звернувся до нас. – Місце їх перебування знайдене. Вони довго не роздумували, коли обрали будинок, суміжний з будинком купців Ніліма та Бохрема. Вочевидь, саме через них і йшли гроші на утримання таємного місця зустрічей. Єрманте, тобі потрібно вночі обстежити прилеглі вулиці і розробити план нападу.

– А що ми робитимемо без ляльки Герона? – спитав я раніше за Єрманта.

– Купимо живих ляльок, – відповів Галактіон.

– Ти хочеш піддати смертельній небезпеці непідготовлених людей?

– Ці люди підуть на все, щоб забезпечити свої сім'ї – я найму бідняків.

– Який у тебе план дій? – перервав своє мовчання Єрмант.

– Я наймаю великий гурт людей, які починають ламати двері. Коли на них витратять багато стріл, починає діяти Єрмант зі своїми і моїми людьми. Далі – так само, як в Александрії та Родосі...

– Так цих найнятих же знищать усіх до ноги! – вигукнув я. – Хіба так можна нехтувати людським життям?

– Коли вирішується доля царства – людські долі нічого не варті.

– Якого царства? – зацікавився я.

– Згодом узнаєш...

– Складна задача, – зробив свій висновок Єрмант, повернувшись після огляду майбутнього місця бою. – Ці два будинки стоять в ряду інших, отже не виключена можливість існування переходів між ними. А ще можна пересуватися по дахах. Для захоплення потрібна ціла армія. Інакше вони повтікають.

– Якщо поставити лучників на сусідньому будинку і стріляти по всіх, хто з'явиться нагорі, то цей шлях втечі буде перекрито, – запропонував Галактіон.

– А де ми візьмемо стільки стрільців? Одні близнюки не справляться, – за сумнівався Єрмант.

– У мене є ще люди, які вправно володіють луком. Тепер, щодо переходів до сусідніх будинків. Наші люди з криками «Пожежа» вдираються в них і намагаються зайняти позицію, яка б перешкодила можливій втечі. Вони це роблять одразу, як тільки перси у домі, що піддається нападу, починають розуміти, що стрілами вони не відіб'ються.

– А міська сторожа? – згадав я минулі події. – Нас тоді переслідували аж до Сідону!

– Сторожа буде зайнята в іншому місці, тому про неї можна не хвилюватися, – запевнив Галактіон. – Отже, починаємо наступної ночі.

Ми вийшли з нашої схованки тільки глупої ночі, коли всі вогні у місті було погашено. Рухалися тихо і мовчки. Коли дійшли до місця, я побачив своїх помічників – Мемнона і Тутоса – які кивнули мені, але підійшли до Галактіона і про щось йому розповіли. Той кивнув головою і помахом руки відіслав їх назад у темряву. Далі він дав короткі розпорядження Єрманту і людям, які були з ним. Ті розійшлися в різні боки.

– Де близнюки? – спитав я у Галактіона пошепки.

– Вони вже на даху, – так само тихо відповів він. – Тепер стій тут, нікуди не йди, бо я маю організувати першу частину атаки.

Я залишився підпирати стіну у провулку, гадаючи, як же воно буде? Через деякий час почувся шум, який наближався, а потім люди, що його створювали зупинилися. Я визирнув з-за рогу і побачив досить великий натовп бідно вдягнених людей, які несли велику колоду, смолоскипи та каміння. Вони щось вигукували неприродно напруженими голосами, деякі з них похитувалися. Та вони п'яні, раптом зрозумів я. Он що придало цим простим трудівникам таку хоробрість! Ті, що несли колоду, почали гатити нею у двері. Ті затріщали і в цю мить на нападників посипалися стріли з верхніх поверхів. Як не дивно, ніхто не злякався, живі переступали через мертвих і продовжували свою справу. З даху почувся зойк і мертве тіло впало прямо на голови нападників, придавивши декого з них. «Отже, спроба втечі через дах таки була» – подумав я. В сусідніх будинках теж почулися крики. Очевидно план нападу продовжував виконуватися бездоганно. Двері в будинок були розбиті і люди стали туди забігати. Серед них я помітив і Єрманта, який відрізнявся зростом та статурою.

– Ходімо в середину, – покликав мене Галактіон, з'явившись так зненацька з-за моєї спини, що я на хвилину відчув переляк.

В будинку було все перекинуто догори дригом, на підлозі лежало багато загиблих, що спливали кров'ю. Більшість із них були ті бідняки, що пішли першими в атаку. Окремо зв'язані за лікті лежали перси. Їх було троє.

– Скільки вас було? – розпочав допит Галактіон і почувши відповідь, що четверо, негайно послав когось на вулицю для перевірки. Невдовзі в кімнату занесли мертве тіло ще одного перса. Воно було понівечене, як видно внаслідок падіння з даху.

– Це він? – знову розпочав Галактіон. Перс підтвердив. Галактіон поглянув на мене, запрошуючи до розмови.

– Бакур тут був? – запитав я вкотре за своє життя.

– Був, але давно.

– А найближчі дні?

– Не було.

– Це він дає вам розпорядження?

– Так.

– А хто він?

– Особистий візир перського царя.

– Які завдання ви виконуєте зараз? – струтився Галактіон.

– Спинити єгипетський наступ на Сирію. Ми знаємо, що війська вже йдуть через Юдею.

– І що для цього зробили?

– Ми повідомляємо нашого царя і царя Сирії про це. Наш цар вже вислав війська назустріч і скоро вони будуть тут.

– Як скоро?

– За тиждень.

По цій відповіді переможна посмішка майнула у нашого командира. Він піднявся і зробив своїм людям жест, вимахнувши хрест на хрест у повітрі. Ті кивнули і заходилися зносити всіх загиблих з вулиці в дім. Інші виливали олію і все що горить на тканини та дерев'яні меблі.

– Ходімо, провідаємо купців, – сказав Галактіон, уважно спостерігаючи за діями підлеглих і прийшовши до висновку, що вони діють вірно.

Нам показали перехід до сусіднього будинку, де під вартою озброєних людей стояли двоє вже стареньких персів, які трусилися неначе в лихоманці.

– Шановні Нілім та Бохрем, – звернувся до них Галактіон своїм улесливим тоном, – від імені єгипетського командування приношу вам свої вибачення і сподіваюся, що ваші торгові справи не постраждають від того, що ви багато років розпоряджалися грошима перського царя у власних інтересах. Саме так, – продовжив він, побачивши мій здивований погляд, – перський уряд надсилав оцим людям гроші для передачі своїм таємним посланцям, але суми доходили до них із запізненням і не повністю, бо ці шановні люди спочатку вкладали їх у якусь торгову справу, отримували прибуток, а вже потім гроші, з відрахуваннями якоїсь частки за послуги посередництва, віддавалися за призначенням.

– Звідкіля ти це знаєш? – тремтячим голосом запитав один зі старців.

– Мені доносив ваш писар. Я маю копії всіх перерахувань за останні п'ять років. Із зазначенням сум, термінів перерахування, торгових операцій, куди вони вкладалися, тощо. Отже, варто про це узнати людям перського царя, як за ваше життя я не дам і кізьяка з-під паршивої корови!

– Чого ти хочеш від нас? – запитав другий старець, збагнувши своєю купецькою головою, що раз не вбивають, то ще можна поторгуватися за життя.

– Я передам вам лист від фараона Єгипту до перського царя і корпії цього листа до головнокомандуючого перськими військами, що йдуть до міста, з пропозицією розділити Сирію навпіл. У листі визначено межу, по якій буде новий кордон, але Дамаск буде єгипетським!

Ми вийшли з іншого виходу і побачили що будинок – місце таємних зустрічей персів – уже палав.

– А вогонь не перекинеться на сусідні будинки? – спитав я, розуміючи, що і це Галактіоном уже передбачено.

– Ні, бо стіни у них із цегли, яка не горить, – відповів той, підтверджуючи мої думки. – Нам залишилася ще одна справа, але ти вже можеш відпочивати. Повертайся туди, звідкіля прийшов.

– Я не знаю дороги.

– Я й забув, – він підкликав когось зі своїх людей, – ось тобі поводитир. Скоро туди прийдуть і всі інші супутники.

Я повернувся у таємний будинок, де провів два дні і став чекати. Першими з'явилися близнюки.

– Я підстрелив перса на даху, – похвалився Кастор, вимахуючи луком, захопленим у Родосі.

– Ні, це я, – заперечив Поллукс.

– Ви стріляли водночас? – спитав я і отримавши ствердну відповідь, продовжив, – визначити переможця неможливо. У вас і стріли, либонь, були з оперенням однакового кольору? – вони кивнули. – Тоді вважайте, що попали обидва.

– Але ж стріла в тілі була одна, – гаряче заперечили вони.

– А ви подумайте, про те, що вперше в житті вбили людину.

Тут вони затихли і почали про щось між собою радитися, очевидно, тепер віддаючи першість один одному. Прийшов Єрмант і розповів, що іще одного з його людей вбито.

– Готується щось важливе, – сказав мені він, – бо стільки єгиптян тут перебувають таємно, що аж дивно стає. Мемнон і Тутос так і не прийшли. Галактіон теж був відсутній, тому ми, переcheкавши день, полягали спати.

Прокинулися ми від незвичайної тиші, що панувала у домі. Нікого з його мешканців не було.

– Вони пішли, як тільки почало світати, – сказали близнюки. – Ми хотіли піти з ними, але нам заборонили. Сказали, що Галактіон за нами прийде.

Він прийшов уже надвечір, весь усміхнений і щасливий.

– Друзі, – обійняв він мені і Єрманта водночас, – все здійснилося.

– Що? – запитали ми.

– Єгипет тепер володіє половиною Сирії! Такого успіху не було з часів Рамзеса Другого! Частина перемоги належить і вам! Тому, чекайте на винагороду. Збирайтеся, ми їдемо додому.

– А де мої люди? – спитав я.

– Я їх залишаю в Дамаску, бо мені потрібні наглядачі за місцевими людьми. Моїх після нічного штурму багато загинуло. Та вони вже тобі й не потрібні, адже перський вплив остаточно підірвано. Твого воїна, Єрманте, я теж залишаю собі з тієї ж причини.

– Але залишився Бакур, – нагадав я.

– Він один нічого не вартий. Колись піймаємо і його.

На вулиці, куди ми вийшли була так ж тиша, як і в домі.

– Де всі люди?

– Пішли дивитися на вступ єгипетських військ у місто, – відповів Галактіон.

Швидко діставшись стайні, де були залишені наші коні та мули, ми вирушили до Сідону. Ми з Єрмантом знову погнали уперед, щоб привітати нашого друга. Та на ганку його не було. Зайшли в середину і побачили, що він мертвий лежить на підлозі, а поруч сидить невтішна Манана, заламуючи руки.

– Як це сталося? – кинулися ми до неї.

– Коли проїздили єгипетські колісниці, він стояв на дорозі, розглядаючи їх. Один із воїнів на ходу просто штовхнув його тупим кінцем списа. Він упав, дуже забився і помер майже одразу, не приходячи до тями.

– Що у них було намальовано на корогах? – спитав Галактіон.

– Великий жук, жовтого кольору, – відповіла Манана ридаючи.

– Золотий скарабей, – задумливо відповів Галактіон, – Я знайомий з командиром того загону, що ж, винний буде покарано. А тобі ось візьми, щоб поховати його як належить, – і подав хазяйці мішечок з грошима.

– Я теж хочу провести свого друга в останню путь, – сказав я.

– Я теж, – сказав Єрмант.

Галактіон поглянув на сонце, визначаючи скільки часу залишилося до його заходу, подумав і сказав:

– Гаразд, – але виїзд завтра на світанку.

Прощання і похорони були дуже зворушливими. Я пригадав, що не мав змоги поховати Проторуса і на душі стало гірко. Втретє в житті на очі навернулися сльози і я омив ними пам'ять про своїх вірних друзів.

Вранці ми вже їхали до Сідону, щоби там сісти на корабель і повернутися

Назад в Александрію

– Галактіоне, – спитав я, коли ми вже пливли по морю, – розкажи, як це тобі вдалося узгодити нашу боротьбу з перськими таємними домами з приходом єгипетських військ.

– Не узгодити, а організувати, – поправив мене він. – Нашу з тобою зустріч в бібліотеці напрозорчили боги, адже я давно шукав можливості почати боротьбу з перськими захопленнями грецьких колоній в Азії. І тут ти даєш мені ім'я головного стратега таємних справ. Та ще й розповідаєш про таємну квартиру на Родосі. Велику роль зіграло й те, що у тебе був досвід боротьби з персами. Перші допити захоплених в Александрії перських таємних осіб показали, що система їх діяльності одноманітна: підкуп жрецької старшини та використання найманих людей. Частіше всього – це бідняки, яким втрачати нічого.

– Ти хочеш сказати, – перебив його я, – що ті люди, які мене стільки часу переслідували, не мали до мене ніяких ворожих почуттів, а тільки виконували замовлення?

– Саме так. – відповів Галактіон і продовжив. – Оскільки план звільнення частині Азії від перського впливу існував досить давно, а свідченням цьому є таємний будинок в Александрії, то ми почали розробляти порядок майбутніх дій за тими ж методами, що й перси. Ми ще не виїхали до Родосу, як наші війська вийшли з воріт Сонця і пішли на північ через пустелю, у напрямку Юдеї. Коли ми виїздили з Родосу, я відправив повідомлення до Александрії і звіттія вийшло декілька великих кораблів з кіннотою, які пристали до порту Сідон і виїхали в напрямку Дамаску.

– Так це вони вбили Бореуса?

– Так і я з покараю винного. Підхід військ через Юдею і Галілею до Сирії був узгоджений за часом з підходом кінноти на колісницях через Сідон. Отримавши повідомлення про точний термін їх прибуття до Дамаску, я й наказав розгромити перський таємний притулочок напередодні. Далі ти знаєш.

Я присів поруч з Єрмантом, який нерухомим поглядом спостерігав за морським хвилями, які невтомно котило Середземне море. Використання перських методів захоплення чужих земель раптом відштовхнуло мене від Галактіона. Пригадали всі випадки нехтування людськими долями, його слова про те, що державні інтереси важливіші за життя окремої людини, різкий перехід від улесливості до жорстокості. «Чим він кращий за Бакура?» – думав я. – «Чи варто було боротися проти персів і стати на бік таких же недобрих сил?».

Тим часом близнюки, які отримали після наших пригод декілька луків і цілі оберемки стріл, бавилися, пускаючи їх у море і намагаючись зробити це як найдалі. Потім почали стріляти у чайок, які супроводжували наше судно, поки якийсь моряк не гримнув на них, пояснивши, що ці птахи – неупокоєні в Аїді душі моряків. Хлопці залізли на самий ніс і стали спостерігати, як він ріже воду. Аж ось один із них, з відстані я не розібрав, хто це був, вигукнув:

– У морі корабель!

– Це римське судно, – сказав кібернетос, глянувши у той бік, – вони дедалі частіше стають гостями в Александрії.

Мені стало цікаво, адже з римлянами я ще не стикався, хоча і знав, що їх вірування схожі на грецькі, тільки богів вони назвали по своєму: Зевса – Юпітером, Геру – Деметрою, Афродиту – Венерою. Навіть легендарних героїв переназвали: Геракла – Самсоном, Одиссея – Уліссом.

Наш корабель прямував до великого порту, а римський повернув до торгового. Зійшовши на берег, Галактіон сказав:

– Я піду з доповіддю в палац, а ви зачекайте мене тут.

Повернувся він досить швидко, увесь усміхнений, задоволений собою і життям – як видно його вістей очікували в першу чергу:

– Я призначений управителем нових земель і невдовзі виїжджаю туди прийняти цю посаду. Єрманту дарована посада командира охорони воріт Сонця, а тобі Філогносе – посада хранителя бібліотеки. Близнюки, як виростуть, можуть одразу зайняти посади десятників у Єгипетському війську. Ну і, звичайно ж, гроші. Ось вони. – він передав нам декілька важкеньких мішків.

– А як же Каллімах? – запитав я. – Невже цього поета усунули від такої важливої посади?

– Каллімах вже старий і досить довго хворіє. Зі дня на день помре. А бібліотеці потрібен хранитель, а дітям фараона – вихователь. Завтра наказ передадуть до Мусейону.

– Зачекай, – попросив я, – мені треба подумати.

– Гаразд, думай до завтра. А ти Єрманте не відмовляєшся?

– Ні, я згоден. Обладунки мені видадуть, чи їх потрібно купляти самому?

– Придбаєш за нагороду нові. Не годиться командирі головних воріт міста ходити у старих обладунках з чужого плеча.

Вдома я переодягся у чистий пеплос і, незважаючи на заперечення Катерини, пішов до бібліотеки. Там я попросив усіх відомих вчених зайти в кімнати для переговорів і повідомив про моє можливе призначення і попросив поради. Новина трохи ошелешила всіх тому спочатку запала тиша. Її порушив Герон:

– Філогносе, думаю, що я висловлю загальну думку, тому не ображайся на мої слова. Ти людина нова і в Александрії і в бібліотеці. І ти, напевне не знаєш, що Каллімах вже давно готував собі заміну. Це його ученик Ератосфен. – тут

він вказав на невеличкого майже лисого чоловіка. – І хоча учитель – поет та й сам Ератосфен часто називає себе філологом, його роботи з математики про подвоєння куба, алгоритм розгортання всіх раціональних відносин з відношення рівності, спосіб визначення довільної кількості послідовних простих чисел (решето Ератосфена), заслужили визнання вчених усієї Ойкумени. А візьми його блискучі роботи з астрономії «Катастерізми» – перерахування сузір'їв і зірок, що полягають в них, числом до 700 і головне – вимірюванні довжини земного меридіана, що дозволило визначити діаметр земної кулі! Зараз він працює над «Хронографією», намагаючись встановити дати, пов'язані з історією Еллади, складає список переможців Олімпійських ігор. Тому ти маєш відмовитися від посади на користь цього чоловіка.

– Дякую тобі, Героне, – озвався я, – за те, що ти позбавив мене від найбільшої у світі мук – муки вибору. Завтра я попрошу, щоб саме Ератосфена призначили новим хранителем бібліотеки. А від себе прошу дозволу у нового хранителя приходити сюди і пити воду знань прямо з її витоків!

Морю промову зустріли оплесками і схвальними вигуками такої сили, що в кімнату заглянув один зі служників, побоюючись початку бійки. Ми розійшлися, а Герон запросив мене до своєї майстерні:

– Друже, – сказав він мені по дорозі обнімаючи за плечі, – розкажи, як діяла моя лялька в бою? Мені це конче необхідно, адже живу я за рахунок замовлень від військових.

– Вона годиться для дії тільки на рівній поверхні, наприклад на бруківці, і коли її не підпалюють, – і я розповів про бій у Родосі.

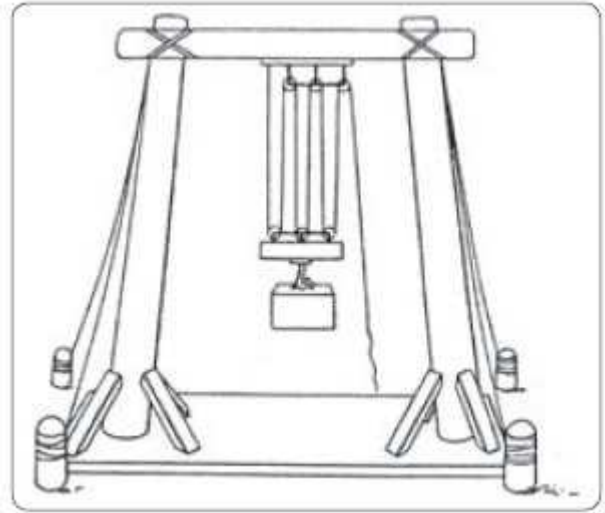
– Отже, лялька так і залишилася лялькою, – підсумував він мою розповідь, – чим же мені вразити нового замовника?

– А хіробалістра хіба йому не сподобалася?

– Він каже, що подібну конструкцію для їх війська колись розробив Архімед, тому для них в моїй пропозиції нічого нового немає.

– Що ж це за замовник?

– Римлянин. Він не вперше приїздить в Александрію і кожного разу навідується до мене із запитаннями про нові механізми для ведення війни. І не тільки про це. Його цікавлять механізми для проведення будівництва. Ось подивись, що я для них придумав, – подав мені малюнок Герон, коли ми зайшли до його кабінету. – Система блоків, канат якої тягне мій барулк – ящик із зубчатими колесами. Якщо стовпи, що її утримують, будуть достатньо міцними, цей механізм зможе підіймати цілі колони. А не кільця колон, як це робиться зараз. Отже, будівництво неодмінно прискориться. Думаю поставити цю конструкцію на колеса для полегшення її переміщення на нову точку підйому вантажів.

– Я чую, що мій друг Герон продовжує створювати нові механізми, – почувся голос з-за дверей і в кабінет увійшов чоловік з виголеним обличчям. – Северус, – представився він мені після того, як віддав шану Герону. – Ти теж механік? Можеш, щось запропонувати Риму? Я заплачу золотом.

– Це мій друг, філософ Філогнос, – відповів за мене Герон, – він цікавиться, як і ти, механікою. Але здебільшого, механічними ляльками-автоматами.

– То іграшки, а мене цікавлять механізми для великих справ.

Вони заговорили про конструкцію підйомного механізму. Сперечалися про доцільність його використання, ціну розробки, нарешті дійшли згоди і Северус пішов геть, загортаючи малюнок у тканину.

– Я бачу ти зовсім збудився, доки ми закінчимо розмову, – сказав Герон, – але зараз я тебе розважу. Ось поглянь. – і він виніс з комори металевий казан на трьох ніжках, закритий кришкою. На ній було встановлено на двох ніжках кулю з якої стирчали дві зігнуті в різні боки, трубки. – Дивися, що буде, – і він розвів вогонь під казаном.

Спочатку не відбувалося нічого і я вже вирішив, що цей прилад Герон продумав не до кінця, аж раптом із зігнути трубочок почала вириватися пара з киплячої в казані води і куля завертілася все швидше і швидше, поки її риси не злилися в суцільний розпливчастий овал!

– Оце так іграшка, – радів Герон, – і я зможу продати багато її примірників.

– Еврика! Я знайшов, – вигукнув я, – коли приєднати цю вертушку до віда неро – водяного гвинта Петраса, то вийде корабель, який буде рухатися у будь-якому напрямку без вітрил і вітру!

– Що за віда неро? – поцікавився Герон.

Прийшлося розповідати вченому механіку про свого друга,, який загинув під час шторму біля Родосу, і про його чудесний корабель, в якому був зроблений колінчастий вал, який крутили ногами моряки. Цей вал проходив через корму у воду, а на його кінці в воді був прикріплений гвинт, який і штовхав корабель. Герон одразу засів за розрахунки.

– Не виходить, – повідомив він мене трохи згодом, – щоб такий корабель плив протягом, хоча б години, його потрібно навантажити самими дровами. А куди ж дівати людей та вантажі? Але твоя думка була дуже оригінальною.

Вдома під час обіду я розповів про наші пригоди. Близнюки весь час перебивали мене, додаючи свої фарби у загальну картину подій. Вони дуже пишалися своїми майбутніми посадами десятників у єгипетському війську. Дівчата слухали нас із захопленням, але Ефіїс був похмурий.

– Дарма ти сину заздриш Кастору та Поллуксу, – сказав я йому, коли ми після обіду вийшли у садок біля нільського каналу. – Вони будуть десятниками чи ні, це не відомо навіть паркам. А ти вже двічі довів, що знання можуть ставити у пригоді і на Родосі і в Александрії. І це при тому, що ти ще й досі неповнолітній, але тебе шанують, поважають і платять гроші за роботу, як дорослому.

– Але ж вони герої, а я просто писар, – з відчаєм у голосі сказав він.

– Сину, – посміхнувся я, – мечі, луки зі стрілами, колісниця, тарани та балісти були придумані розумними людьми, а використовують їх інші люди – як ти їх називаєш, «герої». А тепер подумай, чи були б ці останні такими, якби хтось колись не придумав всі ті речі для ведення війни?

Тут я почав наводити приклад Герона і його дивовижних механізмів:

– Саме до нього, а не до героїв, приїздить покупець різних винаходів аж із Риму. Як бачиш, герої насправді багато, а винахідників зовсім мало. Я на якусь хвилину подумав, що теж маю хист винахідника, але Герон швидко довів, що я помиляюся. – я розповів про свої спроби поєднати вертушку з віда неро й Ефіїс полегшено розсміявся. Йому було приємно, що і його мудрий батько може мати хибну думку.

Проїшли дні, потім місяці, життя наше покотилося, неначе віз по бруківці – легко і без тряски. Я продовжував читати і насолоджуватися думками видатних вчених у бібліотеці, Єрмант був зайнятий своїми справами охорони воріт Сонця; дівчатка росли і на нашу старшеньку вже почали заглядатися сусідські хлопці; близнюки покинули навчання в школі при бібліотеці і всі дні проводили в гімнасії, зміцнюючи м'язи і набуваючи майстерності у військовій справі. А от Ефіїс не покинув думки перевершити мене у своїх знаннях.

– Тату, я придумав, як заставити крутитися віда неро силою пара, – вбіг одного разу додому мій розумник.

– Слухаю уважно, – повернувся я до нього, відірвавшись від читання поезій Феокрита.

– Так от, – розпочав він, – від вертушки нам потрібний тільки казан з кришкою, через яку піде пар. Але не у вертушку, а у насос Герона, а саме в ту трубку, що випускає воду. Доки один циліндр буде наповнюватися паром, інший

буде його випускати завдяки клапанам у них. Коромисло почне коливатися. Якщо поєднати його з механізмом, який нагнітає повітря в орган, то коливальний рух перетвориться в обертальний на валу, де буде закріплено віда неро!

– Сину! – вигукнув я у захваті, – ти перевершив мене у знаннях!

Ми негайно пішли до Герона де Ефіїс іще раз розповів про свою ідею. Герон досить довго щось розраховував, розглядав малюнки тих механізмів, про які згадав мій син і нарешті сказав:

– Філогносе, ти маєш геніального сина! – тут Ефіїс зашарівся від сорому, – Я негайно почну працювати над цим паровим механізмом. Якщо вийде – римляни заплатять мені шалені гроші, якими я неодмінно поділюся і з твоїм хлопцем.

– Якщо вдасться зробити такий механізм, то твої ляльки можна буде рухати саме ним! – відповів я.

– Все можна буде рухати таким механізмом – млини, підйомні машини, металеві машини, – додав Герон.

Наші мрії сягали вже повної зміни життя, коли сила пара буде рухати всі пристрої, навіть колісниці.

– Все можна буде робити швидше, – веселився Ефіїс.

– Тоді і вбивати людей, також, – зробив я висновок. – Я впевнений, що воєнні неодмінно використають нову силу для цього.

Герон спохмурнів і ми розпрощалися вже не в такому веселому настрої.

– І треба було тобі згадати про це, – дорікнув мені мій син, – може нічого такого не відбудеться. Як можна швидше вбивати людей тим, що швидше прибудеш на місце?

– Я мав на увазі не швидкість руху кораблів, а те, що нова сила зможе кидати стріли, списи та каміння з більшою силою. Ось тобі й прискорення вбивства.

– Невже все, що придумують люди, вони використовують для вбивства самих таки людей?

– Так. Навіть здавалося б мирний винахід, колісниці, і той став знаряддям вбивства.

Вдома я пішов до нашого олтаря Артеміди, який ми створили одразу після прибуття до Александрії і почав гаряче молитися:

– Пробач мене моя богиня за те, що поміг відкрити людям нову силу, яка буде мучити і вбивати їх. Покарай мене, але не зачепи моїх дітей і особливо мого єдиного сина. Розкрий над ними свою долоню і збережи від напастей, горя і хвороб. Пошли їм у супутники життя добрих людей та дай достаток у їх майбутні сім'ї на все життя.

Коли я обернувся, позаду стояла стривожена Катерина:

– Ти так молишся, неначе прощаєшся з життям. Що сталося? Адже єгипетські війська підійшли впритул до перських земель і нам тепер нічого не загрожує. Чи ти знаєш більше?

– Я знаю стільки ж як і ти, але недобра передчуття гнітять мою душу, – відповів я і пішов до бібліотеки, щоб розвіятися від чорних думок.

По дорозі зустрів Єрманта, який виглядав дуже войовничо у своїх нових обладунках. Він повертався зі служби додому. Ми поговорили про сімейні справи, про те, що його дружина не хоче молитися Артеміді, а молиться своєму юдейському богу. Я намагався переконати його, що молитва будь-якому богу, якщо вона спрямована на добро, є благом для сімейного життя. Ми вже збиралися розходитися, коли він згадав:

– Сьогодні через ворота Сонця пройшов караван, здається з Галілеї. Серед подорожніх я помітив перса, дуже схожого на опис зовнішності отого «Довгобородого».

Мені пригадалися наші поневіряння та смерть друзів і в моїх грудях знову спалахнула

Жага помсти

– Де вони спиняться на нічліг?

– Як завжди, на базарі. А ти хіба хочеш його розшукати?

– Так. І негайно. Я маю йому помститися за все!

– Стривай, підемо разом.

Діставшись базару, чи знайшли старшого караванника, який підтвердив, що той перс йде з караваном від самого Ефесу. Як тільки караван пройшов ворота – чоловік кудись пішов.

– Прийдеться знову залучати помічників для його пошуків, – сказав я, – жаль, що Мемнон і Тутос залишилися в Дамаску. З ним я б швидко це зробив.

– Ходімо, пошукаємо інших, раз уже ми тут.

– Пане Філогносе, – звернувся до мене один із базарних гульвіс, – ви знову шукаєте помічників?

– А хіба вже робив для мене роботу, я щось не пригадую.

– Аякже, – пошепки відказав той чоловік, – саме я вислідкував «Довгобородого» у порту і доповів, що він переховується в катакомбах.

– Тоді я тебе наймаю. «Довгобородий» знову тут. Він прийшов з останнім караваном і кудись зник. Потрібно його знайти.

– А де? – спитав чоловік. – Ви маєте якісь припущення?

– В першу чергу він може піти у ті дома, куди ходили інші перси.

– Можна також перевірити катакомби. – додав Єрмант.

– Я один не справлюся.

– То найми ще людей, я оплачу їх роботу. Хто першим знайде «Довгобородого» – отримає подвійну платню.

– Ще одне, – знову втрутився Єрмант, – цей перс буде наймати таких же як і ти простих людей собі в поміч. Потрібно їх знайти і запропонувати платню тільки за те, що вони будуть розповідати, чого від них вимагає той перс.

– Гаразд.

– Як тебе звати? – спитав я.

– Стакрат.

– Ось тобі, Стакрате, задаток, – я подав йому жменю дрібних монет, – використай його для залучення у справу ще декількох спритних людей. Грошей не жалій – я тобі, як старшому серед них, заплачу втричі більше. З доповідями приходь до мого дому, або в бібліотеку.

– Що ти роби́тимеш, коли його знайдеш? – спитав у мене Єрмант, коли ми вже прямували додому.

– Я його уб'ю!

– Я тобі цього дозволити не можу, адже відповідаю за те, щоб у місті все було по закону.

– Тоді я його виведу за місто і уб'ю!

– Горе з тобою! – вигукнув він. – Ти можеш придумати щось без свавілля?

– Тоді його потрібно допитати і визнати всі секрети персів, а потім стратити, бажано якоюсь мученицькою смертю.

– Ну ти й озвірів під час поневірянь, – засміявся Єрмант, – став гірший за мене. Як видно філософам незгоди протипоказані. Один Сократ міг спокійно випити отруту і при цьому жартувати над смертю.

Декілька днів я тільки чекав на нові звістки і знову й знову видавав гроші Стакрату.

– Якщо ти мене дуриш, – казав я йому, – начувайся. Я поскаржуся командирі охорони воріт Сонця – ти його бачив зі мною – і тобі не минути смерті.

Той клався усіма грецькими і єгипетськими богами, що він мені вірно служить, що кількість найнятих людей вже півтора десятка, що вже двічі приймали за перса іншу людину – то юдея, то грека – але ось-ось вони вийдуть і на потрібний слід.

Нарешті одного дня він прийшов і повідомив, що довгобородого перса знайдено:

– Він ховається в приміщеннях порту Евнос, куди виходить нільський канал, – повідомив він з переможною посмішкою.

– Поведеш мене коли я скажу, а зараз чекай на мою команду.

Я поспішив до Єрманта на службу:

– Бакура знайдено, але я боюся, що сам його не схоплю, а коли він побачить тебе, то втече, як робив це вже декілька разів. У нього завжди є запасний вихід.

– Це біля воріт Місяця, – сам себе спитав він і продовжив, – що ж, нанесемо візит дружній кордегардії. А щодо того, побачить чи ні – не хвилюйся. Ти йди собі з своїми людьми, але не кажи їм, що мої теж там будуть.

– А як вони мене упізнають?

– У тебе примітна голова – сива. Отже упізнати тебе буде легко!

– Тоді як завжди, починаємо вночі?

– Е, ні. Вночі Бакур двічі вислизав крізь пальці як вугор. Починаємо завтра опівдні.

На другий день я зі Стакратом пішли до Евносу.

– Ви, пане, тільки одразу його хапайте, бо втече, – говорив він мені дорогою. – А хіба вам ніхто не допомагатиме?

– Ні, я один із ним справлюся, адже той чоловік уже старий. – відповів я і почав озиратися у пошуках Єрманта та його воїнів. Нікого не було видно.

– Ми прийшли, – повідомив Стакрат, – я його бачив біля отого причалу. Там є декілька приміщень для тимчасового зберігання товарів, в них він і ховається. Будь ласка, сюди, – і він відчинив переді мною двері.

Я обережно увійшов і перше, кого я побачив був ... Бакур! Він стояв, узявши руки в боки спиною до води, що виднілася через великі вікна у будівлі, куди подавали товар прямо з човнів чи кораблів.

– Ось тобі й смерть! – вигукнув я видобуваючи з-за пазухи меча, яким після смерті Проторуса я поклався помститися.

Тут мене схопили за двоє чоловіків, що стояли обабіч дверей, а Стакрат вирвав меча з моїх рук і подав Бакуру.

– Давай побалакаємо спокійно, – звернувся до мене Бакур, хоча я сіпався в дужих руках його найманців. – Нам з тобою не ворогувати треба, а співробітничати. Мені є що сказати тобі не тільки у своє виправдання, адже я аніскільки не в винуватий у твоїх нещастях. Більше того, ти хоч зараз можеш повернутися до Ефесу і жити у своєму маєтку так само спокійно, як і до цього.

– Щоб мене стратили як к писця і ката! – крикнув я щосили, сподіваючись, що мене почують назовні.

– Ніхто тебе не стратить, а тих негідників давно треба було покарати, адже вони крали зі скарбниці міста, а кат ще й за гроші полегшував тортури.

Двері за моєю спиною з хряскотом розчинилися, я відчув сильний поштовх і впав долілиць. Коли піднявся, то побачив, що Бакур ступив на борт фелюги – єгипетського човна з косим вітрилом, які плавали по Нілу – і човен, гнаний хорощим північним вітром, негайно відійшов від берега, прямуючи ліворуч, у нільський канал. Бакурові найманці були притиснуті до підлоги людьми у звичайному одязі і лежали спокійно. Стакрата тримав такий же просто вдягнений чоловік. Коли він обернувся, я упізнав Єрманта.

– Я так і думав, – сказав він мені, – що оцей чоловік ладен на будь-який підступ, аби нажитися. Занадто часто він попадався мені на очі біля воріт Сонця, товаришуючи з різними покидьками. Ану кажи, – трусонув він Стакрата, – як ти зрадив Філогноса?

– Я скажу все, тільки не вбивайте, – тремтячим голосом промовив той, – мене найняв отой Бакур, як тільки приїхав на базар. Він сказав, що ти, Філогносе, будеш шукати помічників. Дав грошей і наказав найнятися до тебе на службу. Наказав зволікати з пошуками до його розпорядження. А вчора наказав привести тебе сюди...

– А як жне Бакур, – схаменувся я від швидкої зміни подій, – він же знову втече!

– Я послав людину спостерігати за його човном, – заспокоїв мене Єрмант, – далеко не втече. – а потім запитав, – що робити з цими людьми?

– Перським найманцям смерть!

– Не вбивайте, я це робив, щоб прогледувати сім'ю, – заблагав Стакрат. Інші запроданці мовчали. Це мовчання навело мене на певну думку, бо дуже нагадало мовчання Кілікіноса, який підпалив храм Артеміди в Ефесі.

– Це також перси, – впевнено заявив я, – роздягніть їх.

З першого погляду на оголені тіла я зрозумів, що не помилився – на спинах та під пахвами у них були татуювання з символами, що уособлюють вічну боротьбу їх божеств – Ахурамазди з Ангро- Манья.

– Цих на допит, – звелів Єрмант своїм людям, – а цього залиште нам. Скажи, – звернувся він до Стакрата, – ти грек?

– Так, пане.

– То чому ти допомагаєш ворогам Єгипту?

– За гроші, пане.

– Але ж, Філогнос давав тобі грошей більше за того перса, чи не так?

– Так, пане.

– То чому ти служив йому?

– Він сказав, що знайде мене будь-де і уб'є.

– Філогнос казав те саме, то чому ж все таки ти служив персу?

– Бо він показав мені щасливе життя після смерті, – з відчаєм у голосі вигукнув Стакрат. – я там провів один день з прекрасними жінками і напоями!

– Тобто, тебе не влаштовує наш Аїд? – з усмішкою мовив Єрмант. – То йди до свого щастя прямо зараз, – і ухопивши зрадника, він занурив його голову у воду. Той відчайдушно сіпався в його дужих руках, але сила перемогла і через деякий час судоми припинилися.

– Запиши, як нещасний випадок, – звернувся мій друг до іншого чоловіка, теж просто вдягненого, і пояснив мені. – Це командир сторожі воріт Місяця. Я запросив його пересвідчитися, що перси в Александрії – це не маячня якогось філософа, – цим він натякнув на мене, – а справжня загроза, яка й досі існує і яку потрібно прибрати. Іще вчора я отримав від фараона дозвіл на використання коштів і збройних сил. Отже, ми збираємося, наймаємо фелюгу і відпливаємо у погоню, а ти, – знову звернувся Єрмант до свого колеги, – повідом про події і наші наміри фараона, щоб він знав, що деякий час я буду відсутнім.

Вдома моя звістка про від'їзд зчинила переполох: Катерина кричала, що не відпустить мене; близнюки, що неодмінно поїдуть зі мною; дочки просто ридали,

ли, піддавшись загальному гармидеру і тільки Ефіїс мовчав, креслячи щось на згортку папірусу.

– У мене вдома було те саме, – повідомив Єрмант, коли, йдучи на пристань, я розповів йому про домашній гармидер, –

одна Мірка може кричати дужче, аніж вся твоя сім'я.

У порту ми сіли на вже підготовлену фелюгу і наше плавання по Нілу розпочалося. Єрмант почав уважно вдивлятися на лівий берег і в певний момент наказав туди пристати. На борт зійшов іще один чоловік, який доповів, що фелюга з Бакуром пішла далі каналом до гирла.

– Будемо гнатися за ними хоч до Пунта, – сказав Єрмант і розгорнув чартіс.

Я поглянув на малюнок і зрозумів, що у Пунту закінчуються єгипетські землі.

– Як би вони не вийшли через гирло в море? – звернувся я до мого друга.

– Це передбачено, – відповів він, – корабель з-воїна на борту ще вчора відплив на чергування. Їм наказали перевіряти всі човни, що виходять з гирла. Окрім того одна фелюга з озброєними людьми має чергувати біля першої від каналу протоки і чинити те саме.

– Це ти все придумав? – захоплено спитав я.

– На воєнній нараді у фараона були прийняті такі рішення, – туманно відповів він, – звичайно мої думки теж були враховані. До речі, було відзначено мій досвід по використанню мечів за пазухою та дощок, примотаних до руки замість щита. Саме так зараз озброєні мої люди. – він вказав на десятох чоловіків, що сиділи по обох бортах човна. – А у човні ще є луки зі стрілами, щоб протиставити перській влучності – єгипетську.

Я почав зазирати через борт, намагаючись розрізнити у каламутній воді крокодилів, а Єрмант пішов віддати якісь настанови воїнам, які нас супроводжували.

– Попереду вогонь, – сповістив нас власник човна, який разом зі своїм помічником намагалися доправити нас якнайшвидше, тому весь час працювали біля стерна та вітрила.

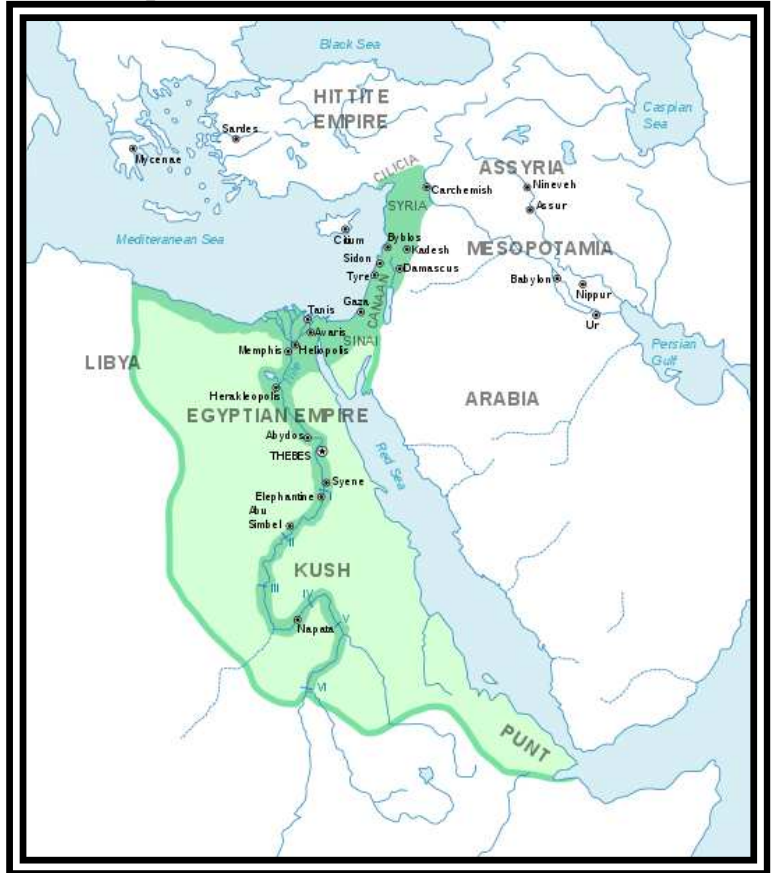
Наш човен стрімко наближався до іншого, на якому горіло вітрило.

– Що трапилося? – гучно запитав Єрмант, долаючи голосом значну відстань між човнами.

– Перси, – була відповідь, – стріли із вогнем...

– Куди вони пішли?

– Вгору, по Нілу. Ми не пустили їх у гирло.

- Втрати є?
- Двоє поранених.
- А у них?
- Не знаємо, але декілька разів чули зойки вражених людей.

– Тоді виходьте гирлом у море і попередьте корабель, нехай він заходить у Нил і спускається слідом за нами. Я буду залишати в усіх гарнізонах повідомлення по наше місце перебування. – звелів Єрмант і звернувся до човняра, – давай якнайшвидше вгору по Нилу. Приготувати запалювальну суміш, – наказав він воїнам і підійшов до мене. – Либонь, незабаром ми їх схопимо.

– Бакур забрав мій меч, яким я поклався помститися йому. Якщо не виконаю клятву, Артеміда мене покарає.

– А може вона не хоче смерті цього перса? – хмикнув Єрмант. – Он скільки разів він вислизав поміж пальців. Дивитися по берегам, – крикнув він воїнам, – щоби перси не могли пристати і втекти по суші.

Ми пливли до ночі, перевіряючи всі зустрічні фелюги, але потрібної так і не догнали. У гарнізоні Геліополісу нам сказали, що якась фелюга не спиняючись пішла на південь. Ми перепливли у Мемфіс і там заночували, наказавши всю ніч стерегти ріку і спиняти усі фелюги, що йтимуть на північ.

Вранці, отримавши повідомлення, що вночі ніхто не проходив і помилувавшись видом величних пірамід, збудованих давніми царями Єгипту, коли ця країна управлялася власними фараонами, ми попливли далі на південь, піднімаючись по довжелезній і досить

прямій ріці Нил. Її ширина дозволяла рухатися під гострими кутами відносно вітру, рідко міняючи галси. Під час одного з поворотів напрямку руху ми помітили фелюгу, що йшла за декілька стадій попереду.

- Це вони, – вирішив Єрмант, – ану сідайте всі на весла!
- У нас весел тільки одна пара, – повідомив власник човна.
- Будемо гребти по черзі.

Відстань між човнами скорочувалася і Єрмант впевнено підтвердив:

– Я бачу Бакура. Це точно вони. Ану гребіть швидше!

На іншому човні нас також помітили і декілька стріл з вогнем впало у воду прямо перед нашою фелюгою.

– Зняти вітрило, – крикнув Єрмант і став на носі човна, затуляючи себе щитом. Він явно пригадав втечу від сідонського корабля. – Гребіть із усіх сил!

Фелюга з Бакуром на борту повернула до лівого берега і врізалася з розго-ну в пісок. Тільки одна людина зістрибнула з неї і побігла

До піраміди

Інші залишилися в човні, осипаючи наш човен стрілами.

– Луки до бою, – заревів Єрмант, – стріляти тільки по іншим лучникам.

З ворожого човна зістрибнули на берег ще двоє і теж подалися слідом за першим втікачем до піраміди, чий похмурий і таємничий вигляд навіював сумні думки про швидкоплинність земного життя. Ховаючись від перських стріл я зігнувся за бортом фелюги, чекаючи на завершення битви. Наш човен пристав до берега і Єрмант, скрикнувши: «Мечі до бою!» – зіскочив на пісок і помчав до перських вояків, прикриваючись щитом. За ним побігли його бойові товариши. Обстріл припинався і я підняв голову, спостерігаючи, як почалася сеча. Єрмантові пощастило першим же ударом знешкодити одного з них. На двох інших напосілися його люди і за мить все скінчилося – мертві тіла спливали гутою кров'ю, що цебеніла із відкритих ран.

Залишивши двох вояків біля човнів ми побігли слідом за втікачами. Чим ближче ми підходили до древньої споруди, тим вищою вона здавалася. Коли верх піраміди затулив нам небо, ми побачили низький отвір, в який вели сліди, що перси залишили на піску.

В середині був вузький коридор, який, поступово знижуючись, вів у незвідані глибини.

– Смолоскипи, – звелів Єрмант і частина воїнів повернулася на човен, щоб принести їх. Запаливши факели, ми пішли вниз. Через декілька десятків кроків коридор почав розгалужуватися на ще менші і вужчі.

– Прийдеться розділитися, – вирішив наш командир і наказав іти по двоє, оглядаючись, бо засідку можна було чекати за кожним поворотом. А сам пішов зі мною.

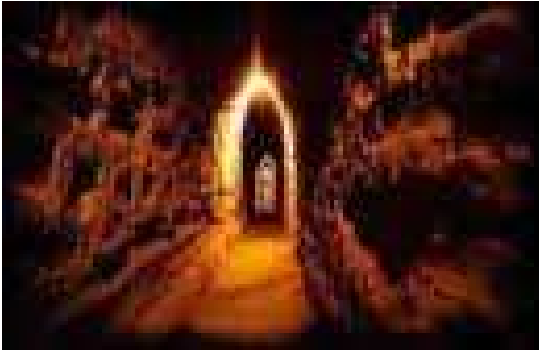
– Дай мені зброю, – попросив я його і Єрмант мовчки простягнув мені великого ножа з широким лезом.

Позаду почулися крики, які швидко змовкли і ми повернулися до місця розгалуження. Там із іншого коридору витягли тіло одного з тих, що тікали до піраміди. Невдовзі справилися і з другим, який встиг тяжко поранити із засідки єрмантового воїна.

– Залишився один Бакур. – шукайте його, – звелів мій друг і всі розійшлися по вузьким коридорам, які розходили в різні боки, одні піднімалися вгору, інші – йшли донизу.

– Думаю, що треба обрати коридор, що веде донизу, – запропонував я.

– Все одно, куди йти, – стелув плечима Єрмант, – хоч би й донизу.

Ми пішли вузьким проходом, який тьмяно освітлювали наші факели. Попереду й позаду темрява ховала від ока як шлях, який ми пройшли так і той, що належало пройти. Звуки від кроків інших людей швидко затихли. Ми йшли, перевіряючи наявність інших ходів, але поки нічого не знаходили.

– А ось іще один хід, – помітив Єрмант, – куди підемо, прямо чи повернемо в нього?

Я підніс полум'я до підлоги і помітив зрушений ногою пісок у боковому проході:

– Туди, бачиш, тут недавно ступала людська нога.

– В цих пірамідах вітру немає, тому ця нога могла ступати і сто років тому, – скептично зауважив Єрмант, але повернув слідом за мною.

Ми сторожко рухалися по ще вужчому ходу, йти яким можна було тільки один за одним. Раптом позаду почувся шум і Єрмант, незграбно обернувшись і обдираючи широкі плечі об нерівні стіни, подався до виходу, дзенькаючи мечем. У цю ж хвилину я почув тихий голос, який мені видався дуже знайомим:

– Філогносе, йди сюди.

Це був голос Бакура і я, не тямлячи себе, не розуміючи, що це може бути ще одна пастка, кинувся на голос і вбіг у велику залу, освітлену лампами, що

стояли на невисоких стовпчиках. На стінах виднілися типові єгипетські малюнки, а в кінці – великий барельєф з обличчям якого божества. Я озирнувся і нарешті узрів свого давнього ворога,

людину, що занастила все моє життя, того, кого я поклався забити мечем Проторуса – мого названого дядька. Тепер цей меч був у руках Бакура, а у мене – тільки довгий ніж.

– Ти хочеш мене забити? – спокійно спитав довгобородий старець, не піднімаючи зброї. – Чому?

– Ти своїми підступами зруйнував моє життя! – крикнув я, кидаючись на нього зі сподіванням, що Єрмант скоро прийде на допомогу.

Бакур недбалими рухами легко відбивав удари мого ножа, не рухаючись з місця. Я пригадав вправи з мечем, яким мене навчав Марсій, і, зробивши об-

манний рух неначе я хочу вдарити його в живіт, перехопив ножа в ліву руку і націлившись в голову, зробив випад. Мій суперник в останню секунду встиг підняти руку і захиститися від неминучої втрати ока. Леза нашої зброї скреготіли одне об одного і цей звук луною гуляв по підземному залу. Я напірав, намагаючись притиснути Бакура до стіни і мені це вдалося. Він тяжко дихав, але опирався з усіх сил. Ми боролися в лівому кутку зали, черкаючи лезами нашої зброї по стінах. Якоїсь миті мені вдалося затиснути руків'ям свого ножа руків'я меча, яке він стискав у спітнілій долоні, і підняти леза вгору. Тоді вільною рукою я почав бити його в живіт та груди, а він відбивався, дряпаючи мені обличчя.

Раптом меч застряг у стелі, знайшовши там щілину. Бакур повернув лезо, намагаючись вивільнити меча і йому це вдалося, та водночас почувся жахливий скрегіт, звук якого боляче вдарив по моїх вухах, потім удар такої сили, що здригнулася підлога і з проходу в який я увійшов, вилетіла хмара пилу, загасивши декілька світильників. В приміщенні помітно потемніло.

– Все скінчено, – сказав Бакур, кидаючи меча, – тепер можеш мене вбити, я навіть подякую тобі за це. Бо ми замуровані назавжди.

Я кинувся до проходу і побачив, що він повністю перекритий важкою брилою чорного граніту.

– Єрманте, – погукав я, – ти мене чуєш?

– Дарма кричиш, – озвався голос за спиною, – древні будували на совість.

– Звідкіля ти це знаєш? – спитав я обернувшись до ворога, з яким мені прийдеться тепер розділити могилу.

– Ми давно нагледіли цю піраміду і я вже думав, що всі її секрети знаю, але як бачиш, помилявся. – відповів Бакур сідаючи на підлогу і витираючи обличчя. – До того ж я вивчав древні папіруси в Александрійській бібліотеці. Там багато чого написано і про будівництво пірамід, і про їх секрети. Цей завал мене збив з пантелику, адже подібних пасток не описано в жодній книзі.

– Отже ти теж любиш вивчати мудрість інших? – спитав я, – Як же ти міг, будучи філософом, займатися такою ганебною справою, як скоєння злочинів?

– Ти невірро розумієш причини моєї поведінки, – відповів він і запропонував, – сідай поруч, ти ж заморився не менше мого.

– В чому я помилявся? – спитав я, уможуєчись поруч.

– В тому, що мої заходи ведуть до зменшення мудрості в Ойкумені. Навпаки, все що мені вдалося зробити, було спрямоване на її збільшення.

– Брешеш. Адже за твоїм наговором було спалено храм Артеміди!

– Ваша віра зловісна а ви ненавидите всіх, хто молиться іншим богам. Ваш Ахурамазда штовхає до вбивства!

– Наше правління принесло добробут грецьким містам. Як же мені хотілося, щоб ти був на моїй стороні! Тоді ми уникли б зайвої крові. Хіба ти не знаєш, що твій маєток У Ефесі непограбований? Що жителі Ефесу живуть у більшому достатку при перському правлінні, аніж при Пасиклі?

– У вогні згоріли рукописи, які я читав ще дитиною!

– І що ж там було цінного? – з іронією спитав Бакур.

– Нуу..., – протяг я, пригадуючи зміст храмових рукописів, – там були молитви Артеміді, повісті з її діянь, історія Ефесу, опис місцевих рослин і їх цілющих властивостей...

– І все? То знай, що оригінали найбільш цінних рукописів, про які ти згадав, вже давно знаходяться в Александрійській бібліотеці, а у храмі зберігалися недбало переписані копії. З купою помилок і неточностей. Ти міг отруїтися, використовуючи ті рукописи для лікування.

– Ти не брешеш?

– А який сенс мені зараз брехати, коли ми незабаром помremo від зневоднення. Якщо вірити записам Асклепія, які теж є в бібліотеці і теж оригінали, – то не довше, як за чотири дні.

– А хіба таке можливо..., – почав було я, але він мене перебив.

– Ще з перших Птоlemeїв, династії грецьких царів, що зайняли єгипетський трон і заснували бібліотеку, повівся звичай, брати для переписування рукописи, але повертати копії.

– І що ж такого доброго несуть твої дії? – повернувся я до першого запитання. – Чим ти доведеш, що спалення храму збільшило мудрість в Ойкумені?

– Хоча б тим, що були винайдені нові способи транспортування колон, хоча б тим, що ти поїхав по світу і побачив багато нових див, які обов'язково збільшать мудрість світу. Але це не головне, – урвав він сам себе, – головне в тому, що я своїми діями зменшував вплив і поступове проникнення римлян в Азію! Ось була головно мета моїх дій!

– Чому це народ, що живе досить далеко на півострові і добре уживається з греками, що проживають там же, несе небезпеку загальній мудрості? – здивувався я. Дивно виглядали наші розмови посеред зали, яку тьмяно освітлювали вже тільки два світильника.

– Добре уживається, – саркастично хмикнув Бакур, – та площа грецьких колоній за останні сто років зменшилася утричі. Причому римляни частину греків просто перебили до ноги, а частину заставили віддати свої сади, стада, торгівлю. Римляни кажуть: «Якщо ви елліни, то їдьте до себе в Елладу, а тут наша земля!»

– Але ж римляни пішли від жителів Трої, які втекли після перемоги греків над ним! – вигукнув я. – Отже вони теж зайди!

– От-от, – піддакнув Бакур, – римляни вважають себе найкращим народом у світі, а інші народи мають їм коритися.

– А може вони праві, адже їх наукові досягнення дозволили їм поступово розширювати свою імперію.

– Всі ці досягнення взяті у греків, куплені за римські гроші, а самих винахідників римляни зневажають. Пригадай долю грека Архімеда, який стільки зробив для процвітання Риму: це і металеві машини, яким вони завоювали Галлію та Британію; це прилад для точного визначення відстаней, завдяки якому римляни зараз розмічають дороги своєї імперії і можуть точно планувати рух свого війська. А скільки римляни збудували завдяки добре розробленій Архімедом теорії важеля! І чим це скінчилося? Його зарубав якийсь римський сол-

дат, коли цей великий вчений не хотів піти на зустріч з черговим начальником римського гарнізону у Сіракузах! – з запалом у голосі вигукнув Бакур і закінчив. – Римляни використовують чуже знання тільки для завоювання і наступного грабунку нових земель, для нестримної пиятики і розпусти. А що вони зробили з грецькими богами? Вони дали їм нові імена, щоб відсторонитися від грецької культури і довести, що їх віра ні в кого не запозичена.

– Звучить переконливо, – визнав я, – а чим перси кращі за римлян?

– А тим, що ми не знищуємо чужу культуру і науку, тим, що ми поважаємо кожного, хто вміє створювати нові знання, хто спроможний побачити волю бога і втілити її у людському житті.

– Доведи!

– Жоден із грецьких храмів на землях, де управляють перси, не закритий, жоден із грецьких богів не сплюндрований. Ця миролюбна перська політика привела до того, що навіть жерці Дельфійського оракула не підтримали правителя Афін у війні проти персів, бо жерці хотіли стати головним оракулом всього перського царства. – тут Бакур перервався, щоб перевести дух, і, прокашлявшись, продовжив. – Ми постійно робимо копії грецьких і єгипетських манускриптів на випадок можливого знищення грецької культури.

– А як щодо вашої віри в Ахурамазду? Чому новонавернені в неї так віддано жертвують собою і прославляють цього бога?

– Що ж, – посміхнувся він, – тепер я можу розкрити тобі і цю тайну. Наймаючи людей для здійснення моїх задумів, я розумів, що одних грошей буде мало, якщо вони потраплять у пастку. Тому переконуючі у правильності перської віри, я обіцяв показати їм те, що їх чекає після смерті. Для цього давав витяжку з маку – як це робити я прочитав у Асклепія, бо він застосовував витяжку для знеболювання – і коли вони засинали, їх переносили у спеціально обладнаний сад, де їм слугували найняті гетери. Провівши там день, вони знову засинали і опинялися в тому ж місці, де заснули.

– Отже ти признаєшся в обмані?

– Так. Але дурив я тільки примітивних і неосвічених людей. А оттаким як ти, у мене завжди була інша розмова. Якби ти не втік з Ефесу, ми б з тобою ще тоді порозумілися і ти визнав би мою правоту. І жив би собі на своїх землях у своєму маєтку, як і раніше, тільки податки з тебе зняли б повністю. І тоді ми б не опинилися в оцій гробниці, де й помremo.

– А для чого я тобі здався?

– Я вже старий і боротьба з римським впливом віднімає у мене останні сили. Я хотів підготувати собі заміну. І цією заміною мав стати саме ти. Ось чому мої люди розшукували тебе і намагалися привести до мене на розмову.

– Щось не дуже ввічливо вони це робили...

– А чого ти хочеш від найнятих, у більшості випадків мені приходилося мати справу зі злодіями та розбійниками.

Ми помовчали, думаючи кожен про своє. Я подумки прощався із сім'ю, просячи у них пробачення, а він, либонь, жалкував, що не закінчив свої справи.

– А чим ця піраміда так тебе привабила? Чим вона краща за інших?

– Тут ніхто не буває, а від Червоного моря тільки чотири дні йти караваном, – неохоче сказав Бакур, – отже саме в цій піраміді можна було б обладнати таємне місце зустрічей і спускатися Нілом до Александрії в потрібний час для створення перешкод римлянам. До речі, – раптом пожвавився він, – твій керівник Галактіон дарма пишається своєю роллю у захопленні частини Сирії. Перська держава не мала змоги утримувати такі великі території. Тому одна із найнятих мною гетер свого часу підкинула цю думку Галактіону. І далі ми робили все, щоб не помічати незграбні дії таємного будинку єгиптян у Дамаску. А коли кораблі з єгипетською кіннотою пливли до Тіру, перські кораблі далеко в морі намагалися не допустити жодного римського корабля в ті води, щоби пихаті імператори раніше строку не узнали про захоплення Сирії, адже самі давно вже планують щось подібне.

Ми знову замовчали. Згас ще один світильник і я піднявся, щоб від його вогню запали ті два, що згасли під час падіння гранітної брили.

– Дарма стараєшся, – сказав Бакур з підлоги, – ці теж швидко вигорять.

Не відповідаючи, я запалив тільки один світильник і почав обходити приміщення вздовж стін. Спочатку я оглянув щілину, натискання в яку призвело до катастрофи. В ній виднілися добре обтесаного каменю, що трохи виступав. «Якщо зробили таку пастку, не могли ж вони не зробити і якого іще виходу з неї» – подумав я. – «Треба тільки його відшукати. Як би я вчинив, плануючи цей вихід? По –перше, він мав би бути з іншого боку піраміди. По-друге, принцип його відкриття повинен відрізнятись від принципу закриття пастки»

Керуючись таким міркуваннями, я почав пригадувати весь наш шлях всередині піраміди і намагалися зорієнтуватися, в якій же стороні вхід до неї. Виходило, що Вхід назовні був якраз навпроти барельєфу із зображенням єгипетського бога. Отже вихід має бути там, де й вхід до залу? Але ж цей вхід завалено! Невже я помиляюся?

Я підійшов до Бакура, щоб узяти меч.

– Таки уб'єш? – тільки й спитав він.

Я не відповів, а почав встромляти лезо меча в усі щілини, намагаючись розшукати гіпотетичний вихід, але Обійшовши всі стіни, нічого не знайшов. Тоді прийшла черга для стелі. Вона нависала близько над головою. З цього я зробив висновок, що будівельники були невисокими на зріст. Тикаючи в різні проміжки між камінням, як з усіх сил натискав на руків'я меча, доки лезо не тріснуло, залишивши в моїх руках уламок, трохи довший за ніж. Але жодних натяків на таємні ходи я не знайшов.

З кутка почулося хропіння – це Бакур не витримав напруження останніх годин і заснув.

У мене для огляду залишилася тільки підлога і майже не залишилося сподівань на порятунок. «Матінко Артемідо» – почав молитися я, – «Дай мені знак, якщо вихід є». У цю мить згас світильник, що стояв на одній з невисоких колон. Я підійшов до неї і почав колупати уламком меча навкруги постаменту, який входив у кам'яну підлогу. В одному місці цемент, яким вона була закріплена викришився і я відчув з отвору потік повітря. Невже це вихід? Поставивши по-

руч світильник, який ще трохи жеврів, я почав розколупувати далі. Закінчивши роботу, я розхитав постамент і витяг. Утворився прямокутний отвір. Я спустив туди лампу – внизу було видно дно і невеличкий отвір, що вів убік. «Ось і вихід!» – радісно заспівало моє серце, – «Дякую тобі, моя богине, ти знову рятуєш мене».

Я спустив ноги, а потім і сам вліз у діру. І тут мені стало зрозуміло, що протиснутися в боковий хід не вдасться – мої ноги не могли зігнути під прямим кутом. А якщо я повернуся спиною, то лізти прийдеться ногами уперед. Прийшлося видиратися назад. Потім я взяв у руку уламок меча, і розуміючи, що в разі невдачі назад я вже не виберуся, почав спускатися в отвір головою донизу. Падаючи, боляче вдарився руками, які, не витримали ваги тіла і зігнулися. Тоді я ще й ударився головою. Випроставши руки, я глянув на боковий отвір і зрозумів, що заповзати у нього потрібно на спині. Прийшлося, стоячи на руках, розвертатися так, щоб отвір був навпроти мого живота. Далі заповз у нього і проповз на спині, взиваючись як змія, доки руки не вперлися в глуху стіну. «Невже це кінець?» – подумав я мацаючи у темряві навколо себе. Та над собою знайшов такий самий квадратний отвір, що йшов угору. Поволі вставши на ноги, я зрозумів, що підійматися прийдеться по вертикальній шахті, спираючись на невеличкі виступи у стіні. Добре хоч відстань між стінами була такою малою, що невеличкого напруження ніг вистачало, щоб закліпати себе і дати трохи відпочинку своїм рукам.

Не пам'ятаю, скільки пройшло часу, як я здолав шахту і переді мною відкрився горизонтальний прохід, в кінці якого виднілося небо. Я швидко поповз

На волю

З верха піраміди, на якому я опинився вилізши з вузького отвору, було видно Ніл і човни на ньому. Спуск униз був теж важким, адже камінь на поверхні сильно вивітрився, обсипався і покришився. Якось діставшись до низу, я почав шукати своїх супутників. Біля човнів нікого не було, тому я завернув у той же вхід, з якого почалася моя моторошна мандрівка у тайни піраміди. З середини я почув удари об камінь і неясні крики.

– Єрманте! – закричав я щосили, – я вибрався!

Стук припинився і голоси змовкли і тоді я повторив свій крик. З глибини проходу до мене наблизився мій друг і спитав:

– Це ти, чи твоя тінь?

– Не бійся, це я живий і майже неушкоджений.

Він підбіг і рвучко обійняв мене.

– Сподіваюся, це не спартанські обійми, – повернув я йому його ж таки жарг.

Єрмант закидав мене запитаннями, а я, переповівши про мої пригоди, спитав:

– Що сталося у тебе за спиною? Чого ти повернув назад?

– Там був іще один перс, який напав на мене. Прийшлося дати відсіч, але він спершу поранив мене у спину – не дуже почесна рана.

– А ти хотів пробити камінь, щоб виручити мене?

– Так. Але камінь не піддається – дуже міцний.

– Нічого дивного – це граніт. Уся піраміда складена з пісковіку, який легко обробляється. Тому і здається, що пробитися в ній легко.

– То що, лишаємо Бакура вмирати?

Я задумався. Що було казати, коли моя жага помсти минула, бо слова, сказані мені в очікуванні смерті були правдивими і щирими.

– Ми його виручити не зможемо ніяк, – відповів я, – у отвір, яким вибрався я, він не пролізе – занадто огрядний. А пробити камін ми не зможемо – немає потрібного знаряддя. Якщо навіть піти в обхід гранітної плити через пісковик, то швидко ми туди не дістанемося, а він все одно через три-чотири дні помре від зневоднення.

– То лишаємо все я є?

– Прийдеться, хоча тепер мені його жаль.

Назад ми вже йшли на двох човнах, поховавши у піску всіх загиблих. В гарнізонах міст, що зустрічалися нам на шляху Єрмант знімав перестороги щодо персів і невдовзі вже Александрія, яка стала нам рідною домівкою, розкрила свої обійми.

– Я піду у палац з доповіддю, – сказав Єрмант, – а ти попередь Мірку, що я скоро буду і що я живий і здоровий. Вона ж, сердешна, так побивалася, що я від’їжджаю.

– Тільки не кажи про слова Бакура щодо перського сприяння захопленню Сирії – це може вразити самолюбство царя і погано відіб’ється на його ставленні до тебе.

Вдома мене чекав тріумф повернення і щасливі сльози Катерини.

– Я більше ніколи не буду виїжджати з дому, – пообіцяв я, – хіба разом з вами усіма, адже ми можемо повернутися до Ефесу.

– Чому? – здивувалися всі мої рідні, – хіба перси нас більше не будуть переслідувати?

Прийшлося переповісти все, про що ми розмовляли з Бакуром, замуровані в гробниці.

– Не думаю, що повертатися нам доцільно, – зробив висновок Ефіїс.

– Чому? – тут вже здивувався я.

– Будемо міркувати логічно, – відповів він і почав ходити по кімнаті, закривши руки за спину, неначе перипатетик – бродячий філософ – з Афін. – Бакур наказав не чіпати наш маєток в Ефесі. З іншого боку, він наказав шукати тебе і привести до нього, не вказавши причин своєї вимоги. Ті, хто виконував його наказ вважали, що ти його ворог, інакше не було б такої кількості спроб захопити тебе силою зброї. Тепер Бакур зник і ніхто окрім Єрманта, воїнів та тебе не знає про це. Отже, коли тебе побачать бакурові поплічники, вони знову почнуть тебе ловити, а потім – шукати Бакура, щоб доправити тебе до нього. Не знайшовши, вони вирішать, що ти якимось чином вбив його. Що вони зроб-

лять? Уб'ють тебе. До речі, хтось же із учасників нільського походу неодмінно виб'є про ті події і перси зайвий раз переконаються, що ти знищив їх керівника.

– Мудро, – визнав я, – отже, лишаємося?

– Так, – встаючи сказала Катерина, – Александрія велике, навіть величезне місто. Ефес у порівнянні з ним – село. Нам усім тут краще, та й тобі теж. Де ти ще матимеш такі можливості отримувати нові знання? А дівчатам треба шукати собі пару. І у цьому місті можливостей вдалого шлюбу значно більше.

– То може хоч близнюків відправимо до батьків?

– Ні! – в один голос вигукнули вони. – Ми тут скоро десятниками будемо! А в Ефесі знову почнуться кпини і лайка. Ні в якому разі!

– Так і вирішимо, – зробив я висновок.

На другий день я пішов до Герона, адже в моїх думках ще жеврів вогонь однієї не вирішеної справи. Той зустрів мене радісно і одразу потяг до своєї майстерні. Потім виніс із неї новий витвір: хитре сплетіння трубок, що спіралось на великий казан із закритою кришкою. Цей казан я вже бачив, коли він показував мені свою парову вертушку.

– Твій син був правий, – сіяючи, неначе ранішнє сонце, повідомив Герон, – сила пару спроможна крутити водяний гвинт. Дивись.

Він розвів вогонь під казаном і через деякий час вода у ньому закипіла. Винахідник повернув невеличкий кранік, встановлений на трубці, що виходила з казана і сталося диво – невеличка модель водяного гвинта, приладнана на вершечку конструкції почала крутитися!

– Після багатьох спроб і помилок мені вдалося поєднати всі елементи інших механізмів в одне ціле, – сказав Герон, – тепер римлянин заплатить мені такі гроші, що вистачить до самого скону!

– Друже Героне, – звернувся я до нього, – я хочу просити тебе не робити цього. Я хочу просити, щоби цей винахід ти заховав якнайдалі і нікому про нього не казав.

– Чому це? Що сталося?

– Присядь і послухай, що я тобі скажу.

Наша бесіда тягнулася так само довго, як і тоді в піраміді. Герон задавав нові і нові запитання, а я знаходив відповіді частково з відповідей Бакура, частково – з власних міркувань.

– Отже тепер ти розумієш, – закінчив я розмову, – що передавши паровий механізм римлянам, ти наражаєш Александрію і весь грецький світ на небезпеку бути завойованим Римом!

– Тепер розумію, – сумно кивнув головою винахідник – так йому кортіло похвалитися новим витвором мистецтва перед іншими вченими. – Я і сам давно вже думав про щось подібне, але постійна робота не давала часу розставити всі «за» і «проти» співробітництва з римлянами.

– Що ти робитимеш з оцим механізмом, розбереш на складові частини?

– Поки не знаю, але розбирати – рука не підіймається. А може ти його кудись сховаєш до кращих часів?

Я подумав і погодився:

– Гаразд, тільки вивезу я його увечері, замотаного в тканину.

У вечері, взявши з собою Ефіїса та найнявши віслюка, я прийшов до оселі Герона. Він був помітно занепокоєний.

– Приходив римлянин і лаявся, що я обіцяв йому механічну новинку, а тепер не даю.

– Ти розповідав йому, що це за новинка?

– На жаль, так. Правда без подробиць, але головне він зрозумів, що можна буде ходити по морю без вітрил.

– Що ти тепер робитимеш?

– Забирай механізм і ховай так, щоб і я не знав.

– А що скажеш римлянину?

– Скажу, що нічого не вийшло.

Після цих слів нам із сином нічого не залишилося, як прив'язати механізм на спину віслюку, укрити його рядном і податися в таємне місце, яке я загадав.

– Слухай, Ефіїсе, – напучував я сина, – нікому не кажи, що ти знаєш, де ми сховаємо механізм, навіть не кажи, що він існує!

Ми прийшли в ті самі катакомби, де колись розгромили перське місце таємних зустрічей. Я пройшов велику залу і повернув у той прохід, яким свого часу скористався Бакур, щоб утекти. Із зали нам удвох прийшлося тягти важкий пристрій до цього ходу, а потім, узятю з дому киркою, ми видовбали нішу в стіні проходу, поставили туди механізм і ретельно закидали його шматками каміння і притрусили пилом, щоб знищити сліди недавньої роботи.

– Тепер тільки ми удвох знаємо, де він лежить, – мовив я, повертаючись додому. – Дивися ж, не прохопися й словом. Я знаю, що тобі хочеться зазнати слави творця такого дивовижного пристрою, але на тебе може чекати смертельна небезпека, якщо римляни узнають про це.

– Годі вже тату товкти воду у ступі, – відізався він, – я це знаю не гірше за тебе. Бо й читаю в бібліотеці не тільки хетські тексти, а й римські, написані латиною?

– То ти й латину вивчив?! – захоплено вигукнув я. – Сину, ти знову мене перевершив у знаннях!

По його задоволеному виду я зрозумів, що мої слова ллють бальзам на його честолюбну душу, гоючи постійне невдоволення собою, таке характерне для справжніх вчених.

Увечері другого дня я зійшов до Герона, щоб повідомити про долю його механізму. Мені зустріла рабиня-покоївка у сльозах і повідомила, що пан Герон помер.

– Коли це сталося? – ошелешено запитав я, адже вчора мій другвинахідник почував себе добре.

– Нещодавно. До нього прийшов інший пан із гостинцями, різними новими наїдками з Риму. Їм приготували стіл у кабінеті пана Герона і рабам звеліли не заходити, доки не покличуть. Ми довго чекали, а вони все не кликали. Аж ось прийшов садівник і спитав пана Герона. Ми сказали, що наказано чекати на ви-

клик. І тут садівник каже, що римлянин давно вже пішов з дому, вийшовши не через портик, а з тераси на яку виходить кабінет. Я заглянула у двері, а пан Герон лежить і більш нікого немає. Що тепер з нами буде?

– Веди і показуй, – сказав я і пройшов до кабінету мого друга. Він лежав нерухомо, на губах було піна, жовтого кольору, всі речі в кабінеті були розкидані або зрушені з місця.

– Ви нічого не переставляли? – спитав я і отримавши ствердну відповідь, пішов до майстерні. Там теж панував безлад: частина механізмів була зрушена з місця, це я визначив по слідах від пилюки на старих місцях їх перебування. Деякі були просто поламані, а от одного з них явно не вистачало.

– Що стояло на цьому місці? – запитав я у раба, який допомагав Герону у його механічних вправах.

– Водяний насос, – відповів він, – ну, той, знаєте, що коли двоє з обох боків качають за ручки, то з отвору б'є вода.

Я побіг до Мусейону, розшукав Ератосфена і все йому розповів:

– Ти як хранитель бібліотеки маєш право звернутися до фараона, щоб упіймали того злочинця-римлянина!

Він подався до палацу і його довго не було. Повернувся засмучений:

– Фараон наказав затримати того чоловіка для допиту, але римлянин одразу сів на корабель і вийшов у море.

– Це було сплановане вбивство, – заявив я, – той житель Риму давно ходив коло Герона, виманюючи в нього різні механізми, а цього разу пішов на злочин, коли йому відмовили.

– А що я можу зробити? – сумно відповів хранитель. – Придворні особи мені натякнули, що серйозного розслідування не буде, адже Єгипет зараз з усіх сил намагається залучити римські кошти і римську силу для вирішення своїх планів, зокрема, для прориття каналу у Червоне море.

– Що ви зробите з його майном?

– Всі прилади і рукописи перейдуть у сховища бібліотеки, – відповів Ератосфен трохи подумавши, – будинок передамо якомусь із бідних вчених, а раби служитимуть в бібліотеці.

Я пішов звідтіля розчарований, як ніколи. На моїй пам'яті ще не було такого, щоб правителі не хотіли розслідувати наглу смерть свого громадянина. Декілька днів просидів удома, не пішовши навіть на похорони Герона, а подумки провівши його в далекий путь до Аїду. Та через час жага нових знань знову потягла мене до їх джерела.

– Ти стільки пережив пригод і стільки узнав нового, – сказав мені якось Ератосфен, – що міг би написати про це цілу книгу. А ми її б помістили в розділ поезії.

– Краще покладіть його до драм чи трагедій, – вимовив, пригадавши цілу низку подій, яка привела мене сюди.

Вдома я вибрав стос папірусу, нагострив калами, запасся чорнилом і почав писати. Ця справа так мене захопила, що я незчувся, як минуло півроку, зате

моя праця, плоди якої ви зараз і вживаєте, була закінчена. Вона лягла на полицю разом із трагедіями видатних грецьких драматургів.

А одного разу, прогулюючись набережною, я побачив, як у велику гавань Александрії заходили військові кораблі римлян.

На веслах...

Але у одного з них рівним струменем витікала вода і було видно мокрі спина людей, що ритмічно нахилилися і випростовувалися.

На цьому – прощайте»

Е п і л о г

Ератосфен був хранителем бібліотеки аж поки не осліп. Отримавши відставку, він заморив себе голодом, бо життя поза межами храму науки не уявляв.

Александрійська бібліотека була знищена у середні віки одним недолугим правителем, який заявивши, що коли тут зберігається те саме, про що говорить Коран, то ці книги зайві, а якщо те, що протирічить Корану – то шкідливі. Але мудрі люди скористалися копіями, зробленими у Персії і переписали їх арабською.

Тільки у XIV сторіччі з арабських джерел до європейських вчених повернулися труди великих грецьких науковців, поетів, мислителів, механіків та математиків..

Рим поступово захопив всі грецькі землі, але після знищення цієї імперії варварами не залишив ніяких наукових праць.

Нині Герон вважається найбільшим інженером за всю історію людства. Він практично впритул підбрався до індустріальної революції, яка відбулася тільки через 2000 років. Першим винайшов автоматичні двері, автоматичний театр ляльок, автомат для продажів, скорострільний арбалет, що заряджався сам, парову турбіну, автоматичні декорації, прилад для вимірювання протяжності дорогий (стародавній «таксометр») і ін. Першим почав створювати програмовані пристрої (вал зі пакільцями, з намотаною на нього мотузкою). Займався геометрією, механікою, гідростатикою, оптикою.

Але найбільший його винахід – паровий двигун – і досі похований в катакомбах Александрії і чекає на свого відкривача.

неділя, 11 липня 2010 р. до н.е.
17:47 за Александрійським часом

СЛОВНИК

Дійові особи, топоніми та деякі грецькі слова

- Агуртос – прийшлий злочинець, що вбив Лавінію, поранив Полікратоса і був покараний роботою на галерах.
- Амалтея – друга дружина Полікратоса і його сусідка.
- Андрокл – засновник міста Ефес.
- Апелій – головний писар сатрапа.
- Аргос – велике і багате грецьке місто, де культ Гери є найбільшим.
- Артеміда – богиня-покровителька Ефесу.
- Бакур – резидент перської агентури у грецьких колоніях..
- Барелі спіті – корчма.
- Баст – богиня-кішка.
- Бореус – збир, сивий ветеран.
- Віда неро – водяний гвинт.
- Галактіон – начальник олександрійської розвідки.
- Гарпії – крилаті потвори, птахи з дівочими обличчями
- Георгіка – селянська пісня
- Гера – офіційна дружина Зевса.
- Герострат (Мелтас) – громадянин Ефесу, проходив ініціацію разом з Філогносом.
- Гефестус – коваль, має власну майстерню.
- Гімнасія – школа для молодих атлетів.
- Даміан – купець з Атабуроса.
- Епістітіос – пектораль.
- Епіталами і гіменеї – весільні пісні.
- Ефес – місто у гирлі ріки Каїстр, на Середземному узбережжі Малої Азії.
- Ефїс (тобто, розумний), Лоуді (квітка) , Сірігма (пташка) – діти Філогноса та Катерини.
- Єрмант – молодий збир, що супроводжував Кавлоса до Дамаску.
- Іпологістон – обчислювач.
- Іпоургос – Коновод.
- Іхо макріА – далекий звук.
- Кавлос – купець, у якого крали з комори.
- Каїстр – ріка, що протікає біля Ефесу.
- Каллімах – головний хранитель Александрійської бібліотеки.
- Камбіс – перський резидент в Херсонесі Таврійському.
- Кастор і Поллукс – близнюки Полікратоса і Амалтеї. У другого мізинець вивихнуто на лівій нозі.
- Катерина – вихованка у храмі Артеміди, дружина Філогноса.
- Кібернетос – керманіч корабля.
- Кілікінос – кормчий з Аргосу.
- Критос – помічник Єрманта, збир.
- Лавінія – перша дружина Полікратоса, загинула від руки Агуртоса.

Лістес – розбійники

Магара (Ма) – домоправителька, економка маєтку Філогноса, незаміжня.

Марсій – вчитель з гімназії, де юнаків навчають військовим вправам.

Мемет – погонич з Мілету.

Мемнон і Тутос – командири помічників Філогноса в Александрії.

Механікус (він же Петрас) – раб на кораблі Кілікіноса, потім керманіч і громадянин Ефеса.

Мірка – юдейська дружина Єрманта.

Нехеб – жрець храму Тота у Єгипті, Служив у Кілікіноса.

Нілім та Бохрем – перські купці, з якими знався Ставрос під час перебування у Дамаску.

Номочедіо – вексель.

Ойкумена – весь світ, відомий древнім грекам.

Остракіа – скарлатина.

Пардалос – рябий песик Сірігми.

Парфенії та юпінги – урочисті молитви на честь Артеміді.

Пасикл – сатрап Ефеса

Пекос – суперкарго на кораблі Кілікіноса.

Пеплос – верхній одяг.

Петрас (Механікус) – вільновідпущеник, тепер кібернетос корабля Кілікіноса.

Піксіда – компас.

Піон – пагорб у центрі Ефесу.

Поліклет – видатний давньогрецький скульптор.

Полікратос – багатий сусіда Філогноса, лисий, череватий, має шрам навкруги обличчя.

Протей – гончар, живе поблизу порту, має велику майстерню.

Проторус – архонт (начальник) збірив – місцевої поліції та охорони.

Радамет – огрядний єгиптянин, маклер з Александрії.

Рутеф – раб Ставроса, який знає лічбу і лихварство.

Себек – бог-крокодил у Єгипті.

Селевкус – раб Герострата, якого було забито.

Селена – головна жриця храму Артеміді.

Сефірус – раб Філогноса, колишній жрець з Єгипту.

Симпосія – дружня вечерка з музикою та вином.

Систр – музичний інструмент.

Сколії – застільні пісні.

Споради та Кіклади – групи островів у Егейському морі.

Ставрос – скарбник храму Артеміді

Стакрат – останній помічник Філогноса в Александрії.

Телоніс – шинкар (корчмар) – загальна назва, а не ім'я.

Тифон – у давньогрецькій міфології — могутній потворний велетень, уособлення вогнених руйнівних сил землі та її випарів.

Філіст – син Пасикла і його наступник на посаді сатрапа Ефеса.

Філогнос (він же Нарцисій) – чоловік з рябим, але добрим обличчям.

Чартіс – мапа

Грошові одиниці

1 талант = 60 мін
1 міна = 100 драхм
1 драхма = 6 оболів .
1 обол = 8 халків
1 халк = 2 лепти

Ефеська колонія в Атабурсі

